

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

CUPRINSUL

- Binația liturghiei . . . . . *de Pr. Prof. P. Vintilescu*
Predică și predicator în vremea noastră . . . . . *Pr. Prof. Gr. Cristescu*
Ideile teologice fundamentale ale Evangheliei . . . . . „ *Pr. Prof. Sofron Vlad*
× Combaterea falselor revelații „ *Pr. Prof. N. Mladin*
Sensul preoției la Sfinții Părinți . . . . . „ *Pr. Prof. Sp. Căndea*
Temeiurile biblice și patristice ale ierarhiei bisericești . . . „ *Pr. Prof. N. Ciudin*
Românii ortodocși în luptă cu catolicismul, după 1700 . . . „ *Prof. Dr. Liviu Patachi*
Probleme de pedagogie catehetică . . . . . „ *Pr. Prof. Mihail Bulacu*
Texte din Vechiul Testament, interpretate fals de către sectanți . . . . . „ *Pr. At. Negoită*
× Superstițiile și obscurantismul mistic . . . . . „ *Pr. Prof. Liviu Stan*
Folclorul muzical religios . . . „ *Pr. Conf. Gh. Șoima*
Monahismul românesc și reorganizarea lui . . . . . „ *Pr. Aug. Faur*
Documentar: Religia și Biserica în U.R.S.S. . . . . „ *Conf. I. Negrescu*

3-6

SERIA II-a = MARTIE - IUNIE = ANUL II/1950

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE UNIVERSITARE
DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ
APAR 10 NUMERE PE AN // ABONAMENTUL ANUAL 400 LEI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXA
STRADA ANTIM NR. 29 — BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE:

Președinte :

I. P. S. JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Redactor responsabil :

P. C. Diacon Dr. N. NICOLAESCU, Rectorul Institutului Teologic Universitar din București.

Membri :

P. C. Preot Dr. N. NEAGA, Rectorul Institutului Teologic Universitar din Sibiu

P. C. Preot Dr. LIVIU MUNTEANU, Rectorul Institutului Teologic Universitar din Cluj.

P. C. Preot Dr. IOAN COMAN, profesor universitar.

DI. Dr. NICOLAE CHIȚESCU, profesor universitar.

P. C. Diacon Dr. O. BUCEVSCHI, profesor universitar.

Secretar de redacție :

DI AL. CERNA-RĂDULESCU, consilier de presă al Patriarhiei Române.

COLABORATORI :

Inalt Prea Sfințitii Mitropoliți și Arhiepiscopi și Prea Sfințitii Episcopi ;
Prea Cucernicii Profesori dela Institutele Teologice Universitare,
Studentii și Prea Cucernicii Preoți cursiști.

BINAȚIA LITURGHIEI *)

«Binația», adică săvârșirea de către preot a unei a doua liturghii într'o zi, la unul și același altar, reprezintă o practică specifică Bisericii Romano-Catolice, dela care au împrumutat-o și unii dintre uniati. Ea este o inovație necunoscută în practica Bisericii ecumenice înainte de evul mediu, când a fost inaugurată în Apus.

Documentele atestă unanim că mai înainte, atât în Orient cât și în Occident, nu era îngăduit unui preot ca să officieze mai mult decât o liturghie într'o singură zi. Pentru epoca anterioară evului mediu, teologia apuseană nu se poate referi decât

*) BIBLIOGRAFIE: Dr. Ludwig Eisenhofer, *Handbuch der katholischen Liturgik*, II Bd., Fr. i. Br., 1933, pp. 7—23; Adrien Fortescue, *La Messe*, ouvrage trad. de l'anglais sur la deux. éd. par A. Boudinhon, Paris, 1921, pp. 240—246; L. A. Molien, *La prière de l'Eglise*, t. I, Paris, 1924, pp. 30—34; H. Leclercq, *Messe*, artic. în Dict. d'Archéologie chrétienne et de Liturgie, fasc. CXVIII—CXIX, pp. 513—774; J. Hergenroether, *Monumenta graeca ad Photium*, Ratisbonae, 1869, pp. 11—12 și 68; Mitrofan Kritopoulos, Ὁμολογία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς la Jon Michalcescu, Θεσσαυρός τῆς Ὁρθοδοξίας, *Die Bekenntnisse und die wichtigsten Glaubenszeugnisse der griechisch-orientalischen Kirche*, Leipzig, 1904, p. 226; Teodor de Andida, Προβλήματα κεφαλαίου Migne, P. G., t. CXL, col. 466D sq.; Hefele Leclercq, *Histoire des Conciles*, V, 2, p. 1309 (can. 11 al sinod. din Paris, an. 1212 sau 1213); Du Cange, *Glossarium*, la cuv. *missa* (t. IV, Veneția, 1739, pp. 767—781); L'Abbé Jules Corblet, *Histoire dogmatique, liturgique et archéologique du Sacrement de l'Eucharistie*, t. II, Paris, 1866, pp. 85—88; L'Abbé Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, 3-e éd., Paris, 1889, la cuv. *Messe*, pp. 462—466; Dr. Michael Buchberger, *Lexikon für Theologie und Kirche*, II Auflage, II Bd., Freiburg im Breisgau, 1931, la cuv. *Bination*; Nikolaus Müller, art. *Altar*, în *Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche*, III Aufl., Leipzig, 1896, pp. 52—58; Probst, art. *Altar*, în *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*, II Aufl., II Bd., 1882, col. 585; K. Schrod, *Messe*, art. în *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*, II Aufl., VIII Bd., 1893, col. 1337; J. Cardin. Hergenroether, art. *Bination*, în *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon*, II ed., II Bd., 1883, col. 841—843; Beda Kleinschmidt, O. F. M., *Geschichte der christlichen Kunst*, II Aufl., Paderborn, 1926, p. 467; Johann Peter Kirsch, *Kirchengeschichte*, I Bd., Freiburg im Breisgau, 1930, p. 523.

la cazuri de binație izolate și extrem de rari, care nu vin în lumina documentelor decât în număr de două, tocmai pentru a confirma regula generală a unicei liturghii într'o zi. Se citează astfel mențiunea poetului Prudențiu (sec. IV) despre două liturghii oficiate de același preot, la sărbătoarea Sfinților Petru și Pavel (Peristep. XII, 63. Migne, P. L. t. LX, 568), precum și practica aplicată la Roma în vremea Sf. Leon cel Mare (440-461), care spune că, la sărbătorile mai însemnate, era nevoie să se repete Sf. Jertfă, din cauză că mulțimea credincioșilor nu putea să încapă deodată în basilică (Epist. ad. Dioscor. 2. Migne, P. L., t. LIV, 625). Deducția ce s'ar putea face pe baza uneia din Epistolele Fericitului Augustin (Ep. 54, 6 Ad Januar.) că, în Biserica africană, s'ar fi oficiat la Joi-Mari două liturghii — una în cursul dimineții, pe ajunate, iar cealaltă seara, după cină, urmând exemplul Mântuitorului care instituisese Sf. Euharistie la finele unei cine — nu poate fi pusă în legătură cu istoria binației liturghiei. Intâi, pentru că faptul nu este destul de clar, iar în al doilea rând pentru că particularitatea liturghiei din Joia Patimilor, în Biserica africană, a fost rezolvată de timpuriu prin hotărâri sinodale (canon 29 trulan). În ambele cazuri din urmă, ne lipsește însă informația dacă liturghia era repetată de unul și același preot.

Calea spre binație a fost pregătită în Biserica apuseană de așa zisa **missă privată (missa privata)**, denumită astfel, fie pentru că se săvârșea în camerele de rugăciune sau micile capele de prin case (lucru pe care Carol cel Mare l-a oprit), fie pentru că se oficia în zile ordinare iar nu de sărbătoare, fie, în fine, pentru că se făcea fără asistența poporului. Intr'adevăr, spre deosebire de «missa cantata» și de «missa solemnis», **missa privata** era oficiată în chip izolat de către preot singur, adică fără participarea altor conliturghisitori, fără personal bisericesc inferior, fără credincioși și fără cor, fiind asistat numai de unul ori doi acoliți sau credincioși, pentru a împărți cu ei câteva fragmente de dialog. În astfel de condițiuni, este vorba numai de o liturghie redusă, în care preotul citește singur atât pericopele biblice din rolul lectorului cât și părțile convenite corului, iar rugăciunile le spune nu în ton de cântare, ci pur și simplu le recitează încet, ca pentru sine. De aceea, această liturghie mai poartă în vorbirea curentă și numele de **missa lecta (la messe basse** în limba franceză), adică **liturghia citită**.

Apusul a întrebuițat și așa zisă **missă solitară**, săvârșită adică numai de preot, fără niciun asistent. Ea constituia un fel de concesiune făcută comunităților monahale, dar fiind considerată pe drept cuvânt ca un abuz, a fost interzisă de mai multe sinoade, între care și cel dela Mayența (813).

A rămas însă în uz missa citită (missa privata s. lecta), care este și astăzi forma de liturghie cea mai întrebuițată. Ea s'a impus în practică cu necesitate atunci când liturghia se făcea atât de des, încât fiecare preot trebuia să officieze în toate zilele. O astfel de situație începu să se creieze dela veacul al VI-lea înainte, când fiecare preot își «spunea» liturghia sa, iar întrebuițarea ei câștigă neîncetat teren până în veacul al VIII-lea, epocă în care existența unei misse private este constatată mai presus de orice îndoială ca uz general în Apus.

Despre înmulțirea liturghiilor la unul și același altar, în cursul unei zile, nu se poate vorbi încă multă vreme după veacul al VI-lea. În veacul al VIII-lea însă, binația apare ca un privilegiu particular câtorva din sărbătorile însemnate, cum este Crăciunul, când se săvârșeau patru liturghii în aceeași zi, 1 Ianuarie când se săvârșeau două, iar în Joia Mare, trei. În bisericile din Galia se făceau câte două misse în toate zilele din cursul săptămânii Patimilor. La Roma se oficia, poate ceva mai dinainte, de trei ori liturghia în ziua Sfântului Ioan Botezătorul. Sub această formă însă, nu se poate vorbi încă de generalizarea practică a binației, ci cel mult de consacrară anumitor sărbători ca zile **polyliturgice**, așa precum altele erau simplu liturgice ori aliturgice. Pe de altă parte, missele din aceste zile polyliturgice erau solemne iar nu citite.

Ceea ce s'a îngăduit pentru anumite sărbători a ajuns să se considere însă cu puțință și pentru celelalte zile, mai ales că uzul îndelungat al missei private sau citite făcuse din liturghie o rugăciune sau o ierurgie ca oricare alta, care poate fi citită oricând și ori de câte ori vrea și poate preotul. Așa se explică de ce în veacul al IX-lea, oficierea liturghiei de mai multe ori în aceeași zi de către unul și același preot a ajuns o practică pe deplin popularizată. Ceea ce, deci, pe vremea sfântului Leon apărea ca o necesitate justificată printr'o anumită stare de fapt, acum se practică în deobște fără nicio necesitate. Pe de altă parte, dacă la Roma, prin situația ei, se puteau găsi preoți diferiți pentru repetarea misselor din sărbătorile polyliturgice,

acest lucru nu era posibil în localitățile mai mici, numai cu un singur preot, atunci când, după exemplul Romei, trebuia să creieze tuturor credincioșilor posibilitatea de a participa la liturghie. Era, prin urmare, inevitabil să se întâmple ceea ce consemna poate ceva mai târziu opusculul atribuit patriarhului Fotie al Constantinopolului, îndreptat împotriva «Francilor și a celorlalți latini» (pct. 21), și anume că «preoții lor fac liturghie de trei și de patru ori în aceeași biserică și chiar în orice loc...».

Se poate admite, fără îndoială, că, în unele cazuri, repetarea missei private sau citite pornea dintr'un simț deosebit de pietate al preotului, dornic de a săvârși de cât mai multe ori o lucrare atât de sfântă. Pentru un astfel de considerent, probabil, a îngăduit Teodulf, episcop de Orleans († 824), ca preoții să-și facă missa lor particulară, Duminica, oprindu-i însă de a chema și pe credincioși, ca nu cumva să-i facă să se depărteze de missa solemnă. Walafriid Strabo ne informează de asemenea că, în timpul său, pentru unii din preoți ca și pentru papa Bonifaciu, era ca regulă fundamentală o singură liturghie zilnică, deși alții săvârșeau două sau trei. El adaugă chiar că papa Leon al III-lea (795-816) săvârșea câteodată 7-8-9 liturghii pe zi. În secolul al XII-lea, Honorius d'Autun spunea că regula este oficierea unei singure liturghii pe zi, dar că este permis să se citească și trei-patru.

Teoretic, binația reprezintă una dintre consecințele speculațiilor asupra caracterului propitiatoriu sau expiatoriu al Jertfei euharistice. Raționamentul era simplu: dacă fiecare missă are o valoare determinată în fața lui Dumnezeu, două vor avea valoare îndoită decât una singură.

Practic însă, influența cea mai puternică pentru generalizarea obiceiului de a se repeta de mai multe ori într'o zi liturghia, într'una și aceeași biserică, a venit din partea mănăstirilor. Edificatoare în această privință este înțelegerea dintre mănăstiri, întărită de sinodul dela Attigny (762), de a se face pentru fiecare monah răposat 100 de misse și tot atâtea citiri de psaltirie. La finele veacului al VIII-lea, Angilbert de Centula (Sf. Riquier) decidea de asemenea ca, pe lângă cele două misse conventuale, să se mai citească cel puțin încă 30 la altare deosebite. Repercusiunile acestor exemple, ca și speculațiunile asupra virtuții ispășitoare a Jertfei liturgice, n'au întârziat să se resimtă atât în domeniul liturgic cât și al dreptului canonic,

precum și în cel al arhitecturii religioase, care, începând deja din a doua jumătate a veacului al VII-lea, a fost obligată să adapteze mai multe altare uneia și aceleiași biserici, în vederea multiplicării liturghiilor, care se oficiau în aceeași zi nu numai succesiv, ci chiar simultan, într'o biserică.

Pe de altă parte, n'a fost mai puțin esențial pentru inaugurarea misselor private și, prin ele, pentru binarea liturghiei, obiceiul de a se spune fiecare «missa lecta» pentru o intențiune determinată, adică o missă plătită, pe care preotul o citește la cererea credincioșilor, pentru diverse dorințe, nevoi și situații personale ale acestora. În parohiile romano-catolice mai numeroase nu lipsește din nicic dimineață o liturghie recitată pentru intențiunile enoriașilor care, pe familii sau grupe de familii, sunt repartizați pe toate zilele din cursul anului, spre a-i veni fiecăruia rândul să participe la efectele missei săvârșită expres pentru dorințele sale.

În pietatea romano-catolică, missele pentru intențiuni determinate corespund pe alt plan aceluiași trebuințe ca și anumite ierurgii din practica unor regiuni ale lumii ortodoxe (acatiste, sărindare colective cu deslegare la soroc convenit, etc.). În acest amănunt subsistă, de sigur, cel puțin sau în bună parte, explicația pentru care missa binată a ajuns atât de cultivată și de îmbrățișată de pietatea populară romano-catolică, ea încercând să supraviețuiască mai departe în deprinderile unora dintre preoții reveniți la Biserica Ortodoxă Română. Dintr'o parte pietatea și dintr'alta rapacitatea sau lăcomia, au dus însă nu de puține ori la mecanizări și abuzuri, ca **missele duble și triple**. Preotul citea, adică, de două sau de trei ori missa până la «Praefatio» (înainte de rugăciunea Sfintei Jertfe sau anaforă, în liturghiile ortodoxe), adăugând apoi odată pentru toate «canon missae» (la ortodocși, anaforă) și împărțându-se astfel o singură dată pentru trei misse. În realitate, nu era oficiată decât una singură, deși se lua plată pentru trei. De aceea, liturghiștii apuseni nu s'au sfiit a califica cât se poate de aspru acest procedeu, considerând «detestabile» astfel de misse, cum se exprimă Durandus, ori «monstruoase», precum le numea Bona. Ele au dispărut în veacul al XVII-lea.

O formă curioasă de binație a fost practică în Apus și prin așa numita «**missa sicca**» (missă uscată, goală sau scurtă), adică desbrăcată sau lipsită tocmai de ceea ce constituie ceremo-

niile sau părțile esențiale ale liturghiei: oferirea și sfințirea darurilor, precum și împărtășirea. Ea se reducea, deci, numai la citirea rugăciunilor din partea variabilă a missei, lăsându-se afară «*canon missae*» sau rugăciunea Sfintei Jertfe (anaforă), întocmai ca la primele din sistemul misselor duble și triple. Un astfel de oficiu nu se putea numi, de sigur, liturghie. De aceea, **Eckius** considera, pe drept cuvânt, «*missa sicca*» o simulare a missei. Împotriva acestei așa zise misse s'au ridicat, de altfel, glasuri chiar în Conciliul tridentin, fără să se fi luat însă în același timp măsuri pentru interzicerea ei, așa încât «*missa sicca*», inaugurată, pare-se, prin secolul al XI-lea, a rămas în practică până în secolul al XVII-lea. Se făcea uz de ea, de obicei, în împrejurările în care nu se putea săvârși Sf. Jertfă, ca, de pildă, în legătură cu slujba cununiei sau a înmormântării săvârșite după amiază, în călătorii pe mare, din cauza oscilațiilor vasului, ori la vreo vânătoare pornită prea din noapte. «*Missa sicca*» a ajuns însă o practică curentă într'un mare număr de mănăstiri romano-catolice, unde fiecare monah săvârșea o astfel de slujbă, după ce se terminase missa solemnă în biserica mănăstirii.

Remedierea desordinei creată de binație a fost încercată prin măsuri cu caracter restrictiv, luate mai întâi izolat de autoritățile bisericesti din diferitele țări romano-catolice, începând în deosebi de prin sec. al XI-lea. Deja spre finele veacului al VII-lea, sinodul al XII-lea dela Toledo (681) formulase mustrări împotriva acelor preoți, care liturghiseau zilnic de mai multe ori, dar se împărtășeau numai o singură dată, ceea ce, de sigur, însemna altceva decât interzicerea multiplicării misselor. Vechiul principiu al unei singure liturghii într'o zi, la același altar, a fost subliniat totuși mai târziu de **Egbert de York** († 797), în ale sale «*Excerptiones e dictis et canonibus Ss. Patrum*» (aparținând sub forma lor actuală veacului al IX-lea), prin care se aducea lămurirea că este de ajuns preotului să facă o liturghie pe zi, deoarece Hristos n'a pățimit decât o singură dată într'o zi, pentru mântuirea întregii lumi.

Obiceiul binației se găsea înrădăcinat însă prea adânc, pentru ca să se fi putut spera să fie desființat complet și dintr'odată. De aceea, diferitele deciziuni, ca cele date de arhiepiscopii **Dunstan de Canterbury** și **Oswald de York** în veacul al X-lea și întărite de sinodul dela **Seligenstadt** (1022), precum și hotărârile luate în Conciliul dela **Westminster** (1200) și în cel dela

Rouen (1213), pornesc mai întâi dela restrângerea dreptului la trei misse pe zi, pentru a ajunge în cele din urmă să proclame ca regulă generală una singură, afară de **cazuri de necesitate**. În același sens fuseseră luate și dispozițiunile papei Alexandru al II-lea (1061—1073), pe care le-au reînnoit apoi papii Inocențiu al III-lea (1198—1216) și Onoriu al III-lea (1216—1227).

Interpretările liturgiștilor și canoniștilor, când stricte când laxe, asupra cazurilor de necesitate, ținură însă deschisă mai departe, veacuri de-a-rândul, supapa binației, care se mai găsea chiar în veacul al XV-lea pe agenda preocupărilor conciliilor, până ce, în sfârșit, problema aceasta găsi o reglementare definitivă în Corpus Juris Canonici, sub influența decretelor tridentine și atitudinii energice a papei Benedict al XIV-lea. După norma în vigoare astăzi, fiecărui preot îi este permis să săvârșească Sf. Jertfă o singură dată pe zi, cu excepția Crăciunului și a zilei pentru pomenirea tuturor morților, când poate citi câte trei misse. Pentru rest, poate căpăta învoirea de a citi mai multe misse într'o zi, dar numai pe baza unui Indult papal (privilegiu acordat de papă). Episcopul locului are la rândul său competența de a acorda învoire pentru o a doua liturghie (binație), la o sărbătoare stabilită anumé, dacă fără o astfel de permisiune o mare parte de popor n'ar avea posibilitatea de a participa la serviciul divin (C. J. C., can. 806). Pentru înlăturarea primejdiei speculării celor sfinte, preotul nu are voie să primească însă decât un singur onorar pentru mai multe misse, cu excepția celor dela Crăciun (C. J. C., can. 824, pgf. 2). Preoții, care cad în vină față de aceste reguli, sunt pasibili de suspendare temporară din partea episcopului (C. J. C., can. 2321).

*

Precum rezultă din această scurtă expunere istorică, practica apuseană a «binației» se înfățișează nu numai lipsită de prestigiu, ci chiar compromisă. Biserica Ortodoxă este, deci, pe deplin justificată și numai pentru atât a lua cu promptitudine, măsurile necesare, spre a împiedeca transplantarea pe terenul ei a acestei forme de pietate, în jurul căreia abuzuri de multe ori seculare au întreținut o atmosferă grea de suspiciune, dând îndelungat de lucru autorităților și personalităților bisericesti ale Apusului. Se adaugă în plus puternice temeuri de natură istorică și teologică, pentru care înșiși frații preoți reveniți nu tre-

bue să întârzieze a-și revizui bagajele, aruncând din ele în primul rând «binația», pentru care stipulațiunile din Corpus Juris Canonici au încetat de a mai fi operante, odată cu revenirea lor în Biserica străbunilor noștri comuni.

Impotriva «binației» sunt prea categorice mărturiile istoriei și temeiurile teologice, pentru a nu se putea vedea cu ușurință că ea reprezintă o inovație străină de spiritul, de tradiția și de practica, prin care Biserica Ortodoxă a Răsăritului s'a menținut într'o legătură neîntreruptă cu regula creștină a ecumenicității primare. În primul rând, așa precum recunosc teologii romano-catolici înșiși, nicăieri nu se puteau face într'o zi două liturghii la același altar, înainte de evul mediu (Gr. de Tours — 538/9—594 — Hist. de Franc., V, 49). Deși documentele din secolele anterioare evului mediu nu desbat anume numărul zilnic de liturghii, totuși textul lor este destul de explicit și de categoric, ca să se poată vedea că o astfel de problemă nici măcar nu putea intra în preocupările Bisericii. La început, așa precum rezultă din instrucțiunile date de Sf. Apostol Pavel în legătură cu facerea de colecte (I Corint. XVI, 2), era o singură liturghie pe săptămână și anume Duminica. Practicarea exclusivă a liturghiei duminicale, în amintirea învierii Domnului în această zi, se află confirmată în veacul întâi de Faptele Apostolilor, XX, 7 sq., de Epistola lui Barnaba (XV, 9) și de Didahia celor doisprezece Apostoli (XIV, 1), iar în veacul al doilea de Epistola lui Pliniu cel Tânăr către Traian, precum și de întâia Apologie a Sfântului Justin Martirul și Filosoful (LXVII, 7).

Numărul zilelor liturgice din timpul săptămânii a sporit în cursul veacurilor următoare, ajungând la patru (Miercuri, Vineri, Sâmbătă și Duminică), în Răsărit (Antiohia și Ierusalim), afară de Alexandria. În Apus nu era uniformitate, deoarece, după mărturia Fericitului Augustin, în timp ce în unele părți se oficia liturghia în toate zilele, în alte părți, însă, zile liturgice nu erau decât Sâmbăta și Duminica, ori numai Duminica. Dacă Patriarhatele din diferitele regiuni ale vechei Biserici nu s'au găsit într'o perfectă unitate asupra numărului zilelor liturgice, în schimb, cu privire la numărul liturghiilor dintr'o zi, se afla pretutindeni în vigoare principiul enunțat de Sf. Ignatie Teoforul († 107), în Epistola sa către Filadelfieni (4): o Sfântă Euharistie și un altar, principiu pe care Biserica Or-

todoxă îl respectă până astăzi. Locașurile bisericesti din Răsărit, întâmplător cu două sau trei altare, reprezintă simple numere extraordinare de curiozitate arhitectonică, iar nu de practică liturgică normală, sau cel mult pentru preîntâmpinarea «neajunsurilor ce se pot întâmpla preotului care slujește», de care se ocupă capitolul «Povățuiri» din Liturghier ¹⁾.

Generalizarea și ducerea la exces a «binației» în Occident au dat prilej Patriarhului constantinopolitan Fotie (sec. IX), cam în aceeași epocă cu «Culegerile din rânduelile și canoanele Sfinților Părinți» ale lui Egbert de York, menționate mai sus, să facă exegeza principiului Sfântului Ignatie al Antiohiei, cu specială aplicare la numărul de liturghii îngăduit într'o zi. Astfel, în «Tomosul sinodic despre datoria de a se săvârși o singură dată pe zi Jertfa cea fără de sânge», cunoscut și sub titlul «Despre dumnezeiasca liturghie», Fotie lămurește: «Dreapta judecată și cunoașterea exactă a lucrurilor permit ca preotul să aducă o singură dată pe zi Jertfa cea fără de sânge, iar nu de mai multe ori. Căci dacă nu este îngăduit să se săvârșească a doua Jertfă pe un singur altar, cu atât mai mult nu e slobod ca preotul să slujească de două ori într'o zi, fiindcă și Hristos, Arhiereul cel adevărat și Dumnezeu, s'a jertfit nu de mai multe ori într'o zi, ci o singură dată. Prin urmare, cel care liturghisește de mai multe ori într'o zi lasă să se înțeleagă că Hristos s'a răstignit tot de atâtea ori și cade dela credința cea dreaptă a celor cu adevărat creștini, precum și toți aceia care stau în comuniune cu el. Căci un astfel de om nu crede în Cel care s'a răstignit o singură dată într'o zi pentru mântuirea oamenilor, ci în altcineva care a pățimit de mai multe ori, ba chiar de nenumărate ori și n'a putut împlini iconomia patimii. Știm, deci, că preotul și cele ce se ierurghisesc de el sunt întocmite limpede după chipul Celui ce a pățimit pentru noi. Se cuvine, așa dar, a se păzi cu exactitate însușirile caracteristice ale chipului adevărului, dacă e să desenăm natura adevărului».

Deci, regula de a se săvârși într'una și aceeași biserică

---

1. Când, spre exemplu, un preot s'a îmbolnăvit în cursul liturghiei atât de grav încât nu mai poate continua slujba, ori chiar s'a întâmplat să moară, poate veni un alt preot pregătit, să săvârșească deplin Sf. Liturghie, în aceeași zi, *însă pe alt altar sau sf. masă*, începând dela proscomidie cu scoaterea Agnețului, de vreme ce n'a fost la ascultarea liturghiei începută de preotul accidentat.

numai o liturghie pe zi, se inspiră din ideia unicității Jertfei Mântuitorului pe Golgota. De altfel, în Biserica Ortodoxă, acest principiu are o aplicare generală, deoarece tainele al căror symbolism se întemeiază pe ideia unicei morți a Domnului nu se mai repetă. În această situație se află botezul și hirotonia, în fiecare din gradele ierarhice. Pentru același motiv nu se hirotonește în cursul aceleiași liturghii decât un singur diacon, un singur preot ori un singur Arhiereu (Pidalion, Neamț, notă la tâlcuirea can. 68 ap.).

În condițiunile generale confesionale din secolul al XVII-lea, Mitrofan Kritopulos nu mai era obligat, de sigur, să se mențină la tonul impersonal din expunerea lui Fotie, ci, așa cum era natural într'o «Mărturisire de credință a Bisericii catolice și apostolice a Răsăritului», el înfățișează — cu aceleași temeuri ca și Fotie, de altfel — regula unei singure liturghii pe zi, ca o practică specifică Bisericii Ortodoxe. «Noi nu slujim Sf. Liturghie de mai multe ori pe zi în aceeași biserică» — zicea el — «și nici nu avem mai multe sfinte mese în aceeași biserică, ci câte una singură în fiecare, din piatră de marmoră. Căci și Hristos unul este piatra cea adevărată și din capul unghiului. Iar pentrucă nu s'a răstignit de mai multe ori în lume, ci odată în toată veșnicia cea dela început până la sfârșit, față de care fiecare zi este ca o icoană a veșniciei, iar fiecare biserică o icoană a lumii, tot așa și noi slujim Cina Domnului nu de mai multe ori pe zi, ci o singură dată pe fiecare zi, în fiecare biserică... Odată pe zi facem aceasta și nu mai mult».

Demonstrațiile acestor doi teologi ortodocși se completează și își largesc reciproc perspectivele, prin nuanțele pline de subtilitate și de profunde temeuri biblice, prin care este caracterizat textul fiecăruia dintr'înșii. Ele au fost rezumate în instrucțiunile din Liturghier, la capitolul «Povățuiri», pentru lămurirea slujitorilor bisericești: «...Se cuvine preotului a mai ști că numai o liturghie pe zi, la o Sf. Masă, dator este a săvârși; că această unime a Sfintei Jertfe însemnează numai o moarte a lui Hristos, care moarte odată o a luat pentru noi, și o patimă a Lui, pe care odată pentru noi o a răbdat» (Ediția București, 1902, pag. 384, la paragraful: «Pentru neajunsurile cele ce se întâmplă celui ce slujește»).

Mai substanțial și mai amplu în fondul său teologic, tomosul Patriarhului Fotie îmbrățișează în considerațiile sale încă un

aspect, pe care-l implică în chip inevitabil problema binației. Vine, adică, în cauză, poziția preotului care repetă liturghia în aceeași zi și nu numai a lui, ci a tuturor celor care păstrează comuniunea cu el (comunitatea parohială și întreaga Biserică, în care este tolerat). În expunerea lui Fotie, culpa binației depășește caracterul unei simple abateri disciplinare, plasându-se pe terenul credinței. Este o «cădere dela credința cea dreaptă a celor cu adevărat creștini», susține Fotie (făcând, prin ultimul accent al expresiunii, destul de transparentă aluzia la romano-catolici), pentru că repetarea Jertfei euharistice în aceeași zi trădează lipsa de credință în eficacitatea absolută a unicei Jertfe de pe Golgota. Pe aceeași linie privind deiciul binației, Teodor, episcopul Andidei (sec. XII), face responsabil de un păcat înfricoșător pe preotul respectiv: «...Unii preoți, fie sub pretextul sărăciei, fie din dorința nesățioasă de câștig, nu se dau în lături să facă două liturghii, ci cu îndrăzneală răstignesc pe Hristos și adesea îl răstignesc a doua oară, săvârșind aceasta la un singur altar, comițând și pentru acest motiv cei mai înfricoșător lucru...».

Binația înfrânge, pe de altă parte, și una dintre condițiunile esențiale cerute prealabil preotului, care vrea să săvârșească Sf. Liturghie și anume **obligativitatea ajunării** (canon. 29 trulan și 47 sin. VIII local Cartag., an. 419; Nicod. Milaș, Canoanele Bisericii Ortodoxe).

Liturghia nu poate fi săvârșită decât de un preot care a ajunat, iar nu «pe mâncate». Împărtășirea însăși a fost considerată, încă din primele veacuri ale Bisericii, ca o întrerupere a ajunării (Tertullian, De oratione, 19), motiv pentru care s'a ajuns la compunerea liturghiei darurilor mai înainte sfințite, aceasta nefiind de fapt decât încadrarea rânduelii împărtășirii în slujba vecerniei. În chipul acesta, credincioșii au căpătat posibilitatea de a nu întrerupe ajunarea, prin împărtășire, mai înainte de sfârșitul zilei bisericești.

În sistemul romano-catolic al misselor binate, deci, acestea sunt «spuse» fără respectarea regulii și obiceiului vechiu al ajunării, întru cât preoții nu se mai află «pe nemâncate» după prima missă. Poate că tocmai acest scrupul va fi contribuit, între altele, la inaugurarea acelor «misse duble» și «triple», la care se practica împărtășirea o singură dată pentru toate missele săvârșite.

În rezumat, «binația» se găsește în contradicere cu regula,

cu temeiurile și cu practica corectă a Bisericii ecumenice și, prin însăși această situație, ea nu s'a putut garanta împotriva abuzurilor, care ating sacrilegiul.

S'a remarcat de mult că, întotdeauna și pretutindeni, oamenii nu s'au dat în lături de a face abuzuri cu lucrurile și instituțiile cele mai sfinte, ceea ce, de sigur, nu însemnează că, pentru a le împiedica, este necesar să se desființeze instituțiile înseși. Trebuesc suprimate numai condițiunile, care le strămută de pe principiile dela baza lor și le abat dela scopurile lor firești. Așa dar, «binația», reprezentând o condiție sau o împrejurare, în care misiunea și demnitatea liturghiei s'au văzut de atâtea ori coborâte în istoria Apusului romano-catolic, trebuie absolut interzisă, prin toate rigorile, în practica preoților reveniți la Biserica Ortodoxă Română.

PREDICA ȘI PREDICATOR ÎN VREMEA NOASTRĂ

Între cursurile ce se țin în institutele noastre teologice, predica, adică slujba cuvântului, ocupă un loc de frunte și deci ea trebuie să ne trezească un interes cu totul deosebit.

Se înțelege că niciunul dintre noi nu are ambiția, de altfel atât de nobilă, de a ajunge un predicator celebru, un geniu al amvonului de proporțiile atletice ale Sfântului Ioan Gură de Aur sau Fericitului Augustin. Dar fiecare dintre noi se cuvine să aspire, totuși, de a se realiza ca un predicator cât mai influent și cât mai folositor.

Aceasta este o datorie imperioasă și care se cere împlinită cu toată conștiința și cu toată râvna.

Noi suntem propovăduitori și sfințitori în aceeași măsură: «Vai mie de nu voi propovădui», spune slăvitul apostol Pavel. Așa dar inferiorizarea predicii față de cult este o eroare. După cum tot o eroare este și inferiorizarea cultului față de predică.

Predica este un mijloc clasic de a trezi în sufletele credincioșilor setea de liturghie și dorința de a cunoaște profund și complet sensurile tainice ale vieții harismatice.

Omul nu așteaptă dela noi o predică excepțională ca elocvență și originalitate, ci ceva cu mult mai simplu, o înfățișare sobră și corectă a învățăturilor Bisericii și o aplicare directă și pe cât cu puțință discretă la realitățile vieții lui personale. Se cade, însă, să ținem seama neapărat de varietatea psihologică și socială a masei ascultătorilor noștri, bărbați, femei, copii, tineri și bătrâni, credincioși, indiferenți, culti sau oameni cu mai puțină știință de carte, precum și de varietatea infinită a împrejurărilor în care predicăm. Deci este necesar să adaptăm și substanța doctrinară și stilul predicilor noastre la aceste împrejurări deosebite și la aceste categorii de oameni și stări psihologice, sociale și profesionale. De câte ori predicatori de talent nu și-au ratat misiunea lor din pricină că au pierdut din vedere aceste realități și n'au știut să li se acomodeze cu tact și îndemânare.

Iată, de pildă, un predicator, pe amvonul unei catedrale mitropolitane, având înaintea un auditoriu alcătuit din intelectuali,

la capătul unei Liturghii arhieresti săvârșite cu un impunător sobor de preoți. Dar el realizează monoton sau o predică minoră și ca substanță și ca proporții și ca atmosferă, în dezacord cu gravitatea și solemnitatea momentului liturgic, sau o predică impersonală în care sunt expuse rigid rudimentele doctrinei, cu amănunte de prisos și ilustrate cu istorisiri ca pentru copii, ca și cum ascultătorii de față ar fi toți niște catehumeni recrutați din lumea unor primitivi convertiți de curând.

Comentariile cari se fac după terminarea predicii duminicale se angajează de obicei pe o linie de apreciere foarte ciudată: «foarte interesantă predică, dar atât de densă din punct de vedere dogmatic încât, mărturisesc cinstit, eu ași fi dorit, pentru sufletul meu, mai mult o rugăciune decât o predică».

Pentru înlăturarea acestor neajunsuri, predicatorul ar trebui să rămână natural, adică să predice cum ar vorbi despre niște lucruri cari interesează pe toți. Elocința, graiul ales, puterea de a învolbura sufletele vin dela sine.

Cel dintâiu lucru de care trebuie să ținem seama este să predicăm într'un stil natural, nesilit și care să poată fi înțeles de cei ce-l ascultă.

Arta de a vorbi, de bună seamă, se deosebește de arta de a scrie, deși, amândouă sunt mult înrudite.

Ca să fii un scriitor gustat și căutat trebuie să ai totdeauna ceva de spus și să-l spui cum trebuie. Când ești stăpân pe gând și pe puterile tale de a-l exprima vei putea așterne ușor în scris ceia ce vrei și în chip desăvârșit.

Deci simplitate și limpezime și o străduință continuă de a te face înțeles de fiecare dintre ascultătorii tăi. Este singura cale de a li te face folositor și plăcut.

E greu să enunțăm o regulă generală, pentru fiecare predicator în parte. Totuși trebuie să luăm în seamă câteva împrejurări demne de reținut. Sunt împrejurări când trebuie să-și citești predica cuvânt cu cuvânt. După cum sunt altele când trebuie să predici liber, atunci când predici în aer liber (de pildă la o sfințire de biserică, la o procesiune cu Sfintele Moaște).

Sunt împrejurări când nu trebuie să folosești deloc manuscrisul. De pildă, cu prilejul unei campanii misionare, cum a fost cazul anul trecut în Ardeal. În asemenea împrejurări, trebuie să te lași condus de impresia de moment, ca să fii spontan. Dependența de manuscris e un obstacol păgubitor.

În deobște, însă, lumea gustă cu mai multă luare aminte o predică rostită liber.

Dar au fost și predicatori vestiți cari și-au scris și-au citit predicile dela un capăt la altul.

În orice caz în ierarhia marilor predicatori nu poate fi acreditat, decât cel ce-și scrie predicile sistematic și le rostește liber.

Dacă predicatorii și-ar scrie predicile, nivelul general al predicii ar fi mult mai ridicat.

Lipsa de formă, sărăcia de fond, extravaganța stilului, incoerența și confuzia ideilor, lungimea inadmisibilă, stângăcia și imposibilitatea de a ateriza în concluzie, sunt defecte, care definesc pe predicatorul care improvizează.

Eu ași fi înclinat să afirm că metoda ideală de a predica, cel puțin în primii zece ani de activitate, și ce bine ar fi, ca toată viața chiar, predicatorul să-și scrie în întregime predica și s'o ție liber, folosindu-se de câteva note — care, însă n'ar fi deloc rău, dacă ar fi și ele uitate pe birou — dar să fi existat totuși.

*

Rostită liber, sau citită după manuscris, predica ne mai pune o întrebare destul de serioasă și anume, cu privire la forma ei.

Sunt predici fără formă. Un vid care se numește impropriu și abuziv predică. Fie că ea are introducere macrocefală, cu o tratare de proporții rahitice și cu o încheiere scurtă sau bruscă. Un liliputan cu un cap enorm, cu un trup ca un fus și cu picioare de păpușe sau chiar fără picioare. N'ați văzut niciodată asemenea nenorociți cerșind pe la răspântii într'un cărucior sau pe patul unui sanatoriu de infirmi incurabili?

Sau predici cu o introducere microcefală, cu o desvoltare de dimensiunile unui obez și cu o concluzie ce seamănă a cataligi?

Această lipsă de proporții și de echilibru între unitățile fundamentale ale oricărei cuvântări, această nefirească și monstruoasă articulație, **acest produs hibrid și bizar**, este o dovadă suficientă, că predicatorul nu și-a învățat meșteșugul și nu-și cunoaște misiunea, sau că el este lipsit de aptitudinile elementare minime, cerute pentru acest rol important; și, totuși, **reparabilul este posibil** prin muncă disciplinată, control permanent și prin

antrenament. Cel dintâi remediu: **planul** sau cel puțin **schița** de plan sau schema.

Intâi **capitalul** (cultură teologică și cultură generală, bisericască și profană), după aceea **planul de investiție** și construcție. Dacă faci un plan pentru un bordei sau pentru o catedrală, nu este același lucru. Dar orice predicator are, totdeauna, nevoie de un mare capital și totdeauna pentru construirea unei catedrale. Pentru că orice predică este și trebuie să fie o catedrală a sufletului omenesc.

În cazul nostru predicatorul este **bivalent** activ și ca om de cultură și ca arhitect. Două funcțiuni intim asociate, organic, structural active.

Un predicator care și-a însușit printr'o practică îndelungată și prin sânguință continuă, un control perfect asupra materiei și metodei lui, se poate dispensa în anumite ocazii, de această formă și să realizeze ceea ce muzicanții numesc «**variații pe aceeași temă**». O asemenea predică de tipul «**variațiilor**» se poate asemăna cu un colan de perle, fiecare idee separată, prețioasă în sine și unită cu celelalte idei, printr'un fir nevăzut.

Dar predicatorul trebuie să știe să-și expună predica în așa fel încât ascultătorii ei s'o poată urmări și reține. Noi știm însă că în orice meserie, neofitul, adică începătorul care e însuflețit de dorința de a excela, trebuie să intre în școala uceniciei, unde meșterii cei mai iscusiți îi arată cum lucrează ei și-l îndrumază clipă de clipă, inițiindu-l în tehnica lor și în secretul lor de atelier. Aci, dela ei, teoretic și practic, zi de zi, ucenicul deprinde și tehnica și metoda maestrului.

Așa dar, ceea ce face un tânăr pictor, sculptor, muzicant, chirurg sau avocat, trebuie să facă neapărat și tânărul predicator (O spune și lui Deogratias, Fericitul Augustin): ascultă predicatorii vestiți, nu numai pentru folosul vieții tale interioare, ci, mai ales, ceea ce este demn de reținut, pentru a **învăța dela ei și tu meșteșugul, adică metoda lor de a predica**.

Dar, grije, să nu urmărești numai un singur tip de predicator, ci cât mai multe tipuri, cu diferite metode, de diferite stiluri; și, mai ales, ferește-te de a copia pe vreunul dintre ei, oricât de mare și de exemplar ar fi el.

În predica ta, **fii tu**, nu altul, chiar dacă acela este o **celebritate laureată, de unanimitatea opiniei publice**. O copie, oricât de reușită, a unui predicator vestit, ca și aceea a unei picturi

clasice, este tot copie. Iar copia este ceva deplorabil, mai ales pentru cunoscători. Transpiră imediat, lipsa de autenticitate, de sinceritate, de realitate personală. Lucru cu totul nerecomandabil unui predicator. Deci nu copiă, nu plagia niciun predicator, oricât de uriaș, ci deprinde, prin studiu atent, **metodele lui**. Ceea ce este cu totul altceva.

Dar nu toți au șansa de a asculta pe giganții amvonului creștin. Acestora le rămâne singura posibilitate de a le citi și a le analiza predicile publicate.

Este o mare favoare, pentru un predicator debutant, să poată studia opera omiletică a unui predicator de valoare. El are prilejul să descopere osatura bine articulată a predicii, să urmărească în răgaz cum ea se îmbracă apoi în mușchi și e străbătută de nervi, să simtă o inimă care palpită și pulsează sângele în artere și vine, coerența ideilor dirijate de creier și frumusețea staturii și mișcării, adică ritmul interior și exterior al vieții. Lucru, nu numai interesant, dar și instructiv, **normativ**.

Evident, în predică și în cea realizată mai desăvârșit, Dumnezeu vorbește mai viu și mai complect **prin tine**. De aceea, tu ai datoria să devii un organ de transmisiune mai fin, mai desăvârșit, cu mai multă rezonanță. Pianul poate fi de cea mai bună marcă, dar cel mai mare compozitor muzical nu poate deveni și un mare pianist, dacă nu-și exercită mereu degetele, pentru ca ele să răspundă prompt, la inspirațiile spiritului său.

Tot așa și Dumnezeu vorbește mai liber printr'un suflet superior format și profund disciplinat.

Studiază și analizează predici, dar nu ca să le ții, ca și când ar fi ale tale proprii; copiile rămân copii. Iar cei ce le pun în circulație ca originale, sunt niște oameni neserioși.

Studiază și analizează ca să înveți, cum studiezi de obicei stilistica, poetica, retorica și prozodia, pe modele de stil, de poezii, de discursuri și metrică, ca să creiezi și tu, într'unul din aceste domenii ideale, ceva valabil, care să poarte pecetea personalității tale. Așa dar, nu predica niciodată predicile altora. Afară numai de cazul când nu te-ai putut pregăti. Pentru că e mai bine să predici decât să taci, sau să improvizezi mediocru. Dar, în acest caz, citește predica respectivă, sau lasă să se citească, la strană, Cazania. Iar, dacă citești predica altcuiva, fii onest și anunță pe credincioși, justificându-te, în același timp, de ce tu nu-ți ții predica ta.

Altfel, ar fi același lucru, ca și cum ai recita din Psalmi, cu aerul că citești o compoziție originală.

Citește, deci, cât mai multe predici celebre cu caetul în față, cu creionul în mână, sau fă note marginale.

Nu este, precum cred unii bibliofili, o barbarie să subliniezi și să faci adnotări pe marginea cărții. Recitindu-le mai târziu, nu vei fi nemulțumit. Lucrul acesta își are valoarea lui, în biografia unui predicator.

*

Acum altă chestiune: auzim, adeseori, pe credincioși spunând despre unii predicatori sau cuvântători: «cutare spune într'adevăr lucruri de valoare, dar e greu să-l urmărești. Trebuie să fii foarte încordat ca să-l urmărești». Evident, asemenea predicatori consumă mai multă energie în efortul lor, dar efectele nu sunt totdeauna corespunzătoare efortului. Totuși, acești oameni sunt mai folositori Bisericii decât acei inși a căror **fluență, volubilitate și stil** ascund de cele mai multe ori o totală absență de gândire solidă. Cu drept cuvânt, te poți întreba, ascultându-i după o jumătate de oră de **foc bengal și de artificii multicolore: ce-a spus oare?** De sigur, **nimic** sau foarte puțin.

Dar dacă ți-ai pus această întrebare, după predica unuia sau altuia și ai răspuns cum ai răspuns, nu te menaja nici pe tine.

Dacă nu predici decât ca să umpli cu niște vorbe sonore 15—20 minute, renunță la predică, aruncă proiectul la coșul cu hârtii (cel mai sincer prieten al predicii slabe) și gândește-te la altă predică, care să spună ceva **cuiva**, să aibă o țintă, să învingă o eroare și să mobilizeze o conștiință.

*

Predica se adresează **minții, voinței și simțirii**, uneia din ele sau tuturor laolaltă. Prin urmare, putem clasifica predicile **grosso modo**: 1) predici **adresate intelectului: doctrinale, practice, expository, istorice**; 2) **cele adresate voinței: în vederea întoarcerii la credință, prin muștrare și pentru îndreptare, sau ca îndemnuri și apeluri la o anumită acțiune**; 3) **Cele adresate simțirii**: pentru a trezi iubirea de Dumnezeu sau de aproapele, pocăința, încrederea în purtarea de grijă a Providenței, interesul pentru viața duhovnicească.

Făcând această clasificare, n'am înțeles în niciun chip, că

orice predică poate sau oarecum trebuie să se încadreze exclusiv în vreuna din aceste clase.

O predică în care predicatorul încearcă să înfățișeze credincioșilor învățătura Bisericii asupra unui adevăr de credință și care, deci, ar putea fi clasată ca o predică doctrinală, nu va avea efectul așteptat, dacă ea nu va fi și un apel la voința ascultătorilor, ca ei să primească învățătura, și în același timp și un apel la sentimentul lor, ca să le încălzească astfel inimile pentru Dumnezeu, izvorul a tot adevărul.

Predica aceea care are de scop suprem întoarcerea celor păcătoși și rătăciți, se va întemeia, de sigur, pe oarecare texte scripturistice și va trebui să înmoaie inimile ascultătorilor pentru smereniile și lacrimile pocăinții, și, în acest chip, ea se va adresa și minții și simțirei și voinței.

Dar nu este rău dacă facem oarecare distincție între tipul instructiv, hortativ și emoțional al predicii și între diferitele alte clase de predici.

Acest lucru ne va feri să cădem într'o manieră stereotipă. Monotonia predicii face gol în jurul amvonului. Varietate, deci, cât mai multă varietate.

Deși predicile variază după subiect, nu variază, însă, și metoda predicatorului. Și atunci predica suferă și rămâne fără ecou. Una este atmosfera unei predici din Postul Mare, alta din timpul de după Înviere, până la Cincizecime, alta înainte de Nașterea Domnului. Predicatorul trebuie să se lase absorbit în atmosfera, atât de variată și de nuanțată, a anului liturgic.

Și încă ceva: să predicăm realitățile vieții supranaturale unor ființe reale, bine și deaproape cunoscute, cu care să fi avut contact personal prin vizite pastorale, care, acestea, au un deosebit caracter de intimitate și, mai ales, prin duhovnicie.

*

Cel dintâiu lucru pe care trebuie să-l stabilesc când mă așez să-mi întocmesc predica este «despre ce voi predica?». Nu ne lipsesc, de sigur, ajutoarele. .

Anul bisericesc este cel dintâi ajutor, cu ciclurile sau anotimpurile lui. Materialul pe care ni-l furnizează experiențele noastre pastorale, evenimentele petrecute în viața parohiei și enoriașilor noștri, în orașul, satul, cartierul și țara noastră, sau în alte părți ale lumii, diferitele ocaziuni ca: botezul, cununia,

maslul, înmormântarea, ierurgiile, evenimentele cu caracter social, **iată o bogată provizie de subiecte.**

Dacă predicatorul nu vrea să ajungă în pană, e recomandabil ca el să aibă totdeauna un carnet în care să-și fixeze diferite subiecte, care-i vin în minte întâmplător, din citirea Sfintei Scripturi, a cărților, a revistelor, ziarelor, etc., și când am zis cărți, n'am eliminat nici literatura teologică, nici pe cea profană, nici beletristica (roman, nuvelă, poezie, dramă, film, istorie romanțată), etc. Amvonul nu este inospitalier pentru aceste bogate izvoare, de atâtea ori **atât de vitale și de fertile..**

Actualizează textul scripturistic: fă din el izvor de vitalitate pentru oamenii din jurul tău și din vremea ta.

Renunță la **predica șablon**, la **predica convențională**, care vorbește de ceva, dar **nimănui**, iar acel ceva, prezentat ca inactual, anacronic, inutilizabil, ecouri vagi dintr'o lume care nu mai este, pe care lumea în care trăești, nici nu le mai poate măcar percepe.

Umple-ți ființa ta interioară cu substanța predicii, pe care o ții oamenilor. Predica va fi atunci rezultatul unei maturizări lente, tainice și complete.

*

Alege-ți din bună vreme temele asupra cărora ai să predici; este ceea ce se numește **pregătirea îndepărtată**, creiază, așa zicând, centre sau nuclee de cristalizare; în jurul lor se vor grupa, se vor articula, se vor coagula oarecum, un infinit de idei, intuițiuni, sugestii.

Lasă-te obsedat, dominat de temă.

Lasă să dospească în mintea ta și să se limpezească pe încetul. Se va limpezi cu siguranță.

Cerebrația subconștientă nu este sterilă, dacă o alimentezi continuu cu gândirea conștientă. Și notează tot ce-ți vine în minte în legătură cu problema care te preocupă și te domină. Nu adormi, fără să ai alături de tine hârtie și creion. De câte ori trezindu-te, nu clarifici o idee mai mult decât în timpul zilei. Și cine n'a făcut această experiență? Când s'a copt mărul, și se dăruiește fără să te ostenești să-l culegi din pom.

Așa și cu predica. Dacă a crescut și s'a copt în tine, apoi și în condei și în grai, ea va curge ca dintr'un izvor bogat. Ai meditat îndelung asupra temei, procesul cerebrației inconștiente s'a consumat, și-ai creiat o atmosferă de reculegere prin rugă-

ciune, ai tot materialul în depozit, clasat și etichetat, schițează planul și scrie predica, sau scrie predica și apoi o analizează în plan.

Eu sunt de părere că **meditația** este cel dintâi moment al planului. Citește ce-ai scris, a doua, a treia zi, sau mai multe zile în șir și în momente deosebite, din zi sau din noapte, cu dispoziții deosebite. Vei avea alt ochiu critic. Mai viu, mai intuitiv, mai exigent. Ai ținut predica, notează data, locul și ocazia în care ai predicat. O predică ținută odată cu succes merită să mai fie ținută; ca și vinul cel bun, care se îmbunătățește cu vremea, predica, ea însăși, se desăvârșește când ai revăzut-o după câțva timp.

Ai grije, însă, ca predica ta să fie revăzută și îmbunătățită de autor, să nu devie ediție stereotipă, și să auzi pe vreun credincios șoptind vecinului său: «exact aceeași predică am mai auzit-o acum doi ani».

*

Nu poți predica tematic? N'ai avut vreme să te pregătești? Alege un text scripturistic, din pericopa zilei, evanghelică sau apostolică, adâncește-l cu ajutorul unui comentariu sigur și tâlcuște-l, verset cu verset. Dar să știi că nici această glosă nu se improvizează. Uriașii omiliei nu au improvisat totdeauna. Aci pregătirea permanentă își are legile și poruncile ei inexorabile.

Trebue să respiri zilnic în văzduhul Sfintei Scripturi, ca ea să se absoarbă organic în tine, și să capeți un ochiu heruvimic, simț, intuiție biblică, ca Sfântul Ioan Gură de Aur, care o citea zilnic și ca toți ceilalți mari dascăli și propoveduitori ai Bisericii. Omilia trebue restaurată în drepturile, autoritatea și prestigiul ei clasic. Fără să exproprieze predica sau omilia tematică, **omilia mare** sau desvoltată, trebue să fie reintegrată ca mijloc de propoveduire, cu conștiința că ea își poate îndeplini și azi misiunea ei de odinioară. Dar ea cere celui ce vrea s'o cinstească o anumită devoțiune față de Sfânta Scriptură și o pregătire teologică deosebită și în deosebi una exegetică.

Folosesc prilejul de a atrage atenția asupra desafecțiunii întru totul culpabile față de Vechiul Testament, care numai sporadic, în câte un text citat, ici și colo, mai circulă în predicile noastre. O mare pagubă și neiertată. În alte Biserici s'a dat de mult semnalul de alarmă și Vechiul Testament a fost din nou pus în valoare, în predica zilelor noastre. Lucrări importante,

cu caracter teoretic și practic, au apărut în serie pentru a pleda cauza importanței Vechiului Testament, pentru predica creștină.

Afară de citirea netâlcuită a paremiilor, Vechiul Testament este o carte pecetluită și uitată de predicatorul ortodox. Unii au încercat chiar să-l elimine din cultul Bisericii. De altfel, constatăm aceeași lipsă de atenție și pietate și față de epistole. Parafrazarea textului pericopelor evanghelice și uneori chiar predica tematică, a împins în anonim, un tezaur infinit de învățătură, de frumusețe duhovnicească și orientare practică în domeniul vieții individuale și colective. Dar pentru aceasta, trebuie să te străduiești îndelung, ca să selecționezi, să asimilezi, să articulezi și să clasifici materialul oferit din abundență de Sfintele și Dumnezeieștile Scripturi.

Nu înțelegem să facem exhibiție de erudiție teologică și exegetică, cu comentarii de extensiune academică și considerații istorice excesive, dar **Mântuitorul trebuie să fie văzut**. Și El nu apare numai din Sfintele Evanghelii. Se povestește că, într'o zi, un predicator savant, urcând în amvon, a găsit un bilet pe care era scris: «**Părinte, noi vrem să vedem pe Iisus**». Bieții oameni erau supraalimentați cu teologie abstractă, dar mureau de foame duhovnicească.

Iar un creștin ortodox spunea unui preot prieten: «Nu știu de ce, părinte, de când avem atâția preoți licențiați și doctori în Teologie, simt nevoia să mă duc din când în când la bisericile unde mai supraviețuiește un **bătrân preot grămătic**. Are parcă altă radiație spirituală care îți face bine și te liniștește». S'ar cuveni să facem cu toții un sincer «**mea culpa**» și să nu ne oprim numai la expresia lui retorică și la emoția de moment. Înainte de a încheia aceste considerații, am socotit că e bine să spun un cuvânt despre valoarea ilustrației în predică.

Învățătura nesprîjinită de ilustrații practice este de puțin folos. Dacă vorbești, de pildă, credincioșilor despre rugăciune, trebuie să le și arăți cum să o facă. Cea mai bună pregătire pentru rugăciune este mărturisirea păcatelor, îndatorire impusă și predicatorului și credincioșilor.

În deosebi, am recomandat statornic și studenților și fraților preoți, ca înainte de a ieși la predică să se îndumnezeiască cu Sfintele, Precuratele, Infricoșatele și de viață Făcătoarele lui Hristos Taine, pentru că și predica lor va avea atunci putere de viață făcătoare.

Viața liturgică a preotului — cât trebuie s'o plângem mulți dintre noi! — este un izvor de mare putere a predicii și când am zis viață liturgică sau trăire liturgică, am înțeles **preoție neîntrerupt lucrătoare**, preoție realizată, zi de zi, în cadrul enoriei sfințite prin prezența și rugăciunile neodihnite ale preotului.

Viața preotului este cea mai elocventă predică. Ea ilustrează, concretizează, face reale: credința, nădejdea și dragostea, încorporate tangibil în preot. Preotul face intuitivă predica. Preotul demonstrează prin toate actele vieții lui, dumnezeirea cuvântului propoveduit.

«De nu credeți în ce vă predic eu, credeți măcar în ceea ce fac eu pentru Dumnezeu și pentru sufletele voastre».

*

Și acum ceva despre demnitatea amvonului. Se cuvine, dar, ca cei ce propoveduesc cuvântul lui Dumnezeu să se ferească de a folosi un **stil vulgar** și lipsit de mireasmă duhovnicească. Se înțelege, sunt puțini cei ce au darul graiului ales și împodobit. Dar tuturor le stă la îndemână graiul dumnezeieștilor Scripturi și al bătrânelor noastre cărți de slujbă. Nu pledăm pentru un stil înflorit, liric, literar (cel ce-l poate folosi nu greșește), dar nici pentru trivialitățile stilistice.

Sunt unii predicatori cari spun lucruri obișnuite într'un grai violent și extravagant. Mai toți se cred profeți.

În realitate ei sunt niște mediocrități patente, iar ifosul profetic e numai semnul unei sigure nepregătiri a predicii, pe care ei o «urlă», ca să impresioneze.

Dar inspirația este, chiar și la profet, **intermitentă**. Știm că ea este prezentă atunci când «duhul Domnului este asupra lui». Cum poate fi ea însă cronică, permanentă, la acest tip de predicatori, cari țin cu orice preț să sperie lumea? Deci la o parte cu orice fel de vulgarism și vulgaritate în predică. Vulgaritatea în predică este un **duplicat** al vulgarităților din viața predicatorului, care, în acest caz, dovedește că ar avea nevoie de o cură specială.

Altfel vom mai auzi predicatori, cari, vorbind despre profetul Iona, ca să actualizeze, dragă Doamne, au vorbit despre «**trei zile într'un submarin**».

Între stilul **artificial**, factice, alambicat și cel **vulgar**, cras, este o mediană de aur a stilului **simplu**, cins'it, limpede. Este

stilul Sfințelor Scripturi. Să nu-l disprețuim. Ceea ce nu înseamnă că limba nu se îmbogățește mereu și că neologismul nu poate avea drept de cetățenie în predică, în conferință și în dizertația religioasă. Dar acesta este un alt capitol, de care ne vom ocupa în curând.

Predica se întruchipează tainic în sufletul și mintea preotului, cuvântul se face trup. Adevărurile vechi sunt aplicate totdeauna la noi împrejurări de viață, la vremuri noi, la oameni noi, la probleme noi și în haina unui grai nou.

Ce misiune poate avea predica pentru lumea de azi? Mă voi rezuma la câteva imperative omiletice, pe care le socotesc fundamentale și anume:

1. Predică din bogăția cea nedesertată a Sfintei Scripturi și a Sfințelor Slujbe ale Bisericii, nepierzând o clipă din atenție și interes caracterul harismatic al trăirii creștine.

Predica a înflorit în atmosfera de solemnitate, de sărbătoare, de praznic a vieții tainice, a **sfințeniilor bisericii**, strâns unită cu sfânta slujbă a Liturghiei.

De aceea, cea dintâi misiune a ei a fost și trebuie să rămână permanent tâlcuirea și adâncirea Sfintei Scripturi și a Sfintei Liturghii. Sfânta Liturghie este actualizarea perpetuă a lucrării mântuitoare a lui Iisus Hristos.

«Astăzi s'a răstignit pre lemn!».

Astăzi -- nu numai acum două mii de ani!

Preotul care și-a asimilat esențial, complet, sincer și intim această **prezență** permanentă, va fi totdeauna ca Luca și Cleopa din drumul lor spre Emaus; el va rămâne ucenic râvnitor, în seminariul omiletic al Sfintei Liturghii, iar cel dintâi rod al acestei experiențe liturgice, euharistice și scripturistice va fi că și el va putea spune Domnului: «rămâi cu mine». Iar când Hristos rămâne cu preotul, **predica nu mai este o povară și un chin, ci o revelație zilnică.**

Hristos îi va tâlcui Scripturile și sufletul lui va arde nepotolit. Mântuitorul îl va însoți și-l va învăța pe cale și i se va descoperi apoi întru frângerea pâinii.

Predica face acum corp cu preotul, printrucă preotul a făcut corp cu Hristos.

Experiența euharistică a preotului trebuie să fie cel dintâi punct de program în viața și activitatea lui.

Amvonul trăește din altar. Iar pe altar și pe amvon se ree-

ditează continuu misterul Kenozei; Cuvântul se face om pentru mântuirea omului, ia chipul lui Adam ca să facă pe Adam Dumnezeu. Predica este expresia misterului theandric. Ea este actul permanent al întrupării Logosului. Teologic, predica este, deci, un act soteriologic.

Al doilea imperativ: Predică adevărurile fundamentale ale creștinismului. Aceste adevăruri fundamentale au fost mereu atacate sau contestate în decursul istoriei. Uneori chiar pe toată linia, în bloc. O bună și temeinică instrucție dogmatică a credincioșilor este necesară sub forma catehezei.

Al treilea imperativ: Predică din profunzimile propriei tale vieți interioare, sau, mai bine zis, din realitatea prezenței și lucrării în tine a cuvântului lui Dumnezeu.

A predica înseamnă a vesti ceea ce Mântuitorul a încredințat Apostolilor Săi ca o veste de sus. Predicatorul trebuie «să păstreze ca și Maica Precesta toate cuvintele acestea întru inima ei» (Luca 2, 51), și ca ea să rostească:

«Iată robul Domnului, fie mie după cuvântul tău».

Preotul predică deci adevărul lui Dumnezeu întrupat în el, cum s'a întrupat Domnul, în Maica Domnului.

Deci: credință, curățenie, liniște, reculegere, meditație, rugăciune, nădejde și dragoste.

A predica nu însemnează a demonstra tot, totdeauna și pretutindeni.

Noi trebuie să predicăm despre un Dumnezeu personal, unul în Treime, despre însușirile Lui, despre Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, făcut om, pentru a noastră mântuire, despre Biserică, întemeiată de El pentru a continua lucrarea lui Dumnezeu-Omul, ca una ce este însuși Mântuitorul, cel ce trăește, învață și suferă continuu.

Al patrulea imperativ: inspiră-te în predică din realitățile vremii în care trăești și vorbește în graiul ei. Mântuitorul ne-a recomandat să luăm seama la «semnele vremii» și a muștrătat pe farisei cari prevesteau furtuna și ploaia, dar nu puteau despecetui semnele și tainele vremii. Sfântul Apostol Pavel, în Ep. 2 Timotei 4, 3, ne-o spune limpede: «Atunci noi va trebui să facem slujba Evanghelistului».

Noi predicăm pentru vremea noastră, nu pentru vremea de acum 30 de ani, sau pentru niște oameni, cari vor trăi peste 30 de ani, ci pentru ziua de azi.

De aceea noi trebuie să cunoaștem oamenii de azi, pe ei să-i observăm, să ne transpunem în stările vieții lor sufletești, să fim frământați de aceleași probleme care-i frământă pe ei.

Asta nu înseamnă, însă, că predica noastră trebuie să înceze a fi conformă cu veșnicia și să-i piardă perspectiva, pentru a se pune în acord cu veacul și cu duhul lui, **ci dimpotrivă**, pentru a-l servi. Noi trebuie să fim permanent preocupați de sufletul, de inima, de întrebările, de problemele omului de azi. Atunci într'adevăr noi ne-am făcut datoria noastră de propoveditori. Atunci am stat de vorbă cu mintea, inima și conștiința contemporană și nu am ținut numai o predică peste capul omului real și dincolo de interesele lui imediate. Privită dintr'un anumit punct de vedere, predica este într'adevăr un **monolog**. De aci și primejdia ca ea să devină prea doctrinară. Dacă o transformăm într'un **dialog**, ea lucrează mai profund, întrucât reușește să încordeze la maximum de tensiune interesul și atenția ascultătorilor.

În acest caz, predicatorul vorbește dela suflet la suflet. Acesta este de altfel și înțelesul cuvântului **omîlie**.

De aceea, predicatorul se cuvine să fie bine informat asupra realităților vieții sufletești a oamenilor, cărora le predică, altfel el va predica în văzduh.

Pentru acest motiv predicatorul de autentic tip apostolic să se ferească de ifosul «moralizării» cu orice preț.

Poruncile dumnezeiești, conștiința și activitatea ei atât de importantă, învățătura despre păcat, trebuie să oblige necondiționat pe predicator să facă o aplicare permanentă a psihologiei. Nu obsedantul «**să faci**» sau mai ales «**să nu faci**», rostit cu tonul unei comenzi rigide. Asta răcește, plictisește și înstrăinează, ci o serioasă afirmare și o bine articulată demonstrație psihologică a legii morale, care se va transubstanția, cu timpul, într'o convingere personală: «eu mă simt dator să fac voia lui Dumnezeu și o voi face de bună voie și cu voie bună».

Rostul predicii este să armonizeze, în realitatea vieții, naturalul cu supranaturalul.

*

Mântuitorul a încredințat în chip special răspândirea Împărăției Sale cuvântului viu: «Drept aceea în locul lui Hristos vă rugăm ca și cum Dumnezeu s'ar ruga prin noi; rugămu-vă în locul lui Hristos, împăcați-vă cu Dumnezeu» (II Cor. 5, 20).

Potrivit acestor cuvinte, predicatorul nu trebuie să uite niciodată marea lui misiune și răspundere.

Să nu se lase pradă pesimismului în exercitarea apostolatului său și mai ales indiferentismului pastoral. Să-și facă slujba cu entuziasm. Să nu urmărească succesul și aplauzele. Dumnezeuiescul Invățător și Semănător să-i fie model.

Predicile să fie clare și substanțiale, să fie scurte și bine articulate.

Predicatorul este dator să-și pregătească cu multă grijă predicile lui, din pietate față de Cuvântul lui Dumnezeu, din respect pentru ascultători și din venerație pentru Sfânta Biserică.

Am spus că pregătirea predicii este permanentă și imediată. Tot ceea ce citește, studiază, meditează, trebuie să noteze în vederea predicilor lui. Studiu continuu în domeniul științelor profane: să urmărească revistele teologice și în special pe cele pastorale. Să dea deosebită atenție expunerii și dicțiunii, care trebuie să fie naturale, limpezi și atrăgătoare. Exercițiile de dicțiune sunt de o deosebită importanță.

*

Oricât de indicat este, studiul predicatorilor celebri și al operei lor, predicatorul să nu predice numai din aceste opere, predici **de-a gata!** Să meargă personal și direct la izvoare: la Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și la Cărțile de slujbă ale Bisericii.

Sfânta Scriptură, ca izvor al predicii: predica, în deobște, trebuie să țină seama de pericopele duminicale și praznicare, așa cum sunt orânduite în anul bisericesc. Folosirea **Omiliei tematice** se recomandă în deosebi. Dar să nu se omită epistolele, cum se face de obicei. **Textul scripturistic** trebuie aprofundat și meditat. A rămâne la suprafață înseamnă a nu-i descoperi comoara sensurilor lui.

Premiile și Sinaxarele nu sunt folosite, deși ele sunt așezate în cărțile noastre de slujbă, în loc de mare cinste, la praznice mari. Personalități și caractere din Vechiul Testament și Noul Testament pot fi prezentate cu mult succes.

*

Predica a fost și este chemată să propovăduiască cu un accent deosebit adevărurile fundamentale ale creștinismului.

Hristos trebuie predicat ca **Fiu al lui Dumnezeu și al omului**, ca izbăvitor din păcat și ca model al creștinului în ce privește caracterul și personalitatea Lui omenească. Icoana lui Hristos trebuie zugrăvită mai viu și mai pregnant. Ea trebuie să apară mai viu și din însăși personalitatea predicatorului.

Predica despre Biserică trebuie să se ocupe de lucrarea Sfântului Duh în Biserică, să pună în evidență misiunea Bisericii creștine, însușirile și semnele ei distinctive, autoritatea ei doctrinară și sobornicitatea ei atacată de subiectivism și de alte curente autonomiste și anarhice.

Predica morală să nu fie unilateral și monoton moralistă, ci să înfățișeze profundele principii morale ale Vechiului și Noului Testament.

Predica apologetică să nu se ocupe numai cu dificultățile și îndoelile, ce de multe ori ea le-ar putea provoca, ci să fie constructivă și pozitivă. O limpede prezentare a doctrinei este cea mai reușită apărare a ei.

Predica catehetică este necesară pentru o inițiere sistematică a credincioșilor și ea trebuie făcută după un plan bine chibzuit.

Obiectul predicii este exclusiv Cuvântul lui Dumnezeu. Predicatorul trebuie să se ferească de a face personalități în predică sau să facă aluzie la diferende, dezacorduri sau conflicte cu alte persoane bisericești sau cu enoriași. Critica anumitor stări deplorabile sau întâmplări trebuie făcută cu multă prudență. Altfel ea strică mai mult, în loc să repare.

Spiritul social al creștinismului se întâlnește cu aspirațiile lumii de azi.

Principiul cardinal al Evangheliei este iubirea care ajută și salvează. El trebuie accentuat continuu. **Iubirea și dreptatea** garantează pacea.

Munca este o datorie a tuturor oamenilor și orice muncă este onorabilă și folositoare colectivității, și cea spirituală și cea manuală. Predicatorul trebuie să-și dea silința să înțeleagă nevoile și idealurile tuturor oamenilor.

Erorile și ereziile sectare trebuiesc identificate și cunoscute. Dar apărarea împotriva lor trebuie să fie făcută de preferință **pozitiv**, prin expunerea clară și sistematică a învățăturii creștine. Deci, fără polemică și fără virulențele la care ea poate ajunge.

Conținutul predicii noastre să fie mai mult **obiectiv-dogmatic** decât **polemic-apologetic**.

Adevărul credinței trebuie prezentat **în duh irenic**. Să se simtă dragostea păstorului celui bun, care nădăjduște să readucă la staul oile rătăcite.

*

Dar predica trebuie să aibă o profundă **notă personală**.

Altfel **predica făcută**, nu **crescută** n'are nicio valoare. Predica trebuie trăită. De aceea pregătirea ei imediată nu este de prima importanță. Predica trebuie să fie rezultatul unei îndelungi maturizări interioare, rodul unei creșteri din lăuntru în afară.

Numai în acest caz predicatorul poate vorbi «din prisosul inimii» și ca cel «ce are putere». El simte că «putere a ieșit din el» pentrucă s'a încărcat și s'a îmbrăcat cu puterea de sus.

Cine aspiră să fie un vestitor al Cuvântului lui Dumnezeu trebuie să aibe o intensă viață spirituală personală, să posede anumite aptitudini spirituale, să-și ágonisească o bogată viață intelectuală și morală, o sensibilitate fină și o voință robustă — singurele care dau originalitate personalității unui om. Pentru asta nu trebuie să fii un geniu, ci să ai o adâncă viață lăuntrică.

Ce ese dela suprafață poate fi lucru de preț, dar nu este predică. Cine vrea să dăruiască trebuie să aibă ce. Cine vrea să umple de Dumnezeu pe alții, trebuie să fie el plin de Dumnezeu.

Sunt păstori cari nu mai acordă predicii locul ce i se cuvine în activitatea lor. Ei preferă predicii, ca mai importantă, o activitate pastorală oarecare. Pe unul predica îl absoarbe total, pe altul alte preocupări. Cei mai mulți predică din cărți pentrucă n'au vreme să se pregătească. Evident toate aceste lucrări pastorale au valoarea lor, dar preotul trebuie să pună din nou în valoare predica.

Sunt preoți cari sunt însuflețiți de idealul anahorezei, al fugii din veac și de frica lui.

Influența lor asupra ascultătorilor va fi ca aceea a unui glas venit din lumea fantomelor. Predica lor va fi ea însăși fantomatică. Predicatorul trebuie să trăiască în viul vieții, în luptă cu torențele ei.

Ca să poată predica păstoriților lui și să-i câștige, trebuie să-și umple predica de realitatea vieții lor. Se cuvine, deci, să

ne observăm și să ne controlăm permanent efectul, ecoul, influența predicilor noastre.

Nu mă gândesc desigur la vanitatea atât de curentă a predicatorilor.

E bine să rogi un confrate să-ți asculte și să-ți aprecieze predica. Mulți primesc această «lepădare de sine». Dar cei care-și ascut mai mult urechile sunt proprii noștri fii duhovnicești; ei ar putea să ne spună multe. Convorbiri ocazionale cu enoriașii noștri asupra predicilor pe care ei le-au ascultat, ar putea să ne fie de mult folos.

Autocritica, sau critica făcută de alții ne pot împiedeca în mod sigur să cădem în banalitatea clișeului și șablonului. Predica trebuie să **crească**, dar nu convulsiv, în **panică**, în **febră**.

Pregătirea ei numită permanentă, de mult și de departe, zi de zi, de o viață chiar, este pregătirea ei cea mai bună.

Toată lectura predicatorului, dela Sfânta Scriptură și gazetă, până la ultimul tratat de teologie sistematică sau de sociologie, dacă această lectură este dominată, desigur, de interesul «cum și când voi putea folosi, eu, cutare lucru în predicile mele».

Experiențele pastorale pot constitui și ele la rândul lor un material prețios, dar folosite cu tact și prudență. Uneori indiscreția cu care ele sunt divulgate sau exploatate, poate păgubi enorm.

Contactul zilnic cu realitățile vieții enoriașilor pot să ne furnizeze teme care să intereseze în mod cu totul deosebit pe ascultători.

Să punem în contact deci **dogma cu viața**, cu valorile vieții de toate zilele. Când pornești dela un incident simplu, dela un fapt divers, sau dela un eveniment din viața oamenilor și ajungi **planat** la adevărul dogmatic, predica va abunda de realitate, de actualitate.

Mântuitorul a procedat astfel.

Dar experiența liturgică este singură normativă pentru ceea ce putem numi forma experimentală a predicii.

Este marea însușire a Sfintei Liturghii că ea nu ne prezintă credința în mod didactic, deși ea este plină de doctrină, ci ea trăește credința rugându-se. Iar trăirea credinței în rugăciunea liturgică constituie o învățătură mult mai adânc răsătătoare și mai transformatoare, pentru că această trăire angajează și

fecundează toate facultățile spirituale ale omului, transformându-le împreună cu trupul în care ele sunt încorporate și active.

Dintru început în predică n'a fost tâlcuită numai Sfânta Scriptură.

Epistolele Sfinților Apostoli ne arată că Cuvântul lui Dumnezeu s'a cristalizat în anumite propoziții, teze și articole de credință și care au constituit permanent un obiect important al predicii.

Noi trebuie să reactivăm acest gen de predică. Sunt atâtea momente și împrejurări când noi predicăm despre anumite lucruri independent de pericopa zilei, cum este de pildă complexul ideilor liturgice, pe care noi le tâlcuim în serie, în predici speciale pentru lămurirea credincioșilor noștri; sau când propaganda sectară și-a întins cursele ei într'o parohie și anumite puncte de doctrină trebuie lămurite neapărat, atunci noi trebuie să reluăm aceste teze dogmatice, să le precizăm și să le punem în valoare.

Deci, ni se oferă suficiente prilejuri de a ne prezenta în fața credincioșilor cu predici catehetice, cari pot fi tratate independent de textul pericopelor respective.

Adeseori, însă, aceste predici catehetice sunt înlocuite cu expuneri sau dizertații dogmatice, care se adresează mai mult intelectului și uneori numai intelectului.

Dizertația dogmatică este recomandabilă mai ales când ea se adresează laicilor. Dar dizertația este altceva decât predica.

Predica pericopică și catehetică se țin în cadrul Sfintei Liturghii, ca și în creștinătatea primară. Marea putere a predicii de acest fel se vedește însă, numai când ea face un tot organic și unitar cu Sfânta Liturghie, când ea se interesează și se încorporează în ea, când predica este trăită liturgic, în atmosfera sacramentală a Sfintei Liturghii, în lumina prezenței euharistice a Mântuitorului.

Predica trebuie să fie adaptată la diferite vârste, stări și grupe de oameni. Lucru nu atât de ușor. Pentru că această predică trebuie să aibă un permanent caracter de actualitate. Cuvântul lui Dumnezeu trebuie ales pentru a servi realității și evidențe precise și speciale ale vieții. Este însă o primejdie: unitatea parohiei în acest caz, oarecum, se pulverizează. Bine ar fi ca aceste predici să se specializeze și să nu se țină decât ca predici misionare.

*

Care dintre noi, dintre voi, între care, aici și acum și dincolo de acest spațiu închis, **cel dintâi sunt eu**, nu-și simte uneori vocația cărturarului și a fariseului care au șezut cu cutezanță pe scaunul lui Moisi? (Mat. XXIII, 2).

Unde este Hristosul copilăriei noastre, unde este Hristosul teologiei și maturității noastre?

Unde este **dragostea cea dinlâi**, frați laodiceeni de pretutindeni?

În loc să trăim în intimitatea Sfintei Evanghelii, să ne hrănim din esențele ei, unii dintre noi am luat în exploatare înepuizabila ei mină de aur și-i schimbăm valorile în moneda ignobilă bătută în plumb la bursa intereselor noastre mărunte și de o zi.

În loc să fim, noi vorbim.

Predica a ajuns de atâtea ori o piesă de vitrină, iar mulți dintre predicatori niște **idola fori**. Miraculoasa metamorfoză a vieții în adevăr și a adevărului în viață e din ce în ce mai rară și pare atât de bizară multora.

«Iar noi să nu ne numim «**ravi**» că unul este dascălul nostru, Hristos, iar noi **toți suntem frați**» (Mateiu 23, 8).

Să curățim, dar, partea cea dinlăuntru a paharului, să nu mai văruim mormintele, să nu ne mai arătăm dinafară drepti înaintea oamenilor, să nu mai împodobim gropile dreptilor, **ca să nu ni se lase casa pustie!** Să nu riscăm să fim și noi judecați ca fariseul din parabolă care nu se socotea la fel cu ceilalți oameni. Fariseii n'au drept să predice. Ei nu pot dezarma conștiințe și nu pot slăbi ostilități interioare. Ei disprețuesc și anatemizează. Ei sunt **atleții negației radicale**. Pe când Mântuitorul a stat, cum trebuie să stăm și noi ca pomul în paradis, «la mijloc», în toate torențele vieții. Mântuitorul **a servit**, n'a blestemat omul, lumea și viața. El n'a pus plumb în aripile inimii omenеști, în sbor. Dimpotrivă i-a dat un coeficient de speranță și de avânt, un plus de optimism. El a creiat un nou voluntariat al jertfirii pentru alții.

Predicatorii sunt în slujba lumii ca ciobanii și căinii în slujba turmei. Ei duc poverile stâniei ca «**fratele asin**», bun frate cu «**sărăcuțul lui Dumnezeu**».

Răbdarea e puterea lor, ajungerea la ținta dorită, bucuria lor, «**darea datoriei de obște**» prin moarte, marea lor împăcare,

pentru că ei n'au simțit solidificându-se în sufletul lor acele impurități, din care este alcătuit păcatul trădării. Ei au ajuns la lumina cea neînserată, fără spaima desnădejdiei, s'au întors acasă, ca și când n'ar fi părăsit-o nicio zi.

1. BIBLIOGRAFIE: *Adamer Peter*, Predigtkunde, 1936; 2. *Donders Adolf*, Die Predigt für die Menschen der Gegenwart, 1937; 3. *Gerstner X. Franz*, Die Predigt der Gegenwart, 1937; 4. *Metzger Konrad*, Katolische Seelsorge der Gegenwart, 1935; 5. *Ward Bernard*, The Priestly vocation, 1918; 6. *O'Dowd B. W.*, Preaching, 1919.

IDEILE TEOLOGICE FUNDAMENTALE ALE EVANGHELIEI

Arta Bisericii creștine încearcă să exprime cele mai profunde adevăruri religioase și realități istorice, prin simboale potrivite. Astfel privind chipul celor patru evangheliști, cari sunt zugrăviți în cele patru colțuri diferite de sub cupola principală a Catedralei, involuntar îți plutește înaintea ochilor spirituali, adevărul că opera lor formează suportul pe care se sprijină măreața clădire spirituală, care este Biserica lui Hristos.

Acest adevăr profund n'a scăpat din vedere nici acelora, care s'au arătat ostili Bisericii, căutând să dărâme aceste suporturi în credința, că deodată cu năruirea lor se va nărui înșăși Biserica temeluită pe acest suport. Critica raționalistă în munca ei destructivă a mers așa departe, încât a negat autenticitatea a tot ce se spune în evanghelii. Munca laborioasă săvârșită de alți cercetători cu mai mult respect pentru adevăr, a restabilit încrederea în evanghelii, arătând că ele ne transmit nealterat adevărul predicat de Mântuitorul, descriindu-ne fidel viața și faptele Lui. N'ar fi fără interes să cunoaștem în liniile ei generale nici rezultatul criticii raționaliste, dar a expune acest lucru ar însemna să facem noi înșine un lucru cu caracter mai mult negativ. Pentru aceea noi vom căuta să expunem pe scurt ceea ce a învățat Domnul și ce ne spun evangheliile despre El, deci vom expune ideile fundamentale ale sfintelor evanghelii. Înainte de a face acest lucru, vom arăta pe scurt, în câteva cuvinte, care este caracteristica sfintelor evanghelii.

Vă este cunoscut, că cuvântul «evanghelie» înseamnă veste bună. În acest înțeles aflăm noi folosit acest termen în cărțile Noului Testament și în vechea literatură a Bisericii creștine. Evanghelia e vestea cea bună despre mântuirea omenirii prin Iisus Hristos. Ea este cuprinsă în predica Mântuitorului și în predica apostolilor. Cu cuvântul acesta s'au numit apoi și cărțile care ne redau învățătura, viața și faptele Mântuitorului.

Înainte de a avea evanghelii scrise, Evanghelia a existat numai oral, căci Mântuitorul însuși nu a scris nimic. El a scris după cum ne spune sfântul Ioan doar o singură dată, dar chiar

și atunci a scris numai pe nisip, încât vântul a șters ceea ce a scris El cu aceea ocazie. El nu a poruncit nici ucenicilor Săi să scrie, ci când după înviere îi trimite către toate popoarele le spune numai să propoveduiască, dar nu să și scrie (Mat. XXVIII, 19) și ei așa au și procedat. Deci Evanghelia la început ni s'a păstrat numai oral. Înainte ca ea să fie scrisă pe hârtie, ea a fost scrisă cu cuvinte de foc pe tablele de carne din inima ucenicilor celor mai apropiați ai Mântuitorului, în inima apostolilor. Aici ni s'a păstrat ea nealterată, până când anumite împrejurări au silit pe unii apostoli, sau pe ucenici de ai lor să ne dea Evanghelia și în scris. Astfel Evanghelia cea unică a lui Iisus Hristos, noi o avem astăzi sub patru forme, în scrierile celor patru evangheliști.

Deci Evanghelia a fost dela început una și a rămas una după conținut; numai după forma de expunere noi putem vorbi de patru evanghelii. N'au lipsit critici, care să vorbească despre o evanghelie dublă, sau două evanghelii. Una ar fi Evanghelia Mântuitorului, care ar conținea învățătura propoveduită de El despre împărăția lui Dumnezeu și alta ar fi evanghelia propoveduită de apostoli despre Iisus Hristos. Deci după acești critici am putea vorbi, după conținut, de două evanghelii. Dar vestirea și realizarea Impărăției lui Dumnezeu e indisolubil legată de persoana Mântuitorului și evangheliile ne arată, că Mântuitorul se așează pe Sine în centrul predicii Sale și deci persoana Sa ca și predica Sa deopotrivă, formează conținutul Evangheliei. Astfel este greșit a vorbi de două evanghelii după conținut: una pe care a vestit-o Invățătorul, vorbind despre împărăția lui Dumnezeu și alta pe care au vestit-o apostolii și în care se vorbește despre Mântuitorul.

Evanghelia cea una după conținut, o aflăm noi în Noul Testament sub 4 forme: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Imprejurările deosebite i-au silit pe sfinții autori să ia condeiul în mână și să scrie. Când apostolul Matei din cauza împrejurărilor istorice nu a mai putut rămânea în Palestina, în mijlocul celor cărora le predicase până acum, ia condeiul în mână și scrie Evanghelia care-i poartă numele. Evanghelia sa are un caracter dogmatic. Evanghelistul voește să arate, că Iisus Hristos este Mesia cel prezis de profeți, pentru aceea evanghelistul aduce diferitele întâmplări din viața Domnului în legătură cu Vechiul Testament, arătând că cutare sau cutare întâmplare a avut loc, pentru ca

să se împlinescă ceea ce s'a pus prin profeți. La cererea creștinilor din Roma, Marcu scrie după predica Sf. apostol Petru evanghelia sa, pentru a dovedi celor din Roma că Iisus este Mesia cel promis și Fiul lui Dumnezeu. Iar pentru întărirea lui Teofil în credința sa creștină, scrie ucenicul lui Pavel, Doctorul Luca, evanghelia sa. Fiecare evanghelie poartă pecetea individualității autorului care a scris-o. Aceasta se vede din limba evangheliilor, din felul orânduirii materialului, care s'a făcut după scopul pe care l-a urmărit fiecare dintre acești trei evangheliști, ținând seamă și de cititorii pe care i-au avut în vedere. Astfel se explică ușor unele deosebiri pe care le întâlnim între aceste evanghelii. Luca mai ales, care deși n'a fost ucenic de al Domnului, făcând cercetări mai amănunțite asupra vieții și faptelor Mântuitorului, expune materialul în ordine mai cronologică. Ca unul care scrie pentru păgâni, ne comunică și unele din parabolele Domnului, în care reese caracterul universalist al evangheliei sale. După cum am amintit, evangheliile diferă în unele privințe între ele și anume după scopul pe care l-au urmărit autorii lor și după cititorii cărora s'au adresat. Astfel fiecare evanghelie poartă pecetea individualității celui care a scris-o, totuși, aceste trei evanghelii numite sinoptice, se aseamănă foarte mult între ele. Asemănarea se vede nu numai din alegerea și orânduirea materialului, ci această asemănare se extinde până la unele amănunte și se întâlnește chiar și în expresii. Această asemănare se explică așa, că evanghelistul Marcu care a scris în urma lui Matei a cunoscut evanghelia acestuia și a folosit-o la redactarea evangheliei sale, iar Luca care a scris în urma acestor doi, a cunoscut evangheliile acestora și s'a folosit de ele atunci când a scris evanghelia sa. De aceste trei evanghelii se deosebește cea a lui Ioan atât ca limbaj, cât și în ce privește materialul pe care-l expune. Ioan a cunoscut și el celelalte evanghelii și a voit să le completeze.

Intrucât evangheliile sinoptice ne vorbesc mai pe larg despre activitatea Domnului în Galileea, Ioan stăruie mai pe larg asupra activității Domnului în Iudeea și în Ierusalim. Pe cât e de firesc ca Mântuitorul să fi vorbit altfel cărturarilor și fariseilor din Ierusalim, de cum a vorbit țăranilor și pescarilor simpli din Galileea, tot pe atât de ușor explicabilă este și deosebirea ce există între Evanghelia lui Ioan și cele sinoptice. Ucenicul iubit al Domnului, care a meditat adânc asupra cuvintelor Mântuito-

rului și care este cel din urmă care scrie o evanghelie, e firesc să ne dea o descriere mai clară, despre ceea ce este Mântuitorul în ființa Sa.

Cu toată deosebirea ce există între evangheliile sinoptice și cea a Sfântului Ioan ca formă, ele expun Evanghelia cea unică după conținut și în privința aceasta nu există nici o deosebire între ele. Evangheliile se complectează una pe alta, nu se contrazic și acesta este lucrul important pe care trebuie să-l reținem. După aceste considerații sumare și de natură generală, vom încerca să expunem pe scurt ideile teologice fundamentale ale Evangheliei.

Când Adolphe Harnack, unul din marii istorici protestanți ai timpurilor din urmă, a ținut vestitele sale conferințe despre «Esența creștinismului», acest istoric prezenta ca învățături fundamentale ale prediciei lui Iisus Hristos și deci și ale Evangheliei, următoarele: a) Invățătura despre Împărăția lui Dumnezeu și venirea acestei împărății; b) Invățătura despre Dumnezeu Tatăl și despre valoarea infinită a sufletului omenesc; c) Invățătura despre dreptatea supremă și porunca iubirii (Harnack: «Esența creștinismului», pag. 69). În aceste învățături s'ar cuprinde deci esența Evangheliei. Istoricului protestant i s'a făcut reproșul pe care l-a făcut și Sfântul Apostol Petru Iudeilor din Ierusalim, că piatra cea nesocotită de ei, era tocmai piatra cea din capul unghiului, pe care ziditorii n'au băgat-o în seamă, adică Hristos (Fapte IV, 11). Așa și Harnack, vorbind despre esența Evangheliei, a nesocotit tocmai învățătura principală, adică cea despre Iisus Hristos.

Dascăli mari a mai avut omenirea și înainte și după Hristos, idei geniale au mai predicat și alții, dar ideile predicate de aceștia își primesc valoarea și în raport cu persoana acelora care le-au propovedit și în raport cu ceea ce au fost cei dela care ele provin. Dacă Hristos a fost numai un om, ideile și învățăturile propoveduite de El, oricât de noi ar fi, ele pot fi depășite de ideile altor oameni. Dacă însă Hristos este Dumnezeu, atunci cuvintele Lui au o valoare absolută. Dacă noi considerăm pe Hristos numai ca un simplu om, noi am putea pleca în predicile noastre dela citate luate din diferiți scriitori laici, așa cum au făcut și fac unii pastori protestanți în predicile lor. Când noi plecăm în predicile noastre dela cuvântul Evangheliei și argumentăm propoveduirea noastră prin acest cuvânt, o facem în

convingerea că acest cuvânt a fost rostit chiar de Dumnezeu prin Fiul Său, el exprimă voia Lui și este normativ pentru conduita noastră. Iată pentru ce, când e vorba să expunem ideile teologice fundamentale ale Evangheliei, începem cu ceea ce ne spune ea despre Iisus Hristos și numai după aceea vom vorbi despre ceea ce ne-a învățat El în calitate pe care a avut-o. Noi trebuie să începem deci cu ceea ce ne spune Evanghelia despre Iisus Hristos, căci putem spune, pe bună dreptate, că El formează esența Evangheliei.

Evanghelia lui Marcu începe cu cuvintele următoare: «Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu». Evanghelistul sintetizează în trei cuvinte, ceea ce a fost Mântuitorul. Când rostim numele Iisus Hristos, unim dintr'o dată două extremități în aceeași persoană, căci Iisus ne indică o persoană istorică născută în timp, pe când Hristos reprezintă divinul, veșnicul, ceea ce a fost înainte de timp. Aceasta este precizată și prin adausul Fiul lui Dumnezeu. În Iisus Hristos este deci unit umanul cu divinul. Despre persoana divino-umană a lui Iisus Hristos ne vorbesc toate Evangheliile. Natural că descoperirea acestei taine a ființei Sale, Mântuitorul a făcut-o treptat și potrivit puterii de înțelegere a aceloră căroră s'a adresat. Poporul din sânul căruia s'a născut Mântuitorul, popor care a crescut în legea lui Moise și în școala profetilor, mai ales în zorii ivirii creștinismului, trăia într'o tensiune sufletească, așteptând un Mesia eliberator. Despre această așteptare mesianică, Evangheliile ne pomenesc în o mulțime de locuri. Despre ea ne mărturisește atitudinea păstorilor, care îndată ce aud de nașterea Mântuitorului, pleacă la Betleem ca să-L vadă (Luca II). De aceeași nădejde era hrănit și sufletul dreptului Simion și a proorociței Ana, care ambii așteptau să vadă «mângâierea lui Israil», adică pe Mesia (Luca II). Când magii întrebă unde s'a născut noul rege al lui Israil, toți înțeleg că e vorba de Mesia cel prezis de profeti (Matei II). Când se ivește Ioan Botezătorul pe marginea Iordanului, predicând pocăința, Evanghelia lui Luca ne spune că mulți cugetau în inima lor:—nu cumva Ioan este Mesia? (Lc. III, 15). Acestor întrebări Ioan le răspunde: «După mine vine cel care este mai mare decât mine și căruia eu nu-i sunt vrednic să-i desleg cureaua încălțămintelor. Acela vă va boteza cu Duh Sfânt și cu foc» (Luca III, 16). Când Iisus se prezintă la Ioan ca să fie botezat, Ioan arată că acesta este cel despre care a

zis că nu este vrednic să-i deslege curelele încălțămintelor, declarându-L de Mesia (Ioan I, 29). Unii din ucenicii lui Ioan I s'au atașat și imediat au și chemat și pe alții, spunând că au aflat pe Mesia (Ioan I, 37, urm.), și astfel se strâng în jurul Mântuitorului primii ucenici.

Încă la începutul activității Sale publice, intrând în sinagoga din Nazaret și citind din cartea lui Isaia, locul în care se spune: «Duhul Domnului peste Mine, pentru că m'a uns să binevestesc săracilor, m'a trimis să vindec pe cei zdrobiți la inimă, să propoveduesc robilor iertarea și orbilor vederea, să slobozesc pe cei apăsați». Mântuitorul spune: «Azi s'a împlinit Scriptura în auzul vostru» (Luca IV, 17, urm.). Pentru descoperirea treptată a mesianității Sale, Mântuitorul se folosește de termenul umil de Fiul Omului, de sub care, ca de sub o haină simplă, radiază majestatea divinității Sale. Această numire este folosită totdeauna numai de Mântuitorul, fără să-i explice înțelesul, ceea ce dovedește că ea era înțeleasă de auditor. Această numire era cunoscută încă din Vechiul Testament, din cartea profetului Daniil, unde s'a folosit această numire pentru Mesia.

Ca o dovadă că această numire nu avea înțelesul simplu de om, se poate constata din acele locuri, unde termenul «Fiul Omului» este întrebuițat în același pasaj, alături de cuvântul «om» și folosirea acestor două expresii una lângă alta ne arată, că ele aveau înțelesuri diferite (Matei IX, 6-8, 11-19). Cu ocazia vindecării paralicului din Capernaum, Mântuitorul afirmă că Fiul Omului are dreptul de a ierta păcatele (Matei IX, 6). Despre Fiul Omului spune Mântuitorul că este mai mare decât Iona și decât Solomon (Matei XII, 41-42). Când fariseii îi fac reproș pentru ce lasă ca ucenicii Lui să smulgă spice Sâmbăta, El le răspunde că Fiul Omului este mai presus decât Sâmbăta și mai mare decât templul, cele mai sfinte instituții ale poporului iudeu (Matei XII, 6-8). După convorbirea cu Nicodim, îi spune acestuia că dacă Iudeii nu cred nici în cele pământești, cum vor crede când le va vorbi despre cele cerești, deși «nimeni nu s'a suit în cer, decât cel ce s'a coborât din cer, Fiul Omului care este în cer» (Ioan III, 13). Despre acest Fiul al Omului, despre care a spus că s'a coborât din cer, spune El cu altă ocazie, că-L vor vedea suindu-se unde era mai înainte (Ioan VI, 62). Deci, Fiul Omului este o ființă preexistentă, care va veni odată pe norii cerului ca să judece lumea (Matei XXV, 31—46). Atunci

toți acei cari L-au mărturisit pe El, Fiul Omului, înaintea oamenilor și Fiul Omului îi va mărturisi înaintea îngerilor lui Dumnezeu (Luca XII, 8). Iată cum, prin folosirea numelui «Fiul Omului», Mântuitorul își descoperă discret natura divină a ființei Sale.

Pe lângă acest titlu de «Fiul Omului», pe care-l folosește Mântuitorul pentru a-și descoperi mesianitatea Sa și caracterul divin al ființei Sale, noi mai aflăm în Evangheliile și numirea de «Fiul lui Dumnezeu», pe care o folosește uneori El, alteori e numit așa de către alții. Această numire, se află ca și numirea «Fiul Omului», în toate patru Evangheliile. În clipele cele mai decisive din viața Sa, în fața Sinedriului care-L judeca, Mântuitorul afirmă despre Sine că El este Fiul lui Dumnezeu. Această afirmație I-o imputau mai marii poporului, care-și băteau joc de El când era pe cruce și ziceau să se coboare de pe cruce dacă este Fiul lui Dumnezeu (Matei XXVII, Prolog., pag. 158). Că Mântuitorul s'a declarat pe Sine înaintea Sinedriului, de Fiul al lui Dumnezeu, constatăm mai bine din Evanghelia lui Ioan, care ne spune că Iudeii ziceau: «Noi lege avem, și după legea noastră El trebuie să moară, că s'a făcut pe sine «Fiul lui Dumnezeu» (Ioan XIX, 7). Orbului din naștere, pe care-l vindecase întâlnindu-l în templu, îi spun deschis că El este Fiul lui Dumnezeu (Ioan IX, 35-37). Când Apostolul Filip îl roagă să le arate pe Tatăl, Mântuitorul îi răspunde: «De atât vreme sunt cu voi și nu M'ai cunoscut, Filipe? Cel ce M'a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl» (Ioan XIV, 8-9). Altă dată spune răspicat Iudeilor necredincioși că El cu Tatăl este una (Ioan X, 30). Evanghelia lui Ioan ne pomenește în diferite locuri că Iudeii îl căutau să-L omoare, tocmai fiindcă s'a făcut deopotrivă cu Dumnezeu, numindu-se pe Sine Fiul lui Dumnezeu (Ioan V, 18; X, 31).

Deși într'o formă mai discretă, totuși cu o claritate care nu permite niciun echivoc, exprimă Mântuitorul divinitatea Sa și în parabola vierilor necredincioși, unde prin deosebirea ce există între servitori și fiul propriu al stăpânului viei, exprimă El toată distanța care îl desparte pe El de profeți (Mt. XXI, 33-46). Citiți Evangheliile și veți vedea că aceeași distincție o face El între Sine și ucenicii Săi, ca și între Sine și ceilalți credincioși, de câte ori vorbește despre Dumnezeu, ca Tatăl. În toate locurile unde vorbește despre Dumnezeu ca Tatăl, niciodată nu se

asociază pe Sine ucenicilor sau credincioșilor Săi, zicând: «Tatăl nostru»¹⁾, ci totdeauna zice: «Tatăl Meu» și «Tatăl vostru», prin care vrea să arate că filiațiunea Sa este cu totul de altă natură decât cea a profetilor, a ucenicilor și a creștinilor în general.

Nu putem lăsa nementionat acel loc, în care Mântuitorul zice că nimeni nu cunoaște pe Fiul decât numai Tatăl și pe Tatăl nu-l cunoaște nimeni decât numai Fiul, loc care are un colorit ioa-neic și pe care unii învățați îl declără ca mărgăritarul cel mai valoros din Evanghelia lui Matei, tocmai fiindcă el ne descoperă natura divină a Mântuitorului. Dumnezeu este Acela care cunoaște pe Dumnezeu în ființa Sa (Mt. XI, 25-27). Ca Fiu al Său îl declară Dumnezeu la botez și la Schimbarea la Față. Ca Fiu al lui Dumnezeu îl mărturisesc și Apostolii după umblarea pe mare și în preajma Cezareii lui Filip (Matei XIV, 33; XVI, 16).

Ideia că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu, trece ca un fir roșu prin toată Evanghelia a IV-a. Evanghelistul pe care l-a iubit Mântuitorul mai mult, e cel care a exprimat cu mai multă claritate ce este Hristos în ființa Sa. «La început era Cuvântul», zice el la începutul Evangheliei, și «Cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu». Acest Cuvânt «s'a făcut trup și s'a sălășluit printre noi», spune el mai departe. El era viața și lumina oamenilor. El era adevărul, după cum ne spune același evanghelist. Ioan ne descrie astfel ființa divină a Mântuitorului în termenii cei mai clari posibili. Ideia de viață și lumină sunt ca doi sori cari luminează nu numai deasupra Evangheliei a IV-a, ci ne luminează și ceea ce a fost Iisus Hristos, care a afirmat despre Sine că este calea, adevărul și viața și este lumina lumii. De aici rezultă că revelația adusă de El este revelația desăvârșită. Minunile ca și Invierea Sa confirmă ceea ce a afirmat El despre Sine, ca și aceea ce au mărturisit Sf. Apostoli, că adică El este Fiul lui Dumnezeu. Iată pentru ce de persoana Lui e legată mântuirea, iată pentru ce revelația adusă de El e revelația desăvârșită și cuvintele Lui au valoare absolută, iar învățătura Lui e normă pentru viață. Iată pentru ce am spus că El este esența Evangheliei.

1. În rugăciunea «Tatăl Nostru», Iisus nu se asociază pe Sine ucenicilor Săi, căci El nu putea rosti ca și ei: «Și ne iartă nouă păcatele noastre...», căci El era fără păcat.

Am spus că de persoana Mântuitorului e strâns legată ideea de mântuire. Ingerul descopere lui Iosif că cel ce se va naște din Fecioara Maria va mântui poporul de păcate (Matei I, 21). La fel vestește îngerul și păstorilor că li s'a născut Mântuitor, care este Hristos Domnul (Luca II, 11). Încă înainte de a-și începe activitatea publică, Mântuitorul prezentându-se la Ioan ca să fie botezat, acesta îl declară «Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii» (Ioan I, 29). Din expunerea noastră de până acum am putut constata, că Iisus era «așteptarea și mângâierea lui Israil». El e descris de Evangheliile ca Mesia cel prezis de profeți. El era nu numai Fiul Omului prezis de Daniil, ci în viața Lui se realiza și tot ceea ce prezisese Isaia despre suferințele viitorului Mesia. Mântuitorul care își afirmase puterea de a ierta păcatele, în diferite ocazii, era cel prin mijlocirea căruia urma să se ispășească păcatele tuturor.

Mântuitorul însuși ne arată care este rostul suferințelor și a morții Lui, când ne spune că: «Fiul Omului n'a venit ca să i se slujească, ci ca să slujească El și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți» (Marcu X, 45). La aceasta face aluzie și când pomeneste că Fiul Omului trebuie să fie răstignit, așa precum a ridicat și Moise șarpele de aramă în pustie, ca toți cei ce cred în El să se mântuiască (Ioan III, 14-15). La instituirea Sfintei Taine a Euharistiei, El spune că sângele Său și-l varsă pentru mulți, spre iertarea păcatelor (Matei XXVI, 28 și paralelele). Ideea aceasta, că Iisus Hristos, prin suferințele și moartea Sa a ajuns Mântuitorul lumii, o va desvolta mai pe larg Apostolul Pavel, pentru care Hristos cel răstignit devine centrul teologiei sale. Pentru aceea el și poate spune Galatenilor, că le-a zăgrăvit înaintea ochilor pe Hristos cel Răstignit (Gal. III, 1), iar Corintenilor că el n'a voit să știe de altceva între ei decât numai pe Iisus Hristos și Acela răstignit (I Cor. II, 2). Când marele Apostol face din Hristos cel răstignit și mort pentru păcatele noastre centrul teologiei sale, el nu introduce o idee nouă în creștinism, ci exprimă doar mai clar ceea ce ne spun și Evangheliile în locurile pomenite ca și în alte locuri pe care, din lipsă de timp, nu le-am mai înșirat. Ar însemna însă să înțelegem greșit pe marele Apostol, dacă am crede că el a predicat un Hristos mort. El a predicat în realitate pe Hristos cel înviat. Invierea lui Hristos este o realitate, despre care ne

vorbesc toate Evangheliile. Hristos însuși, în trei ocazii diferite, când își prezice suferințele, de fiecare dată prezice și Invierea (Matei XVI, 21; XVII, 23 și XX, 19). Hristos cel înviat va veni odată ca judecător, ca să răsplătească pe fiecare după faptele sale (Matei XXV și alte locuri). Ideea că Iisus a înviat și aceea că El va veni odată în toată strălucirea Sa să judece lumea, sunt două idei fundamentale ale Evangheliei, care au influențat adânc viața creștină.

De persoana lui Iisus Hristos ca Mesia și Fiu al lui Dumnezeu, se leagă strâns și ideea de Impărăția lui Dumnezeu, sau Impărăția Cerurilor, care formează tema propoveduirii Mântuitorului.

Mântuitorul nu a definit într'o formulă abstractă ce este Impărăția lui Dumnezeu sau Impărăția Cerurilor, dar dacă noi nu aflăm în Evanghelii o astfel de definiție, aceasta nu însemnează că ea nu a fost definită nici într'o formă. Am putea zice chiar, că mulțimea definițiilor ne îngreiază definirea ei într'o singură formulă.

Dacă plecăm dela semnificația etimologică a cuvintelor, am putea spune că Impărăția lui Dumnezeu însemnează stăpânirea lui Dumnezeu asupra sufletelor și deci împărțirea Lui asupra oamenilor. Această noțiune nu era străină celor cărora le-a predicat Mântuitorul, căci ea a înflăcărat nădejdea unui întreg popor. Ea le era cunoscută din cărțile Vechiului Testament ca și din literatura necanonică și scrierile contemporane creștinismului, în care ea era descrisă în culori vii și prezentată sub diferite aspecte. Precum Mântuitorul în predica Sa corectează ideile greșite ale auditorilor Săi, iar pe altele le desăvârșește, același lucru îl face și când vorbește despre Impărăția lui Dumnezeu.

Încă profetul solitar și aspru de pe marginea Iordanului vestea celor care mergeau să-l asculte, apropierea Impărăției lui Dumnezeu. Mântuitorul însuși își începe propoveduirea, vestind că s'a apropiat Impărăția Cerurilor (Matei 4, 17). El străbătea toată Galileia, după cum ne spune evanghelistul Matei și vestea Evanghelia Impărăției (Matei 4, 23); Marcu 1, 14). Când locuitorii din Capernaum voiau să-L rețină în mijlocul lor, El le spune: «Trebuie să vestesc și celorlalți Impărăția lui Dumnezeu, că pentru aceasta sunt trimis» (Luca 4, 43). Evanghelia

lui Luca ne mai spune că după ospățul la care a participat în casa fariseului, Mântuitorul «umbla prin cetăți și prin sate, propovăduind și binevestind Impărăția lui Dumnezeu, El și cei doisprezece» (Luca 8, 1). Deci, Impărăția lui Dumnezeu a fost tema propovăduirii Lui.

Mântuitorul încredințează și Apóstolilor Săi misiunea de a vesti apropierea Impărăției Cerurilor (Matei 10, 7; Luca 10, 9). Chiar după învierea Sa, în timpul arătărilor care au avut loc în decursul celor 40 de zile, după cum ne relatează Faptele Apostolilor, Mântuitorul se întreține cu Apostolii Săi despre «Impărăția lui Dumnezeu» (Fapt. Apost. 1, 3). Impărăția lui Dumnezeu a fost deci tema propovăduirii Sale, ca și a Apostolilor Săi. Impărăția lui Dumnezeu este strâns legată de persoana Lui ca întemeietor al ei aici pe pământ, pentru aceea El o și poate numi Impărăția Sa și poate vorbi de venirea Fiului Omului în Impărăția Sa (Matei 16, 28). Impărăția lui Dumnezeu nu este ceva care va lua ființă numai în viitor, cum interpretează Evangheliile o anumită ramură a teologiei protestante. Ea trebuie considerată ca prezentă, din momentul începerii activității publice a Mântuitorului.

Domnul nostru Iisus Hristos, delimitând hotarele celor două economii, spune că «Legea și profeții au fost până la Ion, de atunci se binevestește Impărăția lui Dumnezeu și fiecare spre ea se silește» (Luca 16, 16). La evangelistul Matei se precizează încă și mai bine, că Impărăția lui Dumnezeu e o realitate prezentă, când zice: «Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum, Impărăția Cerurilor se ia cu sila și cei silnici o răpesc» (Matei 11, 12), și în aceeași Evanghelie ne mai spune că cel mai mic din această împărăție este mai mare decât Ioan Botezătorul, deși acesta este considerat ca cel mai mare profet (Matei 11, 11). Impărăția lui Dumnezeu este în corelație cu împărăția diavolului și cea dintâi se desvoltă în detrimentul celei din urmă și pe măsură ce se extinde cea dintâi, și se micșorează cea din urmă. Acest adevăr îl evidentiază Mântuitorul când indică clar prezența Impărăției lui Dumnezeu, pe care însă fariseii, din cauza învârtoserii inimii lor, nu observă prezența acestei realități spirituale, deși ea este între ei. Ea este prezentă pretutindeni unde Evanghelia este primită și trăită. În măsura în care Evanghelia transformă sufletele ca și aluatul, frământătura,

în aceeași măsură crește și Impărăția lui Dumnezeu în extensivitate, întocmai cum se dezvoltă copacul din grăuntele de muștar (Matei 13, 31-33).

Impărăția lui Dumnezeu este socotită ca un dar oferit de sus (Luca 2, 29). Ea este pregătită de Dumnezeu pentru aleșii Săi, dela întemeierea lumii (Matei 25, 34). Această împărăție este oferită tuturor acelorora, cărora este oferită și Evanghelia și noi știm că Mântuitorul a trimis pe învățăceii Săi să predice Evanghelia tuturor popoarelor (Matei 28, 19). Evangheliile ne arată însă, că mulți au dovedit o atitudine ostilă față de Mântuitorul și față de Evanghelia Sa (Matei 11, 21—23 și cap. 23, 37). Parabola cu nunta fiului de împărat, care reprezintă Impărăția lui Dumnezeu, ne arată cum cei chemați la nuntă, nu numai că au nesocotit invitarea, ci unii s'au purtat chiar dușmănos față de împărat, care reprezintă pe Dumnezeu, și față de slugile Sale, care reprezintă pe Apostoli și vestitorii Evangheliei (Matei 22, 2—14). Deci nu toți cei cărora li se oferă împărăția ca dar, o și primesc.

Fiindcă în multe locuri din Evangheliile acelorora care duc o viață virtuoasă li se promite o răsplată, s'ar părea că Impărăția lui Dumnezeu nu mai este un dar, ci este mai curând o răsplată meritată de om pe urma efortului făcut de el, pentru a trăi după legile dumnezeiești.

Impărăția lui Dumnezeu este oferită ca un dar, însă omul trebuie să colaboreze și el prin efortul său la realizarea ei, căci după cum am pomenit mai înainte, ea se extinde în detrimentul împărăției diavolului și se ridică pe ruinele aceleia. Diavolul e însă în continuă activitate și pune piedici în calea dezvoltării ei, după cum putem constata din parabola neghinei (Matei 13, 24, urm.). Impărăția lui Dumnezeu trebuie mai întâi căutată așa cum îndeamnă Mântuitorul (Matei 5, 33), cu râvna cu care caută un negustor un mărgăritar de mare preț (Matei 13, 45). Omul trebuie să flămânzească și să înseteze după dreptatea, care constituie ființa acestei împărății (Matei 5, 6), și să consimtă la jertfă pentru dobândirea ei, după cum ne arată parabola comoarei ascunse în țarină și parabola mărgăritarului (Matei 13, 44-46). Deja Ioan Botezătorul le spunea celor ce veneau la el pe marginea Iordanului, să nu-și facă socoteli greșite, crezând că la intrarea în această împărăție, Dumnezeu va ține seamă

de prerogative de rasă, sau de neam (Matei 3, 2, 3). Dobândirea Impărăției lui Dumnezeu este împreună adeseori cu suferințe (Matei 10, 11). Realizarea ei pretinde renunțări (Matei 10, 37), luptă și efort continuu, căci numai astfel se poate cuceri (Matei 11, 12). Deși este prezentă, ea va ajunge la realizare deplină abia în viitor, pentru aceea în Evanghelii se vorbește adeseori de Impărăția lui Dumnezeu ca o realitate viitoare. La realizarea ei desăvârșită se va ajunge abia după Parusie, când cei buni vor fi separați de cei răi (Matei 25, 31, urm.).

Atât după condițiile care se cer să fie îndeplinite de cei care voiesc să devină membri ai Impărăției lui Dumnezeu, ca și după natura bunurilor care sunt oferite cetățenilor acestei împărății, se poate constata că ea este o realitate de natură morală-spirituală și se realizează în interior, în sufletul omului. Ea este stăpânirea lui Dumnezeu asupra sufletelor. Omul fiind însă o ființă compusă din trup și suflet, stările sufletești se manifestă și în acte exterioare, în viața trăită. Impărăția lui Dumnezeu primește deci și un aspect social. Membrii acestei Impărății sunt legați întreolaltă nu numai printr'o credință interioară, ci sunt închegați și într'o unitate externă, într'o comunitate organizată, în Biserică. Deci Impărăția lui Dumnezeu are un aspect social, ea se realizează în Biserică. Aspectul social văzut al Impărăției lui Dumnezeu se scoate în evidență în parabola grăunțelului de muștar, unde se arată creșterea acestei Impărății în extensiune. Parabola neghinei și a năvodului, care ne vorbesc și ele de Impărăția lui Dumnezeu, în care cei buni sunt împreună cu cei răi, ne arată clar că împărăția de care se vorbește în aceste parabole nu este altceva decât Biserica. Acest lucru se poate constata și din explicarea pe care o dă Mântuitorul parabolei cu neghina, spunând că la sfârșitul veacului: «va trimite Fiul Omului pe îngerii Săi și vor aduna din Impărăția Lui toate smintelile și pe cei ce fac fără-de-lege» (Matei 13, 41). Deci Mântuitorul vorbește clar despre aspectul social, vizibil, al Impărăției lui Dumnezeu, în care alături de oamenii buni trăiesc și oameni răi, vizând prin aceasta situația din cadrele Bisericii. Același lucru se poate constata și din parabola cu cei invitați la ospăț, dintre care nu toți au haină de nuntă (Matei 22, 1, urm.).

Dacă citim textul din Evanghelia lui Matei, cap. 16, 18-19,

constatăm că Mântuitorul, în versetul 18, vorbește de întemeierea Bisericii, pe credința mărturisită de Petru, iar în versetul următor promite acestui Apostol, precum și celorlalți, cheile Impărăției Cerurilor și le spune că orice vor lega pe pământ va fi legat și în ceruri. Cheile Impărăției Cerurilor reprezintă puterea de legare și de deslegare, care se exercită pe pământ, în cadrul Bisericii. Astfel și Impărăția Cerurilor, ale cărei chei le promite Apostolilor, reprezintă în primul rând aspectul social, vizibil, al acestei Impărății, deci Biserica. Vorbind de ființa Bisericii, noi avem în vedere atât elementul nevăzut, spiritual, care transformă omul din lăuntru cât și pe cel extern, care unește pe credincioși într-o unitate văzută. În Ortodoxie, când vorbim de Biserică accentuăm mai mult aspectul văzut al ei, (Sf. Taine, cultul, ierarhia), iar când vorbim de Impărăția lui Dumnezeu pe pământ, ne referim în realitate la aspectul nevăzut al Bisericii, la elementul spiritual, care este activ în interiorul omului și îl transformă.

Pe baza textelor analizate până acum, putem trage deci concluzia, că Impărăția lui Dumnezeu pe pământ se realizează în mod concret în cadrele Bisericii, care este aspectul văzut al acesteia. Totuși, noțiunea Impărăției lui Dumnezeu nu este identică cu noțiunea de Biserică, cea dintâi fiind cu mult mai cuprinzătoare. Ea, după cum am arătat, este o realitate transcendențială dar are și un aspect pământesc, este o realitate prezentă dar și una viitoare în același timp.

În caracterizarea pe care am făcut-o până acum Impărăției lui Dumnezeu, ne-am folosit numai de Evangheliile sinoptice. Acest lucru nu trebuie să ne facă să credem, că această noțiune ar lipsi din Evanghelia a IV-a. Este adevărat că evanghelistul Ioan nu folosește cuvântul «Impărăția lui Dumnezeu» decât de două ori în convorbirea Mântuitorului cu Nicodim, dar el întrebuițează în locul acestui termen cuvântul «viață veșnică», sau simplu «viață», care exprimă aceeași realitate transcendențială și terestră, prezentă și viitoare, care este exprimată și prin cuvântul «Impărăția lui Dumnezeu». Noțiunea «viață» exprimă foarte nimerit și unitatea ce există între Impărăția lui Dumnezeu ca realitate prezentă și în stare de dezvoltare și între Impărăția lui Dumnezeu în starea ei desăvârșită din viitor, când oamenii care vor face parte din ea, vor fi ca și îngerii lui Dum-

nezeu din cer (Matei 22, 30). Nu numai la Ioan aflăm noi folosit cuvântul «viață veșnică», pentru a reda prin el noțiunea de Impărăția lui Dumnezeu, ci acest lucru îl aflăm și în Evangheliile sinoptice (Matei 19, 16 și paralelele).

După ce am schițat sumar aspectele sub care ne este înfățișată Impărăția lui Dumnezeu, trebuie să mai arătăm cine sunt cei chemați să facă parte din ea, care sunt condițiile de intrare în această Impărăție, cum se înfățișează dreptatea superioară care trebuie să stăpânească în ea și cari sunt bunurile ce se oferă cetățenilor acestei Impărății.

Iisus Hristos și-a restrâns activitatea Sa la poporul iudeu dintre hotarele Palestinei, cum reiese din răspunsul dat Cananiencii, căreia i-a spus că: El nu este trimis decât către oile cele pierdute ale casei lui Israel (Matei 15, 24). Deci poporul iudeu a fost chemat în primul rând, să facă parte din Impărăția lui Dumnezeu. Fiindcă cei chemați n'au răspuns la invitare, după cum ne ilustrează Mântuitorul în mod plastic, în parabola celor chemați la Cină, Domnul a trimis pe ucenicii Săi către celelalte neamuri, spunându-le: «Mergeți în toată lumea și propoveduiți Evanghelia la toată făptura» (Mc. 16, 15-16). Pentru aceea, Mântuitorul putea spune că: «mulți vor veni dela Răsărit și dela Apus și se vor odihni în Impărăția Cerurilor, iar fiii Impărăției vor fi isgoniți în întunericul cel mai dinafară» (Matei 8, 11-12). Deci toți oamenii, fără excepție, sunt invitați să intre în Impărăția lui Dumnezeu.

Condițiile de intrare în Impărăția lui Dumnezeu ni le indică Mântuitorul în mod sintetic, în convorbirea ce a avut-o cu Nicodim, căruia îi spune că «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea intra în împărăția lui Dumnezeu» (Icn 3, 5). Deci, Mântuitorul cerea renaștere morală și botez pentru a intra în noua Impărăție. Cu altă ocazie, Mântuitorul spune că toți cei ce vor crede și se vor boteza se vor mântui (Marcu 16, 16), adică vor intra în Impărăția lui Dumnezeu. Din aceste două locuri evanghelice se poate constata că Mântuitorul cerea credință, înnoire sufletească și botez, pentru a intra în Impărăția lui Dumnezeu. La aceste condiții trebuie să mai adăugăm și faptele bune. Mântuitorul a spus-o clar, că nu tot cel ce zice: Doamne, Doamne, va intra în Impărăția Cerurilor, ci numai cel care face voia lui Dumnezeu (Matei 7, 21). Aici trebuie să po-

menim și locul dela Evanghelistul Matei, cap. 25, în care se vorbește de judecata a doua și unde ni se arată că unul din criteriile după care cineva va fi socotit vrednic de a moșteni Impărăția Cerurilor, este activitatea lui caritabilă, sunt faptele lui bune.

Acestor condiții trebuie să le premeargă pocăința. Pentru aceea Mântuitorul își începe activitatea Sa îndemnând pe toți la pocăință (Luca 13, 3). Apostolii ca și Mântuitorul, propoveduiau îndemnând pe toți la pocăință (Marcu 6, 12). Când cei ce au ascultat predica Sf. Petru au fost mișcați sufletește și au întrebat pe Apostoli ce să facă, Apostolul Petru i-a îndemnat ca mai întâi să se pocăiască și apoi să se boteze (Fapte 2, 37-38). Motivul pocăinței nu mai era frica, ci iubirea, căci Dumnezeu pe care-L propoveduia Mântuitorul oamenilor, așa după cum am constatat din expunerea noastră de până acum, este un Părinte bun și îndurător (Parabola Fiului rătăcit și a celor doi datornici). Deci pocăința și credința, pe urma căroră se primea botezul și se dobânda iertarea păcatelor, ca și înnoirea morală și faptele bune, sunt condițiile esențiale pentru intrarea în Impărăția lui Dumnezeu. Condiții mai speciale pentru intrarea în această Impărăție aflăm noi în fericirile evanghelice, ca și în alte locuri din Evangheli.

După ce am indicat în mod sumar condițiile de intrare în Impărăția lui Dumnezeu, trebuie să înfățișem pe scurt dreptatea din Impărăția lui Dumnezeu. Mântuitorul, în cuvântarea sa de pe munte, zicea celor ce-L ascultau: «Căutați mai întâi Impărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui» (Matei 6, 33). Dreptatea lui Dumnezeu, de care vorbește Mântuitorul că trebuie căutată în primul rând, constituie programul felului de a trăi în Impărăția lui Dumnezeu. Felul de viațuire în această Impărăție, trebuie să se deosebească de felul de viațuire al omului de rând, care încă iubește pe cei ce-l iubesc, face bine celor ce-i fac bine și dă cu împrumut pentru a primi dobândă, dar această o fac și vameșii și păcătoșii (Luca 6, 32-34 și Matei 5, 46-47).

Dreptatea care reglementează viața creștinilor în cadrul noiei Impărății, trebuie să întreacă și pe cea a fariseilor, care calcă poruncile lui Dumnezeu pentru datina lor (Matei 15, 3, urm.). Ei accentuiază cu prea mult apăs curățenia externă (Matei 15, 1, urm.) și curăță partea dinafară a paharului și a

blidului (Matei 23,25), împlinesc poruncile mici ale Legii, dând zeciuală din izmă, mărar și chimen, însă lasă neîmplinite poruncile mai mari, cari sunt judecata dreaptă, mila și credința (Matei 23, 23), și care «toate faptele lor le fac ca să fie văzute de oameni» (Matei 23, 5). Cu acest scop trâmbează când fac milostenie, se roagă la colțurile străzilor și sunt triști și-și smolesc fețele, când postesc (Matei 6, 1-6, 16-18). Mântuitorul spune: «că de nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în Impărăția Cerurilor» (Matei 5, 20).

Viețuirea în noua Impărăție cere mai întâi curățenie internă, curățenia inimii, căci de acolo ies toate relele care spurcă pe om (Matei 15, 18-19). Mântuitorul a mai ilustrat acest adevăr în mod plastic, când fariseilor care-L acuzau că El face minunile Sale cu ajutorul diavolului, le-a spus: «Sau ziceți că pomul e bun și roada lui bună, sau ziceți că pomul e rău și roada lui rea, căci după roadă se cunoaște pomul. Pui de vipere, cum puteți grăi cele bune, răi fiind? Căci din prisosința inimii grăiește gura. Omul bun din comoara cea bună a inimii scoate lucruri bune, iar omul rău din comoara cea rea scoate lucruri rele» (Matei 12, 33-35). Mântuitorul cere sinceritate în fapte, care trebuie făcute nu pentru ochii oamenilor, ci pentru Cel care vede în ascuns; pentru Dumnezeu și pentru aceea cere discreție și sinceritate în milostenie, rugăciune și post. El cere sinceritate în gând și în faptă, deopotrivă.

Dreptatea Impărăției lui Dumnezeu trebuie să întrecă pe cea care rezultă din viețuirea după normele Legii vechi. Legea condamna omorul ca fapt, Mântuitorul însă condamnă mânia și chiar cuvintele grele, pe care le rostește cineva la adresa semenului său (Matei 5, 21-22). Legea veche oprea desfrâul, Mântuitorul însă condamnă și intenția de a desfrâna.

Idealul vieții cetățenilor Impărăției lui Dumnezeu, îl fixează Mântuitorul în cuvintele: «Fiți dar voi desăvârșiți precum și Tatăl vostru Cel din Ceruri desăvârșit este» (Matei 5, 48). Creștinii trebuie să fie buni ca și Dumnezeu, care poartă de grijă până și păsărilor cerului și crinilor câmpului și cu atât mai vărtos omului, care este fiul Lui (Matei 6, 26-30), și care dă «cele bune celor ce cer dela el» (Matei 7, 11). Dacă și împărățiile lumesti, cei tari și puternici stăpânesc peste cei mai slabi

și mai mici, în Impărăția lui Dumnezeu cei tari și puternici, prin cultura lor, prin poziția lor socială și starea lor materială, trebuie să se pună în serviciul celor slabi și mai mici. Acesta este înțelesul cuvintelor Domnului, rostite către Apostolii Săi și prin ei tuturor creștinilor, când a zis: «Știți că domnitorii păgânilor îi domnesc și cei mari îi stăpânesc, iar între voi să nu fie așa, ci care dintre voi va vrea să fie mai mare, să fie slujitorul vostru și care dintre voi va vrea să vie întâi, să fie vouă slugă». Mântuitorul dându-se pe Sine ca exemplu, continuă zicându-le: «Precum și Fiul omului n'a venit să i se slujească, ci ca să slujească el și să-și dea sufletul răscumpărare pentru mulți» (Matei 20, 25-28).

Viața cea nouă a creștinilor se naște din trăirea în comuniune cu cele trei persoane ale Sfintei Treimi. Din comuniunea în care trăiește creștinul cu Dumnezeu Tatăl, se renaște omul la o nouă viață. Acest lucru îl exprimă Apostolul Ioan în toate acele locuri, în care vorbește de nașterea creștinilor din Dumnezeu (Ev. Ioan 1, 13, Ep. I Ioan 2, 29; 3, 9; 4, 7; 5, 1, 4). Creștinul născut din Dumnezeu «face dreptatea», crede în Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu și îl iubește atât pe Hristos cât și pe semenul său și un astfel de creștin nu mai păcătuiește, după cum se poate constata din locurile sus amintite. Viața pe care o duc creștinii în Impărăția lui Dumnezeu, se naște și dă roade în măsura în care ei viețuiesc în comuniune și cu Hristos, după cum ne arată Mântuitorul în alegoria cu vița și mlădițele (Ioan 15, 4, 6). Principul noiei vieți mai este și Duhul Sfânt, după cum se poate deduce din convorbirea Mântuitorului cu Nicodim, căruia îi spune că numai cei născuți de sus, adică din apă și din Duh, pot intra în Impărăția lui Dumnezeu (Ioan 3, 3-5). Mai ales Faptele Apostolilor și scrierile Sf. Ap. Pavel, ne arată rolul Duhului Sfânt în renașterea morală a creștinilor. El este principiul care sfințește noua viață și o face să rodească.

De încheiere la expunerea noastră, trebuie să mai amintim care sunt bunurile pe care le oferă Dumnezeu cetățenilor Impărăției Lui. Noi am constatat că printre condițiile cerute pentru intrarea în Impărăția lui Dumnezeu, au fost pocăința și botezul. Pocăința și botezul au ca urmare iertarea păcatelor. Iată prin urmare, unul din bunurile de care se învrednicește creștinul în Impărăția lui Dumnezeu. Iertarea păcatelor, după cum am mai

mai arătat în cursul acestei expunerii, este strâns legată de persoana Aceluia, care a iertat păcatele paralticului, ale păcătoasei care s'a pocăit și ale tâlharului pe cruce, promițându-i acestuia din urmă intrarea în rai, adică în Impărăția Cerurilor. Ea este legată de persoana Mântuitorului, care și-a vărsat sângele pentru iertarea păcatelor tuturor, după cum a spus-o la Cina cea de Taină. Iertarea păcatelor reprezintă însă numai o latură negativă a bunurilor oferite cetățenilor Impărăției lui Dumnezeu. Bunul care se oferă credinciosului deodată cu iertarea păcatelor, este viața veșnică. Acest bun îl oferă tot Hristos, care este izvorul vieții (Ioan 1, 5), putând astfel afirma despre Sine că El este «învierea și viața» (Ioan 11, 25), și astfel poate da viață veșnică oilor care-I ascultă glasul și-I urmează Lui (Ioan 10, 27-28).

Creștinul, care prin pocăință a dobândit iertarea păcatelor și prin credință s'a născut din apă și din Duh, și care prin trăirea în comuniune cu cele trei persoane ale Sfintei Treimi dă roade, poate fi considerat ca un fiu al lui Dumnezeu într'un sens mai înalt. Deci rezumând, noi putem spune că iertarea păcatelor, viața de veci, filiațiunea divină într'un sens mai înalt și fericirea pe care Mântuitorul o promite creștinilor în unele fericiri încă pe pământ, formează bunurile de care este împărțit creștinul în Impărăția lui Dumnezeu încă în această viață. Pe lângă aceste bunuri, Evangheliile ne mai pomenesc de înviere și viețuirea în apropierea lui Dumnezeu și de vederea feței Lui, care este promisă creștinilor mântuiți în împărăția viitoare. Evangheliile ne înfățișează fericirea creștinilor în această Impărăție sub diferite forme plastice, prezentând-o ca un ospăț: ca în parabola nunții fiului de împărat și parabola celor zece fecioare, sau ca participarea la masă cu patriarhii (Luca 13, 28-29).

În expunerea ce am făcut-o, noi am înfățișat pe scurt ideile teologice fundamentale ale Evangheliei. Aceste idei au fost sămânța aleasă, care căzând pe pământ bun a dat roade, una o sută, alta șazeci iar alta treizeci. Din aceste idei s'a născut credința care adeseori a mutat munții. Aceste idei au fost aluatul care a transformat sufletele credincioșilor în decursul veacurilor și i-a renăscut la o nouă viață. Aceste idei au fost «vinul cel nou» care a sfărâmat pe încetul formele vechi sociale și a

creiat forme noi de viață, pe urma cărora au profitat cei desmoșteniți ai soartei. Expunerea acestor transformări sociale pe care le-a născut propoveduirea acestor idei nu mai intră însă în cadrul acestei expuneri.

BIBLIOGRAFIE.

1. P. Feine: *Theologie des Neuen Testaments*, Ed. IV, Leipzig, 1922.
  2. Otto Kuss: *Theologie des Neuen Testaments*, Ed. I, Regensburg, 1936.
  3. R. P. Lemonny : *Théologie du Nouveau Testament*, Bibliot. Catholique.
  4. B. Bartmann: *Das Reich Gottes in der Heiligen Schrift*, Münster i. W., 1912, Ed. III B. Z.
  5. Fritz Tillmann: *Das Selbstbewusstsein des Gottessohnes auf Grund der synoptischen Evangelien*, Münster i. W., 1921, ed. III.
  6. Adolphe Harnack: *L'essence du christianisme*, Paris, 1907.
  7. S. Vlad: *Prologul Evangheliei a patra*, Cluj, 1937.
-
-

COMBATEREA FALSELOR REVELAȚII

Întâi trebuie să facem distincție între Revelație și revelații, între Revelația divină și revelațiile particulare. Revelația este descoperirea ființei, lucrării și voiei lui Dumnezeu, cuprinsă în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție, păstrată și explicată de Biserică. Descoperirea supremă a Dumnezeirii o avem în Iisus Hristos, care este Fiul lui Dumnezeu întrupat și care ni l-a arătat pe Tatăl și ni l-a trimis pe Duhul Sfânt, Duhul Adevărului. Cel ce crede în Iisus Hristos și în învățătura Lui, cel ce împlinește poruncile Lui, acela se va mântui. Așa dar, credința în Revelația divină, păstrată de Biserică și cuprinsă în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție, este condițiunea necesară a mântuirii. Vrei să te mântuiești? Crede în Iisus Hristos și urmează Lui — este răspunsul Bisericii.

Asupra acestui adevăr fundamental nu zăbovim, pentrucă este prea evident pentru orice credincios.

Ce sunt revelațiile particulare? Revelațiile particulare sunt manifestări extraordinare ale unor realități supranaturale — Dumnezeu, Iisus Hristos, sfinții, îngerii și demonii — în forme accesibile posibilităților omenești de cunoaștere (percepere). Ele sunt adesea simple halucinații. Descoperirile acestea se întâmplă de obicei sub formă de vedenii sau cuvinte. Ele pot fi vedenii sau cuvinte exterioare, imaginative și spirituale. Vedeniile sau cuvintele exterioare sunt acelea în care realitățile nevăzute apar în forme vizibile și vorbesc în cuvinte perceptibile. Vizionarul percepe o realitate exterioară cu ochii și cu urechile. Spre exemplu, apariția celor trei îngeri la stejarul din Mamvre. Sau apariția mâinii la banchetul lui Balthazar, care a scris: mene, tekel, ufarsin. Sau apariția îngerului la Bunavestire. Vedeniile sau cuvintele imaginative sunt acelea care n'au o realitate exterioară, ci se petrec înlăuntru, în fantezie, sub formă de imagini, fie în stare de veghe, fie în vis. Astfel este visul lui Nabucodonosor, sau visul lui Iosif, când îngerul l-a vestit să fugă în Egipt cu Maica Domnului și Pruncul Iisus.

Vedeniile sau cuvintele spirituale n'au nici formă externă, nici formă imaginativă, ci sunt imprimări de idei și sensuri

în intelect. Spre exemplu, interpretarea visului lui Nabucodonosor, dată de Dumnezeu lui Daniil. Sunt idei, cari năpădesc în spirit, cu o putere și evidență excepțională.

Care este valoarea acestor revelațiuni particulare față de Revelația divină? Este o întrebare esențială care determină atitudinea ce trebuie s'o avem față de aceste revelații. Ce raport există între Revelația divină și revelațiile particulare? Aici trebuie să luăm în considerare două puncte de vedere: 1. Conținutul; și (2) Adevărul. În ce privește conținutul, revelațiile particulare pot completa, corecta sau înlocui adevărurile descoperite în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție? Nu. Odată ce în Iisus Hristos avem descoperirea deplină a Dumnezeirii, această descoperire nu mai poate fi nici completată, nici corectată, nici înlocuită (In. 15, 26; 16, 13-14).

În Revelația divină avem tot ceea ce este necesar pentru mântuire. Deci, din punct de vedere al conținutului, revelațiile particulare nu aduc nimic nou. Care este atunci scopul lor? Nu de a comunica adevăruri noi de credință, ci de a edifica duhovnicește pe cel ce le primește sau pe cei cărora se adresează. Ele ar fi un mijloc excepțional pentru răscolirea elanului religios. Și când zic excepțional, înțeleg că nu sunt un fenomen prea frecvent, ca să-l întâlnești la toate colțurile de stradă. Ele e mai mult necesar pentru cei slabi în credință, decât pentru credincioși. Care poate fi dar atitudinea noastră față de revelațiile particulare? Trebuie să credem în ele ca și în Revelația divină? Nu. Obligația de a crede există numai față de Revelația divină. Credința în revelațiile particulare e necesară pentru mântuire. Cel ce nu crede în ele, prin aceasta nu-și periclitează mântuirea. De aceea, Biserica obligă pe toți credincioșii să creadă în Iisus Hristos și să-I urmeze, dar nu obligă pe nimeni să creadă în revelațiile particulare, nici nu condamnă pe cei ce nu cred în ele. Aceasta chiar și atunci când revelațiile respective ar fi aprobate de Biserică. Aprobarea Bisericii nu însemnează impunerea de a fi crezute de toți credincioșii, ci numai recunoașterea lor ca nevătămătoare și edificatoare pentru cei ce vor să creadă în veracitatea lor. Biserica le declară ca probabile, nu ca sigure. «Patericul» citează pustnici cu viață îmbunătățită, cari au fost înșelați de diavol prin vedenii. La fel în «Viețile Sfinților» există destule vedenii false, cari au fost socotite ca adevărate. Doar a spus Mântuitorul că vor fi astfel

de semne și minuni, cari de s'ar putea ar amăgi și pe cei aleși. Iar Sf. Pavel ne spune că diavolul se închipuie în înger de lumină. De aceea, chiar înger de ar veni să propoveduiască altă Evanghelie decât cea a Bisericii, să nu creadă în el (Ef. 8; II Cor. 11, 14).

Înțelegem astfel de ce problema adevărului revelațiilor particulare este o problemă foarte delicată, de ce Biserica are o atitudine rezervată față de ele și așteaptă ca timpul și diferite criterii să le verifice. Părinții vieții duhovnicești au adoptat atitudinea extremă de a sfătui respingerea în bloc a tuturor vedeniilor, fără nicio alegere. Aducem în această privință mărturia «Patericului» și a «Filocaliei», cele două cărți fundamentale ale duhovniciei ortodoxe. Patericul cuprinde fragmente din viața marilor pustnici și călugări din Egipt (mai ales), cari au trăit în sec. IV-V. Iar Filocalia cuprinde scrierile duhovnicești ale marilor învățători ai desăvârșirii spirituale din sec. IV-XIV. Aici vorbesc așa dar specialiști în viața duhovnicească și deci în problema viziunilor, specialiști nu din teorie, ci din practică, din proprie experiență. Iată care este graiul lor: Unui frate (de mănăstire), i s'a arătat diavolul în chip de înger luminat, și i-a zis: Eu sunt Gavriil și sunt trimis să-ți aduc o veste bună. Iar fratele i-a răspuns: Caută, că vei fi trimis la alții, că eu sunt păcătos și nu sunt vrednic să văd înger. Și îndată «îngerul» s'a făcut nevăzut. Unui bătrân i s'a arătat diavolul sub chipul lui Hristos și i-a zis: Eu sunt Hristos. Iar bătrânul, văzându-l pe el, și-a închis ochii ca să nu-l vadă. Zis-a lui diavolul: Pentru ce îți închizi ochii? Caută de mă vezi, că eu sunt Hristos. Răspuns-a bătrânul: Eu nu voi să văd pe Hristos cu ochii mei aici în lumea aceasta. Și diavolul s'a făcut nevăzut (Pat. p. 318-319, p. 5-6). Un frate se mărturisește unui bătrân că are vedenii, iar bătrânul îi răspunde: Decât ai vedea îngeri, mai bine ți-ai vedea păcatele. Du-te deci în chilie și vezi de păcatele tale.

Aceasta e atitudinea părinților Patericului față de vedenii: o atitudine rezervată, am zice chiar negativă.

Aceeași atitudine o întâlnim și în Filocalie. Sf. Ioan Scărarul e de părere că cine se încrede în visuri e ca omul ce se sprijină pe umbră. Evagrie Ponticul, în «Cuvânt despre rugăciune» (153 capete), zice: «Nu dori să vezi îngeri, sau Puteri sau pe Hristos în chip sensibil, ca să nu-ți ieși cu totul din

mente, luând lupul drept păstor și închinându-te dracilor vrăjmași» (C. 115, Fil. I, 90). Iar Diadoh al Foticeii, după ce arată cum se pot deosebi visurile bune de cele rele, zice: «Dacă i se va arăta vreunuia din cei ce se nevoiesc, fie vreo lumină, fie vreo figură în chip de foc, fie vreun glas, nici decum să nu pri-mească o astfel de arătare» (cap. 36). «Ne va ajunge pentru sporirea la cât mai multă virtute, să nu se încreadă nicidecum în nicio strălucire, căci visurile de cele mai multe ori nu sunt nimic altceva decât chipuri ale gândurilor sau... batjocuri ale dracilor». Iar dacă vedenia e dela Dumnezeu, El nu se supără dacă n'o primim, «căci știe că facem aceasta pentru vicleșugurile dracilor». Aceasta cu atât mai mult cu cât, deși există criterii de distingere, sufletul se poate ușor amăgi (Cuvânt ascetic 100, cap. 38, Fil. I, 353, 354).

Așa dar, dacă din punct de vedere al conținutului am spus că credința în vedenii nu e obligatorie pentru mântuire, din punct de vedere al adevărului, putem spune că în privința revelațiilor particulare e de sfătuit cea mai mare rezervă, care poate merge până la atitudinea total negativă. Căci adevărat este ceea ce spune Pahomie, întemeietorul vieții monahale de obște, care prețuia mai mult virtutea decât orice viziune, zicând: «Cea mai minunată viziune este un om, care se distinge prin puritatea și smerenia sufletului său» (Asz., p. 93).

Și totuși... Omul e așa făcut, încât nu se mulțumește cu atitudinea negativă, deși e garantată de înțelepciunea Părinților Pafericului și Filocaliei. El vrea să cunoască criteriile, după care se pot distinge revelațiile adevărate de cele false. Și fără nicio îndoială că există astfel de criterii. De aceea e bine să le cunoaștem. Să vedem dar, întâi, care sunt normele de judecare a adevărului revelațiilor, în al doilea rând la ce rezultate putem ajunge prin aplicarea lor.

I. Criteriile de judecare a revelațiilor particulare: Criteriile acestea sunt multiple și au fost sistematizate în mod variat. Credem că cea mai bună sistematizare este următoarea: 1. Criterii privitoare la **persoana vizionarului**; 2. Criterii privitoare la **revelațiile înseși**; 3. Criterii privitoare la **efectele acestor revelații**.

A. Criteriile privitoare la persoana vizionarului vor cuprinde calitățile naturale și calitățile duhovnicești ale lui.

În ce privește calitățile naturale, se va cerceta trupul și sufletul. Se va vedea deci dacă vizionarul e sănătos sau bolnav, de ce fel de boală a suferit sau suferă, care e starea sistemului nervos, dacă nu cumva e slăbit și excitat de prea mult post, de prea multă priveghere și rugăciune. La fel se va vedea dacă are un suflet echilibrat sau nu, dacă e un om cu o rațiune clară, luminată și sănătoasă și cu o voință sigură și puternică sau e un om dominat de impresii momentane, de emoții și de imaginație, dacă e serios sau îi place să inventeze și să înflorească lucrurile în așa fel, încât el însuși ajunge să le creadă. Care este gradul de instrucțiune, ce a citit, ce cunoștințe are. Este un temperament liniștit sau unul pasionat? Totodată se va cerceta starea lui morală: dacă e virtuos sau vicios, dacă e o fire sinceră sau un amăgitor (un șarlatan), adesea fără să-și dea seama, e mândru, doritor de slavă deșartă sau smerit, e lacom de bani sau desinteresat, etc.

Din punct de vedere duhovnicesc se va avea în vedere: dacă e progresat în viața duhovnicească sau nu, dacă e capabil de exercitare eroică a virtuții sau nu, dacă este smerit sau nu, dacă se supune duhovnicului sau nu, dacă mărturisește vedeniile numai duhovnicului sau le povestește tuturor, dacă însetează sau nu după vedenii, dacă e unit cu Hristos într'o viață curată sau nu, dacă revelațiile i-au schimbat viața sau nu, etc. Despre persoanele care n'au ajuns la sfințenie se poate spune că, dacă chiar nu toate vedeniile lor, cel puțin 3/4 din ele sunt false (P. A., p. 337). Dar și Sfinții au căzut câte odată în amăgirea unor vedenii false.

B. În privința Revelației însăși, întâi trebuie să ne convingem de autenticitatea ei, pe urmă trebuie să vedem dacă este în concordanță cu dogma și morala Bisericii, adică cu Revelația divină. Revelațiunile pot fi denaturate chiar de vizionar, care uneori nu le pricepe, alteori nu le dă o expresie adecvată. Ele sunt schimbate și de secretari și de editori, cari adaugă sau schimbă din text, sau dau o nouă expresie viziunii. De aceea e important să ne convingem de autenticitatea textului, cu atât mai mult când nu e fixat în scris și e un simplu svon, care se schimbă dela individ la individ, bazat pe pure fantezii. Dacă textul e autentic, urmează confruntarea revelațiunilor cu doctrina dogmatică și morală a Bisericii. Aici e valabil cuvântul Sf. Apostol Pavel: «Chiar dacă noi sau îngeri din cer v'ar binevesti

altceva decât ceea ce v'am binevestit noi, anatema să fie!» (Gal. 1, 8). Dumnezeu nu poate da revelații, cari să fie în opoziție cu Revelația divină. Deci orice revelații care nu sunt în conformitate cu învățătura Bisericii, sunt false. Ceea ce nu însemnează că acelea cari concordă cu această învățătură ar fi dela sine juste. La fel revelațiunile care sunt împotriva decenței și a bunelor moravuri. Vedeniile adevărate sunt întotdeauna pure și decente. Astfel, aparițiile goale, care proferează cuvinte obișnuite sau chiar indecente, cari descriu viciile până la amănunte triviale, sau care sunt lipsite de demnitate și seriozitate, fiind bizare, urâte, cu atitudini și cuvinte care provoacă râsul — desigur n'au origină divină.

La fel aparițiile cari pretind să se facă lucruri imposibile din punct de vedere fizic, spiritual sau social — nu sunt juste.

C. Efectele revelațiilor: In ce privește efectele, ele se referă pe deoparte la vizionar, pe de altă parte la aderenții lui. La vizionar distingem efectele psihologice și efectele morale. Efectele psihologice se observă în vremea revelației însăși. Astfel, dacă este o revelație adevărată, când apare ea produce mirare, turburare și chiar frică, pentru ca îndată să urmeze un sentiment de pace, bucurie, certitudine și curaj. Spre exemplu, Bunavestire.

× Când revelația e demonică, produce la început bucurie, după care urmează curând turburare, tristețe, descurajare. E nevoie însă spre a preciza aceste efecte psihologice, ca vizionarul să fie un observator atent, precis și deplin al sufletului său și ca el să nu fi dorit să vadă sau să i se spună cutare sau cutare lucru. Că dacă a dorit aceasta, bucuria e semnul împlinirii dorinței și nu al adevărului revelațiunii. Mai importante decât acestea sunt efectele morale. Vom observa deci dacă revelațiile schimbă în bine sau în rău viața vizionarului. O revelație adevărată aduce întotdeauna un progres în sfințenie, adică un progres în iubirea de Dumnezeu și de oameni, în răbdare, în supunere față de voia lui Dumnezeu și față de Biserică și mai ales în smerenie. Dimpotrivă, revelațiile demonice produc mândrie, nesupunere, tendințe sectare, dorință de slavă deșartă, ș. a. Ele pot îndemna și la exerciții pioase, dar spre a le exagera, a le împinge până la manifestări ciudate, stranii și a le transforma în reclamă gălăgioasă. Astfel așeza e împinsă până la ruina sănătății, umilința până la descurajare. Conștiinciozitatea până la scrupulozitate, ostenele ascunse devin publice. Vizionarul se crede

sfânt și nu mai ascultă de nimeni, nici de duhovnic, nici de Biserică, ci numai de vedeniile sale. Aici e origina sectarismului și începutul rătăcirii și al prăbușirii, căci călăuză mântuirii nu pot fi niciodată vedeniile ci numai Revelația divină, păstrată și propoveduită de Biserică. In ce privește aderenții, e nevoie să se observe o convertire religios morală a lor reală și durabilă. De cele mai multe ori revelațiile acestea sunt foc de paie, căci hrănesc numai setea de senzational sau alte interese lăaturalnice, fără să aibă efecte regeneratoare din punct de vedere religios și moral. După aceste efecte și după durata lor, se poate judeca și adevărul revelației. In orice caz, aderenții nu trebuie să devie simple marionete, fără rațiune și fără voință, în mâna vizionarului, — ceea ce e un semn rău și periculos —, ci trebuie să fie personalități, cari cresc în libertatea fiilor lui Dumnezeu. Dacă apariția îl îndeamnă pe vizionar să acționeze, să pornească în lume, el trebuie să se supună duhovnicului sau Bisericii, care va aprecia dacă acțiunea e bună, e folositoare și e oportună sau nu. Am putea adăuga aci drept criteriu și minunile ce se fac. Ele însă trebuiesc bine studiate și precizate, căci și diavolii fac semne și minuni, iar fantezia populară brodează legende.

Vedeți dar cât de multiple și de variate sunt criteriile ce trebuiesc aplicate spre a ne pronunța asupra unei revelații particulare dacă e adevărată sau falsă.

Din cele expuse rezultă că vedeniile pot fi produse de Dumnezeu și ființele bune, de diavol și de om. Și întotdeauna omul colaborează cu rațiunea divină sau demonică, fie că-și dă seama, fie că nu, amestecând elemente proprii între elementele revelate. Din cele expuse mai rezultă că, afară, de diavol, care poate apărea ca înger de lumină, sau ca Hristos, sau ca alți sfinți, există următoarele pricini ale revelațiilor false, legate de spiritul omenesc:

1. O imaginație prea vie, biciuită prin exces de post și priveghere, de rugă și de dorire de a avea viziuni;
2. O boală a memoriei, prin care omul crede că a văzut lucruri și evenimente pe care le descrie amănunțit, fără să le fi văzut vreodată;
3. Psihonevroze sau isterie sau alte boale producătoare de halucinații;
4. Simularea sau șarlatania, fie din dorința orgolioasă de a fi venerat de popor ca sfânt, fie din dorința de câștig sau din alte motive. In vremuri de mari tulburări religioase și politice,

când imaginația este supraexcitată, apar vizionari falși din interese religioase sau politice. Ei anunță mari nenorociri, pedepse divine, dar și schimbarea lucrurilor printr'un miracol divin. Unele din aceste vedenii sunt pure invenții, izvorâte din anumite oficine religioase sau politice, altele pot fi pure imaginații, produse ale fanteziei în tensiune, socotite drept revelații adevărate.

*

Am trecut în revistă criteriile revelațiilor particulare și cauzele falsității lor. Ne dăm acum seama că am pășit într'un labirint, într'un domeniu minat de diferite mirajii, și că o hotărâre definitivă despre adevărul unei revelațiuni e foarte greu de dat. Că o revelație e simplă halucinație, șarlatanie sau de origină demonică pare mai ușor de stabilit. Dar ca să admiți că o revelație e adevărată — pentru aceasta se cere o verificare îndelungată și multilaterală. Orice pripeală, orice credulitate, orice neconsiderare a criteriilor enumerate, duce la concluzii greșite.

De aceea, înainte de a se pronunța asupra unui caz de revelație, Biserica trebuie să aplice toate criteriile enumerate. În verificarea revelațiilor particulare nu e îngăduit să fie lăsat deoparte nici un criteriu. Dar dacă toate criteriile sunt favorabile, putem avea certitudinea că revelațiile sunt adevărate?—La această întrebare răspunsul e dublu. Întâi în ce privește revelația în ansamblu, în totalitatea ei, nu poate fi vorba de certitudine, ci numai de probabilitate, sau cel mult de certitudine morală. Deci dacă toate criteriile sunt pentru, putem spune că probabil revelația e adevărată, fără ca prin aceasta s'o impunem ca un adevăr indubitabil de credință. Credința în revelația aceea rămâne și după aprobarea Bisericii, la libera voință a fiecărui credincios. Cei ce nu cred nu-și vor pierde mântuirea pentru aceasta (cum amenință vizionarii), dacă bineînțeles vor fi credincioși buni ai Bisericii.

În al doilea rând în ce privește amănunțele revelației, chiar dacă ea e divină, ele pot fi amestecate cu elemente ce izvorăsc din activitatea spiritului omenesc și deci nedivine. Așa se strecoară în viziuni ideile științifice, politice, religioase, morale, bisericesti, cunoștințele istorice ale vizionarului, sau ale duhovnicului său, etc. Nu mai amintim că o viziune poate fi redată greșit sau interpretată greșit.

În fața acestor concluzii înțelegem de ce Biserica e așa de rezervată față de revelațiile particulare și de ce Sfinții Părinți au ajuns până la recomandarea de a ne feri total de ele. Care trebuie deci să fie atitudinea vizionarului față de revelațiile ce le are și care atitudinea duhovnicului față de vizionar? Sunt întrebări de mare importanță practică. Într'adevăr în privința aceasta, atât credincioșii, cât și preoții de cele mai multe ori sunt complet nepregătiți: este o ignoranță păgubitoare pentru Biserică, mai ales în vremuri de epidemii vizionare.

În privința vizionarului s'au stabilit următoarele reguli: 1. Să nu ceară și să nu dorească viziuni, să se ferească de ele, să n'aibă încredere în ele, știind că sunt supuse amăgirii; 2. Să fie convins că mai presus de vedenii e o viață curată în slujba lui Hristos și a Bisericii, căci iubirea e mai mare decât toate darurile duhovnicești; 3. să respingă revelațiile, să nu le dea atenție, scoțând din ele numai roada cea bună, adică creșterea în iubirea de Dumnezeu și om, în smerenie și alte virtuți. Căci scopul revelațiilor adevărate nu e în ele însele, ci în transformarea și înaintarea spiritual-morală a vizionarului. Așa cum ții o creangă în mână până culegi fructele, pe urmă o arunci — așa și cu vedeniile: culegi evlavie și progresul moral și arunci vedenia; 4. Să nu povestească nimănui revelația primită, ci să se supună întru toate duhovnicului. Dacă duhovnicul nu-i dă binecuvântare, să aibă răbdare. În ce privește duhovnicul e bine să observe următoarele reguli: 1. Să cunoască știința duhovnicească, prin lectură și eventual prin experiență; 2. Să nu se grăbească, să se pronunțe decât după ce un timp îndelungat a aplicat toate criteriile; 3. Să nu arate admirație pentru revelație, ci să învețe pe vizionar care e valoarea revelațiilor, că el trebuie să fie neîncetător față de ele, că a avea vedenii e mai puțin lucru decât a fi un creștin virtuos, că din ele să rămână numai îndemnul de a progresa în virtute, că nu e bine să le spună altora, etc. 4. Totuși să se poarte cu el cu bunătate, fără duritate și ironie, ca să-i câștige încrederea și astfel să-l poată călăuzi; 5. Să nu se lase dominat și condus de vizionari, cari de obicei sunt foarte autoritari și cer o supunere absolută față de revelațiunile lor; 6. Să evite, când e vorba de femei, pericolul sentimentalismului romantic, prin care între duhovnic și vizionar se stabilesc relațiuni dubioase din punct de vedere moral.

Am sintetizat în linii esențiale tot ceace se poate spune despre revelațiile particulare. Și dacă acestea sunt așa de supuse iluzionării, ce vom zice de fenomenele de halucinație colectivă! Aici elementul subiectiv este mult mai evident. Când sunt adunate mulțimi de oameni la un loc, ele pot fi contaminate prin sugestie de valuri de idei și emoții, cari elimină orice spirit critic și-i face pe toți să vadă lucruri minunate, cari nu există decât în imaginația înfierbântată a lor. Psihologia masselor e deosebită de psihologia individului. În orice caz ea se caracterizează prin invazia impulsivilor inconștiente și elementare și înlăturarea frânelor rațiunii și voinței. Individul, angrenat în spiritul masselor, nu mai judecă, nu mai are voință proprie, ci este purtat de valul entuziasmului colectiv, vede și face lucruri pe care altfel nu le-ar face. E o beție colectivă, căreia orice năzărire i se pare realitate și orice fenomen minune. De aceea dacă se recomandă multă prudență față de revelațiile individuale, aceasta e de sfătuit cu atât mai mult față de vedeniile colective. Aici pericolul amăgirii și al contaminării este și mai mare.

Și acum după ce am parcurs toată gama posibilităților, putem culege rezumativ următoarele concluzii: 1. Mântuirea noastră nu atârână de credința în revelațiile particulare, ci de credința în Iisus Hristos și de comuniunea cu El prin Sf. Taine, rugăciune și fapte bune; (deci nimenea nu se va mântui numai pentru că crede în ele, nici nu se va osândi numai pentru că nu crede în ele) 2. Revelațiile particulare sunt fenomene susceptibile de contrafăceri, fie din partea diavolului, fie din partea omului; chiar dacă sunt verificate de toate criteriile enumerate, adevărul lor nu e sigur, ci numai probabil. De aceea nu trebuie să li se dea prea mare importanță, ci să fie puse pe planul al doilea față de efortul progresului religios-moral, în slujba căruia trebuie să stea. Să culegem dar roada întăririi în credință, fără a ne lega de vedenii 3. Orice pripeală în judecarea lor este greșită. E de preferat în privința aceasta părerea Părinților duhovnicești, cari având în vedere amăgirile din domeniul acesta și nepuțința multora de a distinge ceiace e adevărat de ceiace e fals, ca și pericolele legate de aceste revelații, socotesc că ele trebuiesc respinse în bloc, că mai bine este decât să ai vedenii să-ți vezi păcatele, că vedenia cea mai minunată este un suflet curat și o inimă smerită înaintea Domnului. De altfel sfinții

n'au pus niciodată temeiu pe vedenii: ei nu le-au povestit ci le-au ascuns. Pentru ei mai de valoare decât vedeniile a fost slujirea cu viața lui Hristos. Sfântului apostol Pavel numai silit de credulitatea Corintenilor față de pretinșii vizionari se face «fără minte» și amintește de «mulțimea» descoperirilor ce le-a avut, fără însă a le povesti. Căci — zice el — «cu mare plăcere, mă voi lauda mai mult întru slăbiciunile mele, ca să sălășluească în mine puterea lui Hristos». Lauda lui nu sunt vedeniile, ci «defăimările, nevoile, prigonirile, strămătorările» suferite pentru Hristos: ce faci pentru Hristos, câtă dragoste de Hristos și de oameni e în inima ta — acesta este esențialul. Toate celelalte nimica nu sunt. (II Cor. 12, 7. 9-11-14). Biserica a canonizat pe sfinți nu pentru vedeniile lor, între care sunt destule și false, ci pentru sfințenia vieții lor. Că sfințenia nu constă în vedenii ci în puritatea inimii și simplitatea duhului.

De aceea, dacă Sf. Apostol Ioan putea scrie creștinilor din vremea lui: «nu dați crezare oricărui duh, ci încercați duhurile de sunt dela Dumnezeu, fiindcă mulți prooroci mincinoși au ieșit în lume» (I Ioan 4, 1), povața aceasta e cu atât mai necesară astăzi. Creștinul adevărat și preotul adevărat nu se poate lăsa târât de valul unei credulități copilărești, al alergării după senzațional sau al unor interese și năzuințe lăaturalnice și să acorde credit tuturor fenomenelor miraculoase, ce năpădesc — adesea cu aspect de psihoză populară — în câmpul credinței religioase. Ei trebuie să urmeze atitudinea Bisericii, care propoveduind adevărurile mântuitoare ce izvorăsc din Hristos, în privința tuturor descoperirilor din ultimul timp — începând cu cea dela Maglavit, a mers pe linia tradiției ei milenare de sobrietate și echilibru, păstrând față de toate acestea o rezervă totală.

Căci odată ce-L avem pe Hristos prezent pe masa sfințelor noastre Altare, odată ce avem poruncile Lui, ce mai e nevoie să alergăm colo sau dincolo unde s'ar fi arătat Hristos? Nu cumva ca să fim amăgiți de Hristoși mincinoși, de aparițiuni false? Tuturor acestora să le răspundem cu cuvintele bătrânului din Pateric: «Eu nu vreau să văd pe Hristos cu ochii mei aicea în lumea aceasta. Hristos este în mine și dacă voiu săvârși voia Lui, El va împlini dorul inimii mele de a-L vedea în lumea cealaltă față către față în toată mărirea Lui cea dumnezeiască».

BIBLIOGRAFIE.

Patericul, ce cuprinde în sine cuvinte folositoare ale Sfinților bătrâni, ed. III-a a Sf. Ep. a Râmnicului, Noului Severin, R.-Vâlcea 1930, pag. 480.

Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți, cari arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși. Vol. I, trad. din grecește de Prot. Stavr. Dr. D. Stăniloae, Tipografia Arhiepiscopiei, Sibiu 1946, p. 406+XII.

Prof. Petru Rezuș, *Criteriologia falselor teofanii*, în Rev. «Studii Teologice», Nr. 3-4, București, 1949, pp. 226—237.

Prof. Petru Rezuș, *Criteriile revelațiunii divine și combaterea falselor revelațiuni*, în rev. «Studii Teologice», Nr. 5-6, pp. 345—364.

Mihail Urzică, *Minuni și false minuni. Revelațiuni, semne dumnezeiești și satanisme*. București, 1940, p. 258.

B. M. Marechaux, *Le merveilleux divin et le merveilleux demonique*. Paris, 1901, p. 424.

Aug. Poulain, *Des Grâces d'Oraison. Traité de Théologie Mystique*. 10-e ed., Paris, 1922, p. 682+CII.

Ad. Tanqueray, *Grundriss der aszetischen und mystischen Theologie*. (Ctr. P. Joh. Sternaux), Paris, 1935 p. 1104+32+LV.

Marcel Viller-Karl Rahner, *Ascese und Mytisk in der Väterzeit. Ein Abriss*. Freiburg im Breisgau, 1939, p. 322+XVI.

SENSUL PREOȚIEI LA SFINȚII PĂRINȚI

Între cele șapte taine ale Bisericii e cuprinsă și taina sfântă a preoției.

Mântuitorul Iisus Hristos, în marea Lui iubire față de neamul omenesc și cu nemărginita-I înțelepciune dumnezeiască a ființat preoția, această instituție prin care se continuă neîntrerupt și până la sfârșitul veacurilor în lume opera de sfințire, de învățare, de luminare și de povățuire, de conducere spirituală a omenirii.

Dacă botezul este taina născătoare de creștini, atunci preoția este născătoarea părinților, a preoților, a clerului în general. Prin taina preoției, oameni aleși și pregătiți în chip special sunt luați din rândurile creștinilor și trecuți în rândurile clericilor, sunt scoși dintre mireni și așezați în cinul clerical, pentru ca la rândul lor ei să ajute și să mijlocească nașterea creștinilor în această lume și apoi nașterea adevăraților cetățeni ai împărăției lui Dumnezeu.

Preoția este o taină și un tezaur ale cărei bogății și străluciri au uimit și au fermecat până și pe cele mai mari genii ale omenirii și pe cei mai renumiți sfinți ai Bisericii. Nu este locul și nici timpul ca să expunem aici toate părerile și toate exteriorizările pe care sfinții părinți le-au făcut asupra acestei taine. Vom spicui din operele celor mai renumiți bărbați ai Bisericii ceea ce este mai esențial și mai necesar spre a descifra sensul și sublimitatea preoției în concepția sfinților părinți.

Prea Cucernici Părinți și Frați,

În epoca de aur a Bisericii, trei au fost în special, în Răsărit, bărbații aceia care s'au cutremurat, care s'au înspăimântat și au ezitat să ia asupra lor această demnitate plină de strălucire dar și de răspundere a preoției și anume: Sfântul Grigorie Teologul sau Grigorie de Nazianz, Sfântul Ioan Gură-de-Aur și Sfântul Efrem Sirul.

Sfântul Grigorie de Nazianz, hirotonit preot, fără de voia lui, socotindu-se nevrednic pentru această măreață demnitate, a fugit în deșertul Pontului, la prietenul său Vasile, care trăia aici în mare asceză. Pentru această fugă Grigorie a fost acuzat

de dușmanii săi, fiind taxat drept un dezertor, un nesocotitor al îndatoririlor preoțești și disprețuitor al pravilei și al canoanelor referitoare la viața și activitatea clericului.

Sfântul Grigorie a răspuns tuturor acuzelor care i s'au adus mai întâi printr'un discurs și apoi prin scrierea renumită până în zilele noastre intitulată „Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς” sau Apologie despre fuga în Pont»¹⁾. În această lucrare autorul arată că motivele fugii lui, că motivele retragerii în pustie, unde a trăit într'o severă înfrânare și în profundă meditație, au fost acelea că el s'a socotit pe sine nepregătit, neînnarmat cu virtuțile necesare, nevrednic a îndeplini slujba sfântă a preoției. Concepția lui despre preoție era atât de înaltă și atât de măreață încât a devenit deosebit de sever cu sine însuși, când a fost vorba să intre să îndeplinească această sfântă misiune. El susținea că preotul, prin slujba lui de liturgisitor și conducător de suflete trebuie să fie în ceea ce privește virtutea și moralitatea, știința și iubirea, răbdarea și iertarea mai presus de toți oamenii din lume, el trebuie să fie asemenea îngerilor și arhanghelilor, asemenea fapturilor spirituale. Iată ce spune acest sfânt părinte despre slujba preoțească:

«Preotul stă alături de îngeri, preamărește pe Dumnezeu alături cu arhanghelii, aduce jertfe la altarul cel de sus, luând parte la slujbă împreună cu Iisus Hristos, înnoind făptura, restabilind chipul lui Dumnezeu în om, slujind lumii celei de sus, ba, ceva mai mult, devenind întrucâtva dumnezeu și pre alții dumnezei făcându-i» (Despre fugă, cap. 73).

Preoții sunt rânduiți păstori și învățători în scopul desăvârșirii comunității și anume, cei cari sunt mai presus de mulțime în ceea ce privește virtutea și apropierea de Dumnezeu, cu alte cuvinte, aceștia să fie față de comunitate ceea ce este sufletul față de trup. (Despre fugă, cap. 3). Ei (preoții) se ocupă de suflet, care este dela Dumnezeu și deci dumnezeesc, este părtaş al nobleței celei de sus, către care și tinde, chiar dacă este înjugat cu un trup» (Despre fugă, cap. 17).

Deci sensul preoției, după acest sfânt părinte, se înalță peste bunurile trecătoare ale acestei vieți, peste tot ceea ce este pământesc și omeneșc și se proiectează în Dumnezeu și veșnicie, având caracterul supranaturalului.

1. Lucrarea este tradusă și în românește, mai recent, de către Pr. N. Donos. Huși, 1931.

Inspirat de exemplul de viață al Sf. Grigorie și de lucrarea amintită, Sfântul Ioan Gură-de-Aur ne-a dat, în activitatea sa preoțească și în lucrarea sa intitulată: „Περὶ ἱερωσύνης“ ²⁾ adică «Despre preoție», sau «Despre sacerdoțiu» o întruchipare și mai minunată a concepției adevărate, a senzului măreț al preoției creștine.

În mare măsură împrejurările interne și externe care au contribuit la alcătuirea acestei «capo-dopere» a literaturii creștine sunt similare cu cele din viața Sfântului Grigorie de Nazianz.

Sfântul Ioan Gură-de-Aur, după ce se pregătise temeinic ani îndelungați prin toate centrele de cultură ale lumii de atunci, după ce făcuse dovada talentului său strălucit, și după ce e cerut de obștea creștinilor să primească preoția, se înțelege cu cel mai bun, mai distins și mai vechiu prieten al său, cu Vasile (nu-i vorba de Sf. Vasile cel Mare) ca amândoi să primească darul hirotonirii. Vasile, bazat pe această înțelegere, se lasă să fie preoțit, în timp ce Sf. Ioan Gură-de-Aur fuge și se ascunde ca să nu fie hirotonit.

Toți prietenii, toți cunoscuții și toți vrăjmașii săi comentează în diferite chipuri această fugă și mai ales nesinceritatea arătată prietenului său Vasile. Unii îl acuzau de fățarnicie, alții de lașitate, alții de egoism și vanitate și chiar însuși Vasile, desamăgit și îndurerat n'a ezitat să formuleze anumite acuze împotriva lui Ioan.

Răspunsul pe care Sf. Ioan Gură-de-Aur îl dă lui Vasile și indirect tuturor celor ce l-au acuzat alcătuește cartea «Despre preoție» împărțită în șase părți, în șase capitole... (Sf. Ioan Gură de Aur...).

Lucrarea aceasta este dela început și până la sfârșit un adevărat imn de slavă închinat preoției. Nimeni n'ar fi putut să vorbească mai înaripat, mai măiestrit, mai cu talent și pricepere despre preoție decât Sf. Ioan Gură-de-Aur. Tocmai pentru aceste motive cartea aceasta s'a tradus în toate limbile pământului, s'a tipărit în ediții fără de număr, a fost, este și va fi gustată cu o plăcere rară de toți aceia care vor să cunoască sensul, valoarea și frumusețea preoției creștine.

---

2. Lucrarea «Despre Preoție» a fost tradusă prima dată în românește la anul 1820, după aceea de Anton Pan, de Călinescu, iar acum recent de Pr. Aristide N. Geamănu. Craiova, 1941.

«Preoția este — după Sf. Ioan Gură-de-Aur semnul iubirii lui Hristos și semnul iubirii turmei pe care Hristos o încredințează păstorului» (Cartea II, 1). În această iubire rezidă întreg temeiul biruinței sau înfrângerii preotului.

Preoția este o cinste, o onoare, o demnitate excepțională și în același timp și înfricoșătoare.

«Când preotul invocă pe Duhul Sfânt și săvârșește jertfa cea prea înfricoșată, când el stă în continuă atingere cu Stăpânul obștesc al tuturor, spune-mi: în ce rang îl vom așeza? Câtă curățenie și câtă evlavie vom cere dela el? Gândește-te ce mâini trebuie să fie acelea care săvârșesc aceste lucruri, ce limbă trebuie să fie aceea care rostește acele cuvinte? Cât de curat și de sfânt trebuie să fie sufletul care primește un așa de mare Duh? În acele momente, îngerii asistă pe preot și întreaga ceată a puterilor cerești strigă cu voce tare, iar locul din jurul jertfelnicului se umple spre cinstea celui ce stă așezat. Dar eu am auzit chiar pe cineva povestind cândva că un bătrân, admirabil bărbat, obișnuit să aibă revelații, i-a afirmat că el a fost învrednicit într-o zi de o astfel de viziune. În acel moment el văzu, deodată, cât îi fu cu putință, o mulțime de îngeri, îmbrăcați în haine strălucitoare înconjurând jertfelnicul și stând cu capetele aplecate, ca atunci când cineva ar privi soldații stând drepti în prezența superiorului. Și eu sunt convins de acest lucru. La fel mi-a povestit altcineva, care știa nu dela altul, ci fusese învrednicit să vadă și să audă el însuși, că acei care sunt pe punctul de a muri, dacă au participat cu conștiință curată la misterii, în momentul când sunt gata să expire, pleacă de aici cu gardă îngerească pentru ceea ce au primit. (Cartea VI, 4).

«...Preoția se exercită pe pământ, dar rangul ei face parte din categoria lucrurilor cerești, și cu drept cuvânt, pentru că nu un om, nu un înger, nu un arhanghel și nici vreo altă putere spirituală creată i-a fixat acest rang, ci Duhul Sfânt însuși. El acordă înalta sa încredere oamenilor — deși fiind îmbrăcate în corp — să îndeplinească această slujbă cu totul îngerească... Dacă ne gândim că acela, care poate să se apropie de această natură prea fericită și nemuritoare, este un om îmbrăcat în carne și sânge, atunci rămânem uimiți de profunzimea misterului și, în același timp, pătrunși de măreția puterii, pe care harul Duhului Sfânt a încredințat-o preoților. Prin oficiul lor se îndeplinesc aceste minuni și multe altele nu mai puțin însemnate, spre slava lui Dumnezeu și mântuirea noastră. Și apoi, făpturi

care locuiesc pe pământ, de care le este legată existența, să fie puse la chivernisirea lucrurilor cerului, la exercitarea unei puteri, pe care Dumnezeu n'a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor! Căci nu acestor spirite s'a zis: Tot ce veți lega pe pământ va fi legat și în cer și tot ce veți deslega pe pământ va fi deslegat și în cer. (Matei XVIII). Stăpânii pământului au și ei puterea de a lega, dar numai corpurile; legătura, de care vorbește Evanghelia, este o legătură care încătușează sufletul și se extinde până în ceruri: tot ce fac preoții aici jos... «Dumnezeu întărește sus, Stăpânul confirmă sentința slujitorilor Săi» (Cartea III, 4-5).

Spre a putea să îndeplinească preotul această sublimă misiune, Sfântul Ioan Gură-de-Aur cere, în această prăvălie a preotului, ca el să fie vasul celor mai alese însușiri morale, să depășească pe toți în arta frumosului și a sublimului, să fie înțeles, blând, plin de dragoste, de răbdare, de înfrânare, să aibă știința veacului, darul cuvântului și conștiința adevăratului apostol.

Preoția creștină este, după Sf. Ioan Gură-de-Aur, ceva unic în lumea întreagă, este taina prin care cerul se leagă cu pământul, cele vremelnice cu cele eterne, cele trecătoare cu cele neperitoare, este culmea frumuseților pe care omul le poate cuceri încă în această viață fiind.

Nimeni până astăzi n'a putut să dea preoției creștine un sens mai larg, o interpretare mai măreață, o descifrare mai sublimă și o întruchipare mai desăvârșită decât a făcut-o Sf. Ioan Gură-de-Aur prin viața pe care a trăit-o, prin activitatea misionară pe care a desfășurat-o și prin opera literară care înfruntă cu îndrăzneală gândirea, știința și arta veacurilor.

Sfântul Efrem Sirul, care a trăit în același veac cu Sf. Grigorie Teologul și cu Sf. Ioan Gură-de-Aur, adică în veacul IV, a scris deasemenea un Tratat despre preoție. El n'a cunoscut limba elină, deci nu s'a putut inspira din vasta literatură grecească și chiar mai înainte de Sf. Grigorie și Sf. Ioan a scris în limba sa maternă, limba siriacă, renumitul său Tratat despre preoție. El, în viața sa ascetică, a meditat continuu asupra tainei preoției, precum și asupra altor probleme teologice, alcătuind apoi o seamă de lucrări valoroase, care l-au impus și l-au trecut la loc de mare cinste în galeria strălucitoare a scriitorilor bisericești.

Sfântul Efrem Sirul impresionat peste măsură de măreția preoției se exprimă:

«Minune uimitoare, putere nespusă, mister înfricoșat al preoției! Slujbă sfântă, sublimă, de neprețuit, cu care Hristos, după venirea sa pe pământ, a binevoit să însărcineze pe nevrednicile Sale făpturi! Vă rog, în genunchi, cu lacrimi și cu suspine, să cinstiți acest tezaur al preoției — tezaur pentru cei cari știu să-l păstreze cu sfințenie și cu vrednicie. Dar cum voi putea să slăvesc demnitatea preoțească? Ea întrece orice idee, orice știință. Sfântul Apostol Pavel la ea se gândea, după părerea mea, când scria: «O, adâncul bogăției, al înțelepciunii și al științei de Dumnezeu!». Eu îl văd pe preot în mijlocul sfinților, în cetele curții împăratului împăraților. Il văd în mijlocul celor fără de trup, în mijlocul spiritelor strălucitoare de slavă, pline de iubire, el se desfată în apropierea Domnului său, Creatorului și izvorul a toată lumina. El își exprimă o dorință și această dorință îi este împlinită». (Cuvânt despre preoție).

Intr'adevăr, după această viziune sfântă preoția apare ca o mare taină, ca o mare minune, ca o podoabă unică care împodobește, luminează și sfințește ființa omului aici și dincolo de aici, în acest veac al ispitirilor și în toate veacurile ce vor veni...

Spre sfârșitul veacului al IV-lea, în Biserica latină, Patriarhul Romei, Grigorie Dialogul, a scris cartea intitulată: «Liber regulae pastoralis», carte în care autorul arată metodic și sistematic sublimitatea preoției, dar expune lămurit și greutățile îndeplinirii acestei funcțiuni.

Conducerea pastorală este, după Sf. Grigorie Dialogul, arta cea mai înaltă, arta artelor (Ars est artium regimen animarum). Tocmai pentru aceste motive autorul arată însușirile morale, intelectuale și fizice pe care trebuie să le aibă fiecare păstor de suflete. Numai omul împodobit cu cele mai alese virtuți și înarmat cu toată știința veacului și stăpân pe arta conducerii sufletelor poate să fie bun preot, un bun păstor de suflete.

Prea Cucernici Părinți și Frați,

Inainte de a încheia expunerea mea, nu pot să nu mă opresc o clipă și la Tratatul despre preoție, scris de Simion, Episcopul Tesalonicului, din care îmi permit să Vă citesc cele ce urmează:

«Prin taina preoției, preotul devine însuși serafimul care vede direct tainele lui Dumnezeu, se apropie de ele, se face păr-

taș lor, le deține și le săvârșește. Căci noi suntem deținători și ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu .

Prin taina preoției noi am devenit stătători înaintea lui Dumnezeu și organe prin care alții sunt puși în legătură cu Creatorul, am devenit cale și povățuitori altora, spre lumina cea adevărată.

Prin taina preoției am devenit heruvimii care văd pe Cel ce vede toate și purtătorii de foc care țin cărbunele cel viu.

Prin taina preoției noi suntem tronul pe care se odihnește Cel ce este pretutindeni și veșnic neobosit.

Prin taina preoției noi suntem îngerii care liturghisesc jos pe pământ liturghia pe care îngerii o slujesc sus în ceruri. Căci prin noi, cei ce suntem din firea cea smerită și căzută, ia loc în lume Cel ce toate le cuprinde și El însuși este necuprins. Prin noi se vede și se pipăie Cel nevăzut, se pricepe Cel neajuns de minte și se împărtășește celor muritori.

Prin taina preoției noastre se face și se arată, se dă și se poartă, se sălășluște și se îmbracă, se mânie și se împacă, se îmblânzește și se împărtășește Cel ce se împarte pururea și niciodată nu se desparte, Cel ce se mănâncă pururea și niciodată nu se sfârșește.

Prin taina preoției noastre, noi cei ce suntem țărână și lut ne arătăm puteri și stăpâniri. Și chiar mai mult decât atât, pentru că noi, cu puterea preoției ne facem ziditorii unei zidiri mai bune și ne facem chiar părinți fiilor lui Dumnezeu și lucrători celor ce sunt dumnezei după dar și păcatului pierzători și izbăvitori de suflete și deslegători de legăturile cele veșnice și descuietori ușilor raiului și lucrători de lucrurile cele dumnezeiești și chiar lucrători împreună cu Dumnezeu ne arătăm spre mântuirea oamenilor.

Deci noi preoții suntem mântuitori și ziditori de suflete, și povățuitori către cer și lumină și viață și părinți și păstori și păzitori, căroră Dumnezeu ne-a dat să avem pe pământ puterea Lui» (Simion Tesalonicianul, «Despre preoție», Migne P. G. 155, pp. 956-957).

Prea Cucernici Părinți și Frați,

Mă întreb, alături cu Prea Cucerniciile Voastre:

Unde este omul, unde este poetul, unde se află teologul care să poată vorbi mai frumos, mai sublim, mai dumnezeiește

despre taina sfântă a preoției, de cum au făcut aceasta geniile și sfinții ale căror gânduri și cuvinte au defilat, prin rostul meu, înaintea Prea Cucernicilor Voastre?

Eu cred că nimeni n'ar putea să facă o pătrundere mai adâncă, o interpretare mai măreață, un sens mai sublim și o expunere mai măiestrită asupra tainei preoției, de cum au făcut-o Sfinții Părinți.

Urmează ca noi să cunoaștem și să ne însușim această sublimă concepție și să fim conștienți în toate împrejurările vieții de darul și puterea preoției noastre și să ne străduim ca prin viața și faptele noastre să strălucească pretutindeni acest nepieritor diamant, cu care cerul ne-a împodobit...

TEMEIURILE BIBLICE ȘI PATRISTICE ALE IERARHIEI BISERICEȘTI

Biserica lui Hristos este, după scopul și mijloacele ei date de însuși Hristos, o societate spirituală vizibilă, care are o organizațiune anumită, externă și vizibilă și prin care se realizează sfințirea și mântuirea oamenilor. Această organizațiune, vizibilă, a Bisericii, se constată din însuși faptul că, Iisus trimitând pe Apostolii Săi în toată lumea, ca să răspândească învățătura Sa pretutindenea, le-a încredințat lor și prin ei tuturor succesoriilor lor, aceeași misiune dumnezeiască, pe care a avut-o El însuși, zicându-le: «precum M'a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi» (Ioan 20, 21); prin urmare, Iisus, organizând Biserica Sa, a încredințat Apostolilor și succesoriilor lor continuarea aceluiași lucru pe care l-a început El însuși aici pe pământ.

Acest lucru pe care aveau să-l continue Sfinții Apostoli și succesoriilor lor era: predicarea cuvântului lui Dumnezeu sau a învățaturii lui Hristos; administrarea Sfințelor Taine pentru credincioși și conducerea Bisericii și privegherea asupra vieții spirituale a credincioșilor. Așa cum spune și Sf. Apostol Pavel că: «Iisus a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții binevestitori, pe alții păstori și învățători, spre desăvârșirea sfinților, la lucrul slujbei, spre zidirea Trupului lui Hristos, până când toți vom fi ajuns la unirea credinței și a cunoștinței Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos» (Efes. 4, 11). Deci, din mărturia Sf. Pavel, vedem că însuși Domnul Hristos a instituit în Biserica Sa anumite persoane cu daruri diferite, care mai târziu au constituit ierarhia bisericească cu puterea spirituală de a învăța, de a conduce și a sfinți turma cea cuvântătoare.

Citind în istoria evanghelică, vedem cum însuși Iisus Hristos a pus bazele ierarhiei, când și-a ales din mijlocul tuturor învățăceilor Săi și și-a deosebit de ceata celorlalți un număr de doisprezece învățăcei pe care i-a numit Apostoli. Procedul Mântuitorului este uimitor, căci: «In zilele acelea Iisus a ieșit la munte ca să se roage și a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu. Iar dacă s'a făcut ziuă, a chemat la Sine pe ucenicii

Săi și a ales din ei doisprezece, pe care i-a numit Apostoli» (Lc. 6, 12—16) și le dădu lor putere asupra duhurilor celor necurate ca să le scoată afară și să vindece orice boală și orice slăbiciuni (Mt. 10).

Pe aceștia, Iisus i-a apropiat mai strâns de Sine și a legat cu ei o prietenie intimă, numindu-i chiar «amicii Săi» (Lc. 12, 4); iar la chemarea în apostolie le-a zis potrivit cu ocupațiunea lor anterioară: «veniți după Mine și vă voi face pe voi pescari de oameni» (Mt. 4, 19; Mc. 1, 17). Pe acești doisprezece bărbați i-a făcut Iisus martiri intimi ai vieții Sale. I-a învățat atât public, cât și privat, învățăturile Sale, tainele împărăției lui Dumnezeu, pregătindu-i pentru chemarea lor cea deosebit de mare de a fi pescari de oameni. În modul acesta, cei doisprezece Apostoli au constituit și un colegiu anumit, deosebiți de toți ceilalți ucenici, cărora Mântuitorul le-a încredințat dreptul și puterea de a învăța popoarele (Mt. 28, 19-20; Mc. 16, 15), de a săvârși Sfintele Taine (Mt. 28, 18-19; Ioan 20, 22-23; Iacov 5, 14; I Cor. 4, 1; Lc. 22, 19), și de a conduce pe credincioși la sfințenie și mântuire (Mt. 18, 14; Lc. 10, 16; I Cor. 5; II Cor. 10, 6; 13, 2, 10).

În afară de acești doisprezece bărbați, Mântuitorul a mai ales alți șaptezeci de ucenici și «i-a trimis câte doi înaintea feței Sale și în fiecare târg și loc unde avea să vie» (Lc. 10, 1—24), dându-le însărcinări asemănătoare ca celor doisprezece Apostoli. Dar numai pe Apostoli i-a îmbrăcat Hristos cu aceiași putere dumnezeiască, cu care a fost înzestrat El, însuși dela Părintele Său cel Ceresc, zicându-le: «datu-Mi-s'a toată puterea în cer și pe pământ; deci mergând, învățați toate neamurile bozându-le pe ele în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă» (Mt. 28, 18-19); și «precum M'a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi; și acestea zicând a suflat și le-ați zis lor: luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, li se vor ierta lor și cărora le veți ținea, vor fi ținute» (Ioan, 20, 21-23). «Cel ce ascultă de voi, de Mine ascultă, și cel ce vă nesocotește pe voi, pe Mine mă nesocotește; iar cel ce Mă nesocotește pe Mine, nesocotește pe Cel ce M'a trimis pe Mine» (Lc. 10, 16); «și cel ce ce vă primește pe voi, pe Mine mă primește și cel ce Mă primește pe Mine, primește pe Cel ce M'a trimis pe Mine» (Mt. 10, 40). Iată în ce chip au fost aleși, împuterniciți și trimiși în lume Sfinții Apostoli ca să propovăduiască împărăția lui Dum-

nezeu și mântuirea oamenilor. Însă consacrarea lor definitivă la apostolie s'a făcut la pogorîrea Sfântului Duh, sub forma limbilor de foc, care s'au așezat peste fiecare din ei (Fapte 2, 3). Aici e momentul când se pun bazele ierarhiei bisericești care avea să se desvolte mai târziu, așa cum există astăzi. Căci Iisus Hristos, dând putere spirituală în Biserica Sa, exclusiv numai Apostolilor Săi, a exprimat totodată și voința, ca această putere să treacă dela ei la succesorii lor și dela aceasta iarăși la succesorii acestora și așa neîntrerupt mai departe și să rămână în Biserică constant până la sfârșitul lumii. Aceasta se vede clar din înseși cuvintele Mântuitorului care, după ce a dat toate instrucțiunile apostoliei ucenicilor Săi, a adăugat imediat: «și iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacurilor»; și le-a promis trimiterea Sfântului Duh «ca să rămâie cu ei pururea» (Ioan 14, 16). Promisiunea lui Hristos arată destul de clar că puterea dată Apostolilor nu avea să se mărginească numai la Apostoli, ci avea să continue și după ei. Prin urmare, Apostolii, ca primi ierarhi, aveau să predice această putere și altora și aceștia iarăși altora și așa mai departe, din veac în veac, până la sfârșitul lumii.

Astfel, după înălțarea lui Hristos la cer, Apostolii conștienți de puterea ce le-a dat-o Domnul, s'au adunat la un loc și au ales în locul lui Iuda trădătorul, pe Matia, complectând pe această cale colegiul apostolic (Fapte 1, 26). Iar mai târziu, mărindu-se numărul de membri ai comunității creștine, au cerut mulțimei ucenicilor să le prezinte șapte bărbați, bine văzuți, plini de Duhul Sfânt și de înțelepciune, pe care aveau să-i rânduiască în slujba comunității. Astfel în virtutea puterii spirituale și în plenitudinea harului sfințitor, după ce s'au rugat, Apostolii au instituit pe cei șapte bărbați în treapta diaconiei, ca ajutători ai lor (Fapte 6, 1—6).

Deci instituirea diaconilor prin rugăciune și punerea mâinilor preoției de către Sf. Apostoli a fost primul pas în această direcțiune de ramificație și așezare a treptelor ierarhiei bisericești.

Pe lângă Apostoli și diaconi, de care avem cunoștințe sigure în Noul Testament, mai întâlnim o demnitate bisericească intermediară, un sfat al presbiterilor, care ajută pe Apostoli în cârmuirea generală a Bisericii și care luau parte la delibereare împreună cu ei. Aceștia sunt preoții. Ei primeau darurile pe care Bisericile le trimeteau credincioșilor din Ierusalim, prin

Pavel și Barnaba (Fapte 11, 29-30) și figurau la sinodul apostolic din Ierusalim, ținut privitor la legea mozaică, dacă mai trebuia observată pentru cei ce veneau dintre păgâni la creștinism (Fapte 15).

Ce erau și ce funcțiuni aveau acești presbiteri, Faptele Sfinților Apostoli nu ne spun amănunțit. Tot ce putem ști, este că ei erau deosebiți de restul celorlalți credincioși, aveau un loc aparte și formau un fel de consiliu; însă autoritatea lor era totdeauna subordonată autorității Sf. Apostoli.

În comunitatea creștină din Ierusalim, după plecarea Sf. Apostoli la propoveduire, întâlnim pe Iacov, fratele Domnului, ocupând un loc special de conducător recunoscut al comunității, funcție în care trebuie să recunoaștem demnitatea episcopală, care fusese până atunci concentrată în apostolat. Fiindcă, lui Iacov, Sf. Apostol Petru îi anunță ieșirea din închisoare (Fapte 12, 17). Și el ia cuvântul după Petru în chestiunea tăierii împrejur a celor ce treceau de la păgânism la creștinism și el făcu să se adopte hotărârea care dispensa pe creștini de prescripțiile legii mozaice (Fapte, 15, 14—21).

Tot Sfântului Apostol Iacov i s'a înfățișat Sf. Apostol Pavel, când a venit la Ierusalim (Fapte 21, 17-18), și tot la el se adună presbiterii cu aceiași ocazie (Fapte XXI, 18). Iar cu altă ocazie, Sf. Apostol Pavel spune că, atunci când s'a dus la Ierusalim, n'a văzut niciun apostol, decât pe Iacov, fratele Domnului (Gal. I, 19).

Aceleași funcțiuni de conducere le întâlnim și în comunitatea creștină din Antiohia. În toate orașele pe unde treceau Sfinții Apostoli Pavel și Barnaba, în călătoriile lor misionare, s'a organizat câte o mică comunitate creștină, separată de comunitatea iudaică și constituită sub conducerea presbiterilor instituiți de ei (Fapte XIV, 23). Când s'a ivit discuția cu privire la primirea în Biserică a celor veniți din păgânism și iudaism și unii erau mai rigoriști, iar alții mai indulgenți, ivindu-se din aceasta un conflict, s'a luat hotărârea ca această chestiune să fie adusă înaintea «apostolilor» și «presbiterilor» din Ierusalim (Fapte XV, 1-2). Deci, și la comunitatea creștină din Antiohia, găsim, dela început, recunoașterea unei organizații asemenea celei din Ierusalim.

Din schițarea sumară a organizației Bisericii primare din Ierusalim și Antiohia, se poate constata cum au înțeles Sfinții Apostoli să organizeze și să conducă Biserica. Această Organi-

zație rămâne aceeași în decursul veacurilor, cu dezvoltarea cerută de împrejurările în care trăiau și-și desfășurau creștinii viața.

În secolul apostolic, la început au avut o mare însemnătate «apostolii», «profeții» și «învățătorii», pe lângă și în afară de cei doisprezece Apostoli și alți mulți bărbați chemați de Duhul Sfânt sau aleși de către cei doisprezece Apostoli, pentru a contribui la întinderea împărăției lui Dumnezeu pe pământ. Aceștia erau harismaticii, adică cei care se deosebeau prin darurile supranaturale ale Duhului Sfânt și care erau investiți cu slujba cuvântului, după felul darurilor (T. M. Popescu: «Primii didascoli», Buc. 1932). În epistola I către Corinteni, Sf. Apostol Pavel enumeră o serie întreagă de harismatici și distinge trei harisme principale, arătându-le pe nume și în ordinea importanței lor: «Pe unii i-a pus Dumnezeu, în Biserică, mai întâi apostoli, al doilea profeți, al treilea pe învățători» (I Cor. III, 28). Aceștia formau, în epoca primară, trei autorități în materie de predică și învățatură. Ei erau în cea mai mare măsură activi în vestirea Evangheliei, pe care le-o indica adevărata lor chemare; și autoritatea lor era mai largă și mai înaltă decât a episcopilor și presbiterilor, pentru că aceștia din urmă luau parte la misiunea apostolică, oarecum în sens mai restrâns. Funcțiunea harismaticilor, adică a apostolilor, profeților și învățătorilor, în afară de cei doisprezece, nu era însă o funcție administrativă, ci spirituală. (Învățătura celor 12 Apostoli, cap. XV, 1). Aceste harisme fiind excepționale, erau deci provizorii, trecătoare, pentru că ele corespundeau unei stări extraordinare și trecătoare (T. M. Popescu, «Primii didascoli», p. 52). Au dispărut, în ordinea importanței lor crescânde și pe măsură ce se desvolta și se întărea Biserica.

Urmărind textele din Noul Testament, constatăm că formarea ierarhiei bisericești se găsește mai înaintată la Filippi, decât în alte locuri (Filip. I, 1). Dar nu e mai puțin adevărat că de îndată ce această ierarhie ia ființă, ea se manifestă la fel pretutindeni. Astfel, în Asia Mică găsim în comunitățile creștine conducători înzestrați cu o autoritate deosebită pentru îndrumarea credincioșilor. Sf. Apostol Petru vorbește de ei îndemnându-i să păstorească cu grijă turma lui Dumnezeu, zicând: «Pe presbiterii cei dintre voi, îi rog, ca unul ce sunt împreună presbiter și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al mării celei ce va să se descopere, păstoriți turma lui Hristos dată

în paza voastră, cercetându-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu» (I Petru 5, 1-2). Iar Sfinții Apostoli Pavel și Barnaba, în prima lor călătorie misionară, au orânduit astfel presbiterii, prin Iconia, Listra și Derbe în fiecare biserică (Fapte XIV, 21—23). Pavel, în ultima lui călătorie la Ierusalim, a chemat pe presbiterii din Efes în Milet și le-a dat îndrumări (Fapte XX, 17). Și în cuvântarea de rămas bun a lui Pavel se adresează și episcopilor, zicându-le: «Luați dar aminte de voi și de toată turma, întru care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi ca să păstoriți Biserica Domnului, pe care a câștigat-o cu însuși Sângele Său» (Fapte XX, 28).

Printre obligațiile impuse de Sfântul Apostol Pavel celor doi discipoli ai săi Timotei și Tit, se găsește și aceea de a așeza episcopi, presbiteri și diaconi în cetăți (I Tim. 3, 1—10; Tit. I, 5—9). Chiar și în localitățile, cărora Sfântul Apostol Iacov le adresează epistola sa, erau presbiteri, adică preoți, care ocupau un loc deosebit, superior celorlalți creștini, cu îndreptățirea de a se ruga pentru cei bolnavi și a-i tămădui (Iacov 5, 14).

După cum pentru apostoli, profeți și învățători, cei doisprezece aleși de Mântuitorul erau centrul dela care pornea activitatea lor, tot așa și celelalte funcțiuni, episcopii, presbiterii și diaconii exercitau autoritatea și slujba lor în interiorul comunității, mai larg sau mai restrâns, direct sau indirect, cu încuviințarea și sub conducerea celor doisprezece Apostoli. De aceea, desvoltarea treptelor ierarhice în Biserică s'a făcut treptat și în măsura în care o comunitate sta, mai mult sau mai puțin, sub directa îndrumare a unui Apostol. Atât timp cât Sfinții Apostoli exercitau în toată plenitudinea autoritatea lor, ajutați de discipolii lor, care îi întovărășeau în lucrarea misionară, ei dețineau singuri conducerea comunităților întemeiate de ei. Așa se explică de ce conducătorii locali — episcopi și presbiteri — ai comunităților cărmuite direct de Sfinții Apostoli, rămâneau în umbră.

Termenii întâlniți în scrierile Noului Testament, pentru desemnarea treptelor ierarhice, nu prezintă destulă precizie pentru ca cercetătorul să poată scoate concluzii sigure. Cuvintele «episcop» și «presbiter» nu sunt întrebuințate totdeauna distinct unul de altul, ci de multe ori «presbiter» este întrebuințat pentru funcțiunea de episcop și «episcop» pentru funcțiunea de «presbiter». Această lipsă de precizie, în întrebuințarea termenilor, a dat unora prilej să tăgăduiască sau să pună la

îndoială existența episcopatului, ca treaptă a ierarhiei bisericești de origine divină, susținând că puterea episcopală ar fi fost la început, întru totul egală cu cea a presbiterilor, schimbând astfel vechea organizație prin uzurparea drepturilor presbiterilor. În adevăr, în unele locuri, aceleași persoane sunt numite: presbiteri și episcopi. Astfel, în Faptele Apostolilor, 20, 17, vedem cum Sf. Apostol Pavel a trimis din Milet la Efes și a chemat la sine pe presbiterii Bisericii, iar mai departe, în vers. 28, se adresează astfel: «Luați aminte de voi și de toată turma întru care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi».

În alte locuri sunt menționate numai două trepte ierarhice, episcopi și diaconi, așa cum vedem în epist. către Timotei, cap. III, 2: «Se cade episcopului să fie...», iar în vers. 8 continuă: «tot așa, diaconii să fie cucernici...» și în epist. către Filipeni, cap. I, v. 1, Pavel salută comunitatea din Filipii «împreună cu episcopii și diaconii».

Iar în alte locuri, chiar Sfinții Apostoli sunt numiți presbiteri, cum vedem în epistola I a lui Petru, cap. 5, 1, unde el zice: «pe presbiterii cei dintre voi, îi rog ca cel ce sunt împreună presbiter»; sau din epist. II și III a lui Ioan, care la fel zice: «Presbiterul alesei Doamne și fiilor ei», sau «Presbiterul lui Gaiu, celui iubit». Din acestea vedem că Sfinții Apostoli Petru și Ioan se numesc pe ei înșiși presbiteri.

De aici o serie întreagă de întrebări: Fost-a la origine vreo distincție lămurită între funcțiunile de episcop și presbiter? Episcopul a fost dela început superior, din punct de vedere ierarhic, față de presbiter; sau episcopii și presbiterii au desemnat una și aceeași demnitate? Sau poate că termenul «presbiter» a fost aplicat unui fel de consiliu al comunității creștine al cărui șef era episcopul? Pentru fiecare din aceste păreri s'au găsit susținători. În susținerea acestor păreri, mulți au mers destul de departe, afirmând că aceste cuvinte sunt nu numai sinonim întrebuințate, dar chiar indică una și aceeași funcțiune. De aici s'au formulat două teorii mai importante împotriva episcopatului ca treaptă distinctă de presbiteriat, chiar din timpul Sfinților Apostoli.

a) Teoria presbiteriană susținea că, din punct de vedere ierarhic, nu este nicio deosebire esențială între episcop și presbiter, întrucât nici Domnul Hristos, nici Apostolii n'au stabilit o asemenea diferență. La început autoritatea conducătoare ar fi fost deținută de un sfat de presbiteri, care exista în fiecare

comunitate, conducerea exercitându-se printr'un fel de regim aristocratic. Un sfat nu putea însă să funcționeze fără un președinte; astfel că, din ideia presbiteriului ca sfat, ca colegiu, a ieșit necesitatea existenței unui președinte. (C. A. Headlam, «The Doctrine of the Church and Christian Reunion», London 1920, p. 98; «From the beginning there was, as we have seen in every Christian community a body of presbyters; such a body must also have had its...»). Așa dar, dela început fiind în orice comunitate creștină, un corp de presbiteri, ca orice colegiu trebuie să fi avut președintele său.

Trecerea dela acest regim la episcopatul monarhic, s'ar fi făcut după această ipoteză, printr'o revoluție lentă a membrilor influenți din presbiteriu, care împinși numai de ambiție, s'ar fi ridicat deasupra colegilor lor, însușindu-și o autoritate pe care dela început nu o aveau. (V. Ermoni, «Les origines de l'épiscopat», Paris 1905, pp. 52-53).

b) A doua teorie este cea a Fericitului Ieronim, care se deosebește de prima, prin aceea că el nu atribuie ambiției și intrigilor ridicarea unuia din colegiul presbiterilor, deasupra celorlalți, ci consideră faptul acesta ca o urmare a consimțământului liber al presbiterului însuși. Ivindu-se în sânul colegiului presbiterilor neînțelegeri, desbinări și chiar schisme, pentru a se evita toate acestea și a se menține pacea și unitatea, presbiterul ar fi renunțat în mod liber și spontan la drepturile lui și ar fi ales pe unul din membrii, căruia i-ar fi încredințat prin delegație autoritate deplină (Migne, P. L. XXVI, col. 597). Aici trebuie să ținem seamă că Fericitul Ieronim se referă la o epocă foarte veche, când Sfinții Apostoli, ca întemeietori ai comunităților creștine, conduceau direct aceste comunități, ajutați numai de presbiteri și diaconi, ei înșiși fiind episcopi. Iar în alt loc, însuși Ieronim recunoaște episcopului dreptul superior de a hirotoni, drept pe care nu-l are presbiterul când spune «excepta ordinatione» (P. L. XXII, col. 1193, 1194, n, 21).

Aceste ipoteze n'au căpătat însă nicio confirmare istorică, ba chiar și mărturiile protestante sunt împotriva lor.

O examinare mai amănunțită a locurilor respective din Noul Testament ne arată mai degrabă că cei doi termeni «episcop» și «presbiter», sunt întrebuițați unul în locul altuia și în niciun caz nu indică una și aceeași funcțiune.

Din confuzia acestor două numiri nu se poate trage con-

cluzia că se confundau și atribuțiunile treptelor ierarhice, chiar dacă aceste atribuțiuni nu erau exprimate în vorbire și în scris, într'un chip așa de clar ca mai târziu.

Intrebuințarea nedistinctă a cuvintelor episcop și presbiter, chiar dacă desemna uneori pe aceleași persoane, nu implică însă presupunerea că între treptele ierarhice n'ar fi fost nicio distincție de demnitate și putere. Aceste cuvinte n'au avut la început sensul tehnic și exclusiv, fixat ca mai în urmă (J. Tixeront, «Histoire des Dogmes», I, Paris 1924, pp. 136-137). Numirile puteau fi sinonime, fără însă ca funcțiunile să fie aceleași. Terminologia s'a fixat în mod progresiv. La început chiar, numele de apostol era purtat și de femei, cum vedem în epistola către Romani, unde Sf. Apostol Pavel trimite salutări lui «Andronic și Iunieii», care sunt fruntași între apostoli (XVI, 7); era dat și celor 70 de ucenici; și chiar Domnul Iisus Hristos este numit apostol și episcop (Evrei 3, 1; 5, 5). Uneori preoții, episcopii și chiar apostolii sunt numiți diaconi, adică slujitori (I Cor. III, 5; II Cor. 3, 6), precum și presbiteri (I Petru 5, 1; II Ioan I, 1).

Lipsa de precizie a textelor din Noul Testament, referitoare la treptele ierarhice «episcop» și «presbiter», poate fi explicată prin aceea că la început, apostolii exercitau slujba episcopală propriu zisă; ei n'au instituit, decât treptat, episcopi, în cazurile când ei erau aproape de moarte, în timp ce simplii preoți, numiți uneori «episcopi», înconjurați de diaconi, conduceau comunitățile sub supravegherea directă a apostolilor. După epoca Sf. Apostoli, în multe locuri comunitățile fiind mici, puteau fi conduse de câte un episcop, ajutat uneori numai de diaconi, fără presbiteri.

Nu s'a făcut niciodată confuzie de atribuțiuni. Deosebirea între episcopi și presbiteri poate fi lămurită pe baza mărturiilor pozitive din Sf. Scriptură. Nu mai avem nicio îndoială când vedem locul de întâietate pe care-l ocupă Sf. Iacov față de presbiterii din Ierusalim. El ia cuvântul după Petru, la Sinodul din Ierusalim și propune hotărîrea care trebuia să fie luată (Fapte 15, 13—21); lui i se înfățișează Sf. Pavel când vine la Ierusalim (Fapte 21, 17-18); lui îi anunță Petru eliberarea din închisoare (Fapte 12, 17); și pe el îl găsim după împrăștierea Sfinților Apostoli în fruntea comunității din Ierusalim. Pentru acestea, tradiția bisericească îl recunoaște ca cel dintâi episcop

al Ierusalimului. Putem, de asemenea, aminti faptul că Pavel și Barnaba instituiesc în fiecare biserică presbiteri (Fapte 14, 23), că Timotei are putere să judece pe presbiteri (I Tim. III, 19), că Tit era lăsat ca să așeze în fiecare cetate presbiteri (Tit. 1, 5), sau că Sf. Ioan Evanghelistul vorbește de cei șapte îngeri ai celor șapte biserici (Apoc. I și III), pentru a vedea că aceste funcțiuni presupun o treaptă distinctă superioară presbiterilor, și anume episcopatul. De aceea, dela început trebuie să accentuăm că sinonima termenilor nu înseamnă și identitatea puterilor sau a funcțiunilor. Căci se putea foarte bine ca numirile să fi fost comune, fără ca atribuțiunile să fi fost identice. Unii au căutat să explice această sinonimie din Noul Testament, cu privire la termenii «episcopi» și «presbiteri», spunând că la început, presbiterii erau numiți «episcopi», în timp ce episcopii purtau numele de «apostoli». Această afirmație se întemeiază pe faptul că Sf. Apostol Pavel numește apostol pe «Epafrudit, episcopul Filipenilor (Filip. 2, 25), cum și pe interpretarea dată de Teodoret al Cirului și de Sf. Ioan Hrisostom, în legătură cu aceste locuri din Noul Testament. Astfel, Teodoret al Cirului, comentând locurile respective din epistolele Sf. Apostol Pavel, spune: «pe presbiteri îi numește episcopi»; și încheie: «presbiterii se numeau episcopi», de aceea Fericitul Epafrudit în această epistolă l-a numit «apostolul lor», știut fiind sigur că: «acesta avea încredințată slujba episcopală» (P. G. 82, col. 560). Tot astfel vorbește Teodoret în comentarul epistolei I către Timotei, când spune: «Iar aici pe presbiter îl numește episcop, după cum am arătat când am explicat epistola către Filipeni», și puțin mai jos adaugă: «cei care acum se numesc episcopi se numeau apostoli» (P. G. 82, col. 804).

Sf. Ioan Hrisostom, comentând de asemenea locuri din ep. către Filipeni, se întreabă: «împreună cu episcopii și diaconii. Ce înseamnă aceasta? Erau mai mulți episcopi într'un oraș? Nicidecum. Ci pe presbiteri îi numeau astfel căci atunci numirile erau comune; și episcopul era numit «diacon», și încheie spunând că: «și presbiterii în vechime se numeau episcopi și diaconi ai lui Hristos; iar episcopii se numeau presbiteri» (Migne P. G. 62, col. 183).

Văzând până acum temeiurile biblice pe care se sprijină ierarhia bisericească, să trecem mai departe la mărturiile Sf. Părinți, care citează în mod distinct treptele ierarhice: episcop,

presbiter și diacon. Ne vom servi de mărturiile care încep imediat după Sf. Apostoli și le vom urmări până în secolul III.

I. Cea dintâi scriere care ne aduce oarecari informații despre ierarhia bisericească, în timpul imediat următor, Sf. Apostoli, este «Invățătura celor doisprezece Apostoli», scriere de pe la sfârșitul veacului I. Felul în care ni se înfățișează organizația Bisericii, în «Invățătura celor 12 Apostoli», ne arată că ne găsim încă într'o epocă de tranziție dela timpul Sfinților Apostoli la cel imediat după ei. Acum sunt încă în cinste harismaticii, de care amintește Sf. Pavel în epistola către Corinteni. După ce menționează pe apostoli și pe profeți, «Invățătura celor 12 Apostoli», în cap. 15, vorbește despre o altă categorie de slujitori și anume despre episcopi și diaconi, spunând: «Alegeți-vă episcopi și diaconi vrednici de Domnul». Alegerea acestor slujitori este înfățișată în strânsă legătură cu săvârșirea Sf. Euharistii, despre care ni se vorbește anterior în cap. XIV. Prin urmare, vedem că slujba episcopilor și diaconilor menționați aici era aceea de a săvârși Sf. Liturghie (E. Jaquier, «La doctrine des douze Apôtres et ses enseignements», Paris 1891, pp. 140-141). Întrebarea care ni se pune este: Ce trebuie să înțelegem prin acest termen general «episcopi»? Este vorba aici de simpli preoți, de episcopi sau poate de episcop asistat de presbiterii săi? Ținând seama de faptul că chiar și în secolul al II-lea, deci mai târziu decât epoca din care datează «Invățătura celor 12 Apostoli», Sf. Liturghie se săvârșea de către episcop, înconjurat de clerul cetății, suntem îndreptățiți să credem că în acest loc, prin cuvântul «episcop», autorul a înțeles pe cei care luau parte la săvârșirea Sf. Euharistii, adică episcopul, înconjurat de presbiterul său. Așa dar, prin termenul «episcopi», aici trebuie să înțelegem cele două trepte ierarhice: **episcopatul și presbiteratul.**

Lipsa de amănunte pe care o întâlnim în «Invățătura celor 12 Apostoli», cu privire la organizația Bisericii, ne îndreptățește să credem că așezarea acestei organizații era de fapt de mult timp recunoscută și în vechiu uz, căci dacă ar fi fost vorba de o organizație nouă, autorul Didahiei ar fi insistat mai mult asupra rolului acestor slujitori, ar fi simțit nevoia să-i recomande cititorilor și să explice întrucâtva origina acestor funcțiuni (L. Gobet, «De l'origine divine de l'épiscopat», Fribourg en Suisse, 1898, p. 46).

Dar aceasta nu o face, ci se mulțumește doar să spună: «Alegeți-vă episcopi și diaconi», sub cuvântul «episcopi» înțelegând și pe «presbiteri» (Gh. I. Soare, «Forma de conducere în Biserică», Buc. 1938, pp. 55, 57).

II. Tot din timpul imediat după Sfinții Apostoli, și anume din ultimul deceniu al sec. I, datează și epist. I către Corinteni, a lui Clement Romanul.

Desigur că nici în această epistolă nu se face descrierea organizației bisericești, dar autorul, căutând să caracterizeze răul ivit în sânul comunității creștine din Corint și îndemnând pe schismatici să reentre în ordine, în tot cursul epistolei se vede grija de această organizație și necesitatea ei. De aceea, chiar în ultima parte a epistolei, autorul recomandă Bisericii din Corint să mențină în mijlocul ei organizația stabilită (L. Cobet, op. cit., pag. 49). Ideia de disciplină și ordine este scoasă în evidență prin comparația cu armata, în care domnește regularitatea, supunerea și ascultarea de conducători; și cu corpul omnesc, în care fiecare parte lucrează ca să mențină tot corpul în deplină sănătate. Membrii ai Bisericii sunt toți creștinii: bătrâni, tineri, bărbați și femei: dar tot acest popor este supus unei ascultări față de conducători, numiți «igumeni».

După ce stabilește aceste principii, autorul trece la exemplificare, amintind că nici în sinagoga iudaică, administrația și funcțiunile nu erau lăsate la bunul plac al fiecăruia, ci Dumnezeu a voit ca totul să se petreacă în ordine.

De aceea, fiecărei trepte i-au fost acordate îndatoriri specifice. Și dacă această ordine privește sinagoga, a cărei demnitate era cu mult inferioară demnității Bisericii, trage concluzia că organizația Bisericii trebuie să fie cu mult superioară.

Clement Romanul arată că izvorul ierarhiei în Biserică este de esență divină, coborând prin Apostoli, dela Domnul Hristos și prin El, dela Dumnezeu.

Sfinții Apostoli, predicând prin sate și cetăți, au așezat pe cei dintâi credincioși ai lor ca episcopi și diaconi, după ce aceștia au fost încercați în ceea ce privește tăria credinței lor. Această idee a succesiunii apostolice Clement Romanul o repetă, precizând că apostolii prevăzând certuri asupra episcopatului, au rânduit conducători bisericești cărora le-a dat dreptul cărmuirii împreună, pentru ca atunci când ei vor fi morți, aceștia să ia slujba lor, ca bărbați încercați prin ei.

Prin urmare, din toate aceste texte ale epistolei I către Corinteni, reiese limpede că organizația Bisericii n'a fost lăsată de Sf. Apostoli la întâmplare, nici pradă bunului plac ambițioșilor sau nesubordonaților (Gh. Soare: «Forma de conducere în Biserică», pp. 59-60).

Se pune însă întrebarea, ca și atunci când am vorbit de «Invățătura celor 12 Apostoli». Ce trebuie să vedem în acești «episcopi», despre care face mențiune, în atâtea rânduri, Epistola I a lui Clement? Deoarece lângă episcopi sunt menționați diaconii, s'ar părea că ne găsim în fața numai a două trepte ierarhice, s'ar putea întâmpla iarăși ca episcopii și presbiterii să fie înțeleși împreună în termenul «episcopi», la plural.

În tot cazul, constatăm încă, și aici, lipsa de precizie în felul de a întrebuița cei doi termeni, «episcop» și «presbiter», căci în cap. 44, pe de o parte se spune că ar fi un păcat mare să fie demși din episcopat conducătorii care pe de altă parte, în același loc, sunt numiți «presbiteri».

Observăm, apoi, că Clement face mențiune și de o altă categorie de conducători, pe care-i numește igumeni, care sunt în mod sigur deosebiți de presbiteri și pe care totuși îi socotește la un loc, ca făcând parte dintr'un consiliu conducător al Bisericii din Corint.

Explicația nu poate fi alta decât tot cea găsită cu prilejul discuției privitoare la «Invățătura celor 12 Apostoli». Turburaarea iscată în Corint se produsese din nesupunerea unor credincioși față de dispozițiunile date cu privire la ofrande și săvârșirea Sf. Liturghii. În această epocă însă, săvârșirea solemnă a Sf. Liturghii se făcea de episcop, înconjurat de presbiterii săi și ajutați de diaconi, presbiterii fiind strâns uniți cu episcopul. Putem admite deci, foarte bine că, termenul «episcopi» desemna întregul colegiu, adică pe episcop și presbiteri, luați împreună. Dacă mai adăugăm la aceasta și faptul că în această epistolă Clement Romanul prezintă ierarhia în trei trepte, când vorbește despre arhieru, preoții și leviții Vechiului Testament, în comparație cu ierarhia Bisericii, atunci putem conchide că, cu toată lipsa de precizie a termenilor, cele trei trepte ierarhice, episcop, presbiter și diacon, existau ca funcțiuni distincte una de alta (Soare: «Forma de conducere a Bisericii», pp. 60-61).

III. Trecând în secolul al II-lea, la epistolele Sf. Ignatie

al Antiohiei, ajungem la mărturia cea mai importantă din literatura patristică, care urmează după Sf. Apostoli.

Cel dintâi lucru care se evidențiază și se repetă stăruitor în epistolele Sf. Ignatie, este distincția precis stabilită între cele trei trepte ale ierarhiei bisericești, fiecare treaptă are numele ei și slujba ei hotărâtă. Deasupra tuturor este episcopul, apoi presbiterii, care formează consiliul lui și în sfârșit diaconii. În ochii Sf. Ignatie, persoana care domină Biserica locală, slujitorul esențial este episcopul. De aceea în toate epistolele sale, are îndemnuri pline de însuflețire și de stăruință pentru păstrarea legăturii cu episcopul, care este centrul administrației locale și care dispune, în virtutea plenitudinii harului divin, de săvârșirea Sf. Liturghii. Legătura strânsă este cea mai bună garanție pentru legalitatea săvârșirii Sfintelor Taine.

Episcopul este garantul doctrinei și personalitatea Bisericii; a rupe legătura cu el, însemnează a rupe legătura cu Biserica Universală. (L. Gobet, op cit., pp. 58-60).

Din epistolele Sf. Ignatie se vede deasemenea lămurit, că episcopul este unul singur în fiecare Biserică locală căci în timp ce despre presbiteri și diaconi vorbește la plural, despre episcop vorbește întotdeauna la singular, considerându-l ca unic, în fiecare comunitate. Acest episcop așa cum ni-l înfățișează Sf. Ignatie în epistolele lui, nu este numai local, mărginit numai la o comunitate, ci este în aceeași formă pretutindeni în toate bisericile din lume.

Cu aceeași precizie vorbește Sf. Ignatie despre presbiterii arătând în toate detaliile demnitatea lor, cum și respectul și ascultarea cuvenită acestei trepte ierarhice. Presbiterii iau parte la săvârșirea Sf. Liturghii, alături de episcop. Din acest fapt, ei se bucură de o cinste deosebită, de o largă cooperare la lucrarea administrativă a episcopului, care împarte cu ei lucrările sfințitoare, învățătoarești și conducătoare.

După epistolele Sf. Ignatie, deci, în primii ani ai veacului II, Biserica ni se prezintă cu o conducere ierarhică precisă, cu un singur episcop, în fruntea fiecărei comunități, asistat de presbiteri și de diaconi .

IV. Câteva informațiuni asupra ierarhiei bisericești ne dă și scrierea «Păstorul» lui Herma, care datează dela jumătatea sec. al II-lea. În această scriere, autorul menționează fără însă a preciza bine atribuțiunile lor. Din această cauză părerile sunt

împărțite, unii văzând în acei învățători așezați între episcopi și diaconi, pe presbiteri așezați în funcțiunea lor învățătoarească, mai ales că în această epocă presbiterii aveau în grija lor învățământul neofitilor. Herma în scrierea de față, însă, vorbește în general despre conducătorii bisericii la plural, fără să facă distincție între cele trei trepte ierarhice. Acești conducători ai Bisericii sunt mai întotdeauna numiți sau «presbiteri» sau «proigumeni» sau «proistameni» sau chiar în general păstori. Din acest fel de a vorbi, suntem îndreptățiți să credem că în «Păstorul» lui Herma, este înfățișată o situație asemănătoare cu cea din «Învățătura celor 12 apostoli», adică sunt menționați la un loc episcopii și presbiterii, deci colegiul presbiterilor împreună cu episcopul care sta în fruntea lor

V. Pe la mijlocul secolului al II-lea, întâlnim informațiuni la Sfântul Justin Martirul și Filosoful. (Forma de conducere în Biserică, p. 68). Scopul scrierii lui nu este, desigur, să desvăluie în fața păgânilor planul organizației bisericești din această epocă, ci de a răsturna acuzațiile de impietate și imoralitate răspândite pe seama creștinilor. Așa dar nu trebuie să ne mire faptul că, în scrierile lui Justin Martirul, întâlnim puține informații în legătură cu organizația Bisericii. Cu toate acestea un amănunt asupra căruia Sf. Iustin Martirul nu insistă, trebuie să fie luat în considerație, căci din punctul de vedere care ne interesează și, având în vedere situația expusă de documentele anterioare, aduce o nouă și prețioasă mărturie în sprijinul celor arătate până acum. Vorbind despre săvârșirea Sf. Liturghii, Sf. Justin, în afară de diacon care are sarcina de a distribui Sf. Cuminecătură, menționează pe întâiul stătător «protos» adică pe episcop, care, înconjurat de clerul cetății, explică citirile din Sf. Scriptură, rostește rugăciunile și apoi sfințește darurile.

VI. Aproape contemporan cu Sf. Justin Martirul este Hegesip, un iudeu convertit la creștinism, care culege tradițiile diferitelor biserici și constată că în fiecare biserică sau măcar în cele principale există o continuitate absolută între învățătura Sf. Apostoli și a episcopilor din timpul lui. Și arată această continuitate, reconstituind chiar listele episcopale ale fiecărui oraș mai important. El dovedește că dela sfinții apostoli Biserica este organizată ierarhic, cu episcop, presbiteri și diaconi.

VII. În a doua jumătate a secolului II, martor al succesiunii apostolice a episcopatului, este Sf. Irineu, episcopul Lugdu-

nului. În lucrarea sa cunoscută sub numele «Adversus haereses», (compusă între anii 176-199), Irineu spune clar ereticilor că poate prezenta lista celor «care au fost așezați episcopi de către apostoli și succesorii lor, până la el, și după ce alcătuește lista episcopilor Romei, până în vremea lui, încheie: «În această ordine și prin această succesiune, a ajuns până la noi tradiția apostolică în Biserică», (cap. III).

VIII. Legătura dintre veacul al II-lea și al III-lea, în apus o face Tertulian. El vorbește asemănător cu Irineu, în ceea ce privește succesiunea apostolică a episcopatului și deci a organizației bisericești. Episcopii, după el, sunt puși de sfinții apostoli în această funcțiune și fiecare dintre bisericile primare prezintă câte un episcop așezat chiar de sfinții apostoli.

Tertulian spune că: «Dreptul de a împărtăși botezul îl are marele preot, care este episcopul, pe urmă presbiterii și diaconii, dar nu fără autorizarea episcopului (De baptismo). Prin urmare, deosebirea între cele trei trepte ierarhice, nu mai este în nici un chip pusă la îndoială.

IX. În aceeași epocă, pe la începutul veacului III, întâlnim deasemenea, mărturii în scrierile lui Clement Alexandrinul. El spune că membrii Bisericii sunt împărțiți în două: clerici și mireni, iar clericii, în cele trei trepte ierarhice: episcop, presbiteri și diaconi (Pedagogul, III, 12). Astfel în scrierea sa Pedagogul, spune că Sfânta Scriptură conține multe precepte, care se adresează: «unele presbiterilor, altele episcopilor, iar altele diaconilor. «Această gradație a ierarhiei bisericești, el o socotea ca o informație a ierarhiei îngerești. (Stromata VI, 13).

X. Origen, unul din cei mai străluciți scriitori bisericești din Orient, în ce privește învățătura sa despre ierarhia bisericească confirmă aceeași, ca și predecesorii săi. Astfel, în scrierea sa «Despre rugăciune», Origen arată precis distincția dintre cele trei trepte ierarhice când spune că: una este datoria diaconului, alta este datoria presbiterului, «dar cea mai grea este a episcopului». Iar în omilia XI la Ieremia, spune că se cere dela un preot mai mult decât dela un diacon, dela un diacon mai mult decât dela un laic, dar dela acela care deține autoritatea bisericească asupra tuturor se cere mai mult decât dela fiecare din ceilalți.

XI. Sf. Ioan Hrisostom, scriind în legătură cu textul Sf. Apostol Pavel, din epistola I către Timotei, 3, 8, scoate în evi-

dență că, deși s'ar părea că nu este deosebire între episcop și presbiter, totuși cea mai de seamă caracteristică a treptei episcopale este tocmai puterea de a hirotoni preoți. Din aceasta se vede superioritatea treptei episcopale față de a presbiterului.

XII. Fericitul Ieronim se întrebă aproape la fel: «Ce face episcopul — afară de hirotonie — pe care presbiterul nu o face»? Intrebare din care, deasemenea, reese, în chip lămurit, distincția dintre cele două trepte.

XIII. Ilarie Diaconul spune la fel, că în episcop sunt toate treptele preoției, fiindcă el este arhiereul, învățătorul și predicatorul și tot ce trebuie pentru serviciul Bisericii, spre mântuirea credincioșilor.

XIV. Și ca ultimă mărturie, Sf. Epifanie, spune: «Este cu neputință ca episcopul și presbiterul să fie egali. Scriptura dumnezeiască învață cine este episcopul și cine este presbiterul, zicând lui Timotei: «Să nu înfrunzezi pe presbiter». Ce trebuință avea să facă o asemenea îndemnare episcopului, față de un presbiter, dacă cel dintâi n'ar fi avut proeminență asupra celor din urmă? Iată pentru ce zice iarăși în alt loc: «în contra presbiterului să nu primești pără, fără numai prin două sau trei mărturii».

CONCLUZII.

Așa dar, după temeiurile Sf. Scripturi și mărturiile Sf. Părinți ai primelor trei veacuri creștine, am constatat că dela început au existat trei trepte ierarhice în grad deosebit: episcopatul, presbiteriatul și diaconatul, trepte de ordin divin. Episcopatul a fost dela început și este treapta cea mai înaltă din Biserică, distinctă de celelalte trepte ierarhice. Pentru treapta de episcop se dă o hirotonie specială și i se atribuie o autoritate apostolică, întrucât chiar Sf. Apostoli înfățișează episcopatul, ca o treaptă deosebită mai presus de celelalte două trepte, a presbiterilor și diaconilor. Prerogativele principale ale autorității episcopale sunt: **sucesiunea apostolică, plenitudinea harului sfințitor și autoritatea supremă în predarea învățaturii și în conducerea Bisericii.**

Sucesiunea apostolică a autorității episcopale se vede cu prisosință în listele episcopale, păstrate din timpurile primare ale Bisericii. În toate Bisericile primare, episcopii și-au format

șirul lor dela Sfinții Apostoli, păstrându-se un lanț de neîntrerupt. Așa de pildă, în izvoarele folosite de Eusebiu al Cezaarei, în primele cărți ale Istoriei sale bisericești, sunt menționați spre anul 150, episcopi la: Roma, Lugdun, Atena, Corint, Smirna, Sardes, Ierapole, Creta, Pont și Asia. Lucru pe care l-a făcut și Hegesip, cercetând biserică cu biserică, adună liste episcopale și reconstitue după documente și amintiri, succesiunea episcopilor dela Sf. Apostoli în mod neîntrerupt în fiecare biserică.

Episcopul era centrul unității și armoniei care era în comunitate; el era martorul autorizat al adevăratei tradiții și doctrine, succesiunea apostolică neîntreruptă a episcopatului, constituind pentru Biserica Ortodoxă dovada cea mai evidentă pentru ortodoxia credinței ei.

A doua prerogativă a treptei episcopale este, după cum am amintit, **plenitudinea harului sfinților**. Dela început, numai episcopului îi sunt rezervate anumite lucrări sfințitoare și mai ales dreptul de a hirotoni preoți, după cum poruncește Sf. Pavel episcopului Timotei: «Mâinile degrabă să nu-ți pui pe nimeni» sau episcopului Tit: «Pentru aceasta te-am lăsat pe tine în Creta, că cele ce lipsesc să le îndreptezi și să așezi prin cetăți, presbiteri, precum eu ți-am poruncit», și aceasta se cristalizează mai târziu în dispozițiunea canonului 2 apostolic, care zice: «Presbiterul, diaconul și ceilalți clerici să se hirotonească de un episcop». Episcopul are, deasemenea, puterea de a hotărî în toate chestiunile ce se ivesc în sânul bisericii și datoria de a păstra neatinsă și neschimbată învățătura ei. În sfârșit, episcopul are supremă putere de a administra și a conduce Biserica, în toată plenitudinea. Treapta episcopatului are în Biserică caracterul de necesitate, întrucât, fără ea, nu poate exista nicio treaptă ierarhică.

Presbiterii sau preoții apar ca slujitori liturgici, însărcinați cu slujba învățăturii și a rugăciunii, cu păzirea dogmelor credinței rânduite și explicate de Sfinții Apostoli. Treapta presbiterilor este distinctă de treapta episcopatului, după cum am văzut din mărturiile expuse.

Sfinții Apostoli «au hirotonit presbiteri în fiecare biserică»; ei recomandă episcopilor «să așeze presbiteri în fiecare cetate», arătând totodată și calitățile acelora pe care îi vor așeza presbiteri. Iar lui Timotei care era episcop, Sf. Pavel îi scrie ca «presbiterii cei ce-și țin bine dregătorile, de îndoită cinste să

se învrednicească, mai ales cei ce se ostenesc în cuvânt și învățatură» și că «împotriva presbiterului să nu primească pârea, decât numai prin doi sau trei martori». De asemenea, Sf. Pavel din Milet, trimitând în Efes, a chemat pe presbiterii Bisericii. Treapta presbiterilor, în ierarhia bisericească, pe la sfârșitul veacului I și începutul celui de al doilea, este înfățișată în mod precis, cu texte și expresiuni a căror autenticitate și claritate nu ne îngăduie nicio îndoială. Ei formează «Coroana Bisericii», episcopul șezând în chipul Mântuitorului Hristos, iar presbiterii în jurul Lui în chipul Sfinților Apostoli, închipuiesc «Soborul Apostolilor» și trebuie să fie cinstiți întocmai ca Apostolii.

Presbiterii ședeau alături de episcop, ca ajutoare ale lui; ei sunt «împreună slujitori cu episcopul», făcând legătură între episcop și comunitate. Ei reprezintă, după cum ne arată Sf. Ignatie, «adunarea de sfat a lui Dumnezeu», adică adunarea de sfat a episcopului. Presbiterii sunt «împreună șezători» și «împreună conducători ai Bisericii» cu episcopul. Presbiterii puteau săvârși Sfânta Euharistie împreună cu episcopul sau singuri, cu învoirea lui și formau consiliul lui în conducerea Bisericii.

Treapta diaconatului este o funcțiune preoțească în grad mai mic. Căci diaconii nu au îndatorirea de a conduce, de a desăvârși Sfintele Taine și de a învăța, ci numai de a fi ajutători ai episcopilor și preoților, pentru care pricină sunt numiți alături de episcopi și presbiteri. Acestea sunt treptele ierarhice. Ele pot fi date cuiva prin hirotonie, numai treptat, de jos în sus. Prin urmare, fiind informați pe această cale de felul cum s'a instituit ierarhia în forma ei episcopală, cu presbiteratul și diaconatul, constatăm că este o instituție divină ce cuprinde în sine totalitatea mijloacelor proprii de sfințenie și mântuire a oamenilor; că este o rânduire sfântă, care după lucrarea sa duce în linie ascendentă, la asemănarea cu divinitatea, la unirea cu Dumnezeu, prin Iisus Hristos. Că ierarhia bisericească este o imagine a frumuseții divine orânduită de Hristos pe pământ, prin Sfinții Săi Apostoli, cei cuprinși de limbile de foc ale Cincizecimii. Că ierarhia este singurul minister harismatic al Bisericii indefectabile a lui Hristos, prin care harul Sfântului Duh lucrează până la sfârșitul veacurilor în lume, având o valoare permanentă. Ierarhia poartă în sine o putere misterioasă, supraomenească și supranaturală, poartă puterea de a săvârși tainele dumnezeiești, pe care nici îngerii din cer nu sunt în stare

să le săvârșească. De aceea cei consacrați ierarhiei bisericești trebuie să fie conștienți de harul preoției lor și să se lase desăvârșiți după vrednicia lor, prin Taina cea dumnezeiască, până în a se transforma în chipuri divine, în oglinzi curate și fără pată, care să fie în stare să primească în sine raza ce coboară din obârșia luminii divine. Căci prin primirea unei trepte ierarhice, omul se transformă în vas sfințit și sfințitor. Prin ea preotul renunță la individualitatea sa și se face receptacolul ierarhic și mijlocul de transmisiune al darurilor celor pline de har dintre Dumnezeu și om. Prin ea preotul se jertfește, este jertfit și în același timp «este acela care dă și acela care se dă» întocmai după chipul lui Hristos.

Cu alte cuvinte, ierarhia este o demnitate a iubirii desăvârșite, fiindcă roadele Duhului din ea sunt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credincioșia, blândețea, înfrânarea și răstignirea cărnii împreună cu poftele ei. Așa dar, să ne dăm bine seama de noi, cei ce purtăm cu noi harul preoției lui Hristos, să-l purtăm cu vrednicie ca unii ce avem chemarea să jertfim jertfa cea fără de sânge, jertfa cea coborită din cer, ca unii ce purtăm pe brațele noastre dumnezeiescul Trup al lui Hristos, ca la ziua cea mare a Domnului să merităm și noi cuvintele apostolești: «Cât de frumoase sunt picioarele celor ce vestesc pacea, celor ce vestesc lucrurile cele bune!»

ROMÂNII ORTODOCȘI ÎN LUPTA CU CATOLICISMUL DUPĂ 1700

Casa de Austria, care după pacea din Westfalia și-a pierdut supremația sa politică în Europa Centrală și Apuseană și suportul economic al forței sale militare, prin care și-ar fi putut păstra rangul de mare putere, a început din a doua jumătate a secolului al XVII-lea să-și realizeze proiectele sale de expansiune teritorială și economică în Sud-Estul european ¹⁾.

Războiul cu Turcii, stăpâni peste acea parte a Europei, din anii 1683—1699, a însemnat primul pas al acestei politici de expansiune. Prin acest război, care s'a încheiat cu înfrângerea Turcilor, Ungaria și Transilvania au trecut sub stăpânirea austriacă.

Odată cu instaurarea stăpânirii peste cele două țări, Casa de Austria și-a inaugurat politica sa de exploatare economică a locuitorilor, indiferent de naționalitatea sau situația lor socială, și de consolidare a dominației sale.

, Factorii principali de exploatare ai proaspeților stăpânitori peste Ungaria și Transilvania au fost fiscul și armata, care au împânzit cele două țări și au jefuit și terorizat populația ²⁾. Iar ca exploatarea economică să fie cât mai rodnică, stăpânirea austriacă a ordonat în Aprilie 1703, în cele două țări, conscripția generală a populației — nobili, orășeni și iobagi — și a întregului ei inventar ³⁾.

Dar proaspeții stăpânitori au devenit exploatatatori nemiloși

---

1. Moga, *Politica economică austriacă și comerțul Transilvaniei în sec. 18-lea*, Anuarul Inst. Naț., 1936-1938, VII, p. 86.

2. Márki S., *II Rákóczi Ferencz*, Budapest, 1907, I, p. 248 și Cserel Mihály, *Erdély Historiája, 1661—1711*, ed. II, editată de Kazinczy G., Pest 1852, p. 348. Dr. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București 1939, XI, Prefață, p. VIII; autorul constată, după cucerirea Ardealului de Austrieci: «Oamenii des-nădăjduiți au trebuit să se încredințeze de starea fatală a țării, unde principele era numai o păpușe, instituțiile și privilegiile nerespectate de către asupritori...».

3. *Ibidem*, p. 231 și Bethlen Miklos *önéletrása*, II, 1685—1710, *Magyar Történelmi Emlékek* III, ed. Szalay L., Pest 1860, pp. 285—290.

ai locuitorilor celor două țări nu numai pe plan material, ci și pe plan sufletească.

Pe acest plan, factorul lor de exploatare a fost clerul indigen și străin, lacom și semănător de discordie sub mască religioasă⁴), format din călugării iezuiți, instigatori religioși și aderenți integrali ai Curții din Viena, care prin ei intenționa să înfăptuiască identitatea credinței religioase a populației din cele două țări de curând alipite, în vederea consolidării stăpânirii sale, întrebuintându-i în același timp și ca instrument principal al politicii sale de expansiune spre Sud-Estul european⁵).

După scurt timp dela instaurarea stăpânirii austriace, exploatarea economică a devenit insuportabilă, pentru țărănime mai ales, care din cauza sarcinilor — dări tot mai urcate, a căror încasare era însoțită de fraude, jaf și teroare, munca de folos obștească și cărașia, prețul foarte urcat al sării și recrutările forțate și masive, începute cu sfârșitul anului 1702 și începutul celui următor, care au însemnat o nouă și mai grea sarcină⁶) — a ajuns în anul 1703, aproape în întregime, la limita disperării⁷).

4. *Ibidem*, pp. 246—250.

5. I. Lupăș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784*, Cluj 1934, pag. 37.

6. Thaly Kálmán, *A székesi gróf Bercsenyi esalád, 1470—1835*, Budapest 1887, II, pp. 455—461. Angyal Dávid, *Tököly Imre és kora és II Rákóczi Ferencz*, Budapest 1906, pp. 24-25; autorul citează următoarele, după rapoartele oficiale ale autorităților austriace: «Contribuția de război este insuportabilă, două regimente sunt ocupate numai cu execuții fiscale...», deci *ibagii nu simt vreo ușurare a sarcinilor lor prin scuturarea jugului turcesc*; apoi continuă: «*într'un raport ardelean se află calculat că Împăratul, în curs de câteva decenii, a strâns atâta dare din Ardeal, încât ea ar fi fost suficientă pentru Turci pe timp de 333 de ani*».

7. Károlyi Sándor *emlekiratai a Rákóczi-háboru kezdetéről*, publ. de Walterer Imre în *Századok*, 1874, pp. 323—329. Károlyi Al., prefectul de Satu-Mare, care, în calitate de aderent al Austrieților, a înăbușit în Iunie 1703 răscoala țăranilor din județele Bereg, Ugócsa, Maramureș și Satu-Mare, îndreptată împotriva stăpânirii austriace și a partizanilor lor unguri din județele menționate. În memoriul său înaintat împăratului constată că *țărănimea, aproape în întregime, a ajuns la limita disperării și că, din cauza sarcinilor devenite insuportabile, se găsește în situația de a nu se mai gândi nici la Dumnezeu, nici la împărat, nici la conducătorii comitatelor, nici chiar la propria sa viață*; amintește unele cazuri, când țărani, în disperare, și-au pus capăt vieții prin spânzurătoare; *ibidem*, pag. 405.

Concomitent cu exploatarea economică a proaspeților stăpânitori, Casa de Austria a inițiat, îndrumat și alimentat acțiunea de prozelitism față de națiunile necatolice din Ungaria și Transilvania.

La început cu promisiuni și ademeniri, în curând însă cu măsuri drastice, — teroare, întemnițări și ucideri — Casa de Austria a căutat să oblige pe Români ortodocși din cele două țări să-și părăsească legea veche ⁸⁾).

Tentativa aceasta împotriva unui patrimoniu sufletesc pe care țaranii români l-au prețuit mult, împreună cu nemulțumirile tot mai mari de natură economică-socială și administrativă-politică, i-au determinat în deosebi pe Români să se răsvrătească, să adere la revoluția rakocziană și la răscoala condusă de Petru Szeghedinaț.

În anul 1703 Francisc Rákóczi al II-lea, un descendent al familiei care a dat Transilvaniei câțiva principii, a început revoluția pentru a elibera Ungaria și Transilvania de sub stăpânirea nemiloasă — «jugul de fier» ⁹⁾ al Austriacilor — izbândă care i-ar fi asigurat suveranitatea peste cele două țări, potrivit concepției politice de atunci și ar fi păstrat intacte privilegiile economice și sociale ale nobilimii din care și el făcea parte, în fruntea căreia se așeza cu domeniile sale și cu structura sa sufletească de accentuată nuanță feudală ¹⁰⁾.

În vederea realizării scopurilor sale, Francisc Rákóczi a căutat să câștige pentru acțiunea sa revoluționară toate popoarele, toate religiile și toate clasele sociale ¹¹⁾. De aceea, s'a îndreptat și spre populația românească din Ungaria și Transilvania.

8. I. Lupaș, *op. cit.*, p. 17. S. Reli, *Biserica Ortodoxă din Maramureș*, p. 112; un număr foarte mare de Români ortodocși din Ardeal și Maramureș au fost nemulțumiți cu stăpânirea austriacă, care sprijinea cu toată puterea de Stat acțiunea pentru convertirea Românilor la catolicism. Tóth András, *Az erdélyi román kérdés a 18-ik században*, Budapest 1938, p. 16; Ordinul Jezuiților, instrument al politicii austriece de catolicizare, a avut între îndatoririle sale principale, răspândirea credinței catolice în Transilvania, cu ajutorul uniației.

9. Márki S., *op. cit.*, II, Budapest 1909, p. 195.

10. Asztalos Miklós, *Rákoczi Ferencz és kora*, Budapest 1934, p. 256. Márki S., *op. cit.*, II, p. 177; Francisc Rákoczi a fost cel mai bogat proprietar de pământ; avea 1.000.000 de jugăre.

11. Márki S., *op. cit.*, I, p. 305.

Românii ortodocși din cele două țări stăpânite de Austrieci au aderat la revoluția începută de Francisc Rákóczi și l-au urmat cu fidelitate și nădejdi mântuitoare, iar procedeele întrebuintate de reprezentanții Casei de Austria au crescut duhul împotrivirii și al răsvrătirii — izvorit și din celelalte cauze, economice, sociale, politice și administrative — care, astfel, a luat caracter de permanență și dârzenie impunătoare.

Au devenit, deci, ei și conducătorii lor sufletești, în mare număr, curuții lui Francisc Rákóczi, noul «Craiu», în care Românii au văzut și pe al lor ocrotitor, pentrucă s'a răsvrătit împotriva prigonitorilor lor religioși.

Monografistul valoros al lui Francisc Rákóczi afirmă că numai Românii ortodocși au fost partizanii revoluției din 1703¹²).

Intr'adevăr, neuniții au ajuns la conflicte grave religioase cu cei care și-au părăsit credința, fapt care a îngrijorat chiar și pe principe¹³), căci neînțelegerile interne nu serveau cauza principală a revoluției sale. Seriozitatea conflictelor religioase o ilustrează actele de răsbunare ale neuniților¹⁴), care în cursul răsmeriței au prădat și au ars bunurile uniților, încrezuți și provocatori, întocmai ca și curuții pe ale lobonților¹⁵).

Neînțelegerile religioase dintre Români, izvorite din politica austriacă cunoscută, urmate și de acte de răsbunare ce au împărsiat sămânța desbinării între frați, au fost un motiv nou pentru neuniți de a deveni curuți, urmând în același timp și

12. Márki S., *II Rákóczi Ferencz*, I, *op. cit.*, p. 489 și Endes M., *Erdélyi három nemzete és négy vallása autonomiájának története*, Budapest 1935, p. 323. Tóth A., *op. cit.*, p. 21: ortodocșii au luptat de partea lui Rákóczi, uniții de partea dinastiei, dar Francisc Rákóczi le-a permis unora dintre uniți, fideli lui, să revină la Ortodoxie.

13. *Arhivum Rakocianum*, II, p. 66: în scrisoarea lui Francisc Rákóczi cu data de 13 Aprilie 1707, din Târgul Mureș, trimisă lui Bercsényi Nicolae, colaboratorul său principal, principele, referindu-se la neînțelegerile grave dintre ei, scrie: «Aici au intervenit chestiuni intr'adevăr grave».

14. S. Reli, *op. cit.*, pp. 11p-113: Vicarul român din Sighet al episcopului unit, Camilis din Muncaciu, așezat de acesta în capitala Maramureșului pentru ca să izbutească în acțiunea sa de convertire la catolicism a Românilor maramureșeni, a fost ucis în cursul anului 1703, desigur de curuții români ortodocși.

15. Márki S., *op. cit.*, I, p. 489. Partizanii Austrieilor s'au numit lobonți.

exemplul îndrumătorilor lor sufletești și al luptătorilor pentru apărarea și restabilirea credinței lor ortodoxe ¹⁶⁾.

De aceea, adeziunea la mișcarea revoluționară din 1703-1711, a dârzului ortodox și neînfricatului adversar al unirii, Gavril Nagyszeghi — reprezentantul proeminent al Românilor ortodocși din Alba-Iulia, a cărui țintă religioasă a fost cunoscută în toate părțile, chiar și în Țara Românească ¹⁷⁾ — a putut îndemna și pe alții, mireni și preoți cu influență între ortodocși, să pornească și să persevereze pe același drum pentru izbânda cauzei lor.

Intr'adevăr, Gavril Nagyszeghi — ales de către Români ortodocși din Alba-Iulia, — prigonit de episcopul Atanasie, proaspăt unit și de «teologul» iezuit — reprezentant al cauzei lor în fața guvernatorului Transilvaniei, — care în protestul înaintat acestui guvernator la 25 Septembrie 1701 apare ca «împuternicitul legal al tuturor credincioșilor din Transilvania și părțile anexate» — a fost închis pentru zelul cu care și-a îndeplinit misiunea sa de apărător al Bisericii și credinței ortodoxe, pentru care a fost gata de orice sacrificiu, «chiar și de moarte», a suferit și torturile și chinurile temniței îndelungate ¹⁸⁾, dar a avut curajul să amenințe pe Austrieci, în timpul captivității sale, cu revoluție și înțelegere cu dușmanii lor ¹⁹⁾.

Alături de adeziunea lui Gavril Nagyszeghi, izvorită din nestrămutata lui credință și din neîmpăcata ură față de prigonitorii săi, a putut determina la aceeași atitudine pe mulți ortodocși și acțiunea aceluia preot, care în iarna anului 1703 a pornit din Secuime și a cutreerat Ardealul, mergând de la un protopop la altul ²⁰⁾, probabil pentru a-i convinge să adere, împreună cu credincioșii lor, la acțiunea revoluționară a lui Fr. Rákóczi al II-lea, căci fiind arestat de comandantul militar al cetății Hust, Dolhai Gheorghe, căruia i s'a părut suspect, a ce-

16. Tóth András, *op. cit.*, p. 38: clerul român a fost strâns legat de Ortodoxie și poporul a urmat pe preoții săi.

17. S. Dragomir, *Isotrua desrobirii religioase*, I, p. 63; Márki S., *op. cit.*, p. 485 și II, p. 196; Gavril Nagyseghi a fost conducătorul gr. ortodocșilor în luptele religioase cu uniții. Numele lui a fost cunoscut din aceste lupte.

18. *Ibidem*, pp. 41--45.

19. Márki S., *op. cit.*, I, p. 485.

20. *Archivum Rakocziarum*, I, p. 178.

rut să fie trimis în tabăra lui Francisc Rákóczi²¹), ca să-i expună principelui planul pentru a-i face aderenți ai lui pe Români din Transilvania²²).

Aceeași influență a putut-o avea asupra Românilor ortodocși și adeziunea lui Ioan Circa — devenit dușman neîmpăcat au unirii²³) și curuț însuflețit al lui Francisc Rákóczi²⁴) — precum și atitudinea similară a partizanilor săi mai apropiați.

Români din Transilvania și Ungaria sud-estică de atunci au luptat cu fidelitate stăruitoare și dârzenie impunătoare în tot cursul revoluției și pentru înlăturarea nemulțumirilor religioase și pentru concretizarea revendicărilor lor religioase și de altă natură.

Deși acțiunea de proselitism religios față de Români a încetat prin faptul răzvrătirii și prin înlăturarea vremelnică a stăpânirii austriece peste cele două țări, Români n'au obținut drepturi religioase egale cu ale religiilor recunoscute și privilegiate, din cauza atitudinii de nesinceritate a principelui Francisc Rákóczi, în care s'a menținut în tot cursul revoluției care s'a sfârșit la 1711 prin înăbușirea ei.

Acțiunea de proselitism religios a Austrieilor, reacțiunea tot mai dârză a Românilor ortodocși din Transilvania și neînțelegerile lor cu uniții în plină desfășurare în timpul revoluției rakocziene, erau urmărite cu deosebită atenție de Francisc Rákóczi și de colaboratorii săi principali, din două motive: pe de o parte voiau să le exploateze pentru izbânda cauzei lor supreme²⁵) pe de altă parte problemele religioase din Transilvania, al cărei

21. *Ibidem*.

22. Márki S., *op. cit.*, I, pp. 484-485.

23. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, Vălenii de Munte, 1909, II, p. 35.

24. Idem, *Istoria Românilor*, București, 1938, VI, p. 435. Idem, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, București, 1902, IV, p. 72: din Moldova, unde era pribeag, Ioan Circa, într'o scrisoare către Francisc Rákóczi din anul 1706, îl roagă să nu fie uitat că-i pribeag; îl înștiințează că e gata să-i slujească cum îi va porunci și că se roagă «să biruiască toți dușmanii cum a biruit David pe pismașii săi»; apoi, după semnătură, adaugă: «și cu voia Măriei Tale Ardealului episcop Românilor».

25. *II Rákoczi Ferencz emlékiratai*, Pest, 1886, publ. de Ráth K. și Thaly K., pp. 5-6; reamintindu-și de problemele politice, religioase și de altă natură, pe care principele a intenționat să le rezolve prin și după revoluție, acesta mărturisește că: «scopul meu prim și principal a fost eliberarea patriei mele de sub jugul străin».

conducător voia să ajungă și să rămână autorul revoluției dela 1703 ²⁶), trebuiau soluționate în concordanță cu principiile sale politice și religioase ²⁷).

Intre problemele religioase din Transilvania, unde existau patru religii, ortodoxia se așeza în prima linie, datorită importanței numerice, militare și morale a Românilor ortodocși, care erau hotărâți la orice jertfă pentru păstrarea și apărarea credinței lor strămoșești.

Pornind dela această realitate și având în față mereu scopul suprem al revoluției ce se pregătea, unele personalități reprezentative ale Ungariei, subjugată de Austrieci, care vor colabora cu Francisc Rákóczi — Mitropolitul de Kallócsa, Szécsény Pavel, Bercsényi Nicolae, Szirmay Ștefan și alții — în timpul tratativelor care au dus la pacea dela Carlovitz, au intrat în legătură și cu Constantin Brâncoveanu, voevodul Munteniei, căruia i-au promis, pentru ca să obțină sprijinul lui pentru revoluția pe care o pregăteau, că vor recunoaște religia ortodoxă, deși acestei recunoașteri se vor opune categoric calvinii și luteranii, și îi vor da concursul pentru întemeierea unui imperiu răsăritean, în înțelegere cu țarul Rusiei ²⁸).

În cursul procesului de înaltă trădare, intentat de Austrieci lui Francisc Rákóczi, acesta a fost acuzat că l-a preocupat ideea revoluției încă dela 1698, că de atunci a intrat în legături cu Constantin Brâncoveanu și că a știut de tratativele pe care le-au început cu acest voevod colaboratorii săi ²⁹). Francisc Rákóczi a negat în cursul procesului, ca mai târziu în autobiografia sa, să recunoască faptul că, fiind trădat de Longueval ³⁰), a mințit pentru a salva viața sa și a colaboratorilor săi ³¹).

26. *Ibidem.*

27. *Ibidem.*

28. Lukinich Imre, *II Rákóczi Ferencz fejdelem felségárulási pere-nék története, 1701*, Budapest 1935, p. 24.

29. *Ibidem*, pp. 62, 64.

30. Márki S., *II Rákóczi Ferencz, op. cit.*, I, pp. 169, 170, 173-174, 176; Longueval, francez din Belgia, a fost căpitan în armata austriacă. A făcut cunoștință cu Francisc Rákóczi și a câștigat încrederea lui deplină. El trebuia să transmită corespondența lui Francisc Rákóczi către Ludovic al XIV-lea, regele Franței, prin care principele și colaboratorii săi politici cereau ajutor militar dela Ludovic, împotriva Casei de Austria.

31. *II Rákóczi fejdelem önéletrajza*, trad. după originalul latin de Domjan Elek, Miskolcz 1903, p. 127.

La anul 1707, Francisc Rákóczi, recunoscut principe al Transilvaniei de o dietă întrunită la Târgu-Mureș, a numit episcop al Românilor ortodocși din Ardeal pe Ion Circa ³²), vechiu candidat pentru scaunul vlădicesc ³³), în locul lui Atanasie, care s'a refugiat cu imperialii la Sibiu.

La anul 1708, într'o scrisoare către stolnicul Constantin Cantacuzino ³⁴), care ca unchiu al lui Constantin Brâncoveanu, voevodul Munteniei, înrăurea politica lui externă ³⁵), trimisă de de principele Francisc Rákóczi, acesta evidențiază intențiile sale de ocrotire a bisericilor răsăritene din Transilvania, pe care constată el, «**Casa de Austria și-a pus în gând să le prigonisească, foarte, ca pe niște pietre de sminteală a viitoarelor sale intenții răuvoitoare**», iar pe conducătorii acestor biserici, incuți și necivilizați, să-i mențină în această stare, pentru a-i face de răs înaintea poporului ai cărui păstori sunt.

Ocrotirea sa ar consta, după cum declară în scrisoare, din primenirea conducerii bisericești a Românilor ortodocși din Transilvania, pentru ca ea să poată îndeplini cu succes opera de educație sufletească a credincioșilor și să restabilească disciplina și moralitatea.

Nu știu, declară principele, de către cine și cum a fost informat stolnicul Constantin Cantacuzino de felul cum el a avut de gând dela începutul domniei sale să protejeze Biserica Orientală.

De sigur, continuă principele, ar fi voit să dea probe mai vădite de protecția sa, dacă ar fi văzut că «grija sufletelor supușilor săi a fost încredințată la așa bărbați și episcopi, de la

32. S. Reli, *Biserica Ortodoxă din Maramureș*, p. 113: numirea lui Ion Circa a însemnat un succes deosebit al Românilor ortodocși din Ardeal împotriva unirii.

33. S. Dragmir, *Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal*, Sibiu 1920, I, p. 74.

34. *Arhivum Rakocianum*, II, pp. 207-210: Scrisoarea în limba latină, din 24 Martie 1708, a lui Francisc Rákóczi către Constantin Cantemir, stolnicul Munteniei. Scrisoarea a fost adresată stolnicului Constantin Cantacuzino. Afirmația aceasta este confirmată: de cuprinsul scrisorii, vezi I. Lupaș, *Răscoala țărănilor din Transilvania la anul 1784*, Cluj, p. 16, și de rolul de unchiu sfătuitor pe care îl avea stolnicul Cantacuzino pe lângă Constantin Brâncoveanu, nepotul său, vezi N. Iorga, *Istoria Românilor*, VI, București 1938, pp. 456-457.

35. N. Iorga, *op. cit.*, VI, ibidem.

cari ar fi putut lua informații mai detaliate asupra stării Bisericii și cu care ar fi putut restabili și disciplina, alungată chiar și dintre episcopi, și cultul bunelor moravuri. Cum credincioșii ortodocși nu au niciun conducător de acest fel, nu-i poate surprinde starea de atunci a Bisericii, nici desorientarea lor, încât nu știu cărei religii să se atașeze, celei catolice sau reformate, pentru a beneficia de oarecare protecție.

Dar ocrotirea sa substanțială nu poate deveni realitate fără neatârănarea celor două țări, Ungaria și Transilvania, pe care secole de-a-rândul și balaurul otoman și vulturul austriac au voit să le înghită.

De aceea, acum când din mila lui Dumnezeu sunt alte vremuri, scrie principele, dela care se poate aștepta nu altă formă a robiei, ci înflorirea libertății, toți vecinii creștini cari prețuesc piatra nestimată a libertății și doresc să se bucure de prețiosul ei conținut, trebuie să participe efectiv la acțiunea întreprinsă de el pentru eliberarea celor două țări de sub stăpânirea austriacă.

Dela voevodul Munteniei, continuă principele, nu cere ajutor militar, fiindcă știe că din cauza împrejurărilor nu-l poate acorda; apoi nici nu vrea ca să se ducă cu prietenia până acolo încât să ceară ceva ce l-ar aduce în primejdie.

Intenția lui este numai ca să convingă pe stolnicul Cantacuzino de valoarea prieteniei dintre el și voevodul Munteniei, de necesitatea aderării Bisericii Orientale întru ajungerea scopului suprem ce urmărește și de valoarea concursului ce-l așteaptă dela voevodul Munteniei, pentru ca străduințele țarului Rusiei, care va trimite reprezentanți corespunzători la Sârbi, partizani ai Austriecilor, pentru a-i determina să-i părăsească pe Austrieci și să se răsvrătească împotriva lor alături de Francisc Rákóczi, să se poată concretiza ³⁶).

In scrisoarea amintită, principele, care din intențiile sale

---

36. In punctul 5 al tratatului dela Varșovia, cu data de 4/15 Septembrie 1707, încheiat de principele Francisc Rákóczi cu Petru cel Mare, acesta se obligă ca să facă tot ce-i stă în putință pentru a determina pe voevozii români ca să nu acorde ajutor împăratului (austriac) și să nu primească în țările lor pe răsvrătiții împotriva principelui, dar să extrădeze, cu toate bunurile lor, pe aceia pe cari i-a luat până aci sub ocrotirea lor; Márki S., *Nagy Péter Czár és II Rákóczi Ferencz szövetsége 1707-ben*, Budapest 1913, p. 71.

binevoitoare, pe care, după declarația sa, le-a avut chiar dela începutul stăpânirii sale peste Transilvania, nu a realizat decât numirea lui Ion Circa, ca episcop al Românilor ortodocși din Ardeal, nu a arătat principiul după care se va conduce în viitor, când va trebui să fixeze definitiv poziția religiei ortodoxe față de religiile privilegiate din Transilvania, pe care dorea să o stăpânească.

Nu s'a destăinuit lui Constantin Brâncoveanu, deși îl privea ca pe «fratele său»³⁷⁾, dar nu s'a pronunțat clar asupra intențiilor sale nici înaintea conducătorilor religioși ai Românilor ortodocși din Transilvania, nu fiindcă i-ar fi lipsit principiul călăuzitor și soluțiile convenite, ci pentru că cunoașterea lor și rezolvarea problemelor religioase ar fi nemulțumit adânc și deopotrivă pe voevodul Țării Românești — ocrotitorul statornic și apărătorul vrednic al Bisericii Ortodoxe de dincolo de munți — dela care aștepta servicii politice în împrejurări critice, și pe Români deveniți curuți în număr mare, care înșelați în nădejțile lor drepte, ar fi putut să-l părăsească în momente hotărâtoare pentru acțiunea sa politică.

În atitudinea aceasta de nesinceritate s'a menținut noul «Craiu» în cursul revoluției.

Memoriile redactate în pribegie desvăluiesc atât vederile religioase ale principelui, «catolicul zelos»³⁸⁾, cât și căile alese de el pentru a-l conduce la realizările plănuite.

«Am fost convins, mărturisește principele pribeag, că ajungând în posesiunea pașnică a principatului meu ardelean, voi avea așa înrâurire la curtea viitorului rege maghiar, încât ași fi putut curma atacurile îndreptate împotriva religiei ortodoxe și restabilindu-se cu timpul pacea și înțelegerea, ași fi putut reduce prin mijloace blânde și pașnice, confesiunile divizate la ade-vărata unitate catolică³⁹⁾.

37. N. Iorga, *op. cit.*, p. 436.

38. Saussure César, *II Rákóczi Ferencz fejedelem nemeseinek Törökországi levelei 1730—1739-ből.*, în traducere maghiară din limba franceză de Thaly K., Budapest 1909, p. 230.

39. *II Rákóczi Ferencz emlékiratoj, op. cit.*, pp. 5-6. Dar papalitatea care îndruma politica religioasă austriacă, a excomunicat la 1708 pe cei cari au luat parte la răscoala lui Francisc Rákóczi; Ciuhandru Gh., *Românii din Câmpia Ardealului de acum două veacuri*, Arad 1940, p. 89; cf. Marczali H., *Magyarország története*, p. 551.

Mărturisirile principelui din memoriile sale precizează și idealul său religios și condițiile pentru concretizarea lui.

Dintre aceste condiții se reliefează una pe care Francisc Rákóczi o socotea de inițială și esențială: restabilirea păcii și armoniei între Bisericele din Transilvania. De aceea, principele a desaprobat persecuțiile pentru credință, după cum mărturisește în autobiografia sa: «necatolicii sunt ca orbii, cari trebuiesc luminați, nu prigoniți și urâți»⁴⁰).

Nu numai mărturisirile principelui evidențiază nesinceritatea lui față de Românii ortodocși, ci și două fapte: invitarea lui, cuprinsă într-o scrisoare din 30 Aprilie 1707 și adresată protopopilor români întruniți la Alba Iulia, de a renunța la ocuparea cu forța și pentru ei a reședinței care aparținea «Statului catolic»⁴¹), și intenția de a numi un episcop unit la Muncaci⁴²), intenția aceluiași principe, care în același timp a așezat în scaunul episcopesc dela Alba Iulia pe ortodoxul Ion Circa, iar cu un an mai târziu se arată dispus să treacă episcopia greco-catolică din Muncaci sub jurisdicția Mitropoliei din Kiew, iar Biserica Ortodoxă Română din Transilvania și cea sârbească din Ungaria⁴³) să le așeze sub ascultarea Sfântului sinod rusesc⁴⁴), pentru realizarea căreia s'a străduit Petru cel Mare, aliatul său.

Primul fapt a putut naște nedumeriri în cercurile conducătoare ortodoxe ale Românilor din Transilvania; al doilea s'a consumat neobservat. Dar nici unul, nici altul nu a înstrăinat masa curuților ortodocși de «Craiu», care a oprit prigonitorile religioase⁴⁵).

40. II Rákóczi Ferencz önéletrajza, op. cit., p. 181.

41. S. Dragomir, op. cit., pp. 74-75.

42. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, II, Vălenii de Munte 1909, p. 35.

43. Márki S., *Nagy Péter Csár és II Rákóczi Ferencz szövetsége 1707-ben*, p. 51; prin Sârbii din Ungaria sudică, principele înțelegea pe cei cari locuiau pe lângă Mureș, spre Arad și Timișoara, pe cei dintre Tisa și Dunăre, din partea de Sud (Județul Bács-Bodrag) și pe cei dintre Sava și Drava.

44. Idem, *II Rákóczi Ferencz*, II, p. 408: «Gestul principelui ar fi adus împăcarea greco-ortodocșilor cu Ungurii».

45. Mikó Emerik, *Memoriu-Manuscript despre Români, ales Biserica lor*, în limba maghiară, copia acestuia, Cluj 1898, pp. 103-104. Revoluția dela 1703 a întrerupt acțiunea de catolicizare, «Valahii» ne mai

Stăpânit de gândul măreț de a-și elibera patria sa din «ghiarele vulturului austriac»⁴⁶⁾, principele a căutat să câștige în vederea realizării idealului său toate religiile și națiile pentru a căror libertate afirmase că a deslănțuit revoluția, luptând fără încetare, deși nu a putut face mărturisiri sincere, nici nu a putut întreprinde acțiuni în vederea realizării politicei sale religioase, căci prin ele ar fi înstrăinat nații întregi sau părți din ele și le-ar fi slăbit avântul în conflictul cu un adversar care în luptele din Transilvania s'a dovedit superior.

Prin corespondența cu suveranii ortodocși — voevodul Munteniei și țarul Rusiei⁴⁷⁾ — cărora le-a arătat intențiile sale binevoitoare față de ortodocșii din Transilvania și Ungaria, principele a urmărit, pe lângă consolidarea raporturilor de bună vecinătate și a sentimentelor de reală simpatie pentru cauza sa⁴⁸⁾, să păstreze nealterat atașamentul Românilor ortodocși, curuți numeroși și viteji și să câștige pentru aceeași cauză și pe Sârbii ortodocși, dar partizani ai imperiului⁴⁹⁾.

Toțuși, fidelitatea Românilor ortodocși față de principe a început să slăbească, nu de pe urma atitudinii religioase a principelui, pe care massa mare a țăranilor luptători nu a cunoscut-o, ci din motive sociale și economice, descifrate de cu-

---

fiind siliți să treacă la unire, de care poporul s'a îngrozit și se îngrozește până în vremea de acum -- a doua jumătate a secolului al 19-lea; vezi Prefața, p. VII; cf. Petru Bod, *Brevis Valachorum Transilvaniam Incolentium Historiam 1764*, copia acesteia după manuscrisul original din Biblioteca Muzeului Ardelean, Cluj, făcută la 1890, p. 273.

46. Márki S., *ibidem*, I, p. 251; în scrisoarea lui Francisc Rákóczi către papă din 19.XI.1704.

47. *Ibidem*, p. 489.

48. N. Iorga, *Istoria Românilor*, VI, p. 435. Constantin Brâncoveanu a avut față de Rákóczi Francisc o atitudine de prudență și înainte și după 1708, fiindcă n'a voit «să se compromită cu noii «Curuți», ca unul care cunoștea bine pe cei vechi». I. Lupaș, *op. cit.*, p. 14; Petru cel Mare, deși a făcut promisiuni amăgitoare prin tratatul dela Varșovia (lui Francisc Rákóczi), prin reprezentantul său dela Viena a ținut întru impotriva lui Rákóczi Francisc, care la 1710 a fost nevoit să treacă în Polonia.

49. Márki S., *ibidem*. Principele dorea, insistent, să înstrăineze pe Sârbi de imperiul și să-i câștige pentru scopul său suprem revoluționar, prin intermediul lui Petru cel Mare, pe care credea că-i vor asculta, din respect pentru numele lui strălucit și din zelul față de aceeași religie; Idem, *Nagy Péter Csár és II Rákóczi Ferencz*, pp. 51, 83-84.

ruții iobagi dintr'o măsură militară accesibilă puterii lor de înțelegere, luată de principe pentru a asigura realizarea idealului său politic.

Această măsură se referea la recrutarea din sânul nobilimei maghiare de comandanți pricepuți pentru regimente disciplinate, bine instruite, cu care principele spera să înfrângă armatele organizate austriece. Pentru atragerea acestei nobilimi⁵⁰), de concursul căreia avea nevoie pentru realizarea scopului suprem, Francisc Rákóczi a luat măsuri potrivite dela începutul răscoalei, în desavantajul iobagilor⁵¹), curuți numeroși în oastea sa.

Fidelitatea Românilor curuți, care a slăbit de pe urma acestei măsuri, s'a risipit, prin înăbușirea răsvrătirii și prin tratatul de pace dela Satu-Mare din 1711, care a restabilit în Ungaria și Transilvania situația internă și externă anterioară revoluției și a aplecat iarăși trupul Românilor curuți, istovit de atâtea lupte, peste glia pe care din nou o vor munci — spre îmbuibarea și desfătarea nobililor străini, nemiloși și mai numeroși după 1711.

Acțiunea de prozelitism religios, întreruptă de revoluție⁵²), a fost reluată de guvernul austriac și de agenții lui din Transilvania⁵³), unguri și nemți, pentru ca spre mijlocul secolului al

50. Iuhász-Kovács, *A fejedelem II Rákóczi Ferencz*, Budapest 1939, p. 65; Rákóczi Francisc a căutat să atragă nobilimea — maghiară — de partea sa, nu numai din motive militare, ci și politice; fără participarea numeroasă a nobilimei la revoluție nu putea nicidecum să încadreze în concepțiile politice externe mișcarea cu caracter țărănesc și iobănesc, apoi era și greu să câștige pentru astfel de mișcare simpatia și ajutorul suveranilor străini francez, polon, rus sau suedez.

51. Acsády Ignác, *A magyar jobbágyság története*, Budapest 1908, pp. 268-269.

52. Ciuhandru Gh., *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, p. 88; sub stăpânirea austriacă, restabilită în Ungaria și Ardeal după înăbușirea revoluției rakocziene, numărul latifundiarilor unguri sau de altă naționalitate a crescut, fiindcă stăpânitorii urmăreau consolidarea partidei imperiale, printr'o nobilime catolică și credincioasă Casei de Austria. *Sserei historiája*, pp. 456—457; amintind de stările de după pacea dela Satu-Mare, autorul scrie: «*Curuții viteji, recrutați dintre iobagi, au revenit la vechiul regim..., la arat și săpat, în suman și opinci, pentru că covrigul de aur nu e pentru botul de porc. Nu libertate ar merita iobagii, ci feapă, spânzurătoare, pentru hoțiile numeroase*».

53 Mikó Emeric, *Memoriu-Manuscript*.

18-lea să fie transformată în prigoană sălbatecă, îndreptată împotriva preoților și țăranilor ortodocși⁵⁴), dintre care mulți au fost curuți în revoluția rakoczină.

Casa de Austria a reluat politica de exploatare a bogățiilor și locuitorilor celor două țări răsăritite, în care bietul țăran producea și pentru stăpânitorul revenit⁵⁵), care voia să răpească nu numai truda muncii sale fără de soroc, ci și credința sa străbună.

Armata permanentă, înființată prin hotărârea Dietei din 1715, a însemnat sarcină nouă pentru iobagi, pentru că întreținerea ei a trecut tot în grija lor. Tot din iobagi s'au format și cadrele ei, prin recrutare, prindere și constrângere⁵⁶).

Situația aceasta, pe plan material și sufletesc deopotrivă de apăsătoare, în care țăranimea română din părțile ungurene și din Transilvania se afla după înăbușirea revoluției rakociene, situație devenită tot mai insuportabilă, a păstrat treaz spiritul revoluționar și l-a alimentat neconținut. Ea a îndemnat pe o parte din țăranime să participe la o nouă încercare revoluționară, apropiată, în care amintirea răsvirării trecute va crește nădejtile descătușerii ei.

Încercarea nouă revoluționară, la care au participat Românii ortodocși de pe malul drept al Mureșului, a fost condusă de căpitanul sârb Petru Seghedinaț.

Răscoala a pornit din mijlocul Sârbilor, colonizați de Casa de Austria în județele Bács-Bodrog, Csongrád, Csanád, Arad și Zarand⁵⁷), pe unde, după pacea dela Carlovitz, urma să ia ființă granița militarizată dinspre Turci, întrebuintându-se pentru

54. *Ibidem*, pp. 111-112; sfârșindu-se revoluția, turburările religioase dintre «nenorociții de Valahi au reinceput».

55. Virgil Șotropa, *Urme din timpul Curuților, (în ținutul Năsăudului), 1703—1711, Arhiva Someșeană* Nr. 17, 1933, pp. 162-163; dările impuse de Austrieci Românilor, în ținutul Bistriței, au fost atât de exagerate, încât delegația orașului Bistrița la Dieta din 1725, cerea reducerea lor, căci din cauza mizeriei «*Valahii din cari mai cu seamă constă vidicul, sunt nevoiți să ia lumea în cap*»; iar într'un raport din 1.XI.1726 al aceluiași oraș către guvernul transilvan, se constată că, din aceeași cauză, «*Românii au fost nevoiți să treacă în Moldova*».

56. Acsády Ig., *op. cit.*, p. 344.

57. Liviu Patachi, *Românii în răscoala lui Petru Seghedinaț, 1735, Revista Istorică*, vol. XXXIII, nr. 1—12, București 1947, cap. *Politica austriacă în Răsăritul Europei și Sârbii*.

acest scop de consolidare a stăpânirii nouă austriece, elementul sârbesc ⁵⁸).

Militarizarea graniței răsăritene dinspre Turci de către Austrieci, cu concursul elementului sârbesc colonizat de-a-lungul ei, care a preocupat Curtea din Viena dela 1699 până la 1703, când a fost definitivată ⁵⁹), nu a dat rezultatele așteptate, tocmai din cauza politicii austriece practică în teritoriile proaspăt anexate, față de națiunile necatolice, inclusiv elementul sârbesc, pe care, contrariu privilegiilor religioase și economice acordate, a căutat, după înăbușirea revoluției rakocziene, să-l convertească la catolicism și să-l impună la contribuții fiscale reclamate de continuarea războaielor cu Turcii ⁶⁰).

Acestei acțiuni de convertire i s'a adăugat din partea stăpânitorilor restrângerea privilegiilor în latura religioasă și fiscală, prin legiuirile din 1729, 1732 și 1734 ⁶¹), Sârbii militarizați fiind impuși la contribuții, care în preajma anului 1735 au devenit insuportabile și au fost una din cauzele însemnate ale răscoalei ce ajunsese în pragul deslănțuirii ⁶²).

Acești Sârbi, care s'au așezat în ținutul de pe malul drept al Mureșului, au aflat acolo populație românească de religie ortodoxă ⁶³), care întrecea numericeste celelalte națiuni în județele Arad, Zărand și Bihor ⁶⁴).

Cu Românii care locuiau în localitățile de reședință ale grănicerilor Sârbi, sau în satele unde s'au așezat emigranții de neam sârbesc, Sârbii amintiți au conviețuit; dar identitatea credinței, suprimarea organizației religioase ortodoxe române după actul unirii cu Roma și privilegiile religioase ale Sârbilor ⁶⁵),

58. *Ibidem.*

59. *Ibidem.*

60. *Ibidem*, capitolul *Sârbii, Românii și Ungurii până la 1735*.

61. *Ibidem.*

62. *Ibidem.*

63. G. Ciuhandru, *op. cit.*, p. 56.

64. *Ibidem*, Conscriptiile dela anexe și Márki S., *Arad vármegye és Arad sz. kir. város története*, Arad 1895, p. 313.

65. *Ibidem*, pp. 56-57; jurisdicția religioasă sârbească a fost extinsă de mitropolit, în mod tacit și asupra Românilor ortodocși din Ungaria de atunci, care, despărțiți de organizația lor bisericească, au căutat chiar ocrotirea Bisericii sârbești, cum s'a întâmplat în județele Bihor și Arad. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, București 1942, III, p. 379; după unirea

ca și nesocotirea lor de către Austrieci, au așezat pe Sârbi și pe Români în aceeași comunitate de soartă; i-au apropiat sufletește și i-au solidarizat în vederea acțiunii revoluționare pentru apărarea credinței lor ortodoxe, pentru respectarea privilegiilor religioase și fiscale, acordate Sârbilor și pentru îndreptarea stării economice și sociale a Românilor, devenite tot mai insuportabile prin politica de exploatare, accentuată de Austrieci, după înăbușirea revoluției rakocziene în Ungaria și Transilvania ⁶⁶).

Astfel, politica religioasă și economică a Casei de Austria, în curs de realizare, a apropiat pe Sârbii și pe Români de la Nord de Mureș, din județele Cenad, Arad, Zărand, Bihor și Bichiș, la care s'au alăturat și Ungurii calvini din părțile acelea, pentru că acțiunea de catolicizare a Casei de Austria se îndrepta și spre aceștia, cei mai numeroși dintre protestanți ⁶⁷), iar fiscalitatea excesivă austriacă i-a adus în situația de a nu mai putea plăti dările grele.

Această politică austriacă a creiat starea de spirit prielnică răscoalei, care și-a aflat organizator și conducător pe căpitanul sârb Petru-Pero Seghedinaț, din Pecica, jud. Arad.

La această Răscoală Români, alături de Sârbi și Unguri, au participat cu un număr impresionant de rebeli, fapt care se explică prin comunitatea de soartă și de interese și prin densitatea populației românești de pe valea Mureșului și de pe Crișuri, raportată la condițiile demografice de atunci și la numărul populației națiunilor conlocuitoare ⁶⁸).

Scopurile pentru care Români de pe malul drept al Mure-

lui Atanasie cu Roma, Români n'au mai avut timp de șase decenii episcop recunoscut de Curtea din Viena; atunci s'au apropiat de Mitropolia sârbească dela Carlovitz.

66. L. Patachi, *Români din Ungaria și Transilvania, în revoluția rakocziă, 1703—1711*; în curs de publicare, cap. *Situația economico-socială și moral-religioasă după revoluție*.

67. S. Dragomir, *op. cit.*, p. 3; pentru consolidarea partidului catolic din Ardeal, instrument al Austrieilor în vederea politicii aproape absolutiste ce voiau să o inaugureze, Austrieii au căutat să convertească după Români, care erau cei mai numeroși, și pe Ungurii calvini, numericește cei mai valoroși, înăuntrul partidului protestant.

68. Márki S., *op. cit.*, p. 313; Gh. Ciuhandru, *op. cit.*, pp. 65-66 și anexele II—VI, și Alex. Doboși, *Cum descrie stările politice și economice din Transilvania un nobil ungar la 1744, în Anuarul Inst. Ist. Naț. 1936-38, VII, p. 679*.

șului au participat la răscoala sârbească din 1735, nu a fost realizate. Dimpotrivă, ei au trebuit să îndure consecințele aspre ale răsvrătirii neizbutite.

Rebelii, prinși în cursul înnăbușirii răscoalei, au fost închiși, judecați și condamnați ⁶⁹⁾. Mulți dintre rebeli, pentru a scăpa de închisoare, de pedepse grele și de prigonirile ce-i așteptau, dar și de înrăutățirea stării materiale a familiilor lor, au emigrat în alte părți: în Banat, în Transilvania, în regiunea nordică a județului Arad și estică a județului Bihor, sau în locuri rămase necunoscute ⁷⁰⁾.

Pe Români răsvrățiți care nu au emigrat, i-a așteptat o soartă și mai vitregă.

Nevoiți să se întoarcă pe proprietățile stăpânilor de moșii, au trebuit să-și continue viața trudită de iobagi și să îndure nemiloasele asupriri ale autorităților și latifundiarilor, crescute de setea lor de răsbunare, înfruntând, în același timp, și prigoana religioasă, mai stăruitor deslănțuită de Austrieci după răscoală neizbutită ⁷¹⁾.

Asupririle nemiloase ale autorităților și nobililor din Ungaria și Transilvania, care sub înrâurirea celor două acțiuni revoluționare neizbutite au crescut, fiind însoțite de tratamentul tot mai neomenos al supușilor, din partea stăpânilor feudali, hrăniți și îngrășați în deosebi cu sudoarea iobagilor Români; participarea țăranilor Români la mișcările revoluționare, din anii 1703—1711 și 1735, care s'au păstrat vii în amintirea lor; persecuțiile religioase întetite ⁷²⁾ și acțiunea călugărului Visarion Sarai, în deosebi a preotului Sofronie din Cioara ⁷³⁾, au crescut spiritul revoluționar în sufletul frământat al țăranimii ro-

69. L. Patachi, *Români în răscoala lui Petru Seghedinaț*, capitolul *Români în răscoala sârbească*.

70. *Ibidem*.

71. I. Lupaș, *op. cit.*, pp. 20—36. G. Ciuhandru, *op. cit.*, pp. 94-95, și Márki S., *Péro Lázadása Ertekezések a törteénelmi tudományok köréből*, Budapest 1893, XV, 11, p. 93, după Bunytay, *Bihar vármegye oláhiai és a vallásunio, Akadémiai Történelmi Ertekezések*, 1892, XV, p. 6; constată acțiunea de catolicizare, cu toată puterea, a Românilor din Bihor, după 1735.

72. *Ibidem* și *Contribuții documentare la istoria satelor transilvane*, cap. IV-V și VII, în *Studii Istorice*, Sibiu 1943, IV, pp. 216—260.

73. *Ibidem*, pp. 25—29 și N. Iorga, *Istoria Românilor*, VII, București 1938, p. 251.

mâne din cele două țări, care, astfel, se organizează pentru rezistența religioasă; dar se pregătește, cu încredere în puterile ei și pentru alte răscoale mari, ce se vor desprinde, după îndelungate mocniri, din febra revoluționară în creștere ⁷⁴).

Aceste răscoale vor avea nu numai scopuri religioase, de atâtea ori mărturisite în cursul frământărilor revoluționare, dintre anii 1744—1761 ⁷⁵), ci și economice-sociale, uneori rostit-e ⁷⁶), după care se ascund și aspirații naționale nedefinite încă în veacul al 18-lea ⁷⁷), care însă se vor limpezi în veacurile următoare, pentru ca să apropie pe acest neam de țărani, cât mai mult, de suprema lor țintă, a libertății și eliberării.

---

74. Idem, *Contribuții documentare*, cap. I—IX.

75. Idem, *Răscoala țăranilor*, p. 31.

76. *Ibidem*, pp. 26-27; în cursul răscoalei religioase, inițiată de Sofronie din Cioara, țăranii români s'au plâns și pentru că «s'a aruncat în grumaz jugul iobăgiei». Gh. Ciuhandru, *op. cit.*, p. 57; într'una din scrisorile anonime, care circulau în Ardeal după unire, se spunea: «...gătiți-vă de răzbunare ca să gonim unirea și iobăgia din țară». I. Lupaș, *op. cit.*: «a trecut putirea Domnilor, acum noi suntem stăpâni».

PROBLEME DE PEDAGOGIE CATEHETICA

Interesul pe care l-a arătat preoțimea în actuala problemă a catehizării în Biserică, precum și atențiunea cu care a urmărit expunerea principiilor fundamentale ale catehezei și a principiilor călăuzitoare ale catehizării, la constituirea unui plan de cateheză, publicată în coloanele revistei «Studii Teologice»¹⁾, m'a obligat la o înfățișare mai amplă a anumitor probleme de pedagogie-catehetică, din care izvorăsc aceste principii și cari se cer bine pătrunse și bine aplicate. Privirea mai adâncă și în mod practic a anumitor probleme ne face mai clare aceste principii, ca și planul catehezei, mai convingătoare, atrăgându-ne pentru aplicarea lor, în mod natural și fără ezitare.

În trecut studiul Cateheticii, în ramura Teologiei practice, a fost privit de unii ca un studiu de mică importanță și prea ușor de înțeles, iar de alții ca un studiu arid, plicticos, impenetrabil și chiar inutil. Cei dintâi l-au apreciat ca studiu foarte ușor, chiar de prisos, întrucât totul s'ar reduce la o simplă metodică didactică specială și anume, cu privire la învățământul religios. N'ai avea de făcut prea mult, întrucât este suficient să transpui principiile didacticei generale pe teren religios și totul reușește admirabil. Un fel de a privi lucrurile superficial. Fiindcă nici Herbart și nici alți colaboratori ai săi, cu excepția celor superficiali și mândri, — cari nici operele lui Herbart nu le-au înțeles, — au fost de altă părere. Herbart a rezervat Teologiei menirea de a se armoniza în pedagogia învățământului religios. Catehetica confesiunilor apusene, având la rândul ei multe alterări nefericite, i-a determinat și pe pedagogii mai pioși să-și rezerve atitudinile lor pedagogice științifice, pe terenul învățământului religios și al educației religioase-morale creștine, spre a rămâne liniștiți în preocupările lor științifice de pedagogie generală.

Cei din categoria cealaltă au privit studiul Cateheticii ca foarte dificil, arid și infinit în câmpul său de cercetări, ce par

---

1. *Studii Teologice*, Revista Institutelor Teologice din Patriarhia Română, Nr. 7-8, Septembrie-Octombrie 1949.

a nu aduce lămuriri clare și aplicabile. Deci însăși Catehetica ar fi un studiu prea învechit, ce și-a avut rațiunea de a fi în primele veacuri creștine, când catehumenatul și disciplina arcană a pedagogiei creștine-catehetice erau în floare. Ar fi inutil deci să mai desgropăm lucruri și preocupări vechi, din arhivele istorice ale creștinismului primar. Ori adevărul stă la mijloc și în picioare pentru cei ce-l văd și se sesizează de realitatea lui. Studiul Cateheticeii nu este nici prea ușor, nici prea greu și imposibil, ci frumos, ideal, pasionant și plin de actualitate, sub raportul cerințelor sufletești ale credincioșilor, ca și al spiritului de fond al Ortodoxiei. Fiindcă misiunea Ortodoxiei, ca și a mijloacelor sale de acțiune este veșnică, ca și Intemeietorul ei, Domnul Iisus Hristos, care este același, precum scria Sf. Apostol Pavel în Epistola sa către Evrei: «Iisus Hristos și ieri și astăzi și în veci este același» (Evrei XIII, 8).

Suprema dorință a Mântuitorului Hristos, încredințată cu caracter testamentar ucenicilor Săi, înainte de înălțarea Sa la ceruri, ne este comunicată de Sf. Apostol și Evanghelist Matei, în ultimele versete ale celui din urmă capitol al Evangheliei: «Drept aceea mergând, faceți ucenici (μαθητῆσά τε), toate neamurile (națiunile), botezându-le pre ele (βαπτίζοντες αὐτοὺς) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le pre ele (διδάσκοντες αὐτοὺς) să păzească toate câte v'am poruncit vouă. Și iată că Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului» (Matei XXVIII, 19-20). Domnul Hristos este același și cu aceiași poruncă îndreptată și către noi. preoții, cei întăriți prin harul Sf. Duh, ca urmași ai Sf. Apostoli. Deci și nouă ne adresează aceiași poruncă divină, nu numai de a boteza, ci și de a învăța, de a face ucenici, de a le îndruma credința prin propoveduirea Evangheliei, așa cum ne redă în completare porunca Domnului Hristos, Sf. Evanghelist Marcu: «Mergeți în toată lumea și propoveduiți Evanghelia» (τὸ εὐαγγέλιον) (Mc. XVI, 15).

După cum Taina Sf. Botez și celelalte Sfinte Taine, ca mântuitoare de suflete, se sprijinesc pe respectarea aceasta condițională, a modului conștiincios cum am instruit sufletele, cum le-am făcut să înțeleagă Sf. Scriptură, cum le-am îndrumat și întărit în credință, cum le-am înrourat sufletele cu lumina Evangheliei, cum am făcut să se aprindă într'însele virtuțile morale creștine, spre a putea odrăsli fapte și acțiuni, vrednice de sufle-

tele, cari prin taina Sf. Botez «se îmbracă cu Hristos» (Galateni III, 27). Iată de ce prima acțiune a Sf. Apostoli, la zece zile după înălțarea Domnului Hristos la ceruri, îndată după pogorîrea Sf. Duh, în Duminica Rusaliilor, — a fost aceea de a împlini dorința Domnului Hristos, de a învăța, de a propovedui Evanghelia, de a face credincioși, de a pregăti ucenici, spre a-i putea boteza și a-i face vrednici purtători ai numelui lui Hristos, întru care se botează și se îmbracă în toată ființa. Cel ce ne istorisește această primă acțiune a Sf. Apostoli, este Sf. Evanghelist Luca, în cartea Faptele Apostolilor, unde ne descrie înflăcărata cateheză a celui mai în vârstă ucenic al Domnului, Sf. Apostol Petru, după care urmează ecoul catehezei: «Iar ei auzind acestea, au fost pătrunși la inimă și au zis către Petru și către ceilalți Apostoli: Ce să facem, bărbați frați? Iar Petru a zis către ei: Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor și veți lua darul Sf. Duh; Căci pentru voi este făgăduința și pentru copiii voștri și pentru toți cei de departe, pe oricâți va chema Domnul Dumnezeu nostru... Deci primind ei cu dragoste cuvântul lui, s'au botezat și s'au adăugat în ziua aceia ca la trei mii de suflete. Și erau stăruind în învățătura Apostolilor și în tovărășie și în frângerea pâinii și în rugăciuni... Și în toate zilele așteptând cu un singur cuget în templu și frângând prin case pâine, primeau hrană cu bucurie și cu bunătatea inimii, laudând pe Dumnezeu și având har la Dumnezeu» (Faptele Apostolilor II, 37—46).

I. Menirea Cateheticii Ortodoxe.

Frumusețea studiului Cateheticii stă în primul rând, în plăcerea de a privi în sinteză esența tuturor studiilor teologice, din disciplina exegetică, istorică, sistematică, nu atâta pentru egoismul ori mândria de a le poseda personal preotul catehet, ci de a constitui preocuparea și pasiunea de a împărtăși dintr'însele ceea ce este necesar și celorlalte suflete, în măsura de a face, nu teologi, ci buni creștini practicanți, conștienți de ceea ce mărturisesc și trăitori ai unei frumoase viețuiri creștine. Fiindcă în adevăr, Catehetica ne îndrumază în legătura aceasta, pe care trebuie s'o facem între Dumnezeu și om, între Teologie și suflet, de a construi deci o pedagogie catehetică, care să treacă la acțiune, prin educația creștină propriu zisă a sufletelor. Catehetica ne îndrumază în imprimarea chipului lui Hristos în

sufletul omului, spre a-l face omul lui Hristos, creștinul adevărat cu credință conștientă, cu mărturisire din convingere, cu viață evlavioasă și plină de roadele faptelor bune. Misiunea Catehetică de a imprima chipul lui Hristos în suflete, este mai grea decât a pictorilor, ce lucrează pe pânză și ziduri, precum și decât aceea a sculptorilor, ce lucrează în lemn și în piatră. Este mai greu să-l imprimi pe Domnul Hristos, cu chipul cel viu și plin de viață superioară, în alte vieți de oameni, de buni creștini, decât să schițezi cu penelul pe pânza rece a tabloului. Dar este cu adevărat nobilă și superioară misiunea pentru acel ce s'a dedicat aproape jumătate din viață pentru pregătirea în studiile teologice, iar restul vieții sale, pentru a le pune în practică, făcând această legătură pentru a ridica sufletul și viața umană până la Domnul Hristos și deci a-l reda vieții sociale cu adevărat bun creștin.

De aceea, Catehetica impune preotului catehet și știința teologică dar și tehnica pedagogică creștină. Marele nostru părinte bisericesc, Sf. Grigore de Nazianz, când privea frumusețea misiunii preotului, în tratatul său despre preoție²⁾, îl vede pe preot în această strădanie, de a imprima sufletului omenesc elanul sublim, care fără să-l smulgă din misiunea lumii terestre, îl înalță cu sufletul până la Dumnezeu; de a păstra omul în suflet chipul lui Dumnezeu, de a-i reda strălucirea când se întunecă, de a o restabili dacă ea începe de a se șterge; de a-i pregăti sălaş lui Iisus Hristos prin puterea Sf. Duh. Justificat de aceste preocupări ale menirii preotului ca educator de suflete, Sf. Grigore de Nazianz preamărește într'un cadru măreț noblețea preoției, tocmai în această misiune, de a educa pe om (τὸν ἀνθρώπου ἀγρεῖν) ființa cea mai deosebită și mai complicată, — misiune care comportă tehnica tehnicilor (τέχνη τις εἶναι τεχνῶν³⁾) și știința științelor (καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν).

Ori, Catehetica este studiul teologic practic, ce face legătura firească între știința teologică pură, din largul orizont al cunoștințelor teoretice și tehnica metodei, ori a artei, — de a educa sufletul omenesc, punându-l în contact cu elementele revelate și modelul desăvârșit, Domnul Iisus Hristos, Converti-

2. Sf. Grigore de Nazianz, *Cuvântarea II Apologetică*: ἐν ᾧ τι τὸ τῆς ἐρωσούνης ἐπαγγελμα. Migne, Patr. gr. tom. XXXV, col. 407—514.

3. Ibidem, Cap. XVI, col. 425 B.

torul model, Pedagogul desăvârșit, Dascălul neîntrecut, Mântuitorul jertfelnic pentru toți din dragoste și deci Indrumătorul desăvârșit (Matei XXIII, 8-10), — spre a-l transforma pe om și a-l reda vieții creștine, în puritatea în care l-a creiat Dumnezeu dintru început. În această concepție catehetică, menirea catehizării adevărilor revelate prin Sf. Scriptură, nu numai rămâne la simpla instruire (διδάσκειν), ci trece la acțiunea de a transforma ființa umană (μορφώσαι), după voința lui Dumnezeu⁴). Insuși efectul catehezei nu-i memorizare de noțiuni abstracte, ci fapte, acțiuni. Acesta este însuși motivul care-l face pe Sf. Ioan Hrisostom să aștepte la catehezele rostite, nu simple memorizări, ci fructe, roade (τοὺς καρπούς). Căci vorbirea nu este numai pentru a fi auzită (ἵν' ἀκούσῃτε μόνον) ci ca să se arate prin acțiuni (διὰ τῶν ἔργων) cele ce s'au săvârșit. Fiindcă examenul cel mare nu se dă față de catehet, ci față de Dumnezeu însuși, care cunoaște tainele inimii omului. De aceea, cuvântarea de acest gen, cu scop bine precizat, poartă numele de cateheză (διὰ τοῦτο καὶ κατήχησις λέγεται⁵) întrucât ea are acel ecou, care disciplinează interiorul gândirii (ἐυχητῆταις διαθοίαις) și conștiinței omului, chiar când catehetul nu mai este de față. Cateheza are acel rol minunat, ca în aceiași zi să se poată arunca sămânța în suflet și să se treacă și la secerișul roadelor. Dar pentru a semăna semințele Evangheliei în spiritul Ortodoxiei, trebuie să le ai oricând la îndemână, iar pentru a răsări, a crește frumos și a rodi, trebuie să pregătești cu multă grijă ogorul de semănat.

În adevăr, mare este bucuria gospodarului, bun pomicultor, când vede că pomul plantat și altoit de el, face roade plăcute și gustoase. Mare este și bucuria catehetului, când își poate vedea roadele ostanelilor sale în viața creștină, bogată în roade a sufletului catehizat. Bunul pomicultor a trebuit să aibă mai întâi pregătirea informativă bine prinsă pentru altoirea și îngrijirea pomului și mai apoi și-a dat și strădania sa în mod conștiincios, pentru ca operația să poată reuși. Insuși Domnul Hristos, în predica sa de pe munte, aduce comparația bunului creștin, cu

4. Sf. Grigorie de Nissa: *Tratat despre psalmi*, Cap. XI, Migne Patr. gr. tom. XLIV, col. 544 C.

5. Sf. Ioan Hrisostom, *Cateheza II*, Κατήχησις δευτέρα πρὸς τοὺς μέλονταις φωτισεσθαι. Migne Patr. gr. tom. XLIX, col. 231.

pomul cel roditor: «După roadele lor îi veți cunoaște. Au doară se culeg strugurii din spini, ori smochinii din ciulini? Așa orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele. Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune. Orice pom care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc. Pentru aceea, după roadele lor îi veți cunoaște» (Matei VII, 16—20). De aceea, la rândul său, marele părinte bisericesc și distins catehet, Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, folosește această comparație, în situația pomicultorului, afirmând în procateheza rostită către catehumeni: «Inchipuiește-ți că este timpul sădirii pomilor! Dacă nu vom săpa și nu vom adânci pământul la timpul potrivit, când mai poate fi sădit bine, ceea ce s'a sădit odată prost?»⁶).

Mare este bucuria bunului gospodar, ce-și ridică casă nouă. I-a trebuit și plan și material și strădanie la lucrarea practică, spre a-l duce la realizare. După cum tot la începutul activității Sale, în predica de pe munte, Domnul Hristos a pus problema solidității clădirii sufletești a creștinului: «De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale mele și le face, asemenea-l-voiu bărbatului înțelept care și-a zidit casă de piatră. Și a căzut ploaie și au venit râurile și au suflat vânturile, și au lovit în casa aceea și n'a căzut, că era întemeiată pe piatră. Și oricine aude aceste cuvinte ale mele și nu le face, asemenea-se-va bărbatului fără minte, care și-a zidit casa pe nisip. Și a căzut ploaie și au venit râurile și au suflat vânturile și a lovit în casa aceea și a căzut, și a fost căderea ei mare. Și a fost după ce a sfârșit Iisus cuvintele acestea, se mirau mulțimile de învățătura Lui, că îi învăța ca cel ce are putere iar nu ca învățații lor» (Matei VII, 24—29). Aceeași preocupare o avea marele catehet, Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, pentru efectul solid al clădirii pe care o realizează cateheza, prin comparație cu săparea terenului, cu zidirea sistematică, cu pietrele cunoștinței, cu încheieturile după toată regula, pentru ca la terminare clădirea să nu iasă o casă slabă⁷). Zidirea unui suflet pe temelia, cu dreptarul și după statura lui Hristos, este însăși opera unei bune cateheze. Așa precum scria și Sf. Apostol Pavel, în epistola sa către Efeseni:

6. Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, *Procateheza*, Cap. XI, trad. de Pr. D. Fecioru, vol. I, p. 47-48.

7. *Ibidem*, p. 48.

«Fiind zidiți pe temelia Apostolilor și a proorocilor, piatra cea din capul unghiului fiind însuși Iisus Hristos, întru care fiind bine întocmită, toată zidirea crește pentru a fi locaș sfânt în Domnul, întru care și voi sunteți împreună zidiți, spre a fi locaș al lui Dumnezeu în Duh» (Efes. II, 20-22). Fiindcă în adevăr, clădirea creștină a fiecărui suflet trebuie ridicată după același tipar al lui Hristos, întrucât clădirea mare a comunității creștine, Biserica, nu se poate ridica decât cu suflete și vieți creștine, după aceeași măsură a Domnului Hristos.

Mare bucurie are mama, când după dureri adânci, vede că pruncul s'a născut, învăța Domnul Hristos, când vorbea despre întristarea jertfei, în vederea Invierii: «Femeia când naște, întristare are, căci i-a sosit ceasul ei; iar după ce naște copilul, nu-și mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s'a născut om în lume. Deci și voi întristare aveți acum, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua dela voi». (Ioan XVI, 21-22). Această vorbire prevestea împlinirea celor ce rostise către Fariseul Nicodim, privitor la renaștere. (Ioan III, 7). Despre această naștere a unor suflete noi, prin Evanghelie, vorbea și Sf. Apostol Pavel, când scria creștinilor din Corint: «Căci de ați avea zece mii de dascăli în Hristos, nu aveți totuși mulți părinți; pentrucă eu v'am născut prin Evanghelie». (I Corinteni IV, 15). Asemenea Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, spunea catehumenilor săi, într'o cateheză mai înaintată: «Voi care aveți să vă luminați, ajungeți acum fii ai lui Dumnezeu; căci ajungeți și fii, dar, fii prin poziție, după har, precum este scris: «Iar la câți l-au primit, celor ce cred în numele Lui le-a dat putere, ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, ci dela Dumnezeu s'au născut». (Ioan I, 12-13).

Sădirea, îngrijirea și altoirea de pomi, ridicarea unei case și creșterea de buni copii în căminul părintesc, au fost și sunt acțiuni ce-l onorează pe om, ca bun cetățean și bun gospodar. Dar dacă un om poate avea această mulțumire în viață și poate fi apreciat de semenii săi, că a sădit cel puțin un pom, că a ridicat o casă și are un copil bun în familie, — de mult mai mari merite se poate aprecia un catehet în împlinirea misiunii sale, când a născut prin Evanghelie un suflet creștin cu adevărat în sensul evanghelic, apostolic și părintesc, i-a clădit viața pe temelia lui Hristos, l-a crescut după statura lui Hristos și l-a făcut

pom bun, cu adevărat dătător de roadă de viață creștină, precum am văzut că dorea Domnul Hristos dela tot omul. Taina izbânzii catehetului în această nobilă și măreață misiune se poate descoperi prin atențiunea, cu care urmărește și desprinde tainele problemelor de pedagogie-catehetică și le aplică în practică, cu deplină sinceritate și zel apostolic.

Catehetica însăși cuprinde izvorul de orientare al marilor probleme de viață ale Creștinismului în lume. Celebrele școale catehetice din primele veacuri creștine ne-au dat, nu numai mari dascăli și părinți ai Creștinismului, ci au călăuzit prin principiile și directivele lor întreaga spiritualitate religioasă creștină și moralitatea creștină a primelor veacuri creștine, pe lângă cunoscuta stabilire a adevărilor revelate din cuprinsul Sf. Scripturi. Aprecierea Sf. Scripturi în atmosfera tradițională a creștinismului a fost mântuitoare de suflete și de vieți, dându-ne pe marii Sfinți ai creștinătății, modele de credință, de evlavie și de viață morală socială creștină. Indepărtarea de acest spirit curat, al pedagogiei-catehetice al Ortodoxiei, a dus la sfâșierea Bisericii creștine în schisme și erezii. Scolasticismul romano-catolic a rămas o pată mare în istoria învățământului și a educației religioase morale creștine din lume, sub raportul pedagogiei creștine, iar libertinismul Reformei protestante în loc să readucă sufletele la Creștinismul curat al primelor veacuri, a făcut ca rătăcirea din urmă să fie infinită și mai mare decât cea dintâi. Istoricii obiectivi remarcă acest adevăr și-l mărturisesc cu documentate argumente. Este justificată deci îndreptarea privirilor lumii protestante către Ortodoxie, care păstrând teologia și pedagogia catehetică a Sf. Părinți, în spiritul tradiției apostolice, a rămas pe firul curat al Creștinismului Bisericii sobornicești și apostolești, celei ecumenice.

Fiindcă nu Roma este centrul creștinătății, ci Ierusalimul. Din Ierusalim a venit vestirea cea bună a Creștinismului prin Ucenicii Domnului, către toate națiunile lumii. În Ierusalim s'a rostit prima cateheză de Sf. Apostol Petru. Ierusalimul este centrul creștinismului adevărat. Ierusalimul este școala creștină primă a lumii întregi, cum rostea așa de clar Sf. Ioan Hrisostom: «Acest oraș, Ierusalimul, a fost, înfârșit, strălucirea și izvorul adevăratei religii. Acolo a fost izvorul evlaviei, rădăcinile și originea cunoașterii lui Dumnezeu. Pentru aceasta Dumnezeu l-a așezat temeinic și l-a întărit ca podoabă a lumii,

spre bucuria și tresăltările de pe întinsul pământului. Ierusalimul, înfârșit, era atunci școala întregii lumi (Τὸ γὰρ διδασκαλεῖον τῆς γῆς τὰ Ἱεροσόλυμα τότε ἦν), iar acei ce vroiau să găsească cu bucurie știința adevărului, care este cea mai frumoasă po-doabă a inteligenței, veneau să-și primească la acest izvor cunoașterea îndatoririlor... Din Ierusalim s'a răspândit vestea cea bună peste fața pământului; de aici a ieșit lumina vie și pă-trunzătoare, aici au fost izvoarele adevăratei înțelepciuni; în aceste locuri a fost răstignit Iisus Hristos și de aici au plecat Apostolii, spre a evangheliza lumea întregă...»⁸). Nici nu s'ar putea face o apologie mai caldă, mai obiectivă, mai cu autori-tate patristică universală, mai susținută pe realități istorice, a izvorului și a centrului creștinătății, — Ierusalimul Țării Sfinte, centrul creștin al lumii întregi, — decât această măreață ex-punere, din partea unui mare părinte bisericesc al creștinătății ecumenice, ca Sf. Ioan Hrisostom. Noi credem că nici un papă din trecutul istoric al romano-catolicismului și nici un pastor din lumea protestantă n'ar fi putut îndrăzni să se compare cu personalitatea acestui mare părinte bisericesc, pentru a contesta adevărul susținut, și nu știm dacă vreun ierarh al Bisericii creș-tine îl va putea vre-odată egala. Ori tocmai Ierusalimul, ca pri-mă școală a creștinismului și centru al lumii creștine, rămâne pentru creștinătate și centrul de orientare al pedagogiei cate-hetice, precum a fost și în tot trecutul Ortodoxiei.

II. Problema catehetică în Biserica Ortodoxă Română.

De acolo din Ierusalim, din orașul Sf. Mormânt și al Sfintei Invieri a Domnului Hristos, precum și al locului pogorîrii Sf. Duh asupra Sf. Apostoli, deasupra cărora s'au ridicat în chip evlavios frumoase biserici, a rostit Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ieru-salimului, din veacul al IV-lea creștin, celebrele cateheze, în aprecierea Ortodoxiei ecumenice. Din aceste cateheze s'a hrănit sufletește și poporul nostru român, prin intermediul unui cate-het misionar, ca Sf. Niceta de Remesiana⁹), care tălmăcea în limba latină cuvântul elin $\chi\alpha\tau\eta\chi\epsilon\acute{\iota}\nu$, a catehiza, cu termenul latin «Christum resonare». Catehetul Niceta făcea să răsune

8. Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia la Psalmul XLVII*, Cap. I, Migne Patr. gr. tom. LV, Col 217.

9. Prof. Pr. I. Coman, *Aria misionară a Sf. Niceta de Remesiana*. «Biserica Ortodoxă Română» Nr. 5—8 din anul 1948, pp. 337—356.

Hristos¹⁰⁾, nu numai în sufletul Daco-Romanilor, dar și al barbarilor din vecinătate. Sf. Niceta a vorbit strămoșilor noștri despre «Simbolul de credință»¹¹⁾ și tot el ni l-a tălmăcit pe temeiul clar și pios al Sf. Scripturi, în mod popular și evanghelic, așa cum încă ne mai vorbesc fragmente ce au mai rămas din scrierile sale¹²⁾. Iar în ceea ce privește apropierea formulării învățăturilor propoveduite de Sf. Niceta în aceste cateheze misionare de catehezele Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, ca și de ale altor Sfinți Părinți din veacul al IV-lea creștin, ne mărturisesc obiective lucrări științifice, confirmate chiar de istorici apuseni¹³⁾.

Problema catehetică a catehizării credincioșilor prin Biserica Ortodoxă Română, depășește terenul îngust al unei simple metodici didactice de învățământ religios, cu un simplu plan de cateheză pe trepte formale, în imitația unei predici mai dezvoltate. De aceea, reîmprospătând astfel cadrul de preocupări clare și actuale, pe o poziție temeinică și nesdruncinată a Ortodoxiei, în mod spontan simțim și noi cateheții trebuința sufletească, de a ne jalona drumul de lucru în viitor. În prelegerea trecută am prezentat elementele catehezei ortodoxe, ca origine, ca sens, ca structură, ca atitudini educative și ca principii pe care le urmărim în dezvoltarea sa, prezentând principiile călăuzitoare ale catehizării, cari traversează fiecare idee principală pe care o expunem, spre a fi atractivă și clară, înțeleasă, documentată biblic, trăită sufletește și cu atitudini de trăirea virtuților teologice și virtuților morale creștine. De asemenea, am prezentat elementele unui plan de cateheză, cu justificarea legăturilor organice în desfășurarea catehezei și am terminat cu prezentarea personalității catehetului.

Cu acest prilej, vom conlucra împreună laolaltă, pe cât ne va îngădui timpul, din problemele fundamentale ale pedagogiei

10. «Hi porro Barbari, qui discebant corde Romano resonare Christum, et quidum in Dacia ubi Nicetas apostolatam gerebat»... P. Briaide, *Dissertatio in S. Nicetam*. Cap. II, Migne Patr. lat. tom. LII, col. 838, C. D., 889 B.

11. Sf. Niceta de Remesiana, *De Symbolo*, Migne Patr. lat., tom. LXVIII.

12. Ibidem, *Explicatio Symboli habita ad competentes*. Migne Patr. lat., tom. LII, col. 865—874.

13. W. A. Patin, *Niketa Bischof von Remesiana*. Munich 1909.

catehetice, cari ne fac și capitolele fundamentale ale pedagogiei catehetice, cari ne fac și capitolele menționate mai înțelese și ne lărgesc mai mult orizontul de a trece la practica catehetică. Această adâncire treptată a problemelor catehetice ne este necesară de a ne convinge, pe de o parte de importanța și actualitatea Cateheteicii, iar pe de altă parte de a ne pasiona în misiunea catehetică, pentru a croi brazdă nouă și adâncă în suflete, spre desțelenirea ogorului, scoaterea pârului neștiinței și al inerției și semănarea în sufletul credincioșilor a semințelor Evangheliei Domnului Hristos, din care au răsărit în trecut mlădițele și ramurile cele mai rodnice și cele mai curate flori ale creștinismului, — însăși Ortodoxia noastră.

III. Idealul Cateheteicii Ortodoxe.

Una din preocupările științifice și tehnice ale Cateheteicii Ortodoxe a fost, este și rămâne, al determinării scopului și deci al țelului, pe care-l urmărește catehizarea ortodoxă. Este necesar a-l denumi dintru început: desăvârșirea vieții religioase morale creștine în individualitatea creștinului și deci al comunității Bisericii creștine. Iar problema corelată imediat, este atitudinea practică ce deriyă din imperativul scopului urmărit, sub raportul pedagogiei catehetice. De fericita lor înțelegere, apreciere și aplicare practică, depinde însăși împlinirea misiunii pe care o are Cateheteica. Nebuloza lor în concepție și târăgăneala în acțiune ne sunt destul de cunoscute.

Capătul de fier al problemei ne este înfățișat de însuși Domnul Hristos în predica de pe munte, la începutul activității Sale: «Fiți voi dar desăvârșiți, precum și Tatăl vostru Cel din ceruri desăvârșit este» (Matei V, 48). Aceasta este concluzia la care ajunge Domnul Hristos, așezând față în față lumina sufletească cu pacea și dragostea (Matei V, 16), învățătura cu acțiunea (Matei V, 19), ura cu pacea și dragostea (Matei V, 22—26), desfrânarea cu inima curată (Matei V, 27—32), minciuna cu sinceritatea (Matei V, 33—37). După cum restul predicii de pe munte din capitolele următoare completează idealul de pietate, de rugăciune, de desăvârșire al întregii vieți religioase morale, încât se mirau mulțimile de învățătura. Lui, fiindcă este ca cel ce are putere, nu ca foștii lor învățători (Matei VII, 28-29). Desăvârșirea vieții credincioșilor este suprema temă pusă de Domnul Hristos în rugăciunea Sa către Tatăl, în care se roagă pentru

Sine, pentru ucenici și pentru toți credincioșii: «Și nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvântul lor, ca toți să fie una... Eu în ei și Tu în Mine, ca să fie desăvârșiți întru una și să cunoască lumea că Tu M'ai trimis și i-ai iubit, precum M'ai iubit pe Mine...» (Ioan XVII, 22—24).

Această desăvârșire a credincioșilor, dorită de Domnul Hristos, a fost propoveduită și aplicată de Sf. Apostoli, care-și făcuseră ucenicia de trei ani lângă Domnul Hristos, devenind nu numai fideli ucenici (μαθηταί) ai Domnului, dar stăruiind în aceeași măsură de a face ucenici (μαθητευσέντες) ai Domnului Hristos, precum le poruncise înainte de înălțarea Sa la ceruri. Această strădanie a Sf. Apostoli o desprindem și din activitatea lor scrisă și anume din epistolele trimise diferitelor comunități creștine. Astfel citim la începutul Epistolei a doua a Sf. Apostol Petru: «Har vouă și pacea să se înmulțească în cunoașterea lui Dumnezeu și a lui Iisus Domnul nostru. Dumnezeuiasca Lui putere ne-a dăruit toate cele spre viață și bună cucernicie, prin cunoașterea Celui ce ne-a chemat prin a Sa mărrire și virtute, prin care El ne-a hărăzit foarte mari și prețioase făgăduințe, ca prin ele să vă faceți părtași dumnezeieștii firi și să scăpați de stricăciunea poftelor din lume.. Pentru aceasta, punând toată sârguința, adăugați la credința voastră virtutea, iar la virtute cunoștința, la cunoștință înfrânarea, la înfrânare răbdarea, la răbdare evlavia, la evlavie iubirea frățească, iar la iubirea frățească dragostea. Căci dacă aveți acestea și sporesc în voi, ele nu vă vor lăsa, nici trândavi, nici sterpi, în cunoașterea Domnului nostru Iisus Hristos» (II Petru I, 2—8). Deci însăși problema cunoașterii Domnului Hristos, nu se oprește la noțiuni teoretice memorizate, la simple informațiuni, — ci încadrează trăirea credinței, a răbdării, a înfrânării, a evlaviei, a iubirii frățești, a dragostei, deci a tuturor virtuților teologice și a tuturor virtuților morale creștine. Aceeași problemă a desăvârșirii și a cunoașterii Domnului Hristos o pune Sf. Apostol Pavel, rostind în epistola către creștinii din Efes: «Spre desăvârșirea Sfinților, pentru lucrul slujirii, pentru zidirea Trupului lui Hristos, până ce vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos, ca să nu mai fim prunci, aruncați de valuri și purtați de tot vântul învățaturii,

în amăgirea oamenilor, într-un vicleșug, spre uneltirea înșelăciunii; ci ținând adevărul în dragoste, să creștem toate întru El, care este capul Hristos» (Efeseni IV, 12—15).

Numele de creștini l-au luat mai târziu acei ucenici credincioși, ce s'au străduit în râvna sfătuirii și exemplificării Sf. Apostoli, precum aflăm în cartea Faptele Apostolilor, că după ce l-au adus pe Sf. Apostol Pavel în Antiohia, a fost un an deplin de s'au adunat ei în Biserică și au învățat mulțime multă. Și au numit în Antiohia pe ucenici creștini τοὺς μαθητὰς ἡριστιανούς (Faptele Apostolilor XI, 26). Deci numai acei care au fost cu adevărat ucenici în învățătură și în trăire de viață creștină s'au putut bucura de numele de creștini. O exercitare laborioasă, cu profundă voință și credință îi anima pe cei converțiți la creștinism, precum vedem că le scria Sf. Apostol Pavel creștinilor în Efes, din închisoarea în care le scrie că era legat în lanțuri: «Stați deci tari încingându-vă mijlocul cu adevărul și îmbrăcându-vă cu platoșa dreptății și încălțându-vă picioarele întru gătirea Evangheliei păcii, luând peste toate pavăza credinței, cu care veți putea stinge săgețile vicleanului cele aprinse și coiful mântuirii, luați și sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, prin toată rugăciunea și cererea, rugându-vă în toată vremea întru Duhul și la aceasta priveghind cu toată răbdarea și rugăciunea pentru toți Sfinții. Și pentru mine ca să mi se dea cuvântul la deschiderea gurii mele, să fac cunoscut cu curaj taina Evangheliei, pentru care fac solie în lanțuri, ca să vorbesc în ea fără sfială, precum trebuie să vorbesc...» (Efeseni VI, 14—20).

Luând la inimă asemenea îndrumări apostolice și convinși fiind că Sf. Apostoli, nu numai că-i sfătuiau, dar ei înșiși, prin privațiunile lor dela favorurile lumii acesteia, pecetluind cu jertfa vieții râvna apostolatului lor, — creștinii din toate comunitățile vremii trăiau o viață evanghelică exemplară. Infățișată prin descrierea martorilor oculari ai vremii, nouă celor din vremea noastră, ni se prezintă ca un adevărat ideal această desăvârșire a vieții creștinului. Astfel, un distins apologet din veacul al II-lea creștin, într-o apologie adresată către Antonin Piul, face o admirabilă și minuțioasă descriere a vieții creștinilor din vremea sa, operă din care extragem numai un fragment: «Creștinii au poruncile Mântuitorului Iisus Hristos săpate în inimile lor și le păstrează, în nădejdea învierii morților și a vieții veacului

ce va să vină. Ei nu săvârșesc nici adulterul și nici nu au gândul păcatului; ei nu depun jurăminte strâmbe; ei nu doresc bunurile altuia; își cinstesc părinții și mamele, își iubesc aproapele; tuturor poartă gânduri drepte. Ei nu fac altora ceea ce nu vor să li se facă lor înșiși. Ei sunt gata a-și da viața pentru Hristos, căci îi păzesc cu exactitate poruncile; trăiesc în dreptate și sfințenie, precum Mântuitorul și Dumnezeu le-a poruncit. În fiecare dimineață și la tot ceasul, ei cântă lui Dumnezeu și îl laudă pentru bunătatea Sa pentru ei...»¹⁴).

Privind retrospectiv ansamblul pregătirii unei asemenea vieți de creștini, întrevădem fidelul ecou în inimi, în suflete și în viață al învățăturilor, pe care Domnul Iisus Hristos le-a dat în predica de pe munte, în dorința desăvârșirii omului, așa precum au fost transmise prin cuvânt și exemplul de Sf. Apostoli, spre a creia ucenici în vederea botezării celor vrednici, pentru a primi și nașterea de sus, prin deplina renaștere. O asemenea viață creștină includea în sine trăirea virtuților teologice și morale creștine, în cadrul moralității individuale și colective sociale, o stare de evlavie sinceră, de puritate religioasă spirituală, conștiința morală pentru poruncile Domnului Hristos revelate în Sf. Scriptură, credința și nădejdea în examenul suprem al judecării celei din urmă. Creștinii credeau cu adevărat în Dumnezeu, nădăjduiau în viața viitoare, îl iubeau pe Dumnezeu și pe aproapele, către care revărsau atitudini de viață morală creștină.

Să fi fost oare această viațuire o simplă fascinare, o simplă întâmplare, un simplu curent al vremii? Ori la mijloc este și o strădanie după un plan bine conceput, un climat prielnic al unei asemenea vieți creștine? La această întrebare ne răspunde tot în veacul al II-lea creștin Sf. Irineu, care cunoștea foarte bine viața creștină în Răsărit, ca fost discipol al Părintelui apostolic Sf. Policarp. Destăinuirea pe care ne-o face este afirmarea catehizării creștine și deci a educației practice creștine, sub toate laturile de viață, care stătea la originea formării unor asemenea suflete și asemenea oameni de viață creștină: «*Prin educație Διά... καὶ τῆς τιμῆς ἀγωγιῆς* omul făcut și creat se

14. Aristide, *Apologia XV*. Textul se află în versiunea siriacă și este redat în limba franceză, într'un mic fragment de Gustave Bardy: *La vie spirituelle d'après les Pères des trois premiers siècles*, Paris 1935. Deuxième partie. La fin du second siècle. Chapitre IX. Saint Justin et les apologistes du deuxième siècle. p. 104.

apropie pe încetul de chipul și asemănarea lui Dumnezeu cel nefăcut: Tatăl iubește totul și dăruiește; Fiul lucrează și creiază; Duhul întărește și face să crească; iar omul în mod plăcut înaintează și urcă către desăvârșire, adică se apropie de Dumnezeu cel nefăcut... Căci Dumnezeu trebuie să fie văzut; în vederea lui Dumnezeu ne dă morala și curățenia face pe om să fie mai aproape de Dumnezeu¹⁵). Prin urmare, educația creștină integrală, ori cu alți termeni, catehizarea creștină ortodoxă, adică răsunarea ecoului divin al Evangheliei în sufletul omului poate duce la desăvârșirea vieții, redându-l curat și apropiat de Dumnezeu. Acest adevăr ni-l completează un alt apologet și mare filosof creștin, convertit la Hristos pentru superioritatea înțelepciunii Sale față de filosofia elină și anume Sf. Justin Martirul, dela începutul veacului al II-lea creștin. În prima sa apologie vorbește despre «acei ce au învățat la școala lui Hristos» (Ἰαρά τοῦ διδασκάλου χριστοῦ¹⁶). Și tot în apologia primă, Sf. Justin Martirul și filosoful ne vorbește despre «lecțiile lui Hristos» (τοῦ Χριστοῦ διδαγμάτων¹⁷), prin care se creiază viață nouă, de rugăciune, de credință, de nădejde, de iubire față de Dumnezeu și față de oameni.

Toate aceste mărturisiri apologetice de adevăr istoric și bine verificat, ne fac să înțelegem că vestitele școale catehetice aveau un program ideal de lucru, o concepție înaltă și valorificau sufletul prin catehizare către înălțimea, adâncimea și lățimea staturii lui Hristos, după lecțiile Domnului Hristos. Acest adevăr ni-l redă Clement Alexandrinul, privind pe adevăratul creștin în ultima sa *Stromata*, precum putem să-l urmărim într'un fragment: «Iată-l deci lucrând cu toate facultățile sale, spre a ajunge la actul cunoașterii, împodobit în moravurile sale, refăcut în exteriorul său, posedând toate însușirile adevăratului cunoscător creștin, cu privirile îndreptate către mărețele modele și contemplând pe înaintașii, cari l-au precedat în perfecțiune, patriarhii, profeții, îngerii fără număr, ce veghiază asupra noastră și, în fine, Mântuitorul, care ne-a învățat prin cuvintele și exemplele Sale, care ne dădeau putința de a ajunge la desăvârșirea

15. Sf. Irineu, *Adversus Haereses*, Lib. IV, Cap. XXXVIII 2; Pat. gr. tom. VII, col. 1107, A-B.

16. Sf. Justin Martirul și Filosoful, *Apologia I*, Cap. IV, 7, Migne Patr. gr., tom. VI, col. 333 A.

17. *Ibidem*, *Apologia I*, Cap. XIV.

acestei vieți... Omul desăvârșit după desăvârșirea lui Hristos¹⁸). Către acest ideal catehetic converg laolaltă, cu directive concentrice, toate operele catehetice ale lui Clement Alexandrinul. Oprindu-ne însă asupra textului citat din *Stromatele* lui Clement Alexandrinul, remarcăm în chip deosebit lucrarea omului cu toate facultățile sale, adică și cu intelectul și cu sentimentul și cu voința, influențate puternic de instruirea creștină, de educarea religioasă și de educarea morală creștină. Numai astfel ne putem explica modelarea armonică a omului lui Hristos, creștinul adevărat, împodobit cu virtuți morale, cunoscător al adevărului și cu evlavie contemplării Domnului Iisus Hristos. Deci un ideal precizat în catehizare și o armonie în efectele sale, către desăvârșirea dorită de Domnul Hristos și exemplificată prin cuvânt și faptă, în cunoașterea creștină integrală propusă și de Sf. Apostoli Pavel și Petru în epistolele citate.

Iar dacă ne întrebăm de motivele pentru care se pune problema desăvârșirii morale, spirituale, religioase și instructive biblice, răspunsul este acel pe care ni-l dau toți marii cateheți: pregătirea stării sufletești și vieții morale, pentru aptitudinea de a se putea primi prin Sf. Taine harul Sf. Duh, spre a-și putea da roadele sale binefăcătoare. Însăși renașterea din apă și din Duh (Ioan III, 5), nu se putea obține fără această pregătire superioară. Aceasta este concluzia la care ajungea Sf. Grigorie de Nissa, în ultimul capitol al Cuvântului catehetic cel mare: «Dar dacă învățământul catehetic (τὴν διδασκαλίαν ἢ κατήχησις) se oprește la cele ce s'au spus sub raportul doctrinei, nu-mi pare deloc în de-ajuns... Căci transformarea noastră de viață, săvârșită prin renaștere, nu poate să fie o transformare (μεταποίησις), dacă noi rămânem în starea noastră prezentă... Natura umană, luată în sine, nu primește dela botez nicio schimbare: nici rațiunea, nici inteligența, nici facultatea de a ști, nicio altă proprietate caracteristică a naturii umane nu trece printr'o transformare... Acel care rămâne înainte de primirea tainei Sf. Botez în stare anterioară, de om needucat (Ὁ τοῖνον ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄν), neschimbat în cele ale trecutului vieții sale și care în sfârșit merge vorbind peste tot de botezul care l-a făcut mai bun și l-a transformat, acela să asculte pe Sf. Apostol Pavel,

18. Clement Alexandrinul, *Stromata VII*, Cap. XI, Migne Patr. gr., tom. IX, col. 488 B.

care spune (Galateni VI, 3) «...că omul care se socotește că este cineva, nimica fiind, se înșeală singur. Căci nu poți fi ceva, dacă nu ești»¹⁹). Același punct de vedere îl susținea și Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, în cateheza XVII despre Sf. Duh, cum de altfel aceasta este concepția unanimă a Ortodoxiei. Acel ce primea taina Sf. Botez, în stare de fățarnicie (ἐν βποκρίνῃ), poate fi botezat de oameni, iar nu prin Duhul Sfânt. Acel ce vine în adevăr vrednic pentru primirea botezului, acela se va învrednici cu adevărat de har, iar sufletul său va fi luminat, primind o putere nouă, pe care nu o avea. De aceea, Sf. Ciril conchide cu sfatul pedagogic creștin: «Fiți pregătiți pentru primirea harului»²⁰). Prin urmare, vrednicia pentru harul Sfințelor Taine, pune sub alt aspect problema perfecțiunii vieții umane, sub raport religios-moral-creștin. Perfecțiunea pune problema pedagogică-catehetică a catehizării, iar catehizarea folosește practic educația creștină sub întreitul său aspect: instrucția religioasă, educația religioasă și educația morală creștină, cari se încadrează unitar în noțiunea și acțiunea catehezei.

Catehizarea mergând paralel cu ritualul catehumenului celui botezat, ajunge la lămurirea catehetică a supremului act, al încoronării operei catehetice și anume al Confirmării sau al Mirungerii, pentru care Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, vorbea astfel foștilor săi catehumeni, de curând botezați și confirmați: «După ce ați fost învredniciți de ungera cu Sfântul Mir, vă numiți creștini; acum renașterea voastră este confirmată și de numele ce-l purtați. Intr'adevăr, înainte de a fi învredniciți de acest har, propriu vorbind, nu erați vrednici de acest nume, ci erați încă pe cale de a ajunge creștini»²¹). ...ați fost uniți cu Sf. Mir, îmbrăcați fiind cu toată armura Sf. Duh, stați împotriva puterii celei potrivnice și o biruiți, zicând: «Toate le pot în Hristos, care mă întărește» (Filipeni IV, 13)²²).

Astfel, catehizarea ortodoxă a adulților din primele veacuri creștine, mergând mână în mână cu ritualul Sf. Taine ad-

19. Sf. Grigorie de Nissa, *Cuvântul catehetic cel mare*, Migne Patr. gr., tom. XLV, Cap. XL, col. 101—104.

20. Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, *Cateheza XVII, Despre Sf. Duh*, Migne Patr. gr., tom. XXXIII, col. 1009—1011.

21. Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, *Cateheza III Mistagogică*, Cap V. Traducere op. cit. de Pr. D. Fecioru, vol. II, p. 588.

22. Ibidem, *Cateheza III Mistagogică*, Cap. IV, op. cit.

ministrate, pune problema scopului final al catehizării copiilor, tinerilor și adulților de astăzi, încreștinați de prunci. Sfintele Taine primite din pruncie, pun în măsura creșterii cu vârsta, adâncirea problemei, de a fi din ce în ce mai vrednici sufletește, spre a le păstra darurile Sf. Duh fără întinare. Noi mărturisim împreună cu Sf. Apostol Pavel că, «roada duhului este dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, cumpătarea» (Galateni V, 22). Dar până la catehezele mistagogice asupra roadelor Sf. Duh trebuie să trecem cu sufletele celor încredințați prin frământarea primelor optsprezece cateheze ale Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, a cărui primă preocupare era de a-și face catehumenii «ucenici ai Noului Testament» (Καίνης Διαθήκης μαθηται²³). Adâncirea spirituală a ritualului catehumenatului din Evhologhiu, dincolo de litera textului rugăciunilor, ne redă exact acest măreț ideal al Cateheticii, de a pregăti ucenici ai Noului Testament pentru darurile Sf. Duh. Iar acest ideal nu se poate realiza, decât printr'o perfectă și continuă catehizare. Așa ne explicăm motivele pentru care autorul Cuvântului Catehetic cel mare, Sf. Grigorie de Nissa, pe un nivel destul de înalt, stăruiește asupra desăvârșirii creștine în opere patristice, alternative și continuative, având ca punct de plecare «sensul numelui creștin» sau profesiunea creștină²⁴), trecând apoi la natura desăvârșirii, cum trebuie să fie creștinul²⁵), despre pietate și mijloacele de a prospera în formarea evanghelică²⁶). Popularizarea unor asemenea preocupări²⁷), atât în traducerea românească, cât și în comentariile care sunt în legătură cu actualitatea vieții creștine²⁸), le apreciază ca pe un catehism al vieții creștine. Intru-

23. Ibidem, *Cateheza I*, Cap. I, op. cit.

24. Sf. Grigorie de Nissa, *Despre sensul numelui sau profesiunii de creștin* Περὶ τοῦ Χριστιανῶν ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα. Migne Patr. Gr., tom. XLVI, col. 237—249.

25. Idem, *Despre desăvârșire și cum trebuie să fie creștinul*, Περὶ τελειότητος καὶ χρῆ εἶναι τὸν Χριστιανόν. Migne Patr. gr., tom. XLVI, col. 252—285.

26. Idem, *Despre rânduiala creștinului*, Περὶ τοῦ κατὰ θεὸν οὐκόπου, Migne Patr. gr, tom. XLVI.

27. Sf. Grigorie de Nissa, *Fii desăvârșit*. Traducere în românește de Pr. Dr. Olimp M. Căciulă, ed. II-a, Biblioteca «Viață Nouă», București, 1935.

28. Pr. Ioan Gh. Coman, *Probleme de literatură și filosofie patris-*

cât acest ideal al Catehetei s'ar părea irealizabil, vom trece la terenul real pe care lucrează Catehetea.

IV. Terenul de lucru al Catehetei.

Observând scopul urmărit de Catehete și idealul său măreț, ne punem o întrebare tot așa de importantă, dacă toate preocupările noastre anterioare sunt ori nu realizabile, în ceea ce privește terenul pe care lucrăm, și anume sufletul omenesc. Dacă proiectele noastre nu sunt ceva imaginar, desprins din cărți, cari fac simplă teorie. Ne întrebăm dacă sufletul omenesc este propriu și capabil de a primi asemenea modelări, spre a atinge idealul desăvârșirii religioase, morale creștine, pe care și l-a propus Catehetea. Adică se conturează însăși problema potențialului psihologic religios creștin al sufletului omenesc.

Problema n'ar fi cazul să mai fie pusă, când nu numai istoricul Catehetei primelor veacuri creștine, dar când însăși istoria obiectivă, privitoare la primele veacuri creștine, ne-a prezentat suflete eroice, ce s'au ridicat cu vrednicie la treapta sfințeniei, vrednice cu adevărat de harul lui Dumnezeu în viața de aici și de cununa lui Dumnezeu, dincolo de viața de pe pământ. Totuși, problema rămâne pusă, când ne interesează evidențierea și scoaterea în relief a tainelor sufletului omenesc, cu care se pot atinge asemenea înălțimi și se pot realiza bogate și nesfârșite acțiuni de viață superioară creștină. Dacă sufletul este același în vârsta copilăriei, a adolescenței, a tinereții, a vârstei adulte, a bătrâneții. Dacă sufletul omenesc, în afară de elementele psihologice generale, mai are în însăși structura sa din elementele metafizicului și metapsihicului, pe care Creatorul le-a așezat într'insul. Fiindcă în adevăr, omul ca microcosmos are în sine din tot ce a pus Dumnezeu în univers, în macrocosmos.

Răspunsul la asemenea laturi ale problemei poate constitui tomuri întregi, numai cu observările experimentale, remarcate de Sf. Părinți în operele lor, lucru care nu se poate face nici în parte, într'un timp limitat și un spațiu programat. Psihologia generală, psihologia introspectivă sau subiectivă, psihologia biologică, psihologia experimentală, au fost puse în serviciul pedagogiei, în funcție de metoda cu care a lucrat. Pedagogia creș-

---

tică. București 1914. Cap. VIII, Frumusețea desăvârșirii creștine, după Sf. Grigorie de Nissa, pp. 233—245.

tină patristică n'a fost lipsită de asemenea preocupări, în vederea unei reușite catehizări. Așa se explică distincția educației religioase morale a copiilor și folosirea cunoscutelor istorioare biblice pentru copii, oferite într'un tratat special pentru copii, de Sf. Ioan Hrisostom ²⁹, de cuvântarea Sf. Vasile cel Mare, adresată tinerilor, cu vârsta mai înaintată, cu rațiunea afirmată, cu cunoștințe generale ³⁰), față de tratatul special al catehizării adulților neinstruiți, al Fericitului Augustin ³¹), ori de catehezele Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, adresate adulților în biserica din Ierusalim ³²), ori ale Sf. Ioan Hrisostom, rostite tot pentru adulți ca preot în Antiohia ³³), distingându-se întru totul de acestea, importantul tratat catehetic al Sf. Grigorie de Nissa ³⁴), scris mai mult pentru cateheții teologi, în care de fapt se conturează însăși doctrina ortodoxă într'o concepție de filosofie și psihologie creștină. După cum altele sunt catehezele, tot pentru adulți, dar pentru sufletele ce s'au dedicat vieții monahale ³⁵).

Conștient de acest adevăr, pe care-l practicau de fapt toți Sf. Părinți, Sf. Ioan Hrisostom, cu ocazia prezentării într'o cuvântare, a întinsului vieții umane, ca o mare agitată și în continuă mișcare, ne nuanțează diferitele etape, ale acestei «mări a vieții», din mica copilărie a omului până la adânci bătrânețe. De altfel, ne este cunoscut acest gen de comparație, folosit de Sf. Părinți, chiar din ritualul nostru ortodox: «Marea vieții, văzând-o înălțându-se de viforul ispitelor, la limanul Tău cel lîn,

29. Sf. Ioan Hrisostom, *De inani gloria et de educandis liberis*. F. Schulte Johannes, Münster 1914.

30. Sf. Vasile cel Mare, Către tineri (Πρός τοῦς νέου;) Migne Patr. gr., tom. XXXXI, col. 563—590.

31. Fericitul Augustin, *De catechisandis rudibus*. Migne Patr. lat., tom. XL, col. 309—348.

32. Sf. Ciril, Arhiepiscopul Ierusalimului, *Catehezele I—XXIII*. Migne Patr. gr., tom. XXXIII, col. 339—1123. Traducere în românește de Pr. D. Fecloru, vol. I-II, București 1943.

33. Sf. Ioan Hrisostom, *Catehezele I-II*. Migne Patr. gr., tom. XLIX, col. 223—240.

34. Sf. Grigorie de Nissa, *Cuvântul Catehetic cel mare* (λόγος κατηχητικός ὁ μέγας). Migne Patr. gr., tom. XLV, col. 90—110. Traducere și în românește de Prof. Dr. Barbu și Pr. D. Cristescu, București.

35. Sf. Teodor Studitul, *Cateheza mică*, I—CXXXVI. Cuvântări Migne Patr. gr., tom. XCIX, col. 509—688. *Cateheza mare*, I—CLXXIII.

strig către Tine»...³⁶). În această cuvântare, menționată, Sf. Ioan Hrisostom se exprima astfel: «Fiecare parte a mării prezintă primejdii ce sunt deosebite. Același lucru se petrece și cu viața noastră: la început copilăria ne apare ca o mare brăzdată de furtuni destul de dese, din cauza neprevederii și continua mișcare a acestei vârste. Pentru acest motiv rânduim lângă copii pedagogi și învățători, care trebuiesc să înlocuiască, ceea ce natura încă nu are atunci și de a împlini rolul, pe care pilotul îl are pe mare. După aceea vine aspra traversare a adolescenței, peste care suflă vânturile, nu numai puțin stăruitoare ca acelea de pe marea Egee. Acesta este timpul în care pasiunile se măresc și se deslănțuesc; în chip rar se petrece la această vârstă convertirea, nu numai pentrucă este profund agitată, dar încă pentrucă desacordul nu întâlnește nici un obstacol, dascălii și pedagogii fiind retrași la această vârstă. Dacă pilotul este mai slab, când vânturile sunt mai tari, dacă nici o persoană nu este acolo, spre a veni în ajutor, judecați proporțiile pe care le poate atinge uraganul în furia sa. După această vârstă urmează a maturității; atunci se prezintă problemele întemeierii căminului, căsătoria, creșterea de copii, conducerea unei case, dorințe și preocupări nenumărate; atunci stăpânesc mai ales dragostea de avere și mânia.. În sfârșit, dacă nu am învățat nimic sănătos la prima vârstă, dacă voluptatea s'a abătut asupra tinereții noastre și dacă dorința de avere s'a abătut asupra vârstei adulte, noi vom ajunge la bătrânețe, ca într'o groapă de gunoi, ce miroase urât... Vrem să nu fie astfel? Să ținem capul mai presus de toate pasiunile, să alungăm din inimile noastre iubirea de bogății, spre a-i obține bunurile viitoare, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, a cărui mărire este a Domnului în vecii vecilor»...³⁷).

Deci, iată marea vieții noastre creștine, care durează câteva decenii și foarte rar un veac, repartizată de Sf. Ioan Hrisostom în etapele psihologice obișnuite, cu caracterizările lor proprii: copilăria, tinerețea, maturitatea și bătrânețea. Este prezentarea dureroasă, pe care o făcea în unele momente de aspră muștrare a comunității creștine, prin cuvântări în Biserică, întrucât lăsa

36. Cântarea VI la ritualul rugăciunilor pentru cei decedați.

37. Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia LXXXI*, Cap. IV, la *Evangelia după Matei*. Migne Patr gr., tom. LXIII, col. 735.

în nepăsare sub raportul pregătirii vieții religioase morale creștine etapa copilăriei, a adolescenței și a maturității, fără să le împodobească, în proporția și în specificul vârstei, cu influența binefăcătoare a Creștinismului. După cum nu trebuie să uităm că marele părinte bisericesc, Sf. Ioan Hrisostom, ca un bun pedagog și un bun psiholog, predicator și catehet distins, în operele lăsate ne-a făcut dovada că a fost preocupat de catehizarea acestor etape ale vârstei: copilăria, tinerețea, maturitatea și bătrânețea.

Dar dacă constatarea primă a etapelor vârstei, făcută cu multă înțelepciune de Sf. Ioan Hrisostom, ne-a prezentat situația stupului vieții umane în durerosul exemplu al ramelor goale, cu fagurii intrați în putrefacția gunoiului mirositor, tot Sf. Ioan Hrisostom când se prezintă în amvonul Bisericii, nu în situația de predicator acuzator, ci în situația de catehetul educator și transformator de suflete, ne prezintă în catehezele sale viziunea optimistă a potențialului psihologic religios al sufletului omnesc. Privind mărețul ideal al numelui de creștin, confirmat cu realitatea, vede posibilă urcarea scării duhovnicești religioase morale, dela om, la credincios, iluminat, până ce se poate îmbrăca în mod deplin cu Domnul Hristos. Teza aceasta o pune în mod magistral Sf. Ioan Hrisostom, în prima parte a catehezei a doua, rostită către adulții din vremea sa, ca preot... «Voi sunteți numiți credincioși, înșfârșit, pentru că credeți în Dumnezeu, pentru că aveți o dreptate ce v'a fost încredințată, o curățenie sufletească și fiască adopțiune și împărăția cerurilor, pe care o aveți deopotrivă dela El. Sunt atâtea bucurii, pe care la rândul vostru i-le-ați încredințat Lui, milosteniile voastre, rugăciunile voastre, smerenia voastră și ori care altă virtute. Și ce spun eu milostenii? Atunci când i-ați dat un pahar de apă rece, nu-l veți pierde niciodată; El vă rezervă plata la ziua judecării, El vi-l va da iarăși cu un minunat surplus... Dar El vrea ca voi să lucrați în așa fel, după puterea voastră, în aceeași măsură cu darurile ce v'au fost încredințate... De asemenea veți fi întotdeauna ca din nou iluminați; aceasta va fi, spre a spune astfel, numele vostru: va fi în voi întotdeauna o lumină nouă, o lumină, dacă vroiți, lumină ce nu se va stinge niciodată. Lumina zilei, fie că o vroidem noi, fie că nu, este în mod regulat înlocuită de noapte, în timp ce această rază divină nu cunoaște nici o putere a întunericului. «Lumina a luminat în întuneric și

întunericul n'a cuprins-o». (Ioan I, 5). Lumea aceasta, când soarele apare la orizont în revărsatul zorilor, nu este învăluită de o strălucire așa de vie, ca sufletul vostru, când primește grația Sf. Duh, devenind incomparabil mai frumos și mai radios»³⁸). Acum vin să vă cer roadele cuvintelor pe care le adresam odinioară iubirii voastre; căci noi nu vorbim numai pentru ca să auziți și să înțelegeți, ci pentru ca să le păstrați în aducerea aminte, de ceea ce v'am vorbit; iar credincioșilor amintite, să se arate prin fapte, prin acțiuni și nu numai înaintea ochilor noștri să fie dovadă, ci mai ales în fața ochilor lui Dumnezeu, căruia îi sunt cunoscute și tainele gândirii. Iată de ce cuvântarea noastră se numește cateheză (κατήχησις), pentru că în adevăr cuvântul acesta și în lipsa noastră să răsune în interiorul gândurilor voastre ὑμῶν ἐνηχηταίς διανοίαις³⁹).

Din cele ascultate în acest important fragment al catehezei a doua, a Sf. Ioan Hrisostom, ne putem convinge de posibilitatea în devenire a sufletului uman prin acțiunea profundă a catehezei creștine ortodoxe. Curățenia sufletească, smerenia, credința, evlavia, milostivirea, sfințenia vieții, sunt etape în urcare către deplina iluminare. Cateheza este vorbirea care face să răsune aceste coarde interioare ale sufletului omenesc, această harpă divină, creată de Dumnezeu în noi, precum afirma odinioară Clement Alexandrinul. Iluminarea deplină a sufletului prin ajutorul grației Sf. Duh, spre a ne îmbrăca întru Hristos, cum spunea Sf. Apostol Pavel (Galateni III, 27)⁴⁰, angajează ca premisă, imperios cerută, lucrarea profundă a catehezei creștine ortodoxe.

De aceea în catehizarea noastră trebuie să urmărim, nu numai înțelegerea ideii, sub raportul rațiunii și al intuiției religioase exterioare, dar trebuie s'o facem trăită psihologic, sub toate aspectele posibile ale psihologiei religioase creștine. Conștiința religioasă, conștiința morală, sunt daruri dumnezeiești, existente în sufletul omului, pe care catehetul trebuie să le aprecieze în adâncul sufletesc al omului, să le folosească și să le valorifice la locurile potrivite. Sentimentului religios, atitudinea de pietate, adică de evlavie, face parte integrantă din fondul nostru

38. Sf. Ioan Hrisostom, *Cateheza II*, Cap. I. Migne Patr. gr., tom. LXIX, col. 231.

39. *Ibidem*,

40. *Ibidem*, Cap. II.

sufletesc. De aceea rugăciunea și cântarea creștină în comun au darul de a aprinde scânteia fondului sufletesc și deci de a da căldură întregii acțiuni interioare. Convertirea religioasă și morală constituie acest fenomen psihologic religios natural. Elevațiunea antenelor sufletului, convertit la Hristos, către spiritualitatea desăvârșită a Dumnezeirii, prin puterea virtuților teologice, credința, nădejdea și dragostea, sub farul luminos al grației divine, împlinesc cerințele principiului teologic al catehizării. Expunerea și adâncirea adevărilor biblice, pe care le avem în Sf. Scriptură pe calea revelației divine ne este cu putință, folosind textele Sf. Scripturi, conform principiului biblic al catehizării. Folosirea intuiției exterioare pentru a realiza intuiția interioară sau spirituală a adevărului revelat, o facem în cadrul principiului pedagogic creștin. Ideea astfel înălțată, luminată, încălzită și alimentată, trebuie adusă pe terenul realității moralei sociale, spre a face să se înfiripeze conștiință, voluntar și în plin asentiment germeii virtuților morale creștine: înțelepciunea, dreptatea, bărbăția și cumpătarea, precum și corelatele acestora, smerenia dărnicia, blândețea și celelalte.

De aceea, spre deosebire de omilie, ori predică, prin care se întreține o gândire creștină deja luminată, o căldură a sentimentului religios deja pregătit și o atitudine morală creștină într-o viață îndrumată și formată, — cateheza, care anticipează în rol omilia, are misiunea mai adâncă și grea pentru care ne cere înbinarea adaptată și armonizată, nu numai a cunoștințelor teologice, a Sf. Scripturi în disciplina doctrinei, ca și a tuturor disciplinelor teologice, dar și a tactului pedagogic catehetic. Fără o catehizare conștiințioasă și complectă, însăși omilia lucrează de suprafață, cu un suflet analfabet biblic și neortodox, cu un suflet rece, ori cel puțin căldicel, nu cu un suflet pătruns de credință, de nădejde și de dragoste pentru Dumnezeu, nu cu un suflet orientat în descoperirea luminii divine și a voinței divine prin Sf. Scriptură, nu cu un suflet a cărui conștiință morală, al cărui sentiment sunt lumini interioare aprinse și bine alimentate. Principiile și planul catehezei și principiile catehizării au orientat și au motivat acțiunea proprie a catehizării noastre. De aceea un plan de cateheză nu este o schiță formală, ci esența simbolică și caracteristică a ceea ce convingerea și orientarea noastră catehetică trebuie să realizeze prin cateheză.

Făcând astfel o scurtă privire a câtorva probleme, de peda-

gogie catehetică, ne putem convinge de opera educativă religioasă, morală, creștină ortodoxă, pe care Catehetica are menirea să o realizeze, precum a reușit în mod deplin în primele veacuri creștine. Botezarea pruncilor de mici, ne-a mărit mai mult angajamentul înaintea lui Dumnezeu, nu numai a părinților lor creștini, dar mai ales nouă preoților cateheți, că vom împlini în mod pe larg și pe etape obligațiunile solemne bisericești, din tot ritualul catehumenatului la săvârșirea Tainei Sf. Botez, după Molitfelnic. Iar revenirea catehizării treptelor de vârstă ale credincioșilor noștri în Biserică, dela copii până la bătrâni, ne recheamă la împlinirea îndatoririlor preotului, nu numai de ierurgisitor și liturghisitor, precum și de predicator, ci mai ales în baza îndatoririlor canonice de catehet, către împlinirea menirii de Invățător, Pedagog, Educator și Părinte duhovnicesc al copiilor, al tinerilor și al adulților. Lumina de lumânare și de candelă, nu înseamnă în simbolică eclesiastică numai jertfă de ceară, ori untdelemn. Sf. Scriptură nu este cartea numai a preotului, dogma ortodoxă nu însemnează întunecime mintală abstractă, morala creștină nu însemnează paragrafe de pravile învechite, icoană nu însemnează numai chip în culori zugrăvit pe lemn ori pe zid, rugăciune nu însemnează numai glasul cântărețului după cârți vechi, cântare creștină nu însemnează numai osteneala unui singur om, de profesiune cântăreț, la strană. Imnologia Octoihului, Triodului, Penticostarului și Mineelor nu înseamnă evlavie istorică milenară și indescifrabilă; Molitfelnicul, cu minunatele și înțelepte sale rugăciuni, nu este o carte rece și învechită, ci o fericită condensare de lumini ale Sf. Scripturi și Sf. Tradiții, într'un stil de poezie lirică religioasă creștină, după concepția înaltă și sublimă a Sf. Părinți, prin care se imploră darurile Sf. Duh, prin Sf. Taine, pentru care le pregătim prin catehizare.

La toate aceste lacune catehetul trebuie să le dea sens în actualitate, de gândire, de înțelegere, de încălzirea sufletească, de credință, de viață creștină vie, în spiritul Ortodoxiei. Toate aceste capitole își așteaptă râvnă ostenelilor catehetului, cum așteaptă iarba, florile, copacii și pomii din natură, după hibernația din timpul iernii, primăvara cu roua ploilor calde, sub razele soarelui ce se apropie de ținuturile noastre. Numai astfel Biserica noastră Ortodoxă poate fi cu adevărat nava purtătoare a comunității noastre creștine integrale, copii, tineri, adulți,

bătrâni, pe marea cea înviforată a unei vieți pe pământ, îndreptând-o către limanul cei neînvișorată al Domnului și Mântuitorului Hristos, care este la cârmă și ne dă tot sprijinul pentru buna ei călăuzire. Căci numai Mântuitorul Hristos, ca Dumnezeu adevărat, ne-a pilduit că poate merge pe mare ca pe uscat (Matei XIV, 28-31); numai Domnul Hristos poate potoli furtunile mării (Matei XIV, 32-33; Marcu VI, 51; Ioan VI, 5-13) și numai Domnul Hristos ne spune și nouă, precum a liniștit pe Sf. Apostoli în corabie pe marea agitată, rostindu-le: «Indrăzniți, Eu sunt, nu vă temeți». (Matei XIV, 27). Rechemarea preoțimii la catehizarea în Biserică este rechemarea ei la marele rol de prestigiu al Ortodoxiei, iar pasionarea noastră în catehizarea alternativă a tuturor categoriilor de catehumeni în Biserică, dă nu numai ritmul duhovnicesc creștin al stilului arhitectonic al Bisericii de zid, ci reaprinde puternic făclia credinței Bisericii celei vii, a Domnului Hristos, precum însuși a rostit: «Pe această piatră a credinței voi ridica Biserica Mea și nici puterile iadului nu o vor putea birui» (Matei XVI, 18).

TEXTE DIN VECHIUL TESTAMENT INTERPRETATE FALS DE CĂTRE SECTANȚI

De mai bine de o jumătate de secol, pacea lăuntrică a Bisericii Ortodoxe a început să fie turburată de apariția pe meleagurile noastre a unor forme noi de învățatură creștină, forme ce veneau din Apusul îndepărtat. Aceste forme erau sectele ieșite din lumea protestantă din Europa, dar mai ales de peste ocean, din America. Venind la noi sub înfățișarea cucernică a doctrinei creștine, adesea, sectele s'au dovedit oficine străine, adevărate agenturi ale intereselor marilor capitaluri, din țările burgheze, care în chip ipocrit săpau la temelia independenței noastre și la aservirea economică a poporului nostru.

Așezați printre noi, misionarii creștinismului protestant nu s'au mulțumit să-și trăiască viața religioasă după prescripțiile lor dogmatice, ci adesea folosind și urâtele mijloace pecuniare, se sileau din răspuțeri să atragă la învățăturile lor pe credincioșii ortodocși, producând astfel o turburare în sânul bisericii, care de acum începe să fie viu criticată și aspru atacată.

Este cunoscută, indeobște, psihologia sectanților, care cu habotnicie și cu o logică îngustă, maltratează și răstălmăcesc cuvintele Sf. Scripturi. Interpretând totul după literă și nesocotind cu desăvârșire spiritul, sectanții au ajuns să schimono-sească textele biblice, în mod arbitrar.

În subiectul ce vom trata aci, ne vom ocupa de textele din Vechiul Testament interpretate fals de către sectanți, dar numai textele din acest Testament Vechi.

Dintr'un început ținem să spunem, că în raport cu textele din Noul Testament, atacate și schingiuite de sectanți, textele din Vechiul Testament, **greșit înțelese de ei**, sunt infim de puțin numeroase.

Totuși, avem câteva mai importante și pe acestea le vom arăta în foarte succinta noastră expunere, din rândurile de mai jos.

Lăsăm la o parte textele de o importanță secundară sau acelea, care fiind înțelese de toată lumea, n'au nevoie de o lămurire mai deosebită.

Impărțim aceste texte din Vechiul Testament după punctele din doctrina ortodoxă atacate de sectanți astfel:

1. Despre Sf. Tradiție.

Ca și protestanții din mijlocul cărora au ieșit, sectanții zilelor noastre, leapădă Sf. Tradiție, socotindu-o de proveniență pur omenească și, deci, nu e indispensabilă pentru mântuirea omului. În sprijinul susținerii lor, găsesc câteva locuri din Vechiul Testament, care interpretate forțat, par să le dea dreptate.

Așa de pildă, textul din Deuteronom 4, 2 unde citim: **«Peste ceea ce eu vă poruncesc, nu adăogați nimic și nici nu tăiați, ci păziți poruncile Domnului, Dumnezeului vostru, pe care eu vi le dau».**

Dacă cercetăm cu atenție acest pasagiu, vedem că el nu este împotriva tradiției creștine, ci spune cu totul altceva. Aci e vorba despre învățătura păgână a Cananiților, locuitorii Țării Sfinte, în vremea lui Moisi. De această învățătură Israel nu trebuie să se atingă, căci de se molipsea de ea, ajungea la nenorocire, lucru ce s'a și întâmplat. Deci, nu împotriva tradiției vorbește textul din Deuteronom 4, 2. Nu, căci dacă ne uităm în istoria formării canonului cărților Vechiului Testament, vedem cum au apărut în scurgerea veacurilor cărțile inspirate și cum succesiv au fost adăogate la tezaurul Cuvântului lui Dumnezeu. Știm din Sfânta Scriptură că lui Moise i s'a dat Legea pe muntele Sinai. Dar și urmașului său, Iosua Navi, i s'a adăogat ceva din descoperirea divină căci iată ce citim în Iosua 24 26: **«După aceea Iosua a scris aceste lucruri în cartea Legii lui Dumnezeu»**, adică acolo unde se află Tora lui Moise. Asemenea au făcut toți ceilalți prooroci, cărora Dumnezeu a voit a le descoperi cuvântul Său. Așa de pildă, Samuel scriind cartea ce-i poartă numele: **«a pus-o înaintea Domnului»** (vezi 1 Sam. 10, 25). Astăzi este știut lucru că adunarea cărților Vechiului Testament într'o listă specială, pe care noi o numim canon, s'a făcut abia pe timpul lui Ezra și Nehemia, adică după întoarcerea din robia Babilonului, în secolul V a. Ch., deci cu aproximativ 1000 ani după mutarea la cer a lui Moise. Lucrul acesta îl aflăm din cartea II-a Macabei 2, 13-14 unde citim: **«El (Nehemia) a înființat o bibliotecă în care a strâns toate cărțile regilor și ale profetilor precum și cele ale lui David ...Tot așa și Iuda Macabeul a strâns toate cărțile ce fuseseră risipite din pricina izbucnirii războiului».**

Cine spunea că o carte este inspirată? Numai oamenii cei de Dumnezeu însuflețiți, adică proorocii, pe care lumea îi privea ca pe niște dăruți de Duhul Sfânt. Ei singuri, la început, erau cei care vesteau credincioșilor că o carte scrisă de dânși vine de la Dumnezeu, adică în ea se cuprinde voia Domnului. După Ezra—Nehemia, Iudeii n'au mai avut bărbați însuflați, fiindcă până la venirea Domnului Hristos, «S'a pecetluit vedenia și proorocul», cum citim în Daniel 9, 24. Dela ei nu s'au mai scris cărți canonice. Lucrul acesta ni-l spune clar, scriitorul iudeu Iosif Flaviu, contemporan cu Mântuitorul.

Sectanții au scormonit cu toată furia să mai găsească și alte texte din Vechiul Testament care să le vină în sprijinul ideilor lor și anume să arate că tradiția trebuie lăsată la o parte. Așa făcând, găsesc în Psalmul 118, 5-6 și versetele 33 și 113 tot din acest psalm unde citim: «**O, de aş fi statornic în căile mele ca să pot să păzesc pravilele Tale. Atunci nu mă voi rușina privind cu luare aminte la toate poruncile Tale... Invață-mă Doamne, calea orânduiriilor Tale și eu o voi urma... Urăsc pe oamenii cu inima șovăelnică, dar Legea Ta îmi este dragă**». Interpretarea dată acestor versuri este forțată. Aici nu se exclude Sf. Tradiție, ci psalmistul cere cu putere dela Dumnezeu să păzească poruncile divine inclusiv cele ale Tradiției, căci religia mosaică, ca orice altă religie a avut Tradiția sa. In religia iudaică ca și în cea creștină, tradiția este mai veche decât însăși Sf. Scriptură. Până la Moise — interval de mii de ani — oamenii s'au închinat lui Dumnezeu potrivit tradițiilor.

Asemenea și din alte pasagii ale V. T., se vede că Tradiția este absolut de trebuință, căci ea a fost povățuitoarea credincioșilor, deoarece cu ajutorul ei credincioșii au pătruns în înțelegerea dumnezeestilor Scripturi. Așa de pildă în Jud. 6, 13 citim că judecătorul Ghedeon vorbește cu îngerul Domnului și-i spune: «**Dacă Domnul este cu noi, de ce au dat peste noi toate acestea? Și unde sunt toate faptele Sale minunate pe care ni le povestec părinții noștri când ne spun: Domnul ne-a scos pe noi din Egipt. Acum Domnul ne-a părăsit și ne-a dat în mâna Madianitilor...**». De sigur că povestirile părinților (tradiția) erau cu mult mai cuprinzătoare, decât cele relatate în cărțile lui Moise.

Tot așa citim și în Ps. 78, 3 unde David vorbește clar despre tradițiile din moși strămoși: «**Deschide-voi gura mea în pilde,**

grăi-voi tainele zilelor de demult. Ceea ce am auzit și ținem minte, ceea ce părinții noștri au povestit, nu vom tăinui față de feciorii noștri, ci vom spune generațiilor ce vor veni, slava Domnului, puterea Lui și minunile pe care El le-a făcut, căci El a statornicit o mărturie în Iacob și a pus o pravilă în Israel, poruncind părinților noștri s'o dea spre învățatură fiilor lor, astfel ca neamul urmașilor s'o cunoască, iar copiii care se vor naște și se vor ridica s'o povestească la rândul lor urmașilor lor, să-și pună nădejdea în Domnul și să nu uite faptele Lui cele mari...».

În Sf. Scriptură nu avem cărțile tuturor profetilor. Putem oare admite, că proroci de talia lui Ilie, Elisei, Gad, Natan și alții au trecut prin Israel fără să învețe poporul?

E cu neputință ca învățăturile lor, să nu fi intrat în tezaurul tradiției, care a mângâiat sufletul credinciosului ebru, până la venirea lui Mesia celui mult așteptat.

Așa dar putem conchide fără nicio teamă de contraziceră, că în Israel Tradiția e mai veche decât Scriptura, că în scurgerea veacurilor Tradiția s'a păstrat împreună cu aceasta din urmă, fiind păzită cu aceeași venerație.

2. Sfânta Scriptură.

Pentru sectanți, ca pentru toată lumea protestantă, în general, singurul izvor de credință îl constituie Sf. Scriptură. Am crede că cel puțin în această latură, între noi și ei să nu fie nicio disensiune. Totuși și în această direcție spiritul lor protestatar s'a manifestat și și-au formulat argumente critice împotriva Bisericii Ortodoxe, pe care se ostenesc să le susțină, pe bază de texte. Iată primul argument: «Noi — zic sectanții — recunoaștem învățătura V. T. despre credința și buna cucernicie, dar respingem cu totul cărțile cele necanonice, fiindcă ele nu sunt de nicio trebuință creștinului. Chiar și Moise dând poporului Legea a scris: «Peste ceea ce vă poruncesc să nu adăogați nimic și nici nu tăiați, ci păziți poruncile Domnului Dumnezeului nostru, pe care vi le dau». Și mai departe, tot în Dt. 13, 1: «Toate poruncile câte ți le poruncesc azi, să le împlinești aiudoma, fără să adaogi, nici să tai ceva din ele», iar în Prov. 30, 5, 6: «Toate cuvintele lui Dumnezeu sunt cu foc lămurite și ajută celor ce se cuceresc Lui. Nu adăuga la cuvintele Lui, ca să nu te mustre și să fii rușinat...».

Prin aceste cuvinte, sectanții susțin **inflexibil**, că în afară de cele 39 cărți canonice, ale V. T., creștinul să nu se mai atingă

de alte cărți pentru cunoașterea lui Dumnezeu și sfințelor Sale învățături. Știm de acum părerea sectanților cu privire la Tradiție. Oare aceste idei, să cuprindă pasagiile citate de sectanții mai sus? Nu, ci cum am văzut în textul Dt. 4, 2, Dumnezeu prin gura lui Moise oprește ca cineva dintre oameni, să adauge ceva la cartea Deuteronomului și mai ales la învățătura despre un singur Dumnezeu, deci despre monoteism. Dacă am admite felul de gândire al sectanților, atunci ar trebui să susținem că în afară de Legea lui Moise să nu mai admitem în Biblie nicio altă carte, fiind oprit așa ceva prin Deuteronom, a cincea carte din V. T. Ideia nu este aceasta, ci dacă luăm contextul în care sunt așezate citatele invocate de sectanți, vedem că este oprită nu adăugirea de cărți, ci închinarea la alți dumnezei, adică introducerea în învățătura lui Moise a politeismului.

Cum am văzut, după moartea lui Moise, Dumnezeu a ales alți bărbați cărora prin inspirație le-a descoperit voința Sa și astfel la cele 5 cărți ale Pentateuhului s'au mai adăugat în scurgerea veacurilor încă 34 de cărți canonice. Spunem aici răspicat, că noi ortodocșii nu lepădăm cărțile necanonice, fiindcă ele au fost folosite de mulți din sf. Părinți și chiar de sf. autori ai N. T. Așa de pildă, în Noul Așezământ găsim urme că ar fi citate texte din cărțile necanonice. Astfel în epistola lui Iacob 1, 13 ar fi un citat din Sirach 15, 11-12. Tot în Iacob 1, 19 ar fi citat iar Sirach 5, 11-13 ș. a. m. d. E încă discuție între teologii ortodocși, dintre care unii au arătat că nu sunt citate din cărțile necanonice, ci din cele canonice și că la mijloc ar fi numai o asemănare de gândire, între un verset al cărților canonice și necanonice.

Fiindcă a venit vorba de cărțile necanonice să amintim în treacăt de această spinoasă chestiune.

Precum vă este cunoscut dela studiul canonului cărților V. T. Biserica Ortodoxă pe lângă cele 39 de cărți canonice, mai are încă 14, ce se găsesc în cuprinsul Bibliei, în partea ei finală. Acestea sunt Tobit, Iudit, Baruch, Epistola lui Ieremia, adăosele la cartea lui Daniel și anume: Istoria Suzanei, omorîrea lui Bel și balaurului, și Cântarea celor 3 tineri, apoi cărțile: A treia. Ezra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Iisus fiul lui Sirach, (Ecclesiasticul), cartea I, II, și a III Macabei și în fine Rugăciunea lui Manase.

Facem cuvenita mențiune arătând că Romano-Catolicii nu-

mesc aceste cărți deuterocanonice, le-au canonizat în sinodul Tridentin, dar au exclus pe Baruch, III Ezra, III Macabei și Rugăciunea lui Manase.

Marii dascăli ai Răsăritului, Sf. Atanasie, Sf. Grigorie, Sf. Amfilohie, Sf. Ciril al Ierusalimului și Sf. Epifanie, sunt împotriva acestor cărți, numindu-le necanonice. Ele pot fi folosite numai ca lectură pentru zidirea sufletească, dar în niciun caz ele nu pot fi socotite tezaure de credință.

Din nefericire, practica bisericească n'a urmat sfatul acestor mari dascăli, ci fie din neatenție, fie din alte pricini, cărțile necanonice au fost utilizate pe ici, pe colo, iar la copierea și tipărirea textului așa numitei Septuaginte, ele au continuat să fie copiate alături de cele canonice. Așa se explică de ce codicii cei mai vechi (secolul IV p. Ch.), ca și ultima Biblie a Sf. Sinod al Bisericii noastre, din 1940, toate au în ele și cărțile necanonice. Nimeni n'a avut curajul să le scoată. Poate că era mai bine dacă se eliminau în vechime, căci n'am fi avut atâtea discuții și dispute pe urmă.

Sinoadele ecumenice, cu regret o spunem, nu s'au pronunțat asupra cărților Vechiului Testament. De ar fi făcut-o, s'ar fi precizat odată pentru totdeauna care sunt cărțile Vechiului Așezământ. În vremea aceea, sinoadele au fost prinse de alte chestiuni, cu mult mai arzătoare. E drept, sinodul al VII-lea ecumenic (787) a întărit hotărârile cu privire la canonul cărților V. T. ale sinodului local din Laodicea, precum și mențiunile Sfinților: Atanasie, Grigorie și Amfilohie, dar nu precizează cărțile, enumerându-le.

După epoca sinoadelor, Sf. Ioan Damaschin († 754), ca toți Părinții mari ai Răsăritului, numără pentru Vechiul Testament 22 de cărți (numărate separat, 39). El ne face mențiunea că scrierile: Înțelepciunea lui Solomon și Înțelepciunea lui Iisus, fiul lui Sirach, deși sunt bune de citit, totuși nu sunt admise în canon. După Sf. Ioan Damaschin, demn de menționat este numai Nichifor, patriarh al Constantinopolului († 826), care ca și predecesorul său, spune că numărul cărților este de 22. Din catalogul său lipsește Ester, poate din eroare de manuscris. Cărțile necanonice el le numește îndoelnice (αντιλέγονται) iar pe cele canonice, dumnezeiești scripturi (θεϊαί γραφοί κανονιζόμενα).

Cam în felul expunerii patriarhului Nichifor, a fost arătată doctrina ortodoxă despre canonul Vechiului Testament până în

secolul al XVII-lea, adică până ce Mitrofan Critopulos († 1640) publică cunoscuta lui Mărturisire de credință (1625). El este radical: Necanonicele (la romano-catolici, deuterocanonice) n'au nicio valoare scripturistică, **deci nu pot fi citate**, când voim să susținem vreun punct de credință.

Puțin timp după Mitrofan e publicată o altă mărturisire de credință, acum de către Chiril Lucaris (1629), care e și mai decisivă: Cărțile necanonice sunt numite direct **apocrife**. Trebuie să spunem că aceste confesiuni au fost socotite influențate de protestantism. Totuși, cei doi patriarhi nu făceau altceva, decât precizau poziția Ortodoxiei față de cărțile numite deuterocanonice, nu de mult canonizate de catolici.

Fiindcă acum apare Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă și trebuia să se arate părerea Bisericii Ortodoxe, în fața celorlalte confesiuni, s'au ținut 3 sinoade locale: Constantinopol (1638), Iași (1642) și Ierusalim (1672). În aceste sinoade locale sunt nerecunoscute cele două Mărturisiri de credință ale lui Mitrofan și Chiril Lucaris, și se revine la părerea emisă de Sf. Atanasie că și necanonicele sunt bune de citit. Ceva mai mult, sinodul local din Ierusalim (1672) vrea să declare că și necanonicele trebuie să fie socotite canonice, dar lucrul acesta e în desacord cu toți marii dascăli ai Ortodoxiei și chiar cu celelalte sinoade. De aceea, încheierile acestui sinod n'au găsit ascultare. Așa se explică de ce Filaret, Mitropolitul Moscovei († 1868), în catehismul său aprobat de întregul sinod al Rusiei, arată pe baza Sf. Părinți, că Biserica Ortodoxă are 22 de cărți (recte 39), și le și numește după catalogul Sfinților: Chiril al Ierusalimului, Atanasie și Ioan Damaschin. Așa dar, până azi chestiunea necanonicele (deuterocanonicele) nu e rezolvată definitiv. Numai un sinod ecumenic va putea statornici definitiv în această privință.

3. Sfintele Taine. Ca și părinții lor, protestanții în general, sectanții nu recunosc din Sfintele Taine, decât pe cea a Sf. Botez, dar și pe aceasta sui generis. Așa de pildă, ei nu recunosc **Sf. Taină a Mărturisirii** și aduc drept argument împotriva ei, întreg psalmul 50, unde David se mărturisește numai în fața lui Dumnezeu și nu ia de martor pe nimeni dintre muritori. Iată, deci, calea pe care urmăm, zic ei. Ne simțim sufletul împovărat, alergăm în fața lui Dumnezeu și înaintea Lui vărsăm pocăința noastră.

În afară de psalmul 50, un alt psalm pe care-l folosesc sectanții este psalmul 32, 5: «Ți-am desvăluit păcatul meu și vinovăția mea n'am tănuțit-o, ci am zis: Vreau să mărturisesc Domnului fără-de-legile mele».

Mai departe, se întemeiază sectanții în excluderea ce fac spovedaniei și pe textul din cartea II Samuel 12, 13, unde citim: «Și a zis David către Natan: Păcătuit-am înaintea Domnului», iar Natan a răspuns: «Dumnezeu a iertat păcatul tău. Nu vei muri».

Pe cât se vede, interpretarea e cât se poate de șubredă. Prin cuvintele din textele de mai sus, invocate de sectanți în sprijinul lor, David, căci de el este vorba, nu exclude mărturisirea în fața oamenilor. Dacă în Vechiul Testament ar fi existat Taina Spovedaniei, de sigur că el ar fi respectat-o ca atare, dar înainte de Mântuitorul Hristos ea n'a existat. De aceea, cei din timpul Legii Vechi se pocăiau în fața lui Dumnezeu, fără mijlocirea altei persoane, dar găsim momente când se pocăiau și în fața oamenilor. Așa de pildă, din Num. 12, 11-13, aflăm că **Aron și sora sa Mariam se pocăiră de păcatele lor înaintea lui Moise** și, cum văzurăm din textul citat chiar de către sectanți, **David se pocăiește de păcatul Batsabei în fața lui Natan**. Acest text este deci împotriva lor, căci nu lui Dumnezeu îi spune David: «Am păcătuit înaintea Domnului» și nu **Dumnezeu, ci Natan** răspunde: «Dumnezeu a luat dela tine păcatul».

Așa dar, textele invocate de sectanți împotriva Sf. Spovedanii nu vorbesc contra Tainei, ci, dimpotrivă, chiar o susțin.

Sfânta Taină a Impărtășirii n'a existat în legea mozaică. Ea era numai preînchipuită de sângele mielului pascal, ce se vărsa pe altarul jertfelor, la templul din Ierusalim, în seara de 14 Nisan, adică la sărbătoarea Paștilor. Fiindcă sectanții nu respectă sfintele noastre mistere, adică cele 7 Taine, ei s'au străduit să găsească argumente și împotriva Sf. Impărtășirii. După multă căutare, au găsit un pasagiu pe care, răstălmăcindu-l, îl dau ca pledând contra Sf. Comuniuni. Este textul din Hozea 9, 2, unde citim: «Căci aria și teascu nu-i va hrăni, iar mustul îi va amăgi în așteptarea lor». De unde vor fi scos sectanții că acest text vorbește contra Sf. Impărtășirii, e greu de spus. Dar cunoscând felul lor de interpretare, faptul nu ne mai surprinde.

Ce vrea să spună acest pasagiu, din proorocul Hozea? Ci-

tind contextul în care e așezat versetul și căutând să vedem ce voiește să spună aci proorocul, vedem că e vorba de foametea ce amenința pe Evrei și păgâni, din cauză că atât unii cât și alții vor fi duși în robie, iar locurile populate de ei, vor rămâne paragini, căci iată ce spune în context: «Nu vor mai locui în pământul Domnului. Efraim se va întoarce în Egipt, iar în Asiria vor mânca mâncări necurate... Nu te bucura, Israele, și nu sălta de veselie ca păgânii, căci te-ai desfrânat, depărtându-te de Dumnezeu tău, iubit-ai prețul unei desfrânate în toate ariile de grâu...». (Hoz. 9, 1—3).

4. Nerespectarea Maicii Domnului. Știm care sunt concepțiile protestanților despre Sf. Născătoare de Dumnezeu. Aceleași lucruri, spuse ceva mai vulgar, le susțin și sectele ieșite din protestantism. Ca și în celelalte privințe, textele din Vechiul Testament, pe care sectanții își bazează afirmațiile lor, sunt foarte puține. În ceea ce privește Sf. Fecioară, ei iau textul din Ieremia 44, 17, unde se spune: «Vom face ceea ce am făgăduit cu gura noastră: să aducem jertfe de tămâie zeiței cerului și jertfe de turnare, precum am adus noi, părinții noștri, regii și dregătorii noștri, în cetățile lui Iuda și pe ulițele Ierusalimului...».

Iată, spun sectanții, cu cine vă asemănați voi creștinii care venerați pe Maica Domnului, ca pe Impărăteasa cerului. Vă asemănați cu păgânii și Iudeii protivnici profetului Ieremia, care și dânsii numeau pe zeițe «împărătese ale cerului și ale pământului».

Pasagiul acesta din Ieremia, schimonosit de către sectanți, vorbește de Evreii învârtoșați la inimă, care se îndepărtaseră de Dumnezeu cel adevărat și începuseră să slujească divinitățile cananeice, dintre care cele mai vestite erau Baal și Astarte. Perioada de decadentă morală și religioasă, cea mai accentuată, au avut-o Iudeii sub regii Manase și sub fiul său Amon, când zeițările păgâne pătrunseseră până în templul din Ierusalim, unde zeitatea orientală Așera își avea un altar. Ani mulți s'a luptat proorocul Ieremia cu regii sub care trăiește și cu tot poporul chiar, ca să-i facă să se lepede de aceste rătăcirii, ce stricaseră complect moralitatea poporului. Dar în zadar. Abia sub regele Iosia, profetul Ieremia reușește să curețe templul de spurcăciunea idolească și să restabilească adevărul cult al Domnului. Iată ce citim, în această privință, în cartea II Regi 23, 4—7: «Apoi

regele a poruncit arhiereului Hilkia, preoților și străjerilor dela praguri să scoată din templul Domnului toate odoarele care fuseseră făcute pentru Baal, pentru Așera și pentru toată oastea cerească și să le ardă în afară de Ierusalim, în crângul Chedronului, iar cenușa s'o ducă la Betel». Mai pe urmă el a înlăturat pe preoții idolești, pe cari regii lui Iuda îi pusese să săvârșească tămâieri pe înălțimile cetăților lui Iuda și în vecinătatea Ierusalimului, precum și pe cei ai lui Baal, ai soarelui, ai luminei, luceafărului și ai întregii oștiri cerești. A mai scos pe Așera din templul Domnului, din Ierusalim afară, în valea Chedronului și a ars-o, a pisat-o mărunț, iar pulberea ei a aruncat-o pe mormintele oamenilor de rând. A dărâmat locașul desfrânaților din templul Domnului, unde femeile țeseau mantii pentru Așera».

Identificarea Așerei cu Maica Domnului este o blasfemie. Nicăiri Sf. Fecioară nu e numită zeiță. Din contră, în alte texte ale Vechiului Testament, unde în chip profetic se vorbește de dânsa, e numită Impărăteasă, căci așa citim în Ps. 45, 10: «**De-a dreapta a stat Impărăteasa...**» (Textul îl cunoaștem, căci e folosit la Proscomidie), iar în Ps. 44, 13, citim: «**Fetei ei se vor inchina bogății...**».

Fiindcă în evanghelistul Luca, Sf. Fecioară este numită «**Binecuvântată între femei**», deci cu totul mai presus de orice femeie, sectanții vin cu un text din Vechiul Testament ca să arate că și alte femei din Biblie sunt binecuvântate. De pildă, în Jud. 5, 24, citim: «**Binecuvântată să fie între femei Iaela, soția lui Heber Keneul, între femeile care au sălaș în corturi, binecuvântată fie ea**». Această Iaela ucisese pe Sisera Madianitul, vrăjmașul lui Israel, și pentru aceasta locuitorii din Israel o gratificară cu mulțumirile lor pământești.

Comparația ei cu Maica Domnului este cât se poate de nepotrivită. Iaela e binecuvântată între femeile ce locuiau în corturile din câmpia Esdrelon, pe câtă vreme Sf. Fecioară este binecuvântată fiindcă «**A aflat har înaintea lui Dumnezeu**» și a născut pe Mântuitorul lumii, care prin moartea Sa pe cruce a surpat pe cel ce avea stăpânia morții, adică pe diavol» (Evrei 2, 13—16), și a izbăvit toată omenirea de mânia lui Dumnezeu.

5. Nerespectarea sfinților. Necinstind pe Maica Domnului, era de așteptat ca sectanții să nu aibă niciun respect sau cult al sfinților, care cu rugăciunile lor fac milostiv pe Dumnezeu asupra noastră. Pentru a-și justifica această lipsă de respect, sec-

tanții au căutat să afle texte, care să le fie de ajutor. Și li se pare că au aflat un atare sprijin, în Isaia 42, 8, unde citim: «Eu sunt Domnul și acesta e numele Meu. Nu voi da nimănui slava Mea».

Dar dacă ne uităm cu luare aminte, vedem că sectanții au trunchiat pasagiul, lăsând la o parte cuvintele: «și nici chipurilor cioplite cinstea Mea», cuvinte care ne lămuresc complet. Dumnezeu nu va da slava Sa lucrurilor făcute de mâini omenești, adică idolilor. Dimpotrivă, sfinților le va da mărirea Sa, căci iată ce citim în Ioan 17, 22: «Slava care mi-a dat-o Mie, Eu le-am dat-o lor, ca ei să fie una, cum noi una suntem».

6. Nerecunoașterea Sf. Cruci. Mai mult decât cu venerarea sfinților și a Preacuratei Maici, sectanții dau atacuri înverșunate împotriva semnelor noastre scumpe, adică contra Sf. Cruci. Știm teoriile lor în această privință. Pentru moment ne interesează textele din Vechiul Testament, pe care își întemeiază argumentația lor. Textul pe care-l strigă din răspuțeri și peste tot, îl cunoașteți. E porunca a doua din Decalog: «Să nu-ți faci ție chip cioplit și niciun fel de asemănare cu cele ce sunt în cer sus, jos pe pământ sau în apele de sub pământ. Să nu te închini lor nici să slujești lor». Dar sectanții nu se opresc numai la acest verset, al patrulea și al cincilea din Exod, cap. 20, ci caută cu de-amănuntul conținutul Sf. Scripturi, ca să găsească și alte pasagii, pe care schingiindu-le, să inducă în eroare pe credincioșii necunoscători, spunându-le că practica facerii semnelor Sf. Cruci este o idolatrie. În căutarea lor se opresc asupra textului din Ieremia 10, 3, ce grăiește așa: «Slujirea idolilor e lucru deșert: un copac tăiat din pădure, făptură de meșter, sculptat cu dalta, înfrumusețat cu aur și argint, întărit cu cuie și cu lovituri de ciocan, ca să nu se clatine».

E lucru prea evident ca să stăruim prea mult asupra textelor de mai sus. În Decalog, Moise oprește cu mare strictețe închinarea la idoli, practică de către toate popoarele vecine cu Israel. Cunoaștem pantheonul numeros al Egiptenilor, care adorau idoli în formă de animale și păsări. Știm și numărul cel mare al Baalilor, Astartelor, Cibelor și Iștarelor, etc., etc., ale Cananeilor, ce erau adorați sub formă de oameni, dar fasonați din lemn. Pentru a-i ține departe de aceste practici ispititoare, pentru omul din popor, era nevoie de o poruncă drastică, ca aceea din Decalog. Și cu toate acestea, Israelii cei tari la cerbice și

învârtoșați la inimă, adoptau foarte adesea aceste practici. Pe timpul profetului Ieremia, cum am amintit deja, idolatria făcuse progrese înspăimântătoare în Israel. De aceea, plin de amărăciune, profetul plânge orbirea poporului său care nu vede că idolii pe care-i cinstește neamul său, sunt niște lemne fasonate de mâini omenești.

Un alt text rău înțeles de către sectanți, cu privire la cruce, este și II R. 18, 4, unde ni se vorbește de restabilirea cultului mozaic de către regele Ezechia. Iată cuprinsul versetului: «**A desființat închinarea de pe înălțimi, a sfărâmat stâlpii cu pisanii idolești: așerele și șarpele cel de aramă...**».

Ce spun sectanții? Ce să spună, decât lucruri puerile și anume că dacă lui Dumnezeu nu-i plăceau idolii păgânești, nici noi creștinii nu trebuie să cinstim Sf. Cruce, căci și ea este un lucru cioplit. Precum vedem, interpretarea este schiloadă și deloc întemeiată. Una erau idolii păgâni și cu totul altceva e Sf. Cruce. Păgânii se închinau idolului ca lui Dumnezeu, iar noi avem crucea ca un semn sfânt, ca un simbol care nu e Dumnezeu și nimic din ceea ce-i pun în sarcină sectanții, cu logica lor strâmtă. Cinstind crucea, nu-i dăm închinare dumnezeiască, ci cinstim pe Hristos cel ce s'a răstignit pe dânsa și patimile Sale pentru noi. Crucea e altarul pe care s'a jertfit Mesia. Și dacă altarul din Vechiul Testament, pe care se vărsa sângele animalelor, sfințea ce se atingea de el (Exod 29, 37), apoi tot așa și Crucea Domnului are o deosebită sfințenie, căci a fost sfințită de Sângele cel curs pe dânsa.

7. Nerecunoașterea sfintelor icoane. Ceea ce spun despre Sf. Cruce, aceleași lucruri proferă sectanții despre sfintele icoane, socotindu-le chipuri cioplite și întemeindu-se tot pe porunca a doua a Decalogului, pe care o explică cu totul fals.

În afară de Decalog, sectanții mai aduc în sprijinul tezei lor și alte pasagii din Vechiul Testament.

Facem o digresiune și spunem că în privința chipurilor idolilor Vechiul Testament are multe, chiar foarte multe texte de condamnare, căci, cum am afirmat deja, Israel trebuia prevenit și ținut într'un exclusivism complet, ca să nu adopte și el idolatria. Numai că icoanele creștine n'au nimic comun cu chipurile idolești. Cine le confundă, se înșală și dă dovadă că n'a înțeles nici Vechiul nici Noul Testament. Ceva mai mult, chiar în Vechiul Testament găsim locuri unde chipurile cele curate și

evlavioase erau îngăduite să fie făcute. Iată de pildă ce citim în Exod 25, 18 sq., unde se vorbește despre facerea jertfelnicului: «Să-mi mai faci 2 heruvimj de aur, răsărind din cele 2 capete ale capacului. Un heruvim să iasă din capătul acesta și un heruvim din capătul celălalt... Heruvimii să fie cu aripile întinse și ridicate, acoperind capacul, stând unul în fața altuia, cu fețele în spre capacul chivotului...».

Tot în Exod 26, 31, citim: «Să faci o perdea de profiră violetă, stacojie și vișinie și din vizon, țesătura măiastră cu heruvimi cusuți pe ea...».

Din I R. 6, 23, aflăm că Solomon făcuse în Sfânta Sfintelor 2 heruvimi de lemn de măslin, fiecare având 10 coți înălțime.

Un text pe care mai pun bază sectanții, contra sfintelor icoane, este Exod 33, 20: «Nu va vedea omul fața Mea și va rămâne viu».

Sectanții vor să spună că de îndată ce pe Dumnezeu nu-l putem vedea, atunci la ce bun să ni-l închipuim pe icoană într'un fel sau altul. Dar n'au dreptate. Noi n'am văzut pe Dumnezeu, dar l-am văzut pe Fiul Său. Cei din vechime n'au văzut pe Dumnezeu, dar au văzut pe cei 3 îngeri prin ochii lui Abraham (Ge. 18, 1—6). De aceea, Biserica a îngăduit să se imagineze în chip văzut toate momentele de manifestare ale lui Dumnezeu în lume și așa au apărut icoanele.

Un alt text pe care îl scot în evidență sectanții spre a vorbi contra icoanelor, e cel din Ps. 115, 3—8: «Pentru ce să zică păgânii: Unde este Dumnezeul lor? Dumnezeul nostru este în ceruri. Idolii lor sunt argint și aur, lucru de mână omenească. Gură au și nu grăesc, ochi au și nu văd, urechi au și nu aud, nas au și nu miros, cu mâinile lor nu pipăesc, cu picioarele lor nu merg, iar din gura lor nu scot niciun glas. La fel cu ei vor fi cei ce i-au făurit, toți cei ce-și pun nădejdea în idoli».

Aceleași lucruri, numai cu alte cuvinte, spun și textele: Isaia 44, 10, 17 și Ier. 10, 3—6 (pe care le-am citat când am amintit de Sf. Cruce).

Dar aceste pasagii nu sunt împotriva icoanelor creștine, ci ele vorbesc de idolii păgânești pe care sectanții, într'un chip **simplist**, mereu îi aseamnă cu icoanele noastre.

Nu mai stăruim, căci înseamnă să repetăm, ceea ce am spus deja mai sus. Pentru sectanți, cităm mai jos, câteva locuri din Vechiul Testament, de unde se vede că și Israelii se închinau

în templu în fața heruvimilor ce aveau lângă ei candelabre și candele, exact ca în bisericile noastre: «Iar eu întru mulțimea milei Tale, intra-voi în lăcașul Tău, închina-mă-voiu pătruus de frica Ta la templul Tău cel Sfânt» (Ps. 5, 8). «Inchina-mă-voiu în sfântul Tău lăcaș și numele Tău voiu slăvi...» (Ps. 138, 2).

«Și pietrele acestea să fie în număr de 12, după numele fiilor lui Israel, la fel cu săpăturile de pe peceți, fiecare cu numele său, după cele 12 semînții...» (Exod 28, 21).

«In cortul descoperirii, dincoace de perdea, care ascunde chivotul Legii, să fie așezat candelabrul... (Exod 27, 21).

«Iar tămâia pregătită după amestecătura aceasta, să nu o faceți pentru voi, ci să o socotiți lucru sfânt pentru Domnul... Cine va face astfel de tămâie, să fie stârpit» (Exod 30, 37).

8. **Sâmbăta.** Una dintre disputele cele mai înveninate dintre credincioșii adevărați și sectanții numiți Adventiști, este cea cu privire la sărbătorirea zilei a șaptea. Toți creștinii de toate confesiunile și chiar sectele, prăznuiesc Duminica. De un secol și ceva, Adventiștii au adoptat practica iudaică și au trecut la sărbătorirea Sâmbetei. Precum știți, motivul pe care se întemeiază este că singură această zi ar fi binecuvântată de Dumnezeu și neschimbată după aceea.

Numele de Sâmbătă vine dela cuvântul ebraic שַׁבָּת, care cum iar știți, însemnează: «a înceta ceva, a se opri, a se odihni»; și cu timpul a căpătat și sensul de a sărbători, de unde cuvântul Sabat; pe timpul Mântuitorului și Sf. Apostoli avea mai mult sensul de sărbătoare.

Care sunt textele din Vechiul Testament, cu privire la Sabat, răstălmăcite de sectanți? Întâiul este cel din Ge. 2, 2-3: «Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șaptea lucrarea sa pe care o făcuse, și s'a odihnit în ziua a șaptea de toată lucrarea pe care o făcuse. Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o...».

Adventiștii ne învinovățesc pe noi creștinii ortodocși că nu serbăm Sâmbăta odată cu Iudeii, fiindcă Dumnezeu în Eden a poruncit oamenilor să se odhinească în ziua aceasta. E o răstălmăcire, căci în Ge. 2, 2 nu ni se spune să păzim Sâmbăta, ci numai că Dumnezeu a binecuvântat ziua a VII-a, pe care și noi o păzim cu sfințenie.

Al doilea text invocat de sectanți e cel din Exod 20, 8 (Decalog), unde Dumnezeu, în porunca a IV-a, zice: «Adu-ți aminte

de ziua de Sabat, ca să o sfințești pe ea...». Ce spun Adventiștii? Iată ce: «Prin faptul că se afirmă clar: «**Adu-ți aminte...**», însemnează că Sâmbăta era prăznuită înainte de Moise, deci chiar din zilele patriarhilor și chiar primilor oameni. Altfel, Moise n'ar fi scris: **Adu-ți aminte**. Interpretarea e falsă. Moise nu le aduce aminte de Sabat ca de o zi păzită de strămoși, ci numai de faptul că ziua a șaptea a fost binecuvântată de Dumnezeu, cum el, Moise, le poruncise ceva mai înainte (vezi Exod 16, 23—30), ca o recunoștință pentru eliberarea din robia egipteană, și Israelii trebuiau să țină această zi drept sărbătoare. Amintesc numai, că în timpurile patriarhilor, Evreii n'au putut păzi ziua a VII-a, căci era cu neputință. Cum spune un vechiu proverb, oaia n'are sărbătoare, nici Paște nici Crăciun. Și patriarhii care au fost păstori nomazi, n'au putut-o respecta. Prin nepăzirea ei, ziua a VII-a a fost uitată. Acum când Evreii, sub conducerea lui Moise, se pregătesc să intre în Țara Făgăduinței și să devină sedentari, Moise le amintește de vechea poruncă a lui Dumnezeu, că ziua a VII-a e binecuvântată și că deci din acest moment al ieșirii din robie, ei vor păzi cu sfințenie, din 7 în 7 zile, ziua Domnului, Sabatul. Așa dar, până la ieșirea din Egipt, ziua a VII-a n'a fost păzită. Abia după ieșirea din Egipt ea este observată cu atenție și perpetuată până în zilele noastre, de către Evrei, pentru motivul că au fost eliberați din robia egipteană.

Nu putem fi obligați, noi creștinii să păzim aceiași zi de odihnă a Iudeilor, pe care Sf. Apostoli au schimbat-o cu Duminica, pentru rațiunile cunoscute. Principiul prăznuirii din 7 în 7 zile, căci această zi a fost binecuvântată, îl păstrăm cu sfințenie.

Alt text din Vechiul Testament, scos în evidență de secanți, este cel din Exod 31, 16, unde Sabatul e numit **legătură veșnică** și deci trebuie păzit ca un legământ veșnic. Da, Evreii trebuiau să păzească Sâmbăta, căci altfel cădeau sub blestemul Legii (Deut. 27, 26).

Și noi, creștinii, socotim legătură veșnică, faptul de a prăzni ziua a VII-a, ca zi de sărbătoare, dar nu de a o prăzni odată cu Iudeii. Noi, acum, nu mai suntem sub Lege, ci sub harul lui Hristos, care ne-a răscumpărat din blestem. Lumați de harul lui Hristos, Sf. Apostoli au găsit potrivit să mute prăz-

nuirea zilei a VII-a în ziua Invierii Domnului, ziua eliberării noastre din robia morții.

Alt text schimonosit de sectanți este Isaia 66, 22-23, unde citim: «Precum cerul nou și pământul nou pe care le voi zidi, vor rămânea înaintea Mea, așa va dăinui de-a-pururea neamul vostru și numele vostru. Și din lună nouă în lună nouă și din Sabat în Sabat, vor veni toți și se vor închina înaintea Mea».

Aici e vorba de rămânerea prăznuirii în veci, a zilei a VII-a, cea binecuvântată de Dumnezeu. Cum am amintit, noi creștinii păzim prăznuirea zilei a VII-a, nu însă odată cu Iudeii, căci s'a întâmplat, ceea ce cu mult înainte de Hristos, fusese prezis de Ieremia prorocul, 31, 31-32: «Iată vin zile, când voi încheia cu casa lui Israel și casa lui Iuda un legământ nou. Și nu-l voi încheia cum l-am încheiat cu părinții lor, când i-am scos din țara Egiptului» (adică e vorba de legământul din Exod 16, 23). Așa dar, chiar în economia divină era plănuită schimbarea zilei de odihnă, cum schimbate și chiar desființate au fost poruncile cu privire la lună nouă, circumcizie, mâncări și băuturi, etc.

9. Postul. Precum ne este cunoscut, lumea protestantă nu vrea să țină seama de posturile noastre: cele așa de folositoare atât pentru suflet cât și pentru trup. Sectele au adoptat aceeași linie de conduită și de aceea caută să arate că postul n'are niciun aport în ceea ce privește mântuirea. Textul din Vechiul Testament, pe care sectele îl aduc în sprijinul ideilor lor este Isaia 58, 6, unde aflăm: «Iată postul care-mi place într'adevăr: Rupeți lanțurile nedreptății, deslegați legăturile jugului, dați drumul celor asupriți și sfărâmați jugul lor. Imparte pâinea ta cu cel flămând, adăpostește în casa ta pe cel fără cămin; de vezi un desbrăcat, pune haină pe el și nu te ascunde de cel de un neam cu tine...». Aceleași idei se află și în Zaharia 7, 4—10, pe care sectanții îl citează.

Dacă privim cu luare aminte pasagiul acesta, vedem că nu e vorba de inutilitatea postului, ca atare, ci de felul cum trebuie să fie un post, adică însoțit de faptele iubirii aproapelui. Dar ce altceva face și Biserica Ortodoxă, când spune credincioșilor săi: «**Postul cel adevărat este înstrăinarea de răutăți, înfrânarea limbei, lepădarea mâniei, depărtarea de poftă, de clevetire, de minciună, de jurământul cel nedrept...**» (stihira dela stihioavana de Luni I a Postului Mare). Și mai departe: «Postindu-ne fraților, trupește să ne postim și duhovnicește. Să deslegăm toată

legătura nedreptății. Să rupem cancanul tocmelelor celor silnice. Tot înscrisul cel nedrept să-l spargem. Să dăm flămânzilor pâine... ca să luăm dela Hristos mare milă...» (Stihira de Miercuri I a Postului Mare).

Chiar și în Vechiul Testament găsim că în timpul când cineva făcea o făgăduință pentru un anumit timp, mâncarea sa diferea față de cea din zilele obișnuite. Așa de exemplu, Nazireii se abțineau dela vin și băuturi tari. Iată ce citim în Dan. 10, 2-3: «**In zilele acelea, eu, Daniil, am petrecut 3 săptămâni în jelanie. Pâine bună n'am mâncat, carnea și vinul n'au intrat în gura mea... timp de 3 săptămâni de zile.**» Așa dar, și în Legea Veche, mâncările din timpul postului difereau.

Un alt text asupra căruia se scandalizează sectanții este cel din Lev. cap. 11 și Dt. 14, 1—21, unde este oprită mâncarea cărnii de porc, iepure, peștii fără solzi, etc.

Pentru creștin, orice mâncare este curată prin sine, cum grăiește Apostolul: «**Totul e curat, că nimic nu e spurcat prin sine, fără numai celui ce i se pare a fi ceva spurcat, pentru acela e spurcat**» (Rm. 14, 14).

Legea lui Moise, cu privire la animalele curate și necurate și despre felurile mâncărilor nu mai are valoare. Iată ce ne spune Apostolul Neamurilor în Coloseni 2, 16: «**Nimeni să nu vă bage vină pentru mâncare sau băutură sau cu privire la vreo sărbătoare sau lună nouă sau Sabat...**».

10. **Jurământul.** Spre deosebire de protestanții propriu ziși, sectanții sunt ferm împotriva jurământului și găsesc mare abatere Bisericii Ortodoxe că admite credincioșilor să depună jurământ. În sprijinul poziției adoptată de dânsii, sectanții aduc pasajul din Exod 20, 7, adică porunca a III-a: «**Să nu iei în deșert numele Domnului Dumnezeuului tău, căci Domnul nu va cruța pe acela, care va lua numele Său în deșert**».

Dar dacă privim lucrul cum trebuie, porunca a treia nu oprește deloc să chemăm numele Domnului, căci altfel nu ne-am mai putea nici ruga. Ea nu ne oprește nici să nu jurăm, căci însuși Dumnezeu a spus lui Moise, în Dt. 6, 13: «**Cinstește pe Domnul Dumnezeuul tău, Lui să-I slujești și pe numele Lui să te juri**». Ceea ce ne oprește porunca a III-a este să pronunțăm numele Domnului «**în zadar**», adică fără nevoie, fără cucernicie, așa cum au unii răul obicei, de a spune la orice pas: «**Pe Dumnezeuul meu**», chiar atunci când spun neadevăruri.

Jurământul făcut pe numele lui Dumnezeu, pentru stabilirea adevărului, din contra, este îngăduit și necesar. Vechiul Testament nu oprește jurământul, ci-l îngăduie. Așa de pildă, David jură lui Saul că nu-i va nimici neamul (Is. 24, 22-23).

«Când cineva va păcătui împotriva aproapelui său și se va cere dela el jurământ, să viă înaintea casei Domnului» (Ir. 8, 31-32). Că jurământul va fi îngăduit și în Noul Testament, ne-a prezis-o de două ori Isaia, când vorbește de timpurile mesianice: «Din gura Mea iese dreptatea și nu-mi întorc cuvântul. Înaintea Mea se va pleca genuंचीul, întru numele Meu se va jura orice neam» (Is. 45, 23; vezi și 19, 18—21, și 65, 15-16).

*Imaginile
"Vai de
parca de
1944"*

SUPERȘTIILE ȘI OBSCURANTISMUL MISTIC

Lupta împotriva superstițiilor și a obscurantismului mistic, luptă pentru pace.

În încercarea de a-și explica diferitele fenomene ale vieții și ale naturii, oamenii au recurs în decursul vremii, fie la credințele lor religioase, fie la luminile științei, fie la nălucirile fanteziei lor înfierbântate și alimentate de diverse credințe deșarte. Dar mai mult decât toate, luminile științei au fost acelea la cari s'a apelat în acest scop.

Explicarea științifică a fenomenelor a reclamat însă întotdeauna eforturi susținute, cercetări atente, răbdare, studii îndelungate, experiențe îndrăznețe, împreunate cu tot felul de primejdii și, în sfârșit, sbuciumul continuu al inimii, frământarea continuă a minții.

Spargerea vălului de întunec ce despărțea mințea omului primitiv de adevărurile cari mișunau în jurul lui, fără a i se descoperi nici unul dela sine, a cerut o muncă de uriaș, vreme atât de îndelungată, încât noi abia putem să-i apreciem durata. De atunci și până azi, munca științifică a omului a descoperit adevăr după adevăr, lumină după lumină, a cucerit pisc după pisc. Această muncă l-a ridicat pe om din beznă, l-a făcut să urce culmi nebănuite, lărgindu-i cu fiecare pas orizontul și reducând mereu proporțiile necunoscutului din fața sa.

La multe și minunate cuceriri a ajuns omul, urmând calea iscodirii științifice a tainelor lumii și vieții. Bilanțul acestor cuceriri este poate cel mai de seamă bilanț al istoriei omenirii. El este unul din cele mai înalte titluri de glorie ale ființei omenești. El vorbește fiecărui veac despre eroismul căminilor de știință din trecut, despre luptele și despre victoriile acestora, și în același timp îi cheamă pe contemporani și pe cei din veacurile viitoare, la întrecere, la muncă nouă, la noi bătălii și la noi cuceriri. Niciun spectacol nu este mai grandios și mai demn de făptura omenească decât acesta pe care ni-l desfășură înaintea ochilor, lupta oamenilor de știință pentru descoperirea, pentru cucerirea și lămurirea adevărului. Nicio muncă nu este mai

folositoare pentru om decât aceasta și nici una nu-l cinstește mai mult decât aceasta.

Calea muncii științifice este aceea pe care a urmat-o tot ce a fost mai bun, sau tot ce a avut mai sănătos și mai de preț omenirea, între ostenitorii din câmpul muncii pentru descoperirea adevărului. Aceștia i-au lăsat omenirii un tezaur de neprețuit și în același timp o zestre de optimism, de încredere în puterile omenești, încredere fără de care progresul nu ar fi fost posibil, fără de care nici astăzi nu am putea face nici un pas înainte și fără de care desnădejdea cea mai cruntă și nimicitoare ar fi pus stăpânire pe viața oamenilor.

Dar calea aceasta grea a științei, calea firească și sănătoasă a vieții noastre, n'a fost urmată în toate vremurile de către toți aceia cari, frământați de probleme și de sbuciumul îndoielilor, au năzuit spre adevăr. Unii dintre aceștia au dezarmat repede, și-au pierdut curajul și răbdarea, și neputința lor i-a făcut să declare, fie că nu este posibilă cunoașterea unor taine, explicarea unor fenomene, fie că dacă totuși trebuie să li se dea o explicație, atunci aceasta nu poate fi una științifică naturală, ci numai una de natură misterioasă, deși nu una supranaturală. Toți cei ce au renunțat în felul acesta la calea cunoașterii științifice, s'au transformat în ghicitori, în drumeți fără busolă, cari încercau pe dibuite să regăsească drumul pe care ei înșiși îl abandonaseră. În dibuirile lor, mulți dintre ei s'au legat cu cea mai bună credință, de orice le-a ieșit în cale, căutând o ieșire, dar de fiecare dată mai mult se rătăceau, târând după ei în rătăcire și pe alții.

Dar în afară de aceștia, există o categorie de rătăciți, cari, urmărind cu totul alte scopuri, decât acelea impuse de nevoia firească de a cunoaște, speculează în mod conștient și cu rea credință, anumite născociri fanteziste, cari au apucat să fie răspândite și acreditate în popor și lansează mereu altele noi.

În fine, categoria cea mai numeroasă a celor ce cultivă și răspândesc spontan explicațiile iraționale, misterioase și bizare ale fenomenelor pe cari nu le înțeleg, o formează masa neștiutorilor de carte, a celor lipsiți de cultură.

Toate încercările neștiințifice de a explica anumite fenomene, fapte sau întâmplări minunate, indiferent din partea cui s'ar face, sporesc vălul de umbră și de întunec în jurul nostru, încurcă drumul neted și luminos al științei și opun o redu-

tabilă rezistență pătrunderii adevărilor științifice în conștiința oamenilor.

Toate încercările de acest fel, ignorând cauzele reale ale faptelor și fenomenelor pe cari nu le înțeleg, le atribue unor cauze nedefinite, neidentificate științific și le situează pe acestea deasupra cauzelor comune și cunoscute, într'o zonă misterioasă și nepătrunsă a existenței, de unde pretind că ele ar acționa, neținând seamă de cauzele obișnuite, având putere dominantă asupra acestora și urmărind scopuri tainice dar fatale. Ei mai pretind apoi, că scopurile acestea totuși pot fi ghicite, sau chiar pot fi prevăzute, însă numai printr'o anumită înțelegere a înlănțuirii misterioase dintre feluritele cauze și efecte nu mai puțin misterioase. Este de reținut că această categorie de oameni nu situează respectivele cauze sau puteri misterioase de cari se ocupă, în supranatural sau transcendent, ci într'o zonă obscură a imanentului.

Metoda de interpretare neștiințifică, ci misterios fantezistă a lucrurilor, ca și concepția pe care o creiază o astfel de interpretare, se numesc, spre deosebire de metoda și de concepția științifică, ca și de metoda și de concepția religioasă propriu zisă, metodă superstițioasă și concepție superstițioasă.

Ele se numesc astfel, fiindcă, precum arată însuși cuvântul superstițios, încearcă să explice lucrurile nu prin cauzele lor reale, ci prin cauze ireale, dar totuși situate deasupra acestora: superstites = realități suprapuse, cari stau deasupra lucrurilor și cari le-ar urmări ca umbre invizibile.

Orice explicații ale fenomenelor, faptelor și întâmplărilor, dacă nu sunt religioase sau științifice, sunt explicații superstițioase sau superstiții.

Oamenii cari le acceptă sau și le însușesc, se numesc superstițioși.

Explicațiile științifice, lămurind în mod just relațiile între diversele cauze și efecte reale, stabilesc adevăruri științifice.

Explicațiile superstițioase, nelămurind în mod just relațiile de acest fel, ci pretinzând că ar exista raporturi imaginare între cauzele ireale și efecte reale, stabilesc și acreditează neadevăruri, adică minciuni, cari induc în eroare și derutează, sabotând munca de lămurire științifică.

Intr'un raport asemănător se găsesc explicațiile supersti-

țioase și față de cele religioase. Deci superstițiile sunt dușmanii științei ca și ai religiei.

Știința și religia fiind ajutătoare ale vieții omenești, ca unele ce satisfac necesități firești ale acestei vieți, este evident că dușmanii lor sunt și dușmanii vieții oamenilor. Deci superstițiile, fiind dușmane ale științei ca și ale religiei, sunt prin aceasta și dușmanele vieții. Ele trebuiesc privite și tratate ca atare.

•

Ori cum ar fi superstițiile, este cert că ele există, că au fost și sunt încă foarte răspândite și adânc înrădăcinate în conștiința oamenilor. Istoria culturii omenești ne arată, că ele au existat în toate timpurile și că unele dintre ele, nu numai că au supraviețuit până azi, ci chiar și în zilele noastre sunt răspândite în toată lumea, reprezentând o stare de fapt de care până și în anumite treburi obștești a trebuit să se ție seamă.

Astfel este cazul cu superstiția numărului 13. Ea este universală. În unele orașe din Europa, nu există numărul 13, între numerele caselor de pe străzi, ci în locul lui s'a adoptat Nr. 12 bis sau 14 A, iar la unele hoteluri nu există camere care să poarte Nr. 13, etc... și toate acestea, numai pentru că lumea are încă o teamă superstițioasă de Nr. 13, care e considerat ca un număr fatal, aducător de nenorociri, etc. Și fiindcă această teamă nu reprezintă numai o stare de conștiință individuală, ci chiar o stare de conștiință socială, precum am văzut, se ține seamă de ea.

În fond, teama aceasta, deci însăși superstiția numărului 13, nu este întemeiată pe nimic real. Totuși faptul că superstiția există, dovedește că ea are o cauză. Aceasta nu este însă o cauză științifică, ci tot una superstițioasă, întemeiată adică pe o credință deșartă, care s'a născut în vremuri vechi și s'a perpetuat până azi, și anume pe credința că față de numărul perfect și sfânt 12, — 12 luni, 12 unități-duzina, 12 Apostoli, etc., — numărul 13 reprezintă un număr imperfect, turburător de echilibru și deci provocator de rele, deși de fapt, numărul acesta ca și oricare altul, nu e nici mai rău nici mai bun decât celelalte.

•

Cauza generală a tuturor superstițiilor este lipsa de cultură și lipsa de îndrumare sănătoasă în cultură, lipsa de pre-

țuire reală a științei și de aplicare a ei în viața omenească, sau lipsa unei îndrumări sănătoase în religie.

Cu cât un popor este mai avansat în cultură, el este și mai echilibrat în trăirea lui religioasă, și cu atât mai puține sunt superstițiile cari îl desorientează. Cu cât este însă mai înapoiat, cu atât este mai bogat în superstiții.

Dar deși în epoca modernă știința a făcut progrese enorme, și a explicat nenumărate lucruri cari până aci se tâlcuiau în mod superstițios, totuși superstițiile persistă chiar în cercurile și societățile cele mai înaintate din punct de vedere cultural. Cum se explică oare acest lucru? Cum se poate înțelege faptul, că alături de știința cea mai înaintată, mai există încă superstiția?

Analizarea științifică a transformărilor cari se produc în conștiința omenească, ne rată că procesul de primenire a conținutului conștiinței nu se ține la pas cu procesul de transformare a condițiilor materiale de viață ale omului, proces care face ca știința să evolueze mai rapid decât conștiința. Față de evoluția științei, determinată prin schimbarea forțelor de producție și a raporturilor de producție, conștiința umană rămâne mereu în urmă, așa încât în conținutul ei, stăruie încă multă vreme elementele însușite prin tradiție, și numai printr'un proces mai lent, în care acestea opun o dârză rezistență, cuceririle științei ajung să se infiltreze și să cucerească terenul conștiinței.

În felul acesta se explică faptul că alături de știință, continuă să dăinuiască și superstițiile. De aci se mai vede că misiunea științei în luptă cu superstițiile, este foarte anevoioasă, că pătrunderea adevărilor științifice în conștiința umană și expulzarea superstițiilor prin acestea, este o operă căreia i se opune rezistență, și că deci, culturalizarea reclamă eforturi mari, muncă bine chibzuită, răbdare și stăruință deosebită.

Pentru a putea duce cu bune rezultate lupta împotriva superstițiilor, mai este necesar să analizăm și să scoatem în evidență și faptul că prezența lor în conștiința oamenilor creiază un climat de obscurantism mistic, refractar progresului, și că, la rândul lui, acest climat oferă superstițiilor terenul cel mai propriu pentru menținerea și dezvoltarea lor. Încât, am putea spune, că superstițiile creiază obscurantismul mistic, iar acesta alimentează superstițiile.

Intr'adevăr, atmosfera pe care o creiază prezența supersti-

țiilor, trebuie să fie numită o atmosferă obscurantistă, o atmosferă de întuneric și de întunecare a minții, pentru că ea este diametral opusă aceleia de lumină și de luminare a minții, pe care o creiază știința și adevărurile ei. Atmosfera creiată de superstiții face ca alături de luminile științei să se ridice umbrele, fantomele întunecoase ale misteriosului, și ca aceasta chiar să copleșească uneori adevărurile luminoase și limpezi ale științei.

Această atmosferă face ca oamenii, în loc să se conducă după făcliile științei, să se orienteze după închipuiri. Ea face ca oamenii, în loc să vadă limpede drumul pe care trebuie să meargă, să-l presare cu tot felul de năluciri, și să îmbrace orice acțiune firească și normală a lor în cele mai grotești vestminte. Ea parcă înlocuiește mereu viața normală, cu cea de carnaval. Ea face ca oamenii, în loc să-și vadă de treabă, încrezători în rostul muncii lor, în puterile lor, în cunoștințele lor adevărate, să se încarce de teamă, să-și piardă încrederea în ei înșiși sau să cadă în reverii mistice, în loc să se dedice muncii pozitive, creatoare.

Totul se îmbracă în mister, totul devine mistic, ocult, ascuns, de neînțeles, dar cu toate acestea de urmat, din pricina fricei pe care le-o inspiră necunoscutul, nebănuitul, acționat de puteri misterioase.

Lăsat sau asvârlit într-o astfel de atmosferă de obscurantism mistic, omul devine fatalist, se abandonează întâmplării, devine pesimist și-și așteaptă la diverse soroace, norocul sau nenorocirile, pentru evitarea cărora e convins că nu poate face nimic, și ca urmare nici nu întreprinde nimic.

Trăind într-o astfel de stare, omul dezarmează în fața vieții, își orientează viața spre pasivitatea consumatorilor inconstienți de destin, își istovește puterile creatoare, își pierde conștiința puterii și a valorii umane, devine o simplă piesă sau unealtă în mâinile oricui. De aici, primejdia decăderii continue, a degradării continue a omului, primejdie ce nu poate fi înlăturată decât prin proiectarea luminilor științei în bezna obscurantismului mistic.

Profilaxia anti-superstițioasă, întreprinsă prin acțiunea de răspândire a culturii în masele mari ale poporului, este cea mai necesară și cea mai eficace pentru redresarea morală, pentru scoaterea din inerție, pentru smulgerea din brațele obscurantismului mistic a unei mari părți a poporului nostru, căci fără această operă profilactică, ridicarea întregului nostru popor muncitor

la o nouă conștiință a demnității lui umane, la o conștiință de luptă și muncă creatoare, întâmpină enorme dificultăți.

De bună seamă că în desfășurarea acestei acțiuni, întreprinsă de cărmuitorii vieții culturale a patriei noastre, și slujitorii Bisericii sunt dator să-și dea întregul lor concurs, fiindcă cea mai potrivită metodă pentru combaterea superstițiilor nu este aceea de a duce numai o muncă de lămurire religioasă, ci este aceea care pregătește întâi terenul pentru o astfel de muncă prin luminile culturii.

Numai ridicarea nivelului științific-cultural al poporului, poate să-l ajute pe acesta să-și echilibreze credința sa religioasă, să o plivească încetșor de buruenile superstițiilor și obscurantismului mistic, ca astfel să-și poată face din ea un reazim și un auxiliar al progresului, al unei vieți descătuseate din servituțile credințelor deșarte, al unei vieți liniștite, senine și fericite.

Deformațiile mistice ale conștiinței oamenilor nu pot fi vindicate prin alte deformații cari li s'ar suprapune, sporind doar haosul și dezorientarea, ci ele trebuiesc tămăduite prin înlăturarea cauzei lor comune principale, care este în orice caz lipsa de cultură.

Superstițiile și obscurantismul mistic au ținut în întuneric și în letargie o bună parte a poporului nostru, pentru că ele orientează inevitabil, în sens negativ, rostul vieții umane; ele orientează anti-social, anti-cultural și anti-progresist, constituind prin aceasta una din manifestările cele mai reacționare și mai primejdioase pentru orice popor.

De fapt însă, nici nu se poate vorbi în mod real despre vreo orientare a vieții omenesci de către acestea, căci orientarea pe care o dau ele, însemnează tocmai cea mai desăvârșită dezorientare a vieții.

Dar superstițiile și obscurantismul mistic mai trebuiesc primate și sub raportul influenței lor asupra relațiilor sociale și economice din sânul oricărei societăți. Ele determină o anumită atitudine în aceste relații, din partea celor cari au căzut în ghiarele lor, și aceasta nu este decât atitudinea de pasivitate care face pe oameni, fie să nu dorească nicio schimbare, niciun progres, nicio îmbunătățire a traiului lor, fie, mai ales, să nu îndrăznească să întreprindă nimic în acest scop, sau să dezarmeze complet în luptă și să accepte mai bine totul în chip fatalist,

decât să se hotărască pentru luptă și să se avânte în ea, spre a-și cuceri o viață mai bună. Aceștia îngroașe rândurile nefericiților, cari prin indolența și pasivitatea lor, se fac complicitii asupritorilor și exploataților de tot felul ai poporului muncitor.

Dacă din aceste motive, clasele exploatare din trecut au avut interesul să cultive și să răspândească tot felul de superstiții în masele poporului nostru, — căci într'adevăr nu era nimic mai potrivit pentru a transforma pe oameni în unelte pasive în mâinile lor exploatare decât obscurantismul mistic, întunecul desnădăjduit în care erau ținuți prin acesta, — apoi luptătorii pentru progres au nu numai interesul ci și hotărârea de a-i desrobi pe toți cei încătușați, de a-i elibera pe toți cei ferecați în lanțurile de orice fel ale exploatării. În fruntea acestor luptători stă astăzi clasa muncitoare. Ea și-a făcut o datorie de onoare din opera de eliberare a omului din orice fel de exploatare. La înfăptuirea acestei opere trebuie să contribuie toți oamenii de cultură, și locul lor de muncă în cadrul ei, este mai ales sectorul cultural, acela în care se duce lupta pentru surparea celui mai puternic reazim al foștilor exploatați, reazim pe care-l constituie superstițiile și obscurantismul mistic.

Doboriți de pe pozițiile lor de stăpâni jecmănitori ai milioanei de muncitori cu brațele și cu mintea, foștii cârmuitori încearcă să se folosească în ultima vreme de toate superstițiile, încearcă să speculeze sensibilitatea încă vie a poporului față de superstiții, vorbesc de semne miraculoase prevestitoare de întâmplări și de soroace, amenință cu puterile oculte ale întunericului și caută în tot felul, ca și prin aceste mijloace să producă neliniște, să agite și să zdruncine elanul de muncă și de luptă al oamenilor cari se mai lasă amăgiți, în scopul de a asvârli lumea într'un nou război, profitabil pentru ei.

Această armă subtilă și primejdioasă trebuie smulsă și ea din mâinile vrăjmașilor progresului și ai păcii, chiar în interesul păcii și al fericirii poporului. De aceea, datoria noastră a tuturor este, ca ținând seama de cele până aci lămurite, să întărim lupta pentru combaterea superstițiilor și a obscurantismului mistic, sub orice formă s'ar ascunde și oriunde l-am întâlni, conștienți că numai astfel, — în câmpul nostru de muncă — ne situăm pe linia justă a dezvoltării vieții poporului nostru și a consolidării frontului păcii.

FOLCLORUL MUZICAL RELIGIOS

În Republica Populară Română, poporul nu este considerat numai consumator de bunuri culturale, ci și creator de asemenea bunuri. Între produsele culturale populare, folclorul muzical este prețuit în chip deosebit. Insușirile cari dau o mare valoare actuală folclorului — în general — și folclorului muzical — în special — sunt următoarele: caracterul realist-social, forța solidarizantă, simplitatea și sinceritatea.

Muzica populară crește din realitatea vieții sociale; ea exprimă ceea ce este tipic social. Cântecul despre viața păstoraască, cântecul prilejuit de momente importante din viața familială (de ex.: cântecul de nuntă), cântecul revoluționar și încă multe alte genuri de muzică, poartă pecete realist-socială. Insuși modul cum se plăsmuiesc cântecul popular este social. O doină, de exemplu, nu se cântă așa cum a fost cântată ea întâia dată de autorul ei, ci aci primește adausuri, aci suferă trunchieri, multiplicându-se în variante nenumărate, ceea ce constituie cea mai eclatantă dovadă că acea doină a primit o nouă paternitate: paternitatea poporului.

Realismul și caracterul social al produselor folclorice dau acestora puterea de a uni și solidariza pe cei ce le cultivă. Cântecul popular sătești, alături de cele muncitorești, sunt un mijloc eficace în cimentarea alianței dintre muncitorimea industrială dela orașe și țărănimea muncitoare.

Produsele folclorice au o arhitectură simplă, oricât de complexe ne apar unele din ele. Ritmul variat al unor cântecul popular constă, în realitate, din câte unul sau două motive care se repetă cu o regularitate uimitoare.

Produsele folclorice poartă și pecetea sincerității. Poporul este sincer și atunci când creiază cât și atunci când numai interpretează ceea ce s'a creiat anterior. Cântecul popular sunt expresia unor stări sufletești reale, trăite.

Pentru toate aceste reale însușiri ale cântecul popular, folclorul muzical este tot mai insistent recomandat compozitorilor noștri, spre a-l utiliza în urzirea lucrărilor lor de dimen-

siuni majore. Concomitent, Institutul de Folclor întreprinde fructuoase culegeri în diferite regiuni din țară.

Preotul dela sat are datoria patriotică de a da întreg concursul său folcloriștilor cari ar veni să lucreze în satul respectiv. Preotul, dacă are o activitate pastorală de mai mulți ani într'un sat, poate semnala folcloriștilor repertoriul cel mai interesant, genurile cele mai caracteristice regiunii, și le poate indica pe cei mai buni informatori.

Dacă într'un sat oarecare există produse artistice populare foarte prețioase, dar pe cale de dispariție, preotul are datoria patriotică să informeze despre această situație conducerea Institutului de Folclor (din București sau Cluj). Dacă are o cât de relativă pregătire tehnică necesară, până la sosirea membrilor Institutului de Folclor preotul ar trebui să culeagă el însuși ceea ce este mai de valoare și să antreneze în această muncă și pe alți factori intelectuali din sat, sau să ajute pe cei ce eventual ar fi luat înainte o asemenea inițiativă.

Un foarte mare număr de cântece populare se încadrează în folclorul muzical religios, pentrucă ele într'adevăr exprimă stări sufletești religioase.

Folclorului muzical religios îi aparțin următoarele genuri mai importante: colindele (nu toate); cântecele de stea; unele bocete și cântece de înmormântare populare; «viersurile» diferitele sărbători bisericesti; cântecele religioase de massă (executate în cadrul conferințelor religioase); cântările bisericesti omofone.

Colindele sunt cântece foarte vechi, de proveniență autentic țărăneasă, prilejuite de sărbătorile de iarnă. Nu toate colindele au text literar religios, ci unele sunt lumești. Majoritatea colindelor au un refren, altele două refrene.

Cântecele de stea, în majoritatea lor, sunt plăsmuite de vechi preoți, dascăli sau cântăreți bisericesti. Toate aparțin folclorului muzical religios și obișnuit nu au refren.

Nici bocetele nu au, toate, conținut religios. Ca muzică, în majoritate sunt tânguirii solistice în stil recitativ. Mai importante, în ce privește conținutul religios și în ce privește valoarea muzicală, sunt «cântecele de mort», executate de obicei în grup. Unele au caracter de rugăciune făcută în numele celui răposat, ca Tatăl Ceresc să-i așeze sufletul în rai. De exemplu:

O, cerescule Părinte!

Adă-ți și de mine-aminte,

Când chemat de cruda moarte

Ies din lume și las toate.

Așează sufletul meu

În ceresc lăcașul tău;

Cu îngerii împreună

Să-și primeasc' a sa cunună.

Altele, tot în numele celui răposat, exprimă credința acestuia în supraviețuirea sufletului său, care va merge în cer.

O cântare de mort, la un copil de 10—15 ani, încearcă să mângâie pe părinții îndurerăți, spunându-le că el are de acum încolo părinți pe însuși Mântuitorul Hristos și Sfânta Sa Maică:

...Oh, iubiții mei părinți,

Nu vărsați lacrimi fierbinți,

Că Hristos îmi este Tată,

Și Sfânta Fecioară, maică

Ideia învierii morților apare foarte rar în bocete și cântările de mort. Explicația este de ordin psihologic: cântările funebre populare nu au rostul de a fi expresia unui crez eshatologic, ci — după cum le spune numele (bocet, jelanie, etc.) — ele sunt exteriorizarea jalei profunde pricinuite de pierderea unei ființe apropiate.

Versuri ca:

Și mă duc pe lungă cale

De unde nu e înturnare...

nu exprimă necredința în învierea morților, ci ele se explică în sensul versurilor din alt cântec funebru popular:

Noi de-acuma laolaltă

N'om petrece niciodată...

adică: nu vom mai «petrece» laolaltă în modul de «petrecere» pământească, singurul mod cunoscut experimental de supraviețuirii cari se jolesc în numele celui mort; versurile de mai sus nu exclud credința în existența și a unui alt mod de «petrecere laolaltă», adică a modului de petrecere în care «nici nu se în-

soară nici nu se mărită ci (oamenii) sunt ca îngerii lui Dumnezeu în cer» (Mat. 22, 30).

Ca proveniență, bocetele propriu zise sunt autentice țărănești, pe când cântările «de mort» executate în grup, în majoritate au factură semi-cărturărească.

În unele părți ardelenne (în județele: Sibiu, Târnave, Alba, etc.), sărbătorile bisericesti mai importante se prăznuiesc și prin melodii religioase speciale, numite «viersuri» sau «versuri». Astfel se cântă: «Viersul Botezului», «Viersul Floriilor», «Viersul Sf. Cruci», ș. a. Ca formă, aceste «viersuri» se aseamănă cu cântecele de stea sau cu colinde (unele «viersuri» au refren). Nu sunt totuși nici cântece de stea și nici colinde, fiindcă nici nu se cântă purtând «steaua» și nici nu se «colindă» cu ele.

Așa zisa «colindă» de Florii: «Mulțimea norodului, Doamne», cântată în Muntenia, este mai degrabă tot un asemenea «viers», mai ales că textul «colindei» nu este deloc popular în fond, ci este identic cu stihira I dela laudele utreniei din Duminiica Floriilor.

«Viersurile» se cântă sau în decursul unei procesiuni religioase, de ex.: «Viersul Floriilor» se cântă, în comuna Rășinari, în timpul procesiunii copiilor care aduc de pe câmp stâlpi de salcie; «Viersul Botezului» se cântă mai peste tot, în timpul procesiunii dela biserică până la râu (sau fântână), la Bobotează. Alte «viersuri» se cântă în biserică, la sfârșitul Liturghiei sau în loc de priceasnă. Viersurile sunt executate în grup. Ca și cântecele de stea, «viersurile» au o factură care le trădează paternitatea semi-cărturărească. Cele ale căror autori sunt cunoscuți (cum sunt viersurile frumoase ale călugărului poet Picu Pătruș din Săliște (sec. XIX). Deși în gen popular, totuși, fiind scrise și semnate, nu aparțin folclorului propriu zis.

«Viersurile» sărbătorilor bisericesti sunt o dovadă despre religiozitatea și muzicalitatea poporului, care deși are atâtea cântări bisericesti liturgice, a creiat totuși încă atâtea cântece prin care să-și exprime și să-și întrețină religiozitatea.

Cântările bisericesti de strană (omofone) mai ales cele din Ardeal, încă aparțin folclorului. Este adevărat că la origină, aceste melodii au avut autori binecunoscuți: melozi și melurghi bizantini renumiți. Dar aceste melodii nu se cântă astăzi așa cum au fost create de autorii lor, ci cu modificările primite în decursul veacurilor. Cea mai nouă influență suferită de mu-

zica bisericească bizantină în Biserica Ortodoxă Română este influența melosului popular. Această influență a fost mai puternică în Ardeal, unde ea s'a exercitat timp mai îndelungat. Mai cu seamă melodia sfetinelor și melodia pripelelor polieleului seamănă foarte mult cu doinele ardelenesti.

În Ardeal, neexistând școli de cântăreți bisericești decât după primul război mondial, și nici școli teologice mai organizate, decât din sec. XIX, neexistând nici multe mănăstiri permanente populate și în continuă legătură strânsă cu mănăstirile de peste munți, cântăreți bisericești, țărani iobagi, învățau și executau muzica bisericească după auz, fără posibilitate de control critic. Aceiași țărani erau doinitorii satelor dar și cântăreții din bisericile românești.

Totuși, cântarea bisericească ardeleană nu este o cântare laică lumească, după cum nici muzica psaltică nu este o muzică profană turcească, măcar că a suferit totuși multă influență muzicală turcă.

Nu cântecele de joc și nici cântecele de petrecere au influențat muzica bisericească ardeleană, ci doinele, cântecele de stea și colindele, adică genurile cele mai senine și mai curate. Nu se pot găsi influențele unor genuri muzicale populare cu caracter străin de bunul simț al poporului, străin de buna cuviință și de omenia creștinească a poporului.

Iar dacă este adevărat — cum se susține — că unele colinde și cântece de stea au țâșnit din melodiile bisericești, apoi sutele de colinde și cântece de stea din Ardeal mărturisesc și ele din destul, despre caracterul religios al muzicii bisericești ardelenene.

Dacă ar fi adevărat că această muzică bisericească ardeleană n'ar fi religioasă, ci secularizată total, atunci ar trebui compătimate toate zecile de generații de ortodocși din Ardeal, care în lipsa unei muzici bisericești bizantine, au fost nevoiți să-și hrănească sufletul cu melodiile bisericești, pe care prof. Dimitrie Cunțan le-a notat și publicat abia în anul 1890, numai «pe note liniare», «în versiunea cea mai simplă». Lucrurile nu se prezintă însă astfel. Că muzica bisericească ardeleană este religioasă, stă mărturie însuși poporul dreptcredincios, care de sute de ani, la Sfânta Liturghie o cântă dela mic până la mare, dela începutul slujbei și până la sfârșitul ei. În bisericile sătești

din Ardeal, poporul cântă nu numai cântările Sfintei Liturghii, ci și o serie întreagă de tropare, condace, etc.

Caracterul popular al muzicii bisericești ardeleni nu constituie o scădere, ci, dimpotrivă, o însușire prețioasă. Într'adevăr, iată că muzicologii bisericești de peste munți încearcă acum să dea o formă populară chiar psaltichiei, recunoscând că tendința poporului de a adapta muzica psaltică spre a și-o face accesibilă, este o «tendință vie, dinamică». Căci după cum constată profesorul Ioan Croitoru: «din cauza complexității lui tehnice, acest cânt psaltic, de o rară frumusețe melodică, este apanajul numai al specialiștilor, nu și al masei populare. Sunt o sută de ani și mai bine de când avem traduceri și creațiuni psaltice în românește și poporul dreptcredincios nu s'a împărtășit aproape deloc din aceste comori sufletești». (Din prefața broșurii «Liturghia psaltică omofonă pentru popor», întocmită de prof. Ion Croitoru și aprobată de Sf. Sinod, 1940. Cântările liturgice din această broșură, deși psaltice, sunt transpuse pe note liniare, în versiunea cea mai simplă, la îndemâna tuturor).

O asemenea constatare tristă nu se poate face cu privire la muzica bisericească din Ardeal. Poporul dreptcredincios de aci se împărtășește din plin din comorile sufletești ale muzicii bisericești, nu de o sută de ani, ci de sute de ani. Neavând specialiști care să-i adapteze cântarea bisericească la modul său simplu de viață sufletească, poporul dreptcredincios din Ardeal și-a adaptat-o singur și aceasta constituie cea mai sigură dovadă că a realizat o adaptare bună.

Referitor la cântările ce se executau în bisericile foste greco-catolice, putem afirma că erau aceleași care se cântau în bisericile ortodoxe. Că pe Târnave se cânta (și se cântă încă și azi), puțin deosebit decât în satele din regiunea Sibiului, aceasta-i foarte explicabil. Și folclorul muzical profan diferă dela regiune la regiune și aceeași doină se cântă deosebit chiar în două sate vecine. Important este că în același sat, în cele două biserici surori se cânta identic.

Mai amintim că în restul țării se cântă o muzică bisericească foarte mult influențată de muzica bisericească sârbă, aproape identică cu aceasta. Și ea este o muzică religioasă.

Folclorul muzical religios întrunește toate însușirile prețioase pe care le-am găsit în considerarea folclorului în general. Așa fiind, folclorul muzical religios constituie un admirabil mij-

loc de cultivare a religiozității poporului. În același timp, el îndeplinește și o importantă funcțiune socială-solidarizantă. (Orice activitate constructivă, desfășurată în comun, leagă și solidarizează pe cei ce o săvârșesc; muzica și mai ales folclorul muzical realizează această solidarizare în măsură deosebită).

Așa fiind, chiar folclorul muzical religios propriu zis, nu mai vorbim de cântările de strană, poate deveni un auxiliar prețios pentru păstorul de suflete care are datoria de a-și ține mereu adunată turma sa cuvântătoare, mereu solidară în eforturile ei comune spre desăvârșire morală, spre progres.

În concluzie, preoțimea are tot interesul pastoral de a valorifica cât mai mult folclorul muzical religios publicat și să se inițieze în tehnica culegerii cântecelor religioase neadunate și nepublicate.

Prioritate va avea folclorul muzical religios local.

MONAHISMUL ROMÂNESC ȘI REORGANIZAREA LUI

Vorbind de monahi, nu facem abstracție de mănăstiri. Monahii sunt doar viețuitorii lor, după cum mănăstirile sunt sediile și vetrele lor de lumină.

În titlul acestei expunerii însă, se accentuează cuvântul de **monahi** pentru că viața unei mănăstiri e în funcție exclusivă de convingerile religioase-morale ale monahilor. Oricât de mare ar fi o mănăstire, orice trecut ar avea și de orice considerație s'ar bucura în fața obștei, dacă cei ce o populează nu sunt pătrunși de sfințenia vieții călugărești, toată vorbăria lor e «aramă sunătoare și chimval zăngănitor» (I Cor. 13, 1).

Vorbind de monahismul **românesc** nu însemnează că-l separăm de monahism în general. Indiferent de limba pe care o vorbește monahul, el e un ostaș al lui Hristos căruia și-a dedicat viața și pentru care trăește.

Privit prin prisma Sf. Evanghelii, monahismul este forma cea mai superioară de viață creștină. Deși este inspirat din revelația divină el nu e poruncă, ci sfat. Nicăieri nu găsim în paginile Sf. Scripturi ordine categorice care să oblige pe cineva să îmbrățișeze viața monahală, ci simple îndemnuri pe cari dacă le urmează i se deschide calea spre desăvârșirea morală. Odată însă intrat, ordinele monahale devin categorice. «Cel ce vrea să vină după Mine — zice Mântuitorul Hristos — să se lapede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie» (Marcu 8, 34). Pentru cel ce a îmbrăcat haina monahală, Hristos și împărăția Lui se cuvine să devină centrul preocupărilor lui.

Născut din îndemnul Mântuitorului, monahismul s'a dezvoltat prim dată în pustiul Orientului, unde persoane alese, ca Antonie și Pahomie cel Mare, Paul de Teba și Simion Stâlpnicul au pus bazele vieții de adâncă interiorizare și trăire pentru cer. Regule precise de viață le-a dat Sf. Vasile cel Mare, arhiepiscopul din Cesarea-Capadochiei.

Când a început la noi primele licăriri de viață monahală, nu putem spune cu precizie. Una știm: creștinismul nostru e atât de vechi, cât de vechi e însuși poporul nostru. Noi ne-am născut creștini. Cum este pierdută în negura veacurilor orga-

nizația bisericească înainte de veacurile XIII și XIV așa s'au pierdut și cele dintâi urme ale organizației monahale înainte de apariția călugărului Nicodim, care a poposit la noi în veacul al XIV.

Nicodim, întemeietorul și organizatorul mănăstirilor românești, a fost sârb de origine. Educația monahală și-a făcut-o la Sf. Munte Athos. Ca și atâția alții, a fost nevoit să se refugieze din calea năvălirilor turcești și, venind cu câțiva ucenici, s'a stabilit în Banatul Severinului. Aflând acolo o atmosferă duhovnicească prielnică, s'a apucat de lucru reușind să ridice cea dintâi mănăstire a sa, Vodița. Tot el a ridicat și Tismana și apoi Prislopul din Ardeal. El s'a stabilit la Tismana. Pentru fiecare mănăstire s'a îngrijit de personal, pe care l-a instruit în disciplina monahală. Ca să se convingă de buna lor funcționare nu odată și-a luat toiagul de călătorie, ca oarecând Sf. Apostol Pavel, a umblat dela una la alta, îndreptând toate lipsurile aflate.

Cât timp a stat Nicodim la Tismana s'a ocupat și cu alte indeletniciri decât acelea curat duhovnicești. Dela el ne-a rămas o Evanghelie în limba slavonă, într'o caligrafie ordonată. Nicodim a fost înmormântat la Tismana. Astăzi moaștele lui se află în Iugoslavia, nerămânând la Tismana decât un deget mic dela mână.

Mai târziu au luat ființă mănăstirile Cozia, zidită de Mircea cel Bătrân, pe malul drept al Oltului, Cotmeana pe malul stâng al aceluiaș râu. Radu cel Mare a zidit Govora. Curtea de Argeș a fost zidită de Alexandru Basarab. Unul din urmașii lui Neagoe Basarab a zidit vestita mănăstire a Argeșului, care există până în ziua de astăzi. Arnota a fost zidită de Matei Basarab, iar Constantin Brâncoveanu a zidit Hurezu. Boerii olteni craiovești au zidit mănăstirea Bistrița.

În afară de cele mai sus, se pomenesc Snagovul, Cotmeana, Mihai Vodă, Radu Vodă și Căldărușani, din București. (În mănăstirea Dealului de lângă Târgoviște se păstrează până astăzi capul lui Mihai Viteazul).

Cu timpul, ucenicii lui Nicodim au trecut și în Moldova, făcând cel dintâi început de organizare serioasă. Pimen, Sofronie și Silvan au pus bazele mănăstirii Neamțu din Jud. Neamț. Amintim în treacăt mănăstirile Secu, Dragomirna, Bistrița din apropierea Neamțului, Putna, Voronețul, Probota, Slatina, Ga-

lați, Trei Ierarhi din Iași, ca să le amintim numai pe cele mai însemnate.

Trecând peste mănăstirea Sf. Ioan Botezătorul din Cenad, distrusă de Unguri în sec. al XI-lea, în Ardeal cea dintâi mănăstire e cea dela Prislop, ridicată de Nicodim, în amintirea Prislopului, satul său de naștere din Sârbia. Grija ce a purtat Nicodim acestei mănăstiri se poate vedea de acolo, că nu peste mult această mănăstire s'a dezvoltat așa de frumos încât a putut adăposti în ea o școală. Intr'un timp a fost chiar sediu vlădicesc, de acolo plecând Ioan Prislopeanu la Alba Iulia, pe timpul lui Mihai Viteazul. Spre finea veacului al XIV-lea a luat ființă și mănăstirea Sf. Mihail din Perii Maramureșului, ridicată de părinții lui Baliță și Drag. Ca să nu cadă în mâinile catolicilor, întemeietorii ei au cerut patriarhului de Constantinopol să o treacă sub ascultarea sa directă ca stavropighie. În secolul al XV-lea se pomenesc mănăstirile dela Vad și Feleac, ca sedii episcopoești. Constantin Brâncoveanu zidește mănăstirea dela Sâmbăta de Sus, renovată înainte de războiul al doilea mondial de I. P. S. S. Mitropolitul Nicolae al Ardealului.

Dintr'un studiu al Domnului Dr. Ștefan Meteș din Cluj, intitulat «Mănăstirile Românești din Transilvania și Ungaria» (Sibiu 1936), reiese că în Ardeal înainte de masacrul habsburgilor prin Bucow la 1759 erau mai bine de 180 de mănăstiri. Aproape nu a fost poiană mai frumoasă și deal mai ademenitor, în care mâna cucernică a părinților noștri să nu ridice câte o mănăstire, în care fie că se așează ei, fie că se îngrijeau de personal.

În general Mănăstirile românești au fost clădite în poziții dintre cele mai încântătoare. Cele mai bine înzestrate însă au fost cele din Moldova. Cu timpul, în unele din ele s'au adăpostit școli monahale și clericale, tipografii, ateliere pentru diferite meșteșuguri care ne-au adus un real folos. Viața ce se promova în aceste mănăstiri putea să fie idioritmă, adică viețuitorii putând să trăiască fiecare pe socoteala lui proprie, sau de obște — chinovii — unde duceau traiul în comun.

Alătura de mănăstirile de călugări s'au pomenit și mănăstiri de călugărițe. Între acestea amintim pe cele dela Ițcani, Agapia, Văratecul, etc.

Privind prin zarea celor șase sute de ani ce s'au scurs de când s'a început organizarea vieții noastre monahale și până

astăzi, putem spune cu seninătate că ele și-au înțeles și îndeplinit cu prisosință menirea.

Căutând să prindem în fraze concise munca plină de migăleală a monahilor, se poate concretiza în următoarele:

1. Prin poziția și construcția ce au avut unele mănăstiri, și în special cele de lângă frontieră, au servit și ca fortărețe de apărare împotriva inamicului. Până astăzi unele din ele poartă urmele trecutului războinic.

2. În mănăstiri s'au deschis primele școli.

3. După modelul lui Nicodim, cei mai destoinici călugări copiau sau transcriau cărți. Sunt cunoscute Letopisețele dela Bistrița și dela Putna. În mănăstirea Sf. Mihail din Perii Maramureșului, s'au tradus primele cărți în românește. Codicele Voronețean și Psaltirea Scheiană acolo își au originea.

4. După inventarea tiparului, în mănăstiri au fost adăpostite cele dintâi tipografii. La Snagov și Râmnic, Trei Ierarhi și Tismana, tipografi ca Macarie, Antim Ivireanul, Mihail Moxa, Varlaam, Dosoftei, Episcopul Damaschin și alții au scos cele dintâi cărți în românește.

5. Mănăstirile au fost pepinierele din care se recrutau înaltele fețe bisericești. Școala primită aici le-a ajutat să conducă cu aceeași demnitate eparhiile lor, ca și Divanurile Domnești, ai căror președinți din oficiu erau mitropoliții.

6. În mănăstiri s'au dezvoltat prima dată artele românești. Lipsiți de grijile familiare, călugării, pe lângă slujba zilnică, s'au ocupat cu ornamentația, cu chenare, vignete și litere pline de decorații. Din mâinile lor au ieșit cruci frumoase, picturi și sculpturi care până în ziua de astăzi constituie o podoabă. Muzica și poezia, deasemenea, n'au fost străine de preocupările lor.

7. N'au fost rare cazurile când în mănăstiri s'au dezvoltat și meșteșugurile cele mai felurite.

8. În Ardeal monahii au fost aceia care au luptat cu mai mult curaj pentru apărarea Ortodoxiei împotriva uneltirilor habsburgice dela 1700. Ce s'ar fi ales de Biserica noastră dacă nu ar fi existat un al doilea Nicodim, care alături de Ioan din Aciliu, Oprea Miclăuș și popa Măcenic din Sibiel n'ar fi alergat pe la Viena și la Moscova pentru a câștiga dreptate pentru noi? Ce ar mai fi rămas din Ortodoxie, dacă un Visarion Sarai sau Sofronie din Cioara n'ar fi îndemnat poporul la rezistență?

9. Un frumos aport au adus mănăstirile de maici. La Iț-

cani, Agapia, Văratec sau în oricare altă parte, maicile s'au ocupat cu lucruri casnice și gospodărești care le fac cinste. Broderiile și dantelăriile cele mai frumoase, de ele au fost lucrate. Tot din atelierele lor au ieșit scoarțe, covoare românești și perșane. Munca lor s'a dezvoltat și pe teren samaritean. Cele mai devotate infirmiere au fost totdeauna maicile. În aziluri de copii, în spitale și clinici, în case de corecție, cuvântul și hărnicia lor au ajutat nespus de mult cauza creștină a vieții.

10. Un frumos avânt a început să ia în timpul din urmă mănăstirile dela Sâmbăta de Sus și Bistrița-Vâlcea.

Prin munca intelectuală ce o desfășoară mănăstirea Bistrița-Vâlcea reprezenta, în chipul cel mai elocvent, acomodarea mănăstirilor la spiritul nou al timpului. E un început frumos și fericit. Activitatea acestei mănăstiri, ca și a celeia dela Sâmbăta-Făgăraș, constituie un început și un deziderat.

Subliniind în linii fugare cele de mai sus, n'am pretenția să fi spus tot ce se poate spune despre mănăstiri. O instituție, cum e aceea a monahismului, nu se poate cuprinde într'o expunere, care, de-altcum, urmărește un alt obiectiv.

Acum altă întrebare se pune:

Oare, dacă ele au fost bune ieri, mai sunt bune și astăzi? Mai sunt bune și astăzi, când toate compartimentele vieții au fost complectate cu tot atâtea instituții de câte se simte necesitatea pentru a putea fi instruit și educat omul pe deplin? În veacul materialismului și al tehnicii, când totul se pune pe concret, mai au rost aceste instituții care țin pe om departe de oraș, departe de lume și departe de orice progres modern? Nu cumva monahismul, cu tot eroismul lui moral, a rămas și rămâne în urmă de vremea care fuge cu iuțeală de fulger? Mai au, deci, rost aceste instituții?

Iată întrebări și nedumeriri care ni se pun azi în față.

Înainte de a merge mai departe, e bine să precizăm un lucru. Mănăstirile au fost o podoabă a trecutului nostru învolutat de ieri. Foloasele, cum s'a văzut, nu se pot desminți. Astăzi însă nu mai sunt ceea ce au fost ieri. Nu mai fac serviciul pe care l-au făcut în trecut. Locul pronaosului din mănăstiri l-au luat școalele Statului de azi. În locul atelierelor de pictură și sculptură din modestele chilii călugărești s'au deschis înaltele școale de artă și în locul cronicarilor s'au ridicat savanții universităților și în locul modestelor ateliere de dantelărie și țesă-

torie ale călugărițelor s'au deschis școalele profesionale și gospodărești, întreprinderile industriale și altele, care ne-au lăsat în urmă. Locul tipografiilor din mănăstiri l-au luat artele grafice, care lucrează cu mașini și linotipe, ce scot sute de mii de exemplare în 24 de ore. Ce a rămas mănăstirilor din trecut, dacă astăzi nici clericii și nici cantorii nu-și mai fac instrucția și educația în ele? Ne întrebăm iarăși: Nu cumva conținutul lor s'a deșertat complet, rămânând doar loc pentru bufniță, să le umple spațiul cu cântecul lor lugubru?

E adevărat că monahismul nu mai contează cum conta în trecut. Și de vină suntem — în mare măsură — poate, și noi. Prea ne-am complăcut în nepăsare față de unii viețuitori din mănăstire, care au abdicat dela țelul lor monahal. Lipsa de disciplină, lipsa de activitate spirituală și culturală intensă și mai ales lipsa unor forțe moralizatoare care să îndrumeze în spre mai bine viața de obște, a adus după sine o scădere a prestigiului monahal. Nu trebuie să uităm însă că monahismul este defăimat numai de aceia care defaimă în general creștinismul. Pentru câți din cei ce defaimă monahismul constituie doctrina Bisericii hrana de fiecare zi a vieții lor spirituale?

Mănăstirile sunt necesare. Și mai ales atâta vreme cât ierarhii noștri se recrutează din rândul monahilor, monahismul trebuie să existe. În afară de aceasta, au fost zile grele în trecutul Bisericii, zile când adevărul a fost batjocorit, credința călcată în picioare și atunci prea puțini au fost aceia dintre preoții de mir care s'au avântat în luptă cu riscul vieții, pentru a apăra dreptatea și integritatea Bisericii. În lupta contra iconoclaștilor din veacul al VIII-lea și al IX-lea, călugării au suferit și au murit cu zecile, după cum în luptă cu habsburgii din Viena, din secolul al XVIII-lea, călugării Sofronie și Visarion, ca să-i amintesc numai pe aceștia, au mișcat masele pe unde au umblat, întărindu-le în dreapta credință. Trebuesc aflate numai mijloacele prin care monahii să fie readuși la făgașul original și crescuți în duhul ce-l așteptăm dela ei.

În acest scop ne bucurăm de măsurile pe care Sf. Sinod le-a luat față de monahi, încă din anii trecuți. Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul Justinian a dat o circulară în care fixează norme concrete de felul în care monahii se cuvine să-și desfășoare viața atât în mănăstire cât și în afară. Așa cum sunt, aceste dispoziții nu constituiesc decât o primă măsură pentru a reface duhul în

care se cuvine să trăiască călugării. Reorganizarea completă cere timp și muncă. Intrucât ele vizează și preoțimea mireană și chiar și pe mireni, reproducem părțile cele mai importante: «Disciplina monahală se va păzi întru totul — zice circulara Nr. 951 din 17 Iulie 1948 — conform hotărîrilor Sfințelor Canoane și ale Sf. Părinți, cum se arată în Regulamentul pentru disciplina monahală, aflat azi în vigoare.

În special se atrage atențiunea asupra unor dispozițiuni regulamentare.

1. Nu este îngăduit nici unui monah sau monahii să iasă din mănăstire fără bilet de voie eliberat de stareț sau stareță, prevăzut cu stampila mănăstirii, în care să se arate motivul învoirii sau misiunii date, locul unde merge și timpul cât este învoit. Cine va călca aceste dispoziții va fi socotit vagabond și trimis la urmă prin autoritățile polițienești.

2. Este interzis cu desăvârșire vagabondajul sau umblarea din mănăstire în mănăstire, cum și umblarea în lume fără de niciun rost și învoire canonică dela superiori, cunoscând că autoritățile civile și polițienești au dispoziții ca îndată ce vor găsi asemenea infractori să-i identifice, dresându-le acte și să-i trimită la locul lor, unde au să suporte aspre consecințe disciplinare (art. 31).

3. Monahii sau monahiile ieșind din mănăstire pentru vre-o trebuință mănăstirească sau vreun interes particular, cu încuviințarea superiorului, sunt datori să se poarte cu toată bună-cuviința cerută de disciplina monahală.

Mergând în orașele de reședință, sunt datori să se prezinte cu biletul de voie spre vizare — mai întâi la autoritatea bisericească superioară, — iar în comunele rurale la preotul-paroh, arătând actele ce au asupra lor, motivul și scopul venirii lor în localitate, cum și locul unde găzduiesc. În caz contrariu, autoritatea bisericească, preotul sau autoritățile civile, vor dresa acte pentru constatarea nesupunerii, cu care vor înainta pe acele persoane autorităților bisericești superioare, prin organele polițienești (art. 32).

4. Stareții și starețele mănăstirilor vor observa cu toată atenția să nu elibereze învoiri monahilor sau monahiilor a căror purtare este supusă bănuelii (art. 33).

5. Stareții și starețele pot acorda învoiri pentru motive întemeiate numai pentru șase zile, iar învoirile mai lungi de șase zile se vor acorda numai de Sf. Episcopie, la propunerea stareților.

6. Orice abatere dela cuviința și cuvioșia prescrisă pentru monahi prin canoane, precum: în conversații, în mâncări și băuturi, în întrebuințarea timpului, în îmbrăcăminte, etc., este oprită monahilor atât în mănăstire cât și în afară (art. 35).

7. Cerșetoria monahilor este oprită sub orice formă.

8. Potrivit normelor în vigoare a tradiției bisericesti, nimeni nu are voie să poarte costumul clerical decât numai PP. SS. Lor Arhieriei, preoții, diaconii, monahii și rasoforii.

9. Călugării excluși din monahism, cari refuză a desbrăca haina monahală, și preținșii călugări, așa zișii frați, ipodiaconi, misionari, etc., cari poartă ilegal uniforma clericală, vor fi identificați de către organele bisericesti, civile și polițienesti, care-i vor desbrăca și deferi justiției, potrivit Codului Penal, pentru port ilegal de uniformă.

10. Regulamentul privitor la vizitarea sfintelor mănăstiri este întru totul obligatoriu, atât pentru monahi cât și pentru vizitatori. Cu deosebire însă se atrage atențiunea asupra următoarelor prevederi:

a) Oaspeții cari vizitează sfintele mănăstiri sunt obligați a se purta cu toată bunăcuviința datorită unor asemenea lăcașuri (art. 31).

b) Orice vizitator ar veni la mănăstire, va fi primit în orice timp al anului, cu toată bunăcuviință, numai la arhondaric, cel mult trei zile, cu aprobarea starețului, fără însă a se pretinde întreținerea dela mănăstire (art. 2).

c) Nu este permis călugărilor sau călugărițelor de a închiria chilii la oaspeți, oricine ar fi aceștia, decât numai cu aprobarea Sf. Arhiepiscopii, la propunerea starețului. In cazul unor astfel de aprobări, actele de identitate ale oaspeților vor fi păstrate la cancelaria mănăstirii (art. 3).

d) Nu este iertat nimănui a turbura ordinea și pacea mănăstirii, prin fapte cari sunt contrare orânduelilor mănăstirești, iar în atare caz superiorul sau superioara pot chema la ordine pe aceste persoane și la nevoie a cere chiar intervenția autori-

tăților civile și polițienești, pentru păstrarea ordinii mănăstirești (art. 4).

e) Nu este îngăduit oaspeților a face vizite prin chilli, dacă nu vor fi însoțiți de superiori și superioare, ori de alte persoane respectabile din Comitetul mănăstirii, orânduită în scopul acesta de superior sau superioară (art. 5).

f) Sub niciun motiv nu este iertat călugărilor sau călugăritelor a însoți pe vizitatori în excursiile ce aceștia ar voi să le facă în jurul mănăstirii (art. 8).

g) Este cu desăvârșire oprit vizitatorilor a se distra în mănăstire cu instrumente muzicale de orice fel ar fi, sau de a se deda la jocuri și de a întreține conversații deșarte ori zgomotoase, cari ar turbura liniștea mănăstirii, ci din contră, vizitatorii sunt obligați ca în timpul șederii lor în mănăstire să se poarte cuviincios și să asiste cu toată evlavvia la serviciile divine și mai ales la Sf. Liturghie (art. 7).

h) Cei care se vor abate dela dispozițiile regulamentului, dacă vor fi clerici vor fi raportați de superiori sau superioare autorităților chiriarhale pentru a fi sancționați, iar de vor fi mireni, li se va interzice cu desăvârșire pe viitor vizitarea vreunei mănăstiri (art. 11).

11. In toate mănăstirile și schiturile trebuie să funcționeze instanțele de disciplină și judecată monahală, în conformitate cu canoanele, legile și regulamentele și dispozițiunile în vigoare. Acolo unde aceste instanțe astăzi nu funcționează, vor fi instituite și vor funcționa fără întârziere, după toată rânduiala.

Așa glăsuște circulara I. P. S. S. Patriarhului Justinian. Așa cum este însă această circulară, este abia o măsură disciplinară pentru o mai bună observare a rânduelilor monahale. Ea e chemată să trezească în conducători și supuși spiritul de ordine și de disciplină, fără de care o instituție nu poate exista. In același timp obligă pe vizitatori să observe legile impuse de sfințenia locului, spre a nu produce scandal. Fiind de ordin extern, măsura are caracterul de a apăra ținuta călugărilor, ori numai cu atâta nu se poate reforma o instituție în capetele și membrele sale. Vremile și duhul mănăstirilor cer o reformă mai în adânc. Mănăstirile trebuiesc schimbate în însăși structura lor internă și odată cu ele și sufletul celor ce le populează. Iată de ce socotim necesar să pătrundem mai

în adânc și să căutăm din însuși miezul creștinismului să se înceapă reînvierea. Dacă cei ce îmbracă haina monahală nu se vor simți pătrunși de adevăritatea și sublimitatea învățaturii Mântuitorului Hristos, și nu-și vor simți sufletul furat de nostalgia frumuseții și fericirii cerești, vor putea fi orice, numai călugări adevărați nu. În ei trebuie să clocotească dragostea de Dumnezeu și de aproapele, cum clocotește în clăbuci izvorul termal în atingere cu scoarța pământului. Mizeria și suferința umană se cuvine să le fie icoana vieții lor. Rostul și pacea lor trebuie să fie rostul și pacea tuturor acelor ce vin în atingere cu ei. Cu alte cuvinte, călugăria e o nouă ipostază a Mântuitorului Hristos în lume; ori pentru a putea ajunge la această stare se-rifică, se cuvine ca cei ce îmbracă haina monahală să fie crescuți și formați în acest scop. Cuvintele psalmistului «inimă curată zidește întru mine Dumnezeule și Duh drept înnoiește întru cele din lăuntru ale mele», trebuie picurate până la convingere în inima monahului, spre a fii ceea ce dorește și spre a corespunde scopului pentru care s'a dedicat.

În acest scop Biserica are nevoie de școli monahale, de mânăstiri model și de meditație profundă. Le vom lua și analiza pe rând.

1. **Școli monahale.** Și până acum au fost, ni se va putea spune. E adevărat că și până acum au fost, dar toate au fost desființate. Pe ruinele lor însă s'au înființat altele. Și bine s'a făcut. Dar să se vegheze ca aceste școli să fie ceea ce se așteaptă dela ele. Puși la adăpostul grijei de mâine, elevii monahi să primească o educație și o instrucție teologică și bisericească profundă. Peste fondul lor sufletesc să se clădească, cu toată armătura științei moderne, doctrina teologică potrivit puterii lor de pricepere și asimilare. La convingerea lor duhovnicească să se adauge cu fiecare zi nouă o fărâmă din marele edificiu al științei teologice, care apoi să fie prelucrată în seminarii, până când va deveni un bun spiritual nu numai al minții ci și al inimii. Și în felul acesta să se lucreze în fiecare zi de studii, sub controlul și conducerea profesorilor și a duhovnicilor lor. Să nu le scape nimic neobservat și să nu se întrelase nimic greșit, necorectat, pentru ca după terminarea studiilor teologice, călugărul să iasă tot atât de bine edificat asupra credinței cât de bun monah dorește să fie.

Numai din îmbinarea credinței cu știința profundă teologică, poate rezulta călugărul întreg.

2. În legătură cu școalele monahale stau deprinderile și experiența monahală. În acest scop se simte nevoia unei conduite și practici uniforme. Eșit de tânăr de pe băncile școlii, monahul poate avea capul și inima plină de doctrină și simțire creștină, dar îi poate lipsi esențialul în legătură cu viața pe care o va începe, liber, în obștea unde va fi trimis. În acest scop se simte lipsa unei sau mai multor mânăstiri model, unde tânărul monah să-și coordoneze viața și cunoștințele cu ale celor ce au învățat mai mult din viață. Pe lângă deprinderile duhovnicești, el va trebui să învețe cum să desăvârșească și pe alții, fără a se fi lăsat el influențat de atitudinea altora. În asemenea mânăstiri, tânărul monah va avea prilejul să cunoască oameni învățați din toate specialitățile, va audia cursuri și conferințe unde se vor desbata, pe lângă problemele curat teologice și cele controversate, dintre credință și știință, ca astfel sufletul lui să primească orizonturi și mai largi și să fie pregătit pentru orice.

Nu se vor neglija nici cunoștințele de agricultură, horticultură, silvicultură și apicultură și orice alte lucruri care pot interesa pe călugări sub raport gospodăresc.

Monahii desăvârșiți în aceste mânăstiri pot apoi să fie repartizați pe la toate mânăstirile din țară, spre a pune în practică ceea ce au învățat. Urmăriți apoi cu atențiune spre a nu se lăsa în nepăsare, își vor forma la rândul lor, din obștea ce o au în mânăstiri, un mănunchiu cu care se vor putea apuca de lucru. S'ar reinvia, în felul acesta, sub o formă modernă, cunoscutul curent inaugurat la Dragomirna, Secu și mai apoi la Neamț, de vestitul călugăr ucrainean Paisie Velicovschi, din secolul al XVIII-lea.

Ideal ar fi ca toți monahii din Patriarhia Română să treacă prin școlile monahale și mânăstirile model. Până atunci însă și înviorarea preconizată succint mai sus, ar da rezultate bune.

Reluarea relațiilor cu vestita lavră Pecerska din Kiew, cu moaște și sfinți consacrați, ar constitui un reviriment de prima mână.

Un alt mijloc care ar avea o înrăurire sănătoasă asupra refacerii morale o monahismului, ar fi acela al unei trăiri cât mai intense a Evangheliei.

Nu cred că în ce s'a spus mai sus despre monahismul românesc și reorganizarea lui, s'ar fi spus tot ce se putea spune. Nu! Problema e prea vastă ca să poată fi elucidată într'o expunere ca cea de față. Un lucru însă e îmbucurător. Din conlucrarea tuturor va ieși ceva bun, după cum din conlucrarea noastră vom putea concretiza și mai bine care sunt și care trebuie să fie mijloacele cele mai eficace pentru a face din monahism ceea ce Biserica așteaptă dela el.

RELIGIA ȘI BISERICA IN U. R. S. S. (După Marea Enciclopedie Sovietică din 1948).

Din cele mai vechi timpuri, istoria omenirii a fost pătată cu sângele martirilor căzuți pradă șovinismului național și fanatismului religios intolerant. Câte suferințe și chinuri, câte victime au fost trecute prin sabie și foc, în încheștarea popoarelor asmuțite unele asupra altora, din ascunse scopuri și interese politice ale claselor exploataatoare.

Constituția Stalinistă este documentul istoric în care s'a exprimat în mod clar, în fața întregii conștiințe a umanității, triumful definitiv și împotriva șovinismului național și împotriva netoleranței, fanatismului și exclusivismului religios.

Triumful acestui principiu pe a șasea parte a globului a înlesnit democrațiilor populare și deci și Republicii noastre populare să garanteze libertatea de conștiință și libertatea religioasă. «Culte religioase», spune Constituția noastră, «sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber, dacă ritualul și practica lor nu sunt contrarii Constituției, securității publice sau bunelor moravuri».

În broșura apărută în 1949, în Editura Partidului Muncitoresc Român, cu titlul «In chestiunea libertății religioase», se spune: «Preoțimea dela noi are exemplul preoțimei ortodoxe din Uniunea Sovietică. Vizitele preoților români în U. R. S. S. și ale celor sovietici în România, au spulberat de mult minciuna că în U. R. S. S. libertatea religioasă n'ar fi respectată. Tot cu prilejul acestor vizite, preoțimea din țara noastră a putut afla, cum în timpul Războiului de Apărare a Patriei Sovietice, preoțimea ortodoxă rusă, laolaltă cu poporul sovietic, a sprijinit efortul militar al Guvernului Sovietic și al Partidului iComunist (bolșevic), efort ce s'a încoronat prin victoria asupra Germaniei hitleriste. Aceasta este o pildă ce merită să fie urmată de orice slujitor al cultelor religioase — cetățean loial al Republicii Populare Române» (Pag. 15-16).

Marea experiență socială și pastorală a Bisericii Ruse, care servește ca învățătură îndrumătoare Bisericii noastre și preoțimii dela noi, atitudinea Statului socialist față de problema religiei și a Bisericii, rolul, situația, drepturile fundamentale ale Bisericii, raporturile Statului față de Biserică și atitudinea Bisericii față de Stat, au fost pe larg arătate în studiul publicat de Marea Enciclopedie Sovietică în volumul «Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice», Moscova 1948, sub titlul: «Religia și Biserica în U. R. S. S.» (Relighia i țerkovi v S. S. S. R.), semnat de (A. Kolosov). Putem lua cunoștință de toate acestea, urmărind în deaproape textul original din Marea Enciclopedie Sovietică, paginile 1775--1790, ceea ce ne propunem a face în paginile ce urmează.

Istoricul problemei: Religia și Biserica în U. R. S. S.

Autorul acestui studiu, A. Kolosov, ne înfățișează la început istoricul problemei; cu prețioase date asupra religiei și Bisericii Ruse din trecut ne înfățișează starea de drept și de fapt a religiei și Bisericii în U. R. S. S.

În Rusia prerevoluționară, spune Marea Enciclopedie Sovietică, nu a existat nici libertate de conștiință, nici libertatea cultelor, întrucât era în ființă sistemul Bisericii de Stat, în puterea căruia Biserica era condusă de puterea supremă a capului Statului, care avea dreptul de a stabili, de a aproba și de a schimba, în domeniul bisericesc, tot ceea ce, după părerea capului Bisericii — a țarului, — nu se întemeia pe Sf. Scriptură. Biserica Ortodoxă era dominantă în imperiul rusesc. Ea se bucura de o serie de privilegii din partea Statului, pe care nu le aveau Bisericile celorlalte confesiuni.

După litera legii, Biserica era condusă de Prea Sf. Sinod Cărmuitor, care trebuia să fie «sobornicesc, dispunând în Biserica Ortodoxă Rusă de toate formele de autoritate religioasă și stând în legături cu Bisericile oirtodoxe de peste granițe, cu guvernul, prin care acționează în conducerea bisericască suprema putere autocrată ce-l confirmă» (vezi «Codicele de legi», vol. I, partea I, art. 43).

De fapt, Sinodul era supus întru totul guvernului și era un instrument al său, întrucât era compus din episcopi și cler, numiți acolo din ordinul țarului. Rolul lor în rezolvarea diferitelor probleme referitoare la Biserica Ortodoxă era foarte ne-

însemnat, întrucât ei, de regulă, se supuneau voinței și indicațiilor ober-procurorului Sf. Sinod, adică unui funcționar laic, care era «ochiul țarului și împuternicitul treburilor împărătești».

Ober-procurorul era investit cu mari împuterniciri din partea capului Statului și, folosindu-se de ele, se amesteca în toate treburile interne ale Bisericii Ortodoxe, până și la numirea arhierilor.

Cu excepția Bisericii Ortodoxe ce se bucura de drepturile de cărmuire autonomă ca Biserică dominantă, toate cultele religioase se aflau sub supraveghere sau erau doar tolerate pe teritoriul Rusiei țariste, și în «sfera generală a conducerii Statului, treburile duhovnicești ale creștinilor de alte confesiuni și ale altor credincioși erau conduse de ministrul de interne printr'un departament special «al treburilor duhovnicești ale cultelor străine» («Codicele de Legi», Vol. II, partea I, art. 13). Activitatea lor în Rusia țaristă era mărginită în mod sever «de regulamentele» pentru fiecare cult religios. Toate treburile și toate cazurile confesiunilor «străine» creștine sau de altă credință, neprevăzute în «regulamentele» arătate, se rezolvau de puterea supremă, adică de țar (tot acolo, art. 15).

Legislația țaristă, proclamând în 1905, în urma împrejurărilor create de revoluție, «libertatea de credință», interzicea totuși în mod categoric reprezentanților tuturor cultelor religioase în afară de acei ai Bisericii Ortodoxe, «de a se atinge de convingerile de conștiință ale celor ce nu aparțin religiei lor» (tot acolo, vol. II, partea I, art. 4), iar dacă cineva care aparținea confesiunii ortodoxe ar fi dorit să treacă la o altă confesiune creștină «tolerată» în Rusia țaristă, el putea să facă aceasta numai cu aprobarea guvernatorului. Tot astfel și primirea în vreuna din confesiunile creștine neortodoxe sau necreștine (lamaiți, musulmani sau «păgâni»), se îngăduia numai cu aprobarea guvernatorului.

Totodată, când era vorba de trecerea la credința ortodoxă, «nimeni, sub niciun motiv», nu trebuia să împiedice această trecere (tot acolo, art. 5).

Astfel de legiuiri, ce îngreuiau trecerea dela o confesiune neortodoxă sau dela o religie la alta, erau dictate, fără îndoială, de tendința de a ocroti interesele Bisericii Ortodoxe.

În legătură cu aceasta, numai Biserica Ortodoxă avea

dreptul excepțional de propagandă a învățaturii sale printre credincioșii altor confesiuni creștine și necreștine.

Legislația țaristă tăgăduia cu totul libertatea de conștiință chiar persoanelor ce aparțineau Bisericii dominante ortodoxe. Orice rus înăscut, după sensul legiurii țariste, putea să fie numai ortodox, iar cei de altă credință, trecuți la Ortodoxie, trebuiau să rămână în ea pentru totdeauna, cu toți urmașii lor, deoarece ieșirea din Ortodoxie era oprită.

Din tot ce s'a spus, arată Marea Enciclopedie Sovietică, rezultă că Biserica Ortodoxă în Rusia țaristă a jucat rolul unui aparat pe care autocrația l-a folosit în mod larg pentru înfăptuirea sistemului de asigurare națională.

Oamenii progresiști din Rusia țaristă și cei mai progresiști reprezentanți ai clerului, au simțit ca o povară o astfel de situație și au aspirat la instaurarea unei adevărate libertăți de conștiință: ei s'au ridicat cu îndrăzneală dar fără rezultat împotriva tutelării politice seculare autocrate țariste asupra conștiinței cetățenilor, împotriva tuturor inchizitorilor gândirii omenesti.

Și numai prin biruința Marei Revoluții Socialiste din Octombrie s'a pus capăt existenței unei Biserici dominante în Rusia și s'a instaurat o reală libertate de conștiință și o autentică toleranță de credință.

Acest lucru și-a aflat expresia în decretul Puterii Sovietice dela 23.I.1918, despre despărțirea Bisericii de Stat și a școalei de Biserică.

La început, îndată după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, cu deosebire în perioada războiului civil din 1918-1920, și uneori și după aceasta, mulți reprezentanți ai Bisericii, strâns legați cu clasa doborâtă a exploatatorilor, ei înșiși foști mari capitaliști, au luat parte activă în lupta contra Revoluției. Dar, intrând în luptă împotriva tânărului Stat Sovietic, ce exprima voința și aspirațiile întregului popor, acești reprezentanți s'au rupt și de o importantă masă de credincioși, care nu numai că nu se ridicau împotriva Puterii Sovietice, dar ei înșiși luau parte la creierea și întărirea ei.

Această împrejurare a determinat pentru câțiva ani următori poziția Bisericii, manifestată prin persoana reprezentanților ei arătați mai sus, într'un ascuțit conflict cu ea însăși, sfâșiată de curente interne contradictorii.

O parte reacționară dintre conducătorii mai ales ai Bise-

ricii Ortodoxe, a clerului și a activului ei bisericesc, a întâmpinat cu dușmănie decretul Guvernului Sovietic despre despărțirea Bisericii de Stat, ce elibera în realitate Biserica de lanțurile ce o apăsau, și a început să manifeste o împotrivire furioasă contra aplicării acestui decret.

Soborul local al Bisericii Ortodoxe ce s'a ținut la Moscova în 1917-1918, a calificat decretul dela 23.I.1918 ca un «atentat dușmănos împotriva întregului regim al vieții Bisericii Ortodoxe și ca un act de prigonire deschisă împotriva ei».

Această atitudine a elementelor reacționare ale Bisericii Ortodoxe se explică, mai înainte de toate, prin aceea că Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a lipsit clerul și Biserica Ortodoxă de acele privilegii și bunuri de care ea se bucura din partea autocrației țariste.

Pe de altă parte, ei nu credeau în trăinicia Puterii Sovietice, nu credeau că toate masele de muncitori ale Rusiei Sovietice susțin această putere și urmăreau să restabilească, cu ajutorul intervenției străine, monarhia și să recapete astfel pierdutele lor privilegii și bunuri.

Nu numai reprezentanții Bisericii Ortodoxe au dus o luptă antipopulară. În ea s'a înrolat o parte din clerul musulman, ce s'a ridicat de pe poziția panislamismului și panturcismului; au participat la ea conducătorii organizațiilor de sectanți, strâns legați de clasele exploatare, care au ridicat la rangul de dogme religioase refuzul de a participa la apărarea și construirea Statului Sovietic, și așa mai departe.

Despre lupta reprezentanților organizațiilor religioase împotriva Puterii Sovietice vorbesc faptele participării lor în perioada războiului civil de partea intervenționiștilor și a generațiilor gărzilor albe: Denikin, Kolceag, Wrangel. Vorbesc faptele opoziției organizate de clerul reacționar, prin sustragerea obiectelor prețioase bisericești, ce trebuiau sacrificate pentru cumpărarea pâinii necesare populației înfometate de pe Volga, în 1921. O parte dintre cei mai reacționari ierarhi au emigrat peste graniță, unde au colaborat la alcătuirea frontului antisovietic și la ațâțarea propagandei antisovietice.

Bine înțeles că Puterea Sovietică nu a putut admite ca organizațiile bisericești și cultele religioase să fie folosite în scopuri antipopulare și împotriva Statului, și a fost silită să ia

față de partea cea mai reacționară a conducătorilor Bisericii măsurile necesare de ordin represiv.

Aceste măsuri juste și dictate de nevoia de apărare a Puterii Sovietice, îndreptate nu împotriva Bisericii ca atare, ci doar împotriva reprezentanților ei izolați, trecuți în lagărul dușmanilor Statului, au fost socotite de cercurile reacționare ale clerului și ale fostelor clase privilegiate ca prigoniri împotriva Bisericii și a religiei în general.

Netemeinicia acestor născociri, întreținute până acum de propaganda capitalistă, este evidentă; o recunosc înșiși reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse. E suficient să spunem că în cartea: «Adevărul despre religie în Rusia», apărută în 1942, Mitropolitul Moscovei Serghie, devenit apoi Patriarh, a scris: «In anii de după Revoluția din Octombrie în Rusia au fost nenumărate procese ale slujitorilor bisericești. Pentru ce erau judecați acești slujitori bisericești? Exclusiv pentru aceea că ei, acoperindu-se cu rasa și steagul Bisericii, duceau o acțiune antisovietică. Acestea au fost procese politice ce nu aveau absolut nimic cu viața pur bisericească a organizațiilor religioase și cu munca pur bisericească a diferiților slujitori».

Alături cu lupta antisovietică a conducătorilor reacționari din Biserică, chiar înlăuntrul Bisericii se pregătea o mișcare în favoarea revizuirii raporturilor față de Puterea Sovietică. Succesele Puterii Sovietice, determinate de entuziasmul celor mai largi masse populare, au convins pe cei mai progresiști și mai clar-văzători slujitori ai Bisericii că măsurile Puterii Sovietice sunt îndreptate spre fericirea poporului care, în mod solidar le sprijină. Ei au văzut și au înțeles clar că o continuare a luptei împotriva Puterii Sovietice poate duce vârfulurile Bisericii la o totală rupere de popor, că nu este posibil să nu se țină seamă de părerea lui, că Biserica se distruge, prefăcându-se într'o gloată de «păstori fără păstoriți».

Acești slujitori bisericești au ajuns la concluzia că Biserica trebuie să curme lupta cu Puterea Sovietică și să ocupe o poziție de raporturi loiale față de ea. Chiar patriarhul Tihon, care fusese surprins în acțiunea sa antisovietică, în ~~1923~~ convingându-se de zădărnicia nădejdlor sale în înfrângerea Puterii Sovietice, a dat la Curtea supremă de judecată o declarație, exprimând căința pentru activitatea sa contrarevoluționară, iar în 1925, înainte de moarte, și-a alcătuit testamentul, în care a che-

mat pe credincioși «să se supuiے Puterii Sovietice nu din frică, ci din conștiință».

După moartea patriarhului Tihon, în 1926, în fruntea Bisericii s'a ridicat Mitropolitul Serghie, care, apreciind just situația, a recunoscut politica reacționarilor ca aventurieră.

La 29.VII.1927, Mitropolitul Serghie împreună cu ceilalți membri ai Sinodului, au publicat declarația în care se spunea: «Noi trebuie să arătăm nu prin cuvinte ci prin fapte, că nu numai oamenii indiferenți față de Ortodoxie, nu numai cei ce au părăsit-o sunt cetățeni credincioși ai Uniunii Sovietice, loiali față de Puterea Sovietică, dar și cei mai zeloși aderenți ai ei, acei pentru care ea este scumpă ca adevărul și viața, cu toate dogmele și tradițiile ei, cu tot felul de viață canonic și slujitor lui Dumnezeu. Noi vrem să fim ortodocși și totodată să recunoaștem Uniunea Sovietică ca patria noastră cetățenească, ale cărei bucurii și succese sunt bucuriile și succesele noastre, ale cărei insuccese sunt insuccesele noastre. Rămânând ortodocși, noi ținem minte datoria noastră de a fi cetățeni ai Uniunii, nu din frică, ci din conștiință».

Declarația Mitropolitului Serghie a găsit aprobarea și sprijinul tuturor credincioșilor. Clerul, cu excepția unor persoane izolate, s'a reîntors de pe calea greșită a luptei cu Puterea Sovietică, venind în sprijinul înfăptuitorilor ei.

Un asemenea proces s'a petrecut și între reprezentanții și conducătorii altor confesiuni religioase.

În perioada ce a urmat, Biserica Ortodoxă Rusă și alte confesiuni religioase din U. R. S. S. au stat pe poziția de raporturi loiale față de Puterea Sovietică, cu excepția unor persoane izolate din cler și din slujitorii Bisericii, care au încercat să desfășoare o acțiune dușmănoasă.

Biserica Ortodoxă Rusă și celelalte confesiuni religioase au susținut, în zilele marelui Războiu de Apărare a Patriei, eforturile patriotice ale popoarelor sovietice.

În zilele marelui Războiu de Apărare a Patriei, Biserica și aproape toate celelalte asociațiuni religioase au arătat, nu prin cuvinte, ci în fapt, că susțin eforturile patriotice ale poporului sovietic. La 22.VI.1941, adică în prima zi de război, căpetenia Bisericii Ortodoxe din Uniunea Sovietică, Mitropolitul Serghie, s'a adresat către cler și către toți credincioșii cu o chemare, îndem-

nând la împotrivirea armată față de cotropitorii hitleriști și la fapte patriotice în lupta pentru apărarea țării. În acest document, care marchează începutul muncii patriotice a Bisericii Ortodoxe Ruse pe o scară întinsă, Mitropolitul Serghie a definit participarea la războiul împotriva cotropitorilor ca «o datorie sfântă și obligatorie pentru fiecare creștin».

Aproape toți conducătorii celorlalte Biserici și asociații religioase din U. R. S. S. au urmat îndată exemplul Mitropolitului Serghie.

Sprijinindu-se pe avântul patriotic al credincioșilor, conducătorii Bisericilor și asociațiilor religioase au desfășurat o serie de campanii pentru adunarea de mijloace la fondul apărării, pentru ajutorul material al spitalelor, al așezămintelor de copii și așa mai departe.

Biserica Ortodoxă Rusă, de pildă, în timpul războiului, a desfășurat o intensă campanie, strângând dela credincioși fondurile necesare pentru formarea unei coloane de tancuri cu numele Dimitrie Donskoi. În total în timpul războiului Biserica a predat la fondul de apărare mai mult de trei sute de milioane ruble.

Valul mișcării patriotice între credincioși s'a resimțit și peste granițele sovietice. Multe biserici și asociații religioase de peste graniță și-au exprimat solidaritatea cu acțiunile patriotice desfășurate de conducătorii Bisericii din Uniunea Sovietică.

Războiul a arătat credincioșilor ce amenințare a planat asupra Bisericii, când jefuitorii hitleriști, în districtele ocupate vremelnice, încercau să folosească Biserica în scopurile lor crotropitoare banditești: credincioșii s'au convins că hitlerismul s'a arătat ca cel mai neîndurat înnăbușitor al libertății de conștiință, ca schingiuitorul credincioșilor și al clerului, ca dușmanul Bisericii.

Decretul de despărțire a Bisericii de Stat și a școlii de Biserică, în U.R.S.S.

Măsurile Guvernului Sovietic relative la viața Bisericii sunt în desăvârșit acord cu Constituția U. R. S. S.

Aceste măsuri nu contrazic decretul fundamental al Puterii Sovietice despre despărțirea Bisericii de Stat și a școlii de Biserică și nu înseamnă întru nimic că Partidul Comunist și

Statul Sovietic și-au schimbat atitudinea lor față de religie și față de credințele religioase.

Art. 124 din Constituția U. R. S. S. glăsuște: «In scopul de a asigura cetățenilor libertatea de conștiință, Biserica în U. R. S. S. este despărțită de Stat și școala de Biserică. Libertatea de manifestare a cultelor religioase și libertatea de propagandă anti-religioasă este recunoscută tuturor cetățenilor». In această succintă formulare stalinistă este exprimată întreaga atitudine a Statului socialist față de problema religiei și a Bisericii.

O activitate răbdătoare și persistentă trebuie să fie dusă pe baza popularizării cunoștințelor din științele naturale, realizărilor din științele biologice, geologice, geofizice, astronomice, agricole, medicale și altele, în unire cu o adâncă propagandă a filosofiei materialismului dialectic — concepția despre lume a marxism-leninismului, — astfel ca întru nimic și nicăeri să nu se jignească sentimentele credincioșilor.

Este necesar să se evite cu grijă orice jignire a sentimentelor religioase ale credincioșilor, care duce doar la o întărire a fanatismului religios.

Marxism-leninismul respinge în mod hotărât posibilitatea și admisibilitatea luptei cu credințele religioase, pe calea măsurilor administrative, care să stingherească sau să interzică activitatea comunităților religioase. Marxism-leninismul proclamă religia ca o chestiune particulară în raport cu Statul. (Vezi Lenin, «Opere», Vol. VIII, pag. 420).

Partidul și Guvernul U. R. S. S. duc o politică corespunzătoare acestui principiu. Satisfacerea necesităților religioase ale credincioșilor se bazează pe o largă toleranță a credinței. Acest principiu și-a găsit expresiunea, cu deosebire în legislația ce interzice categoric orice menționare despre confesiune în documentele oficiale (precum sunt pașaportul, actul de naștere, de căsătorie, ș. a. m. d.). Statul Sovietic, spre deosebire de celelalte state, nu ține socoteala cetățenilor săi după criteriul confesional. Cu același scop a fost luată din competența comunităților religioase înscrierea actelor de stare civilă.

Constituția Stalinistă garantează «libertatea exercitării cultelor religioase».

Constituția garantează «libertatea exercitării cultelor religioase». Asta înseamnă că toți credincioșii, dacă doresc, conform regulilor învățaturii lor religioase, să formeze o asociație religioasă, să se adune regulat pentru efectuarea slujbelor religioase, să săvârșească ceremonii, să boteze copii sau adulți, să săvârșească cununii, să folosească hrana prevăzută de ritual sau să se abție dela ea, în decursul unui anumit timp (Uraza — post la musulmani), ș. a. m. d., nu numai că nu întâmpină nicio interdicere din partea Guvernului, ci, dimpotrivă, în caz de neapărată trebuință, ei vor găsi un ajutor în sensul oferirii clădirilor pentru adunările la rugăciuni, sprijin în rezolvarea nevoilor gospodărești ale comunităților organizate, oferire de materiale pentru construcții sau pentru repararea și construirea unor noi locașuri de rugăciuni. Luând în considerare necesitatea asociațiilor religioase de pregătire a unor noi slujitori ai cultului, Guvernul nu numai că nu împiedică organizarea instituțiilor de învățământ speciale, dar chiar dă sprijin, destinând clădirile, dând din fondurile sale hârtia și altele. Statul, de asemeni, nu împiedică organizarea unor întreprinderi speciale ce produc lumânările pentru biserici, hainele pentru slujba cultului, obiectele de cult și alte obiecte necesare pentru libera exercitare a unui cult. Pentru editarea cărților de cult, a cărților de rugăciuni sau de ceremonii, a calendarelor religioase, a revistelor periodice, Guvernul eliberează hârtia, pune la dispoziție tipografii ș. a. m. d. Luând în considerare că o învățătură religioasă, cum este, de pildă, islamismul, în virtutea unui principiu, deși nu totdeauna obligatoriu, prevede îndeplinirea «hadjiei», adică vizitarea orașului sfânt pentru musulmani, Meca (Arabia Saudită), Guvernul acordă sprijin pelerinilor.

Legiurile sovietice opresc orice restrângeri sau limitări ale drepturilor cetățenești, ca urmare a convingerilor religioase.

Principiul fundamental al legiurii sovietice în problema religioasă, formulat în decretul semnat de V. I. Lenin la 23.I.1918, este despărțirea Bisericii de Stat și a școalei de Biserică. Acest lucru este consacrat în art. 124 al Constituției Staliniste. Despărțirea Bisericii de Stat înseamnă înainte de toate completa

împiedicare a ei de a se amesteca, într'o formă sau alta, în activitatea politică a Statului; apoi aceasta înseamnă complectă încetare a subvenționării materiale a Bisericii, în urma cărui fapt, pe de o parte se realizează independența materială a Bisericii de Stat, iar pe de altă parte dispare posibilitatea creierii unei situațiuni privilegiate pentru o anumită Biserică. Guvernul Sovietic pornește dela principiul ce-și află temeiul și în învățăturile multor culte, că rostul Bisericii este numai în exercitarea cultului. Activitatea propagandistică, moralizatoare și educativă de tot felul (ce pe o scară întinsă iese din limitele unor anumite comunități religioase), nu trebuie să aparțină Bisericii că unei asociații de credincioși, care este creiată și care există numai pentru exercitarea cultului.

Guvernul, neamestecându-se în nicio măsură și în nicio formă în acțiunea internă confesională a Bisericii, cere dela ea în același timp complectul neamestesc în treburile Statului. Asta nu înseamnă, de sigur, o îndepărtare dela activitatea politică de Stat a fiecărui credincios luat în parte sau a slujitorului unui cult, independent de rangul sau de numirea duhovnicească. Ei toți sunt cetățeni cu drepturi depline ai Statului Sovietic, având dreptul de a alege și a fi aleși în organele locale și supreme ale Uniunii Sovietice; ei, ca și toți ceilalți cetățeni, au de asemeni dreptul de a lua parte și iau parte la activitatea socială și politică, după locul unde trăiesc sau lucrează (în întreprinderi, în instituții, în colhozuri, ș. a. m. d.).

Toate cultele sunt egale în fața Statului Sovietic. In Uniunea Sovietică nu există cazuri de ciocniri ale diferitelor grupe confesionale.

După cum s'a arătat, în Rusia țaristă Biserica Ortodoxă era dominantă, toate celelalte culte erau de-a-dreptul persecutate sau erau supuse la tot felul de strâmtorări, sau, în cazul cel mai bun, se stabilea față de ele o atitudine de toleranță. Mai mult decât atât — Biserica Ortodoxă în fond era o parte a aparatului de Stat, îndeplinind cele mai diferite funcțiuni guvernamentale. In majoritatea statelor burgheze, chiar în acele care au declarat o despărțire formală a Bisericii de Stat, există culte privilegiate ce primesc masive subvenții dela Stat și pe această bază sunt folosite în scopurile Statului burghez, în timp ce față de alte culte se stabilesc abia raporturi de toleranță.

Această situație a dat totdeauna naștere la serioase complicații politice și a dus la ațâțarea unui antagonism național și confesional, care adeseori s'a revărsat în formele unor ciocniri sângeroase. Cu totul alta e situația în U. R. S. S.

Aci toate cultele sunt egale în fața Statului, nici unuia dintre ele nu i se arată nici cea mai mică preferință, nici unul dintre ele nu este supus unor strâmtorări sau limitări. Toate cultele au drepturi absolut egale și obligația unică, egală pentru toate, de a nu încălca legiuirea sovietică și de a nu se amesteca în activitatea Statului.

O astfel de politică, aplicată sever în tot timpul după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, a și dat roade binefăcătoare. În Uniunea Sovietică nu există cazuri de ciocniri ale diferitelor grupe confesionale; a fost redusă la zero dușmănia sângeroasă ce părea altă dată de neînălăturat dintre cele două ramuri ale musulmanilor — suniții și šiitii; numeroasele formațiuni religioase ale creștinilor de rit vechiu, care mai înainte erau supuși unor grele persecuții au fost puse în condiții egale cu toate celelalte culte.

Totuși, aceasta înseamnă oare că Guvernul privește cu pasivitate și împăciuitor la toate învățăturile și formațiunile religioase, care îmbracă masca religioasă, fără excepție? Nu, nu înseamnă aceasta. În paragraful 5 al decretului «Despre despărțirea Bisericii de Stat și a școlii de Biserică» (publicat la 23.I.1918), s'a spus direct: «Libera îndeplinire a ceremoniilor religioase este asigurată într'atâta, întrucât ele nu încălcă ordinea publică și nu sunt întovărășite de atentate la drepturile cetățenilor Republicii Sovietice. Autoritățile locale au dreptul de a lua toate măsurile necesare pentru asigurarea în aceste cazuri a ordinii și securității publice».

Există așa numitele secte fanatice, care pun la baza învățăturii lor mutilarea fizică, ca de pildă scopiții, care castrează pe aderenții lor; sunt diferite grupe a căror slujbă religioasă constă într'un extaz isteric, provocat artificial, ce se termină, de regulă, cu grele îmbolnăviri psihice ale participanților la slujbă; sunt, în sfârșit, astfel de secte care ridică la treaptă de dogmă religioasă uciderile și sinuciderile, săvârșind strangularea, îngroparea, arderea adeptilor lor. În afară de acestea există așa numitele secte ale «balaurului roșu», care proclamă orice putere guvernamentală ca o putere satanică și care chiamă

pe adepții lor la o luptă înverșunată cu autoritatea (Krasnodrakovskie). Sunt de asemeni și învățători care opresc îndeplinirea unui șir de îndatoriri față de Stat, ș. a. m. d.

Se înțelege dela sine că astfel de formațiuni «religioase» nu sunt recunoscute de către Stat, iar conducătorii și adepții lor, în cazurile deosebit de dușmănoase, sunt trași la răspundere penală, în baza legii pentru asigurarea ordinii și securității publice.

Funcțiunile Statului în raport cu asociațiile religioase.

Funcțiunile Statului în raport cu asociațiunile religioase se reduc, în principiu, la numărătoarea și înregistrarea lor. Pe baza acestui principiu conducător se sprijină benevola formare a asociațiilor religioase.

Cetățenii credincioși, care ating vârsta de 18 ani, din unul și același cult, confesiune, curent sau învățătură, dacă numărul lor nu e mai mic de 20, au dreptul, pentru îndeplinirea în comun a necesităților lor religioase, să se unească într'o asociație religioasă, care se formează prin înregistrarea ei la organele respective sovietice.

Pentru satisfacerea trebuințelor lor religioase, credincioșii ce s'au unit într'o asociațiune religioasă primesc dela Stat în folosință, fără plată și fără termen, o clădire specială pentru rugăciuni și obiectele necesare cultului, cu obligățiunea de a le păstra în integritate și a purta răspunderea materială. Toate societățile religioase și asociațiile lor se întrețin pe baza donațiilor voluntare din mijloacele credincioșilor și nu primesc nicio subvenție dela Stat.

Dacă într'o localitate oarecare nu există o clădire de rugăciuni specială a confesiunii respective, atunci asociația religioasă poate arenda pentru săvârșirea ceremoniilor religioase o clădire, atât din casele municipalizate cât și din cele puse la dispoziția particularilor, precum și de a construi o clădire nouă pentru acest scop.

Pentru administrarea clădirii și averii cultului ce se află în folosința sau arenda unei asociații religioase și pentru distribuirea mijloacelor bănești, adunarea generală a membrilor asociației alege din mijlocul ei un organ executiv și o comisiune de cenzori, care dă socoteală în mod periodic de activitatea sa în fața adunării generale a membrilor asociației religioase.

Organele executive ale asociațiilor religioase au dreptul de

a procura obiectele necesare pentru înzestrarea locaşului de rugăciuni și pentru săvârșirea ceremoniilor religioase, de a angaja personalul tehnic și de serviciu, de a întreține ateliere pentru fabricarea lumânărilor, a obiectelor religioase, a îmbrăcăminteii pentru slujitorii cultelor religioase și a altor obiecte, a procura mijloace de transport.

Organele executive ale asociațiilor religioase au dreptul de a înainta cereri oficiale la organele planificării de Stat pentru a li se elibera materialele necesare, plătite după prețurile de Stat, din mijloacele asociațiilor, pentru repararea și construcția locașurilor de rugăciuni.

În fiecare asociație religioasă, pentru conducerea spirituală între credincioși și pentru săvârșirea ceremoniilor religioase, se află slujitori ai cultelor religioase, care, în conformitate cu regulamentul confesiunii respective, fie că se numesc de căpeteniă spirituală, fie că se aleg de adunarea generală a credincioșilor din mijlocul ei, fie că se angajează de organul executiv al asociațiunii religioase.

Munca slujitorilor unui cult religios se plătește sau nemijlocit de credincioși la săvârșirea serviciilor religioase, sau sub forma unei anumite retribuțiuni din mijloacele asociațiunii religioase.

Slujitorul unui cult religios poate face parte din componența organului executiv al asociațiunii religioase și poate să nu fie membru al acestui organ. Din principiu, de pildă, în conducerea Bisericii Ortodoxe Ruse, preotul superior al unei Biserici este numit prin ordinul Episcopului; prin funcțiunea sa el este neapărat membrul asociației parohiale și președintele organului executiv.

În concordanță cu regulamentele confesiunilor, asociațiunile religioase pot organiza uniuni, care să coincidă sau nu cu granițele despărțămintelor administrative ale U. R. S. S. (pe regiuni, ținuturi sau republici), și să formeze centre religioase cu înregistrarea cuvenită la organele sovietice.

Biserica ortodoxă, romano-catolică, de rit vechiu, armeană și alte câteva Biserici din U. R. S. S. au sistemul lor ierarhic, în conformitate cu care fiecare slujitor al cultului este în o severă supunere canonică și de serviciu față de slujitorul superior în rang al cultului.

În Biserica Ortodoxă, de pildă, cel mai de jos membru în

ierarhie este diaconul, apoi de mijloc — iereu, protoiereu (sau protopresbiterul), arhimandritul și cel mai înalt episcopul, arhiepiscopul și mitropolitul. În fruntea acestui sistem al ierarhiei bisericești se află patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, care conduce Biserica Rusă Ortodoxă, împreună cu organul consultativ, Sf. Sinod, compus din 6 membrii: trei permanenți — mitropolitul Krutițki (de Moscova), al Leningradului și al Kiewului — și trei temporari, chemați la fiecare sesiune a Sinodului, din numărul arhieriei eparhiale de rând. Pe teritoriul U. R. S. S. sunt 83 de Eparhii, conduse de arhieriei eparhioți.

Puterea supremă în Biserica Ortodoxă Rusă, în domeniul învățaturii, conducerii bisericești și judecării bisericești, aparține soborului local, chemat în mod periodic și alcătuit din episcopi, clerici și mireni.

Centrelor bisericești, iar unde acestea nu există — uniunilor religioase și comunităților religioase, li s'a acordat dreptul de a elabora principiile și regulamentele structurării lor religioase interne.

Asociațiilor religioase, uniunilor lor și centrelor religioase li s'a acordat dreptul de a organiza congresele și consfăturirile clerului și ale reprezentanților credincioșilor — pe districte, regiuni, ținuturi, republici și pe întreaga Uniune.

Centrele religioase pot edita reviste spirituale și alte cărți cu cuprins religios, pentru care sunt puse la dispoziția lor de către Stat, tipografii și li se eliberează hârtie.

Pentru pregătirea cadrelor de slujitori ai cultelor, confesiunile existente în U. R. S. S. pot să deschidă instituții speciale de învățământ spiritual.

În special, pe teritoriul U. R. S. S., funcționează Academii duhovnicești, seminariile ale Bisericii Ortodoxe, școli spirituale ale musulmanilor — medrese, seminariile romano-catolice și seminarul Bisericii Armene.

Consiliul pentru afacerile Bisericii Ortodoxe Ruse și Consiliul pentru afacerile celorlalte culte religioase.

În viața uniunilor religioase survin adeseori probleme ce nu pot fi rezolvate în mod independent de ele și cer o oarecare participare a Statului. Luând în considerare că aceste probleme nu pot fi rezolvate printr'un act guvernamental sporadic, în-

trucât ele survin zilnic, și în afară de aceasta au nevoie de un studiu scrupulos și competent, au fost create de Guvern, în Octombrie 1943: Consiliul pentru afacerile Bisericii Ortodoxe Ruse și Consiliul pentru afacerile cultelor religioase (adică pentru afacerile tuturor celorlalte uniuni religioase, afară de Biserica Ortodoxă Rusă). Ambele Consilii sunt consultative; ele studiază problemele pentru organele Guvernului, și în alcătuirea lor nu intră niciun reprezentant al uniunilor religioase.

Funcțiunile fundamentale ale Consiliilor sunt următoarele:

1) Cercetarea prealabilă pentru prezentarea ulterioară Guvernului, a problemelor ridicate de uniunile religioase, în acele cazuri când aceste probleme cer rezolvarea Guvernului (acordarea de clădiri pentru scopuri de rugăciuni, învățământ și alte scopuri, eliberarea materialelor, acordarea de tipografii și altele); 2) Prelucrarea proiectelor de acte legiuitoare și a deciziilor în problemele uniunilor religioase precum și a instrucțiunilor și a altor indicațiuni pentru adaptarea și introducerea lor în cercetarea Guvernului; 3) Supravegherea pentru aplicarea justă și la timp pe tot teritoriul U. R. S. S. a legilor și deciziilor Guvernului, bazate pe principiul despărțirii Bisericii de Stat și a școlii de Biserică, care oprește cu severitate orice amestec al Statului în dogmele confesiunilor. Plecând de aici, Consiliile iau de asemeni măsurile necesare pentru îndepărtarea oricărui fel de piedici din calea realizării libertății de conștiință proclamată de Constituție pentru cetățenii Uniunii Sovietice; 4) Concursul dat uniunilor religioase în rezolvarea acelor probleme care necesită raporturi cu diferite instituții (de pildă, cu ministerele).

Consiliile își desfășoară munca lor pe teren prin Comitetele executive împuternicite pe lângă Sovietele de deputați ai clasei muncitoare din regiuni și ținuturi, precum și pe lângă Consiliile de Miniștri ale Republicelor unionale și autonome.

Uniunile religioase care există în U. R. S. S. Modul lor de organizare.

În anul 1947, existau în Uniunea Sovietelor următoarele uniuni religioase:

1) Biserica Ortodoxă Rusă, care are cel mai mare număr de credincioși, organizată după sistemul ierarhic prevăzut de canoanele Bisericii, cuprinzând numeroase filiale aproape în toate țările din lume și care susține strânse legături religioase

cu celelalte țări ortodoxe din Orientul apropiat și din țările slave, este condusă de Patriarhul Moscovei și a întregii Rusii, Alexei, în vârstă de 69 de ani, care a primit monahismul în 1902 și care are, în calitate de organ consultativ, Sf. Sinod.

2) Confesiunea musulmană (islamul) este a doua uniune religioasă, după numărul aderenților. Majoritatea zdrobitoare a musulmanilor din U. R. S. S. aparține ramurei de bază a Islamului — suniților, și numai o parte, mai ales în Transcaucazia, aparține šiților. Musulmanii sunt conduși de patru muftite: cel din orașul Tașkent, în frunte cu muftiul Ișan Babahan Abdumedjidhan-ogli, în vârstă de 85 de ani, cel mai în vârstă conducător al Islamului, care diriguește treburile musulmanilor din Asia de mijloc și Kazahstan; cel din orașul Ufa — sub președinția muftiului Gabdraham Rasulev, în vârstă de 65 de ani, reprezentantul unei întregi dinastii de cunoscuți conducători religioși, care unește pe musulmanii ce trăiesc pe teritoriul R. F. S. S. R.; cel din orașul Buinakske — sub conducerea unui muftiu din cei mai cunoscuți între popoarele caucaziene ce profesază islamului, Hizri-Kadî Ghebekov, de 69 de ani, care unește pe musulmanii din Nordul Caucaziei; și cel din orașul Baku — în frunte cu șeikul Islamului, Ali-Zade Ahundaga, de 75 de ani, renumit conducător al šiismului, care conduce pe musulmanii din Transcaucazia.

3) Biserica Romano-Catolică, răspândită mai ales în partea de apus a U. R. S. S. și care are comunități deosebite în Orient. În alcătuirea ierarhiei superioare este Mitropolitul Antonie Springoviči, de 71 de ani, un arhiepiscop, doi episcopi și un însemnat număr de prelați și canonici.

4) Biserica de rit vechiu, ce se împarte în trei curente de bază, fără legături între ele (a) așa numita ierarhie belokrinițkaia, în frunte cu Arhiepiscopul Moscovei și a întregii Rusii Irinarh, în vârstă de 66 de ani, slujitor al Bisericii din 1913 și cu rang de episcop din 1928; (b) Biserica ce nu recunoaște ierarhia spirituală (așa numiții fără preți — bezpopovți), condusă de un consiliu suprem spiritual și (c) Biserica care a primit pe preoții trecuți dela Biserica greco-orientală (așa numiții beglopopovți), în frunte cu arhiepiscopul Ioan, în vârstă de 63 ani.

5) Biserica Ortodoxă gruzină, condusă de Patriarhul Katalikos Kalisrat, în vârstă de 81 de ani.

6) Biserica Armeană (Gregoriană), condusă de supremul

Patriarh și Katolikos al tuturor armenilor, Gheorghe al VI-lea, de 78 de ani, care a primit monahismul în 1889, ales la soborul reprezentanților Bisericii din 1945. Caracteristica Bisericii constă în aceea că majoritatea comunităților ei, unite în eparhii, se găsesc în 19 țări din lume, în ținuturile locuite de armenii care au emigrat din Rusia în anii dinaintea Marei Revoluții și mai ales din așa numita Armenie Turcească, de unde ei au fugit din cauza pogromurilor sângeroase și a măcelurilor, organizate de satrapii turci.

7) Biserica creștinilor evangheliști-baptiști, — o unire a trei curente ce au existat mai înainte în mod independent — a creștinilor evangheliști, a baptiștilor și a creștinilor de credință evanghelică (piatidesiatnici) — se conduce de un singur centru ales, de «Consiliul din întreaga uniune a creștinilor evangheliști-baptiști», al cărui președinte este unul dintre cei mai vechi și mai cunoscuți conducători ai mișcării, Ia. I. Jidkov, în vârstă de 60 de ani.

8) Biserica lutherană (de confesiune augsburgică) există mai ales în Republicile Socialiste Latvia și Estonia. Este condusă de doi pastori ce îndeplinesc funcțiunile de arhiepiscopi, care prezidează și sinoadele respective.

9) Confesiunea budistă este condusă de o direcțiune spirituală, al cărei președinte este bandido-hambolam Lobsan — Nima Darmoev, de 57 de ani.

10) Confesiunea iudaică nu are un centru unic religios organizatoric. Sinagoga, al căror număr satisface necesitatea credincioșilor, sunt de sine stătătoare.

În afară de cele enumerate, în Uniunea Sovietică — Stat multinațional — sunt și alte uniuni și Biserici mai puțin însemnate după numărul aderenților: «Advențiști de ziua a șaptea», reformați, molocani, karaini, metodiști, ș. a. m. d., care se bucură, independent de numărul aderenților, de aceleași drepturi ca și celelalte culte.